

447
1046290 u
LATIN

277
ALAKTAN.

IRTÁK

BARTAL ANTAL ÉS MALMOSI KÁROLY.

HARMADIK JAVÍTOTT KIADÁS.

W. H.

BUDAPEST, 1879.

KIADJA AZ EGGENBERGER-FÉLE KÖNYVKERESKEDÉS.

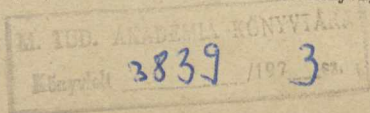
(Hoffmann és Molnár.)

475539

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEMLIA
KÖNYVTÁRA

Budapest, 1879. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

ELŐSZÓ

a második kiadáshoz.

Könyvünk új kiadásánál természetesen ugyanazokból az elvekből indultunk ki, melyeket az első kiadásban közzétettünk s melyek — ha szabad hallomás után mondanunk — a szakemberek helyeslésével is találkoztak. Alapul ismét az összehasonlító nyelvészetet tartottuk szem előtt, a mennyiben az részint könnyebbítésül szolgálhat, részint pedig a létező alakokra világosságot vet s így a nyelv titkaiba mélyebb behatolást segít elő. Igen sok adat már a tanítás kezdetén annak elősegítésére felhasználható, mások azonban csak utólagos felvilágosításra szolgálnak. Ez új kiadásban a nyelvtörténet és összehasonlító nyelvészet adatait lehetőleg elkülönítettük, hogy a tanuló a pozitív alakokkal össze ne téveszsze, más részt pedig, hogy a tanár azokat a szükséghez képest bármikor is tárgyalhassa. Általában a tananyag elrendezésében az volt törekvésünk, hogy az anyag lehetőleg teljes legyen, a szabályok a nyelv természetének s a tanítás sikerességének minél inkább megfeleljenek, de a tanár mindent úgy és akkor adhasson a tanulónak, a hogyan és mikor az a tanítás folyamában legalkalmasabbnak vagy éppen szükségesnek látszik.

A neveknek osztályozása a szokásos declinatiók helyett a sokkal természetesebb fő-rendszer alapján történt, s ugyancsak a főek rendszerén alapul a nemek meghatározása, mi így sokkal egyszerűbbé lesz annál is inkább, mivel a természetes — azaz a jelentéstől függő — nemeket, az általános szabályok szemmel tartásával, a főeknél külön nem tárgyaltuk. Az igék osztályozásánál

szintén az eljárást követtük, melyet a neveknél, s így a paradigmák az igék töve szerint egymás mellé helyezve az egész coniugatiót egyenlőnek tüntetik fel.

Ez új kiadásban különösen a fő-rendszert törekedtünk tökélyetesbíteni, egyszerűsíteni, továbbá a szabályokat helyesebben rendezni s a hiányokat — a mennyiben némely tanár urak szíves értesítése folytán róluk tudomásunk volt — lehetőleg pótolni. Egészen új rész a hangtan, melyben azonban majdnem kizárólag csak az alaktanhoz szükséges adatokra szorítkoztunk.

A tanításon azzal is törekedtünk könnyíteni, hogy minden feltűnő s némileg is eltérő jegyet, alakot, szabályt szembetűnő betűkkel is megkülönböztettünk.

A tanítás alapjául célunknak s illetőleg a nyelvtanítás helyes módjának megfelelő olvasó könyvet is adtunk ki, mely a római történelemből vett folytonos olvasmányt nyújt; e mellett lehetőleg a tanuló fokozatos ismeretéhez és — különösen az alakok begyakorlására szánt magyar-latin fordítási gyakorlatokban — az alaktan egyes szabályaihoz van alkalmazva.

El nem mulaszthatjuk köszönetünket nyilvánítani azoknak, kik jóakaratu észrevételeiket velünk közölték s mindazoknak, kik munkánk iránt szíves érdeklődéssel voltak, azt pártolásban részesítették. Könyvünket továbbra is a t. tanférfiak becses figyelmébe s pártfogásába ajánljuk.

Budapest, 1876.

A szerzők.

Впер, 882. 25/11.

	Némák (<i>mütäe</i>)	Hehezetesek (<i>aspirátäe</i>)	Folyékonyak (<i>liquidäe</i>)			
	Kemények (<i>tenues</i>)	Lágyak (<i>mediae</i>)	Orrhangyak (<i>nasäles</i>)	Szájhangyak (<i>oräles</i>)	Sziszeg (<i>sibilans</i>)	Féhangzók (<i>semivocales</i>)
1. Torokhangyak (<i>gutturäles</i>):	c, (k, q)	g	h	—	—	—
2. Ajakhangyak (<i>labiäles</i>):	p	b	f	m	—	v
3. Foghangyak (<i>dentäles</i>):	t	d	—	n	l, r	s
4. Inyhangyak (<i>palätäles</i>):	—	—	—	—	—	(j)

2. §. A betűk kiejtése.

Iānuārius, Februārius, Martius, Aprilis, Māius, Iūnius, Iūlius, Augustus, September, October, November, December, Calendarium, vacatio, cōmoedia, praefectus, Aesōpus, poēta.

1. Az **i** betűt úgy kell kiejteni mint a magyar **j**-t: a) ha a szó elején áll és utána magánhangzó következik; b) a szó közepén két magánhangzó közt; azaz valahányszor az utána következő magánhangzóval egy szótagot képez.

2. A kétjegyű magánhangzók közül egy hanggal ejtjük ki az **ae**-t úgy mint **ē**-t és **oe**-t úgy mint **ō**-t; a többiben pedig mind a két hangot, de egy szótagban kell kiejteni. — Azonban az egymás mellé került magánhangzókat sokszor egészen külön két szótagba kell kimondani és ezt az **ae**, **oe**-nél a második betű fölé tett két elválasztó ponttal (*diaeresis*) szokták jelölni (**ae** = **a-e**, **oe** = **o-e**).

3. Az **s** betűt úgy kell kiejteni, mint a magyar **sz**-et; de a szó közepén magánhangzó előtt lágyabban, majd mint a magyar **z**-t.

4. A **ti**, magánhangzók előtt **ci**-nek ejtetik; — de megtartja kemény hangját: a) **t**, **s** és **x** után: pl. *Brutti*us, *osti*um, *mixti*o, és ezen szóban; *toti*us; — b) a görög szókban: pl. *Criti*as, *tia*ras.

5. A **e** az **e**, **i** (**y**), **ae**, **oe**, **eu** magánhangzók előtt úgy hangzik, mint a magyar **c**, máskor mindig mint a magyar **k**.

6. A **qu** úgy hangzik mint **kv**; **gu**, **su** magánhangzók előtt néha mint **gv**, **szv**; pl. *quam*, *unguentum*, *suāvis*; — azonban ha a **qu** után még **u** következik, úgy hangzik mint a magyar **k**; pl. *quum* (kum) *loquūtus* (lokútusz).

3. §. A szótagok mennyisége.

A magánhangzók vagy hosszúak (—), vagy rövidek (◡), vagy közösek (◡); pl. *mā*tēr, *pō*enā, *pā*trem.

A magánhangzó csak természeténél (*nātūrā*) fogva hosszú; de ha rövid magánhangzó után két vagy több mássalhangzó következik, bár a magánhangzó rövid, a szótag hosszúnak vétetik helyzeténél (*positiōne*) fogva; pl. *faci*ltas (*faci*), *er*ror (*er*); úgyszintén ha **x** vagy **z** következik; pl. *dū*x, *gā*za.

Ha azonban a rövid magánhangzóra ugyanazon szóban egy néma **s** azután folyékony **l** vagy **r** következik, a szótag közös lesz (úgy hogy a költők hosszúnak is vehetik) pl. *dū*plex, *volū*cris; de ha ily két mássalhangzó két külön szóhoz tartozik pl. összetételben, akkor már a szótag hosszú lesz; pl. (*ōb*) *ōb*-repo, (*sūb*) *sūb*-lego.

Jegyz. **h** csak hehezet; **gu** egy mássalhangzó; ha **i**=**j**, akkor mássalhangzónak vesszük.

4. §. A hangsúly.

A hangsúly egy szótagnak nyomatékosabb hangon való kiejtése.

Minden szóban csak egy szótagon van kiváló hangsúly és pedig :

1. A kéttagu szókban az első szótagon ; pl. *bŕnus, ámat, áno, Máius*.

2. A három- vagy többtagu szókban :

a) a végétőltti szótagon akkor, ha ez akár természeténél, akár helyzeténél fogva hosszú : *Octóber, Aprílis, Septémber, incoluérunt, mŕntes, pervénit, eádem, cívítáte*.

b) a végétől számított harmadik szótagon akkor, ha a végétőltti rövid vagy közös ; pl. *Ianuárius, fértilis, Tíberis, hŕmínis, homínibus, expúlit, stábulum, omnípŕotens, sollicitúdínibus, ténēbrae, vŕlúcris*.

Jegyzet. Ha a szóhoz oly szócskák járulnak, melyek önállók nem lehetnek, hanem csak a szóvégéhez csatolva fordulnak elő (*enclitica*), milyenek : *-que, -ve, -ne, -met* stb., akkor a hangsúly rendesen az előttük levő szótagon van, ha az rövid is ; pl. *armáque, mensáve*.

5. §. A szótagok elválasztása.

1. Ha két magánhangzó között egy mássalhangzó áll, ezt a rákövetkező magánhangzóhoz kell vonni ; pl. *I-ta-li-a*.

2. Ha két magánhangzó között két vagy több mássalhangzó áll, arra kell ügyelnünk : valjon az ilyképen összekötött mássalhangzók szoktak-e a latin szók elején együtt állani, vagy nem ; ha igen, akkor az összekötött mássalhangzókat együttesen a következő szótaghoz vonjuk. Ez áll különösen, ha néma mássalhangzóra folyékony következik, így :

cl, cr, cn ; gl, gr, gn ;

pl, pr ; bl, br ; fl, fr ;

tr, dr ;

scr, spl, spr, str ; és még : *sc, sp, st* csoportoknál ;

pl. *re-cre-á-ti-o ; in-si-gnis ; A-prŕ-lis ;* — de már : *Sep-tem-ber ; mon-tes, ter-ra, ar-bor*.

3. Az összetett szókat úgy kell elválasztani, amint össze vannak téve ; pl. *per-agrāre, ad-ŕre, dis-tribuere, ab-avus*.

MÁSODIK SZAKASZ.

6. §. A főnév (*nŕmen substantivum*) és a melléknév (*nŕmen adiectivum*).

A név neme (*genus*). A magyarban a melléznevet bármily jelentésű vagy alakú főnév mellé tesszük is jelzőül, a melléknév alakja nem változik ; azt mondjuk : a jó atya, a jó anya, a jó tavasz stb. De a latinban a szerint, a mint a melléknév a különféle neme-

ket jelöli, végződése is változik, pl. *pater bonus*, jó atya (hímnem): *māter bona*, jó anya (nőnem); *ver bonum*, jó tavasz (semleges) — és a melléknévnek ezen változó végződéséről megismerhetjük a tőnévnek a nemét.

A neveknek nemek szerint való felosztása onnan eredt, hogy a mint a szó férfit vagy nőt jelentett, hím- vagy nőnemű szóval jelölték; de az élettelen tárgyakat s fogalmakat is személyesítették és ezek nevei is, vagy hím- vagy nőneműek lettek, másokat pedig egyikhez sem sorolván, nem nélküliek maradtak, azaz semlegesek. — Megkülönböztetünk tehát:

1. hím nemű (*generis masculīni*)
2. nő nemű (» *feminīni*)
3. semleges (» *neutrīus*) neveket.

Sok névnek a nemét már jelentéséből meg lehet tudni, másoknál azonban a név alakjára, különösen tővének véghangjára és Nominativusára kell figyelni.

Jelentésük következtében általában:

I. hímneműek: a férfit, népet, folyót, szelet, hónapot és hegyet jelentő főnevek; pl. *amnis profundus*, mély folyam, *mensis Martius*, március hava; *mons altus*, magas hegy; *pater cārus*, kedves atya; *scriba bonus*, jó író; *Persa bonus*, jó perzsa; *Tiberis magnus*, nagy Tiberis-folyam; *aquilo rigidus*, zord északi-szél; *September amoenus*, kellemes szeptember (hónap).

De mégis nőneműek: α) ezen folyók nevei: *Albula*, *Allia*, *Styx*, *Lēthē*, *Matrōna*; β) ezen hegyeké: *Aetna*, *Ida*, *Alpēs*.

II. Nőneműek: a nőt, élő fát, várost, tartományt és szigetet jelentő főnevek; pl. *māter cāra*, kedves anya; *arbor alta*, magas fa; *mālus alta*, magas almafa, *Corinthus magna*, nagy Korinthus városa; *Hungaria pulchra*, szép Magyarország; *Delos amoena*, kellemes Delos szigete.

Ettől eltérőleg 1. hímneműek: a) városoknak az **o** csoporthoz tartozó olyan neve, melynek csak **i** végű többes száma van; pl. *Vēī* (Vēiōrum), *Delphī* (Delphōrum); b) a következő városok nevei: *Canōpus* (**o** csoport); *Narbo*, *Sulmo*, *Vesontio* (**n** csoport) és *Tunes* (**t** csoport); — c) a tartományok nevei közül: *Bospōrus*, *Pontus*, *Hellespontus* és *Isthmus*, — 2. Semlegesek: a) a városoknak olyan neve, melynek csak **a** végű többes száma van; pl. *Sūsa*, *Bactra*; — b) A városoknak **um** (**on**), **ur** és **e** végű neve; pl. *Tusculum*, *Īlion*, *Tībur*, *Pracnestē*.

III. Vannak ezeken kívül 1. közös nemű (*generis communis*) nevek, melyek ugyanazon alakban majd hímet, majd nőt jelentenek; pl. *adolescens bonus*, jó fiu-növendék, és *adolescens bona*, jó leány-növendék; — *bōs magnus*, nagy ökör, és *bōs magna*, nagy tehén; — különösen ilyenek az állatok nevei; minthogy azonban az állat nevét leginkább általános (nem különösen hím vagy nő állat) jelentéssel használjuk, a szó nemét a tő és a Nominativus végződéséből kell meghatározni; pl. *aquila*, sas, nőnemű; ha

épen hímsast akarunk mondani, hozzáteszszük *mas* = hím (*aquila mas*); — *lupus*, farkas, hím-nemű; a nőnemhez hozzá teszszük *fēmina* = nőtény (*lupus fēmina*).

2. Vannak oly főnevek, melyek ugyanazon gyökből különbözö végződéssel a hím- és nőnemet is képezhetik; ilyenek: *servus*, szolga, *serva*, szolgálónő; *magister*, mester, *magistra* (mester(-nő)); *rex*, király, *regina*, királynő; *victor*, győző (hímnem), *victrix*, győző (nőnem); *equus*, ló, *equa*, kanca; *gallus*, kakas, *gallina*, tyúk. Ezeknek a neve: substantíva móbilis.

7. §. A nevek alakja.

Hogy a név a mondatnak része lehessen, a magyarban a szóhoz — kivéve akkor, ha alany — mindig bizonyos viszonyragokat adunk; a latinban azonban maga a szó, azaz annak végződése változik, s az így keletkezett alakokat eseteknek (*cāsus*) nevezzük:

1. Az alany	esete.	<i>Nōminātīvus</i> . (Ki? mi?)
2. A tárgy	»	<i>Accūsātīvus</i> . (Kit? mit?)
3. A birtokos vagy főnévi jelző	»	<i>Genitīvus</i> . (Kié? kinek a —? mi-nek a —? vagy milyen?)
4. A részeses tárgy	»	<i>Datīvus</i> . (Kinek? minek?)
5. A határozó	»	<i>Ablātīvus</i> . (Hogyan? mi által? mikor? stb.)

A szerint amint egy vagy több személyről vagy tárgyról szólunk a névvel, megkülönböztetünk

a) egyes számot (*numerus singularis*),

b) többes számot (*numerus plūralis*).

A neveket tövüknek véghangja szerint több csoportba osztjuk:

I. Magánhangzós tövek:

8. §. a csoport.

Egyes szám:

Nōminātīvus: *ālā*, szárny.

Accūsātīvus: *ālā-m*, szárnyat.

Genitīvus: *ālāe*, szárnynak a —, v. szárnyé.

Datīvus: *ālāe*, szárnynak.

Ablātīvus: *ālā*, szárnyal, stb.

Többes szám:

Nōminātīvus: *ālāe*, szárnyak.

Accūsātívus: *ālā-s*, szárnyakat.

Genitívus: *ālā-rum*, szárnyaknak a —, v. szárnyaké.

Datívus: *ālīs*, szárnyaknak.

Ablātívus: *ālīs*, szárnyakkal, stb.

Láthatjuk, hogy minden esetben előfordul a szónak ez a része *ālā*-, ez a szónak a töve.

Mindazok a nevek, melyeknek töve és Nom.-a a-val végződik, ezen a csoporthoz tartoznak. A tő vég a-ja hosszú, csak az egyes szám Nominativusában és Accusativusában lett rövidde (ä).

A tőhöz járul az eset ragja.

1. Tisztán láthatók a ragok:

az egyes szám Acc.-ban: m

a többes szám Acc.-ban: s (eredetileg *ms*, *ns*.)

» » Gen.-ban: rum.

2. Másutt a tő véghangzója a raggal összeolvadt; így az egyes Gen.-, Dat.-ban és a többes Nom.-ban az i rag, úgy hogy *āi* (vagy *āi*)-ből lett *ae*.

A többes Dat.- és Abl.-ban a többeli *ā*-val is rag olvadt össze s lett *āis*-ből *is*.

Ellenben v. ö. Müll. I. 204-9. Az egyes Gen. és többes Nom. i ragja úgy származott, hogy *es*-ből lett *is*, ebből pedig a mássalhangzó elmaradt; régebben azonban a Gen.-ban *a-is*-ből *ās* végződés is alakult, mint ez még maig is megvan a pater-, māter-, filius- és filia szóval összetett *familiās* szóban; pl. *paterfamiliās*, család-
atya (Acc. *patrem-familiās*. Gen. *patris-familiās* stb.) *Is a régi escas, monetas, tes-*

A többes Dat. és Abl. is ragja az eredeti *bus* ősragnak maradványa *tes ala*
(*bus*, *us*, *is*), mint ezt még néhány substantivum mobile szónál eredeti alak-
jában a nem megkülönböztetése végett használjuk is; így: *dēa-bus*, *filia-
bus*; és még néha ezeknél: *mūla*, öszvér, *asina*, nőtény számár, *famula*,
szolgáló stb. *kekhan. Müll. I. 204. dea?*

3. Egészen elmaradt az egyes sz. Abl. régi d ragja.

Az esetalakok tehát így alakultak: Egy sz. Gen. (*ala-es*, *ala-is*) *alā-i*,
alae, (vagy *alās* v. ö. *paterfamiliās*); Dat. *alā-i*, *alae*, Abl. *alā-(d)*, *alā*.
— Több. sz. Nom. (*ala-es*, *ala-is*) *alā-i*, *alae*; Acc. *ala-ns*, *alās*, Dat. és
Abl. (*alā-bus*, *alā-bis*) *alā-is* (*aleis*), *alīs*.

A nem meghatározása:

Az a csoporthoz tartozó szók nőneműek.

Hímneműek, a melyek férfit jelentenek (6. §. I.) és még *Adria*
(mint tenger); *comēta*, üstökös; *planēta*, bolygó csillag.

9. §. o csoport.

1. Egyes szám:

Nom. *dolū-s*, csel.

Acc. *dolū-m*

Gen. *dolī*

Dat. *dolō*

Abl. *dolō*

Többes szám:

Nom. *dolī*

Acc. *dolō-s*

Gen. *dolō-rum*

Dat. *dolīs*

Abl. *dolīs*

2. Egyes szám:

dōnū-m, ajándék.

dōnū-m

dōnī

dōnō

dōnō

Többes szám:

dōnā

dōna

dōnō-rum

dōnīs

dōnīs

3. Egyes szám:

Nom. *puer*, *fiu*.
 Acc. *puerŭ-m*
 Gen. *puerī*
 Dat. *puerō*
 Abl. *puerō*

Többes szám:

puerī
puerō-s
puerō-rum
puerīs
puerīs

Puer mintája szerint a többeli **e**-nek minden esetben való megtartásával ragoztatnak: *gener*, vő; *socer* (mellékalakja *socer-us*) sógor; *vesper*, est; továbbá az **i** megtartásával: *vir*, férfi.

4. Egyes szám:

Nom. *ager*
 Acc. *agru-m*
 Gen. *agrī*
 Dat. *agrō*
 Abl. *agrō*

Többes szám:

agrī
agrō-s
agrō-rum
agrīs
agrīs

Ager mintája szerint ragoztatnak: *canCer*, rák; *faber*, kovács; *liber*, könyv; *arbitr*, bíró; *auster*, déli szél; *cutter*, kés; *magister*, mester; *minister*, szolga; ezek t. i. a tőnek két végső mássalhangzója közé az egyes Nom.-ban (eredetileg a tőben is bent volt) **e** hangzót vesznek fel, mely azután a többi esetekben elmarad.

Ezen **o** csoporthoz tartoznak azon szók, melyeknek töve **o**, Nom.-a **us, um, r** végű.

1. a) Az egyes Nom. ragja a legtöbb idetartozó szónál **s** vagy **m**, melyek előtt valamint az egyes Acc. **m** ragja előtt a tő vég **o**-ja **u**-ra változik. — b) Azok a szók, melyeknél a többeli **o** előtt **r** van (2. és 3. példa) az egyes Nom.-ban a tő véghangzójának és az eset ragjának elvesztésével csonka alakot tüntetnek fel **s** **r**-en végződnek. *ve. socer-us és socer.*

c) A semleges neveknek Accusativusa — minden csoportbeli neveknel — olyan, mint a Nom.

2. a) Az egyes Gen.-ban, valamint a hím- és nőneműek többes Nominatívusában **oi**-ból lesz: (ei) **ī**.

b) A semleges nevek — más csoportoknál is — a többes Nom. és Acc.-ban mindig **a**-val végződnek, mely **a** az **o** csoportbeliek **o**-jával össze olvad **a**-ba.

3. Az egyes szám Dativusában **ōi**-ből lesz **ō**.

4. A többes Gen.-ban a tőhöz **rum**,

» Acc.-ban ... **s** rag járul, a semlegeseknél **a** (1. 2. b).

5. » Dat. és Abl.-ban (**o**-bus, **ois**-ból) lesz **īs**.

Az esetalakok tehát így képződtek: 1. Egy. sz. Nom. *dolo-s*, dolus; — *dōno-m*, *dōnum*; — *puero-s* (*pueru-s*), *puer-s*, *puer*; — *agro-s* (*agru-s*, *agr-s*) *agr*, *ager*; — Acc. *dolo-m*, *dolum* stb. Gen. (*dolo-is*) *dolo-i* (*dolei*), *dolī* stb. Dat. *dolo(i)*, *dolō* stb. Abl. *dolo-(d)*, *dolō* stb. — 2. Több. sz. Nom. (*dolo-es*, *dolo-is*) *dolo-i*, (*dolēi*) *dolī*; seml. *dōno-a*, *dōnā*. Acc. *dolo-us*, *dolōs*, *dōno-a*, *dōnā*. Dat. Abl. (*dolo-bus*, *dolo-bis*) *dolo-is*, (*doleis*) *dolīs*.

A nem meghatározása:

Az **o** csoporthoz tartozó főnevek közül,

a) melyeknek a Nominativusa **us-ra** vagy **r-re** végződik (l. 3. és 4. péld.) **hímneműek**;

b) melyeknek Nom.-a **um-ra** végződik **semlegesek**.

Kivételesen a) **nőneműek**: *alvus*, has; *colus*, rokka; *humus*, talaj, termő föld; *vannus*, szórólapát; — b) **semlegesek**: *pelagus*, tenger; *vīrus*, méreg; *vulgus*, néptömeg.

10. §. Az **a** és **o** csoportbeli főnevek alakjai megvannak a mellékneveknél is. Hogy t. i. a három nemet megjelöljék, a hímnemben az **o** csoport **u-s** vagy **r** (e. h. *eru-s* vagy *ru-s*) végződését, — a nőnemben az **a** csoport **a-ját**, — a semlegesben ismét az **o** csoport **um-ját** kapják, s a szerint változnak az esetekben. Így lesznek:

	Hímnem:	Nőnem:	Semleges:
1. Nom.	<i>bonus</i> ,	<i>bona</i> ,	<i>bonum</i> , jó
Acc.	<i>bonum</i> ,	<i>bonam</i> ,	<i>bonum</i> ,
s így tovább.			
2. Nom.	<i>miser</i> ,	<i>misera</i> ,	<i>miserum</i> ,
Acc.	<i>miserum</i> (9. §. 3. p.)	<i>miseram</i> ,	<i>miserum</i> .
3. Nom.	<i>pulcher</i> (e. h. <i>pulchr.</i>),	<i>pulchra</i> ,	<i>pulchrum</i> , szép.
Acc.	<i>pulchrum</i> (9. §. 4. p.)	<i>pulchram</i> ,	<i>pulchrum</i> .

Miser mintája szerint képezik alakjaikat: *asper*, zordon; *lacer*, szakadozott; *liber*, szabad; *satur*, jóllakott; és a **-fer** és **-ger** szókkal összetett melléknevek; pl. *frūgifer*, termékeny; *lētifer*, halálhozó; *lāniger*, gyapjas; *armiger*, fegyverviselő.

Pulcher szerint képezik alakjaikat: *āter*, fekete; *aeger*, beteg; *integer*, ép; *crēber*, gyakori; *piger*, rest; *tēter*, csunya; *macer*, sovány; *sacer*, szent; *sinister*, bal.

Dexter (jobb kéz felől való) pedig kétféleképen: *miser* és *pulcher* szerint is képezheti alakjait.

A melléknevek avval a főnévvel, melyhez tartoznak, megegyeznek nemben, számban és esetben.

11. §. e csoport.

1. Egyes szám:	2. Egyes szám:
Nom. <i>rē-s</i> , dolog, ügy	<i>diē-s</i> , nap (idő)
Acc. <i>rē-m</i>	<i>diē-m</i>
Gen. <i>rē-i</i>	<i>diē-i</i>
Dat. <i>rē-ī</i>	<i>diē-ī</i>
Abt. <i>rē</i>	<i>diē</i>

Többes szám :

Nom. *rē-s*
 Acc. *rē-s*
 Gen. *rē-rum*
 Dat. *rē-bus*
 Abl. *rē-bus*

Többes szám :

diē-s
diē-s
diē-rum
diē-bus
diē-bus.

Az ebbe a csoportba tartozó főnevek töve *e*, Nom.-a es végű. A többeli *e* semmi más, mint az *a* csoport vég *a*-jának régi változata (*luxūria* és *luxūrie-s*; *materia* és *materie-s*) (l. 38. §. 3. c), mely még az esetek ragjával össze nem olvadt.

A *tő* vég *e*-je az egyes Acc.-ban, továbbá, ha az *e* előtt mássalhangzó van, akkor az egyes Gen. és Dat. is rövid, máskor mindig hosszú.

Megjegyzendő, hogy

az egyes sz. Nom.-ban a *tő*höz *s*,

a többes sz. Nom.-ban (*es*, *is*-ből) szintén *s*,

» » Dat.- és Abl.-ban pedig *bus* rag járul.

A többi esetekben a ragok olyanok, mint az *a* csoportban: egyes Acc. *m*, Gen. *i*, Dat. *i*; többes Acc. *s*, Gen. *rum*. 13

A nem meghatározása:

Az *e* csoportbeli főnevek, mint a velők rokon *a* csoportbeliek, mind nőneműek. — Hímnemű csak: *dies*, nap, és *meridies*, dél; azonban *dies*, ha határnapot jelent, szintén nőnemű.

12. §. u csoport.

1. Egyes szám :

Nom. *sensū-s*, érzék;
 Acc. *sensū-m*
 Gen. *sensūs*
 Dat. *sensū-ī*
 Abl. *sensū*

2. Egyes szám :

cornū, szarv.
cornū
cornūs
cornū
cornū

Többes szám :

Nom. *sensūs*
 Acc. *sūs* *len*
 Gen. *sensū-um*
 Dat. *sensī-bus*
 Abl. *sensī-bus*

Többes szám :

cornu-a
cornu-a
cornu-um
cornī-bus
cornī-bus

Az ezen csoportbeli főnevek töve *u*, Nom.-a *us*, *u* végű; a *tő* vég *u*-ja rokon az *o*-val. De ez a vég *u* oly állandó, hogy inkább az esetragok magánhangzója olvad bele; így az egyes Gen.-ban *i*, a többes Nom.- és Acc.-ban *e*. — Az egyes Dat. *i* ragja is gyakran, a semlegeseknél (2. péld.) pedig mindig beleolvad a *tő*végi *u*-ba.

A többes Dat. és Abl.-ban a többeli *u* legtöbbször *i*-vé gyöngül; de megmarad azokban a kéttagu szókban, melyekben az *u* előtt *e* van, pl. *acus* (több. Dat. és Abl. *acubus*); továbbá ezen szókban: *artus*, tag; *partus*, szülés; *portus*, kikötő; *tribus*, tribus (a római nép osztályozásának neve); *sinus*, kebel, öböl.

Az egyes Gen. ragja *s* (is-ből) a többes *e* *um*.

Az esetalakok tehát így alakultak: 1. Egy. sz. Gen. *sensu-is*, *sensūs*; *cornu-is*, *cornūs*; Dat. (seml.) *cornu-i*, *cornū*; Abl. (*sensu-ed*) *sensu-d*, *sensū*; 2. Több. sz. Nom. *sensu-es*, *sensūs*; Acc. *sensu-e-us*, *sensu-es* v. *sensu(n)s*, *sensūs*; Dat. Abl. *cornu-bus*, *cornibus* (v. *o. acubus*).

A nem meghatározása:

A Nom.-ban *us*-ra végződő főnevek hímneműek, az *u*-ra végződők semlegesek. — Kivételt képeznek és nőneműek: *acus*, tű; *Idus*, Idus (a hónap egy bizonyos főnapja); *porticus*, csarnok; *tribus*, tribus; *domus*, ház; *manus*, kéz.

1. Jegyz. *e* és *u* csoportbeli melléknevek nincsenek.

2. Jegyz. *Domus*, ház, szónak eltérő alakjai:

Egyes Abl. *domō*.

Többes Acc. *domūs* és *domōs*

Gen. *domuum* és *domōrum*.

domī (Locativus) annyi mint: otthon.

13. §. *i* csoport.

1. *imber*, zápor;
tő: *imbrī*

2. *avis*, madár;
tő: *avi-*

3. *mare*, tenger;
tő: *marī-*

Egyes szám:

Egyes szám:

Egyes szám:

N. *imber*

avī-s

marē

A. *imbrē-m*

avē-m

marē

G. *imbrīs*

avīs

marīs

D. *imbrī*

avī

marī

A. *imbrī, imbrē*

avē

marī.

Többes szám:

Többes szám:

Többes szám:

N. *imbrē-s*

avē-s

marī-a

A. *imbrē-s*

avē-s

marī-a

G. *imbrī-ūm*

avī-ūm

marī-ūm

D. *imbrī-būs*

avī-būs

marī-būs

A. *imbrī-būs*

avī-būs

marī-būs.

Melléknevek: Ezen főnevek szerint képezik eseteiket:

A) az (*e*), *is*, *e* végzetű melléknevek is, úgy hogy *r* a hímnem (1. példa), *is* a nőnem (2. péld.), *e* a semleges nem végződése (3. példa); pl. *acer*, *acris*, *acre*, éles; tő: *acri.*]

Hímnem:	Nőnem:	Semleges:
Egyes szám:	Egyes szám:	Egyes szám:
N. <i>acer</i>	<i>acrīs</i>	<i>acrĕ</i>
A. <i>acrēm</i>		<i>acrĕ</i>
G. <i>acrīs</i>	Mint a hímnem	Mint a hím- nem
D. <i>acrī</i>		
A. <i>acrī</i>		
Többes szám:	Többes szám:	Többes szám:
N. <i>acrēs</i>		<i>acrīa</i>
A. <i>acrēs</i>		<i>acrīa</i>
G. <i>acrīum</i>	Mint a hímnem	Mint a hím- nem
D. <i>acrībūs</i>		
A. <i>acrībūs</i>		

B) Azok a melléknevek, melyek a hímnem és nőnemben egyformán *is*-szel végződnek, a semlegesben *e*-vel; tehát: az *is*, *e* végűek; pl. *facilis*, *facile*, könnyű; *crūdēlis*, *crūdēle*, kegyetlen.

4. <i>Sēdes</i> , székhely; tő: <i>sedi-</i>	5. <i>urbs</i> , város; tő: <i>urbi-</i>	6. <i>arX</i> , vár; tő: <i>arci-</i>
Egyes szám:	Egyes szám:	Egyes szám:
N. <i>sēdē-s</i>	<i>urb-s</i>	<i>arX</i>
A. <i>sēdē-m</i>	<i>urbē-m</i>	<i>arcē-m</i>
G. <i>sēdis</i>	<i>urbīs</i>	<i>arcīs</i>
D. <i>sēdī</i>	<i>urbī</i>	<i>arcī</i>
A. <i>sēdē</i>	<i>urbē</i>	<i>arcē</i>
Többes szám:	Többes szám:	Többes szám:
N. <i>sēdē-s</i>	<i>urbē-s</i>	<i>arcē-s</i>
A. <i>sēdē-s</i>	<i>urbē-s</i>	<i>arcē-s</i>
G. <i>sēdī-ūm</i>	<i>urbī-ūm</i>	<i>arcī-ūm</i>
D. <i>sēdī-būs</i>	<i>urbī-būs</i>	<i>arcī-būs</i>
A. <i>sēdī-būs</i>	<i>urbī-būs</i>	<i>arcī-būs</i>

C) Melléknevek: Ezen 6-ik példa szerint képezik alakjait az *x* végű melléknevek, melyeknek mind a három nem megjelölésére csak egy végződésük van: pl. *fallax*, csaló; töve: *fallāci-*.

Hímnem és nőnem:	Semleges:	Hímnem és nőnem:	Semleges:
Egyes szám:		Többes szám:	
N. <i>fallax</i>		<i>fallācēs</i>	<i>fallācīa</i>
A. <i>fallācēm</i>	<i>fallax</i>	<i>fallācēs</i>	<i>fallācīa</i>
G. <i>fallācīs</i>			<i>fallācium</i>
D. <i>fallācī</i>			<i>fallācībūs</i>
A. <i>fallācī (ē)</i>			<i>fallācībūs</i>

7. *ars*, művészet; tő: *arti*.

Egyes szám:

N. *ars*
 A. *artĕ-m*
 G. *artĭs*
 D. *artĭ*
 A. *artĕ*

Többes szám:

N. *artĕ-s*
 A. *artĕ-s*
 G. *artĭ-ŭm*
 D. *artĭ-bŭs*
 A. *artĭ-bŭs*

8. *mens*, ész; tő: *menti*.

Egyes szám:

mens
mentĕ-m
mentĭs
mentĭ
mentĕ

Többes szám:

mentĕ-s
mentĕ-s
mentĭ-ŭm
mentĭ-bŭs
mentĭ-bŭs

D) Melléknevek: Ezen 7. és 8-ik példa szerint képezik alakjaikat azon egy végződésű melléknevek (és igenevek), melyek *ns*-nel vagy *rs*-szel végződnek; pl. *clĕmens*, kegyes; *amans*, szerető; *expers*, nem részes; tövük: *clĕmenti*-, *amanti*-, *experti*-.

Hím- és nőnem: Semleges: Hím- és nőnem: Semleges.

Egyes szám:

N. *clĕmens*
 A. *clĕmentĕm* *clĕmens*
 G. *clĕmentĭs*
 D. *clĕmentĭ*
 A. *clĕmentĭ* (v. *clementĕ*)

Többes szám:

clĕmentĕs *clĕmentĭŭ*
clĕmentĕs *clĕmentĭŭ*
clĕmentĭŭm
clĕmentĭbŭs
clĕmentĭbŭs

9. *animal*, állat;
tő: *animali*.

Egyes szám:

Nom. *animāl*
 Acc. *animāl*
 Gen. *animālĭs*
 Dat. *animālĭ*
 Abl. *animālĭ*

Többes szám:

Nom. *animālĭ-ŭ*
 Acc. *animālĭ-ŭ*
 Gen. *animālĭ-ŭm*
 Dat. *animālĭ-bŭs*
 Abl. *animālĭ-bŭs*

10. *exemplar*, példány;
tő: *exemplari*.

Egyes szám:

exemplār
exemplār
exemplārĭs
exemplārĭ
exemplārĭ

Többes szám:

exemplārĭ-ŭ
exemplārĭ-ŭ
exemplārĭ-ŭm
exemplārĭ-bŭs
exemplārĭ-bŭs

a) Nom. A felhozott példákából láthatjuk, hogy az *i* csoportbeli nevek különféleképpen képezték a többől az egyes sz. Nom.-t és a szerint három osztályba oszthatók:

I. Oszttály, melyek Nom.-ragot nem kaptak s vég *i*-jök is elveszett, hanem az *r* előtt a Nom.-ban e kötőhangzójuk van, mely a többi esetekben ismét elmarad; ilyen főnév csak négy van: *imb-e-r* (e. h. *imbr-i-s*), zápor; *linter*, csónak; *venter*, has; *uter*, tömlő.

II. Oszttály, melyek a Nom.-ban s ragot kaptak, de ezen s rag előtt 1) a többeli vég *i* némelyeknél megmaradt (pl. *avis*), 2) másoknál *e*-re változott (pl. *sēdes*), 3) ismét másoknál az *i* egészen kiesett (pl. *urb-s*, *arx* e. h. *urbi-s*, *arci-s*), sőt 4) az *i* előtt való **d, t**, hang is (pl. *ar-s*, *men-s*, e. h. *arti-s*, *menti-s*, — *art-s*, *ment-s*.)

Ide sorolható *nox*, éj (tő: *nocti*-; több. Gen. *noctium*.)

III. Oszttály, melyeknél 1) a tő végső *i*-je a Nom.-ban *e*-re változott, de semmi ragot nem kaptak, mert semleges nevek; sőt némelyeknél 2) az **al, ar** után az *e* is egészen elenyészett (pl. *mare*, *animal*, *exemplar*, e. h. *mari*, *animali*, *exemplari* stb.)

Az *i* csoporthoz tartoznak tehát azok a nevek, melyeknek Nominativusa:

1) **er** (tő: *ri*)

2) **is, es** (tő: *i*), **rps, rbs** (tő: *rpi, rbi*), **rx, lx** (tő: *rei, lei*)
rs, ns (tő: *rti, rdi, nti*).

3) **al, ar e** (tő: *ali, ari, i*).

b) Az egyes sz. Acc.-nak ragja **m**, mely előtt a tő *i*-je *e*-re változott; csak néhány főnév tartotta meg a többeli *i*-t (l. alább 14. §. alatt). A semlegesek Acc. olyan, mint a Nom.

c) Az egyes Gen.-ban a tő *i*-je kiesik az **is** rag előtt.

d) Az egyes Dat.-ban az **i** rag a tő *i*-jével egybeolvadt.

e) Az egyes Abl. végződése tulajdonképen (az előbb kötőhangzóként szerepelt) **e**, mely előtt a tő *i*-je elvész; csak a semleges nevek, a legtöbb melléknév és néhány más főnév tartotta meg az Abl. végzeteül az *i*-t (l. alább 14. és 15. §§.).

f) A többes szám. Nom.- és Acc.-ban a hím- és nőnemű nevek az **s** előtt a tő véghangzóját mindig *e*-re változtatják; semleges nevek az **a** rag előtt megtartják az *i*-t.

g) A többes Gen. **um** ragja előtt a többeli *i* többnyire megmarad. (A kivételeket l. a 14., 15. §§. és 38. §. e.)

h) A többes Dat. és Abl.-ban az *i* végű tő **bus** ragot kap.

Tehát ezek az esetalakok így képződtek: Egy. sz. (Nom. l. fönt) Acc. *avi-m*, *avem*; Gen. *av(i)is*, *avīs*; Dat. *avi-i*, *avī*; Abl. *av(i)-ed*, *avē*; Több. sz. Nom. *avi-es*, *avēs*; Acc. *avi-e-ns*, (*avi-es*) *avēs*, de néha előfordul így is: *avīs*.

14. §.

I. Az egyes sz. Accusativusában:

1) megtartották a többeli **i**-t az **m** előtt a) ezen főnevek:

amussis, zsinórmérték;

rāvis, rekedtség;

cannabis, kender;

sitis, szomjúság;

tussis, köhögés; (*vis*, erő, l. 34. §. B. 3.)

b) A városok és folyók **is** végű neve; pl. *Memphis* (város); *Tiberis* (folyó).

2) Néha megtartják az **i**-t, máskor pedig **e**-vé lesz az **m** előtt:

<i>clāvis</i> , kulcs;	<i>turris</i> , torony;
<i>classis</i> , hajóraj;	<i>messis</i> , aratás;
<i>febris</i> , hideglelés;	<i>nāvis</i> , hajó;
<i>pelvis</i> , medence;	<i>restis</i> , kötél;
<i>puppis</i> , hajó fara;	<i>secūris</i> , balta.

II. Az egyes sz. Ablativusában:

1) megtartották az **i** végződést a) mindazok a szók, melyek az Acc.-ban is megtartották az **i**-t az **m** előtt (l. I. pont), továbbá még b) a Nom.-ban **al**, **ar** **e** végű semleges nevek. [De kivételesen **e**-vel képezik az Abl.-t a városoknak **e** végű nevei; pl. *Praeneste*, Abl. -e; és még e szók, melyekben rövid **ā** van: *baccar*, (tő: -āri-, Abl. āre) kapotnyakfű, *nectar* (tő: -ār-, Abl. āre) nektár, *ubar*, verőfény, és *far*, rozs (tő: farr-, Abl. farre).]

c) Az Abl.-ban az **i**-t megtartották három és két végződésű melléknevekből lett főnevek; pl. *aequālis*, kortárs; *canālis*, csatorna; *rīvālis*, versenytárs; *popularis*, földi; *nātālis*, születésnap; *bipennis*, kétélű fejsze; *birēmis*, kétsoru evezős hajó; (de **e**-t kapnak azon **is** végűek, melyek tulajdonnevekké lettek pl. *Iuvenālis*, *Martiālis* (Abl. e) és még *aedilis*, aedilis, és az egy végű melléknevek, ha azokat főnévként használjuk.)

d) **i**-vel van az Ablativusa e szónak; *imber*, zápor. *hlex venfor lchlo*

2) Az Abl.-t majd **i**-, majd **e**-vel képezik azok a főnevek, a melyeknek az Acc.-ban **m** előtt majd **i**-jök, majd **e**-jük van. — De megjegyzendő, hogy *restis* az Abl.-t majdnem mindig **e**-vel, — *clāvis*, *nāvis* és *secūris* pedig **i**-vel képezik.

III. A többes sz. Genitivusában elvesztik a többeli **i**-t az **um** rag előtt: a) *ambāges*, tömkeleg, tévut; *prōles*, gyermek; *strues*, rakás; *vātes*, jósló. — Ide sorolható még *senex* (Acc. *senem*) öreg, több. Gen. *senum*.

b) az **is** végű melléknevek és igenevek, ha főnévként használatnak (l. még 38. §.).

A nem meghatározása:

1. Az **i** tövű (Nom. s végű) főnevek legtöbbszörre **nőneműek**.

2. **Hímneműek**:

a) A Nom.-ban **er** végű szók (kivéve: *linter*, csónak, ez nőnemű).

b) A **-nis** és **-ollis** végzetűek és még ezek:

<i>axis</i> , tengely;	<i>fustis</i> , bot;
<i>callis</i> , ösvény;	<i>mensis</i> , hónap;
<i>caulis</i> , a növény szára;	<i>orbis</i> , kör, kerekesség;
<i>ensis</i> , kard;	<i>piscis</i> , hal;
<i>fascis</i> , nyaláb, csomó;	<i>postis</i> , ajtófélf;
<i>finis</i> , valaminek a vége;*)	<i>sentis</i> , tövisbokor;

*) *finis*, néha, különösen ha az élet végét jelenti, **nőnemű**.

torris, tűzes üszök;
unguis, köröm;

vectis, emelőrud, retesz, závár;
vepres, tövisbokor;

vermis, féreg;

c) továbbá ezek: *dens*, fog; *fons*, forrás; *mons*, hegy; *pons*, hid; valamint *elephas* (töve: *elephanti*-) elefánt és a főnévileg használt: *oriens* (t. i. sol) kelet; *occidens*, nyugat; — *rudens*, hajókötél; *torrens*, sebes patak.

3. Semlegesek, a Nom.-ban **al**, **ar**, **e** végű szók.

15. §.

Melléknévek. A mint láttuk, az **i** tövek majdnem minde-
 nik osztályához tartoznak melléknévek is és pedig:

1. Három végződésűek: **er**, **is**, **e**.

2. Két végződésűek: **is**, **e**.

3. Egy végződésűek: **rs** vagy **ns** vagy **x**.

A melléknévekre nézve meg kell jegyezni:

I. Az egyes Accusativusban a melléknéveknél mindig
e van az **m** előtt.

II. Az egyes Ablativust 1. a három- és két végződésű mellék-
 nevek, még ha főnévként használatnak is, **i**-vel képezik. (V. ö. 14. §. *13*
 II. 1. c.)

2. Az egy végződésű melléknévek mind (tehát a mással-
 hangzós csoportbeliek is), ha melléknévként használatnak, az Abl.-t akár
i-vel, akár **e**-vel képezhetik.

De megjegyzendő:

α) csak **i**-vel képezik az Abl.-t a *plex*-szel és — *cors*, *sors*, *pers*
 (*pars*), és *ceps* (tö: *cipit*-) szóval összetett melléknévek (pl. *multiplex*,
concors, *excors*, *expers*, *anceps* stb.) s még a következők: *iners*, tétlen; *ingens*,
 igen nagy; *recens*, új, friss; *artifex*, mesterséges; *atrox*, iszonyu; *pertinax*,
 megátalkodott; *pervicax*, makacs, nyakas.

(V. ö. még a 38. §.)

β) csak **e**-vel képezik:

a) az egyvégű melléknévek, ha főnév gyanánt használatnak
 mindig;

b) az **ns** végű igenevek, ha mint igenevek használatnak (és nem
 mint melléknévek); pl. *lucen***e** *lunā*, midőn a hold fénylett, de melléknév-
 ként volna pl. *diē sequenti* a következő nap.

III. A többes Genitivusban csak *celer*, **is**, **e**, gyors; *concors*,
 egyetértő; *supplex*, könyörgő és a *fer*-szel összetettek vesztik el a tövégi
i-t az **um** előtt (és a főnévként használt **ns** végűek.)

II. Mássalhangzós tövek:

16. §. c, g csoport.

1. Egyes szám:	2. Egyes szám:
N. <i>vox</i> , szó;	<i>rex</i> , király;
A. <i>voc-ē-m</i>	<i>rēg-ē-m</i>
G. <i>voc-īs</i>	<i>rēg-īs</i>
D. <i>voc-ī</i>	<i>rēg-ī</i>
A. <i>voc-ě</i>	<i>rēg-ě</i>
Többes szám:	Többes szám:
N. <i>vocē-s</i>	<i>rēg-ēs</i>
A. <i>voc-ēs</i>	<i>rēg-ēs</i>
G. <i>voc-um</i>	<i>rēg-um</i>
D. <i>voc-ī-bus</i>	<i>rēg-ī-bus</i>
A. <i>voc-ī-bus</i>	<i>rēg-ī-bus</i>

A mássalhangzós tövű neveket a *tő* véghangja szerint hét csoportba osztjuk: 1) *c, g*, 2) *p, b*, 3) *t, d*, 4) *l, m*, 5) *n*, 6) *s, r*, 7) *v* csoport; azonban minden mássalhangzós tövű név egészen egyformán képezi esetalakjait s azok általában igen hasonlóak az *i* csoportbeli nevekéihez.

Az esetek ragjai következők:

Egyes szám:	Többes szám:
N. Hím- és nőn. (s), seml. —	Hím. s nőn. <i>ēs</i> ; seml. <i>a</i>
Á. » » <i>m</i> » —	» » <i>ēs</i> » <i>a</i>
G. mindig <i>īs</i>	mindig <i>ūm</i>
D. » <i>ī</i>	» <i>-būs</i>
A. » <i>ě</i>	» <i>-bus</i>

Az egyes szám Nominativusának a többől való képzése igen különböző, mint azt az egyes csoportoknál látni fogjuk.

Az egyes Acc.-ban *m* elé mindig *ě* kötőhangzó, a többes Dat. és Abl.-ban *bus* elé *ī* kötőhangzó járul.

A *c, g* csoportbeli nevek egyes Nom.-ban az *s* rag a többeli *c, g*-vel *x*-szé olvad össze (*voc-s, reg-s*-ből: *vox, rex*).

E szóról *nix*, megjegyzendő, hogy a töve tulajdonképen *nigv*, de ebből az esetekben csak *niv*- marad meg. (Többes Gen. *nivium*.)

Az *x* végű melléknevek mind az *i* csoporthoz tartoznak. (13. és 15. §§.)

A nem meghatározása:

1. A *c, g* csoportbeli *x* végű nevek általában véve *nőneműek*; de mégis

2. *hímneműek a*) a következők:

bombyx, selyembogár,
calix, kehely,
fornix, bolthajtás,

phoenix, föniksza madár,
thorax, páncél,
trādux, bujtás.

b) az *ex* végűek, kivéve ez ötöt; *faex*, seprő; *forfex*, olló; *lex*, törvény; *neax*, erőszakos halál; (*prex*), kérés, melyek nőneműek.

3. Közönszeműek: *vārix*, ér-csomó; *silex*, kova.

17. §. p, b csoport.

Egyes szám:

N. *princep-s*, fejedelem
 A. *princíp-ě-m*
 G. *princíp-īs*
 D. *princíp-ī*
 A. *princíp-ě*

Többes szám:

princíp-ēs
princíp-ēs
princíp-um
princíp-ī-bus
princíp-ī-bus.

Az egyes Nom.-ban s-et kapnak (*ps*, *bs*), mely előtt a tő végtagjának *i*-je a Nom.-ban *e*-re változik, valamint e szóban *auceps*, madarász, az *u* is (tő: *aucup*-).

A nem meghatározása:

A *p*, *b* végű tövek általában nőneműek.

(De van néhány közönszemű is mint: *adeps*, háj; *forceps*, fogó, stb.)

(Ide tartozik néhány *ps*, *bs* végű egyvégződésű melléknév is; pl. *inops*, szűkölködő; *caelebs*, nőtelen).

18. §. t, d csoport.

1.

Egyes szám:

N. *equē-s*, lovag
 A. *equīt-ě-m*
 G. *equīt-īs*
 D. *equīt-ī*
 A. *equīt-ě*

2.

Egyes szám:

pē-s, láb
pēd-ě-m
pēd-īs
pēd-ī
pēd-ě

3.

Egyes szám:

acta-s, kor
actāt-ě-m
actāt-īs
actāt-ī
actāt-ě

Többes szám:

N. *equīt-ēs*
 A. *equīt-ēs*
 G. *equīt-ūm*
 D. *equīt-ī-bus*
 A. *equīt-ī-bus*

Többes szám:

pēd-ēs
pēd-ēs
pēd-ūm
ped-ī-bus
ped-ī-bus

Többes szám:

actāt-ēs
actāt-ēs
actāt-ūm
actāt-ī-bus
actāt-ī-bus

Az egyes Nom.-ban a tőnek vég *t* vagy *d*-je az *s* esetrag előtt kiesik (ped-s-ből *pēs*), *s* e mellett a többeli gyakran *e*-vé lesz (equit-s-ből *eques*). Az egytaguak az elveszett mássalhangzóért pótló-nyujtást kapnak (*pēs*). A *t*, *d* tövek Nom.-a tehát *as*, *es*, *is*, *os*, *us* végű.

Megjegyzendő: *mēl*, méz; töve (melt- helyett) mell- és *cōr*, sziv; töve: cord-; *lāc*, tej; töve: lact-; *hēpar*, máj; töve: hēpat-; *nox*, éj; töve: noct-; *caput*, fej; töve: capit-.

A nem meghatározása:

1. A *t*, *d* tők majdnem mind nőneműek; kivéve melyek már jelentésüknél fogva hímneműek; pl. *vās*, (tő: vad-) kezes stb. és még

2. Hímneműek a Nom.-ban es tő -*īt*- végű szók, továbbá: *paries* (tő: pariet-), fal; *pēs* (tő: ped-) láb; és még: *lapis* (tő: lapid-), kő.

De nőnemű *merges* (tő: -*īt*-), kéve.

Van több közös nemű, melyek azonban jelentésük folytán többnyire hímneműeknek vétetnek, mint: *interpres* (tő: -*t*-) értelmező, tolmács; *comes* (tő: comit-), kíséző; *custos* (tő: -*d*-), őr; *sacerdos* (tő: -*t*-), pap.

3. Semlegesek: *cōr*, sziv; *lāc*, tej; *mēl*, méz; *hēpar*, máj; *caput* (tő: capit-), fej, és a görögből átvett *āt* tövűek.

Melléknevek: Ide tartozik több *es*, *os* végű egyvégződésű melléknév.

A — *ceps* (ebből: *caput*) szóval összetettekről meg kell jegyezni, hogy tövük: — *cīpīt*; pl. *anceps*, kétes, töve: ancipit-. (V. ö. 15. §. II.)

19. §. I, m csoport.

2. Egyes szám:

N. *consul*, konzul
A. *consul-ēm*
G. *consul-īs*
D. *consul-ī*
A. *consul-ē*

Többes szám:

N. *consul-ēs*
A. *consul-ēs*
G. *consul-ūm*
D. *consul-ī-būs*
A. *consul-ī-būs*

1. Egyes szám.

hiem-s, tél, szeles idő
hiem-ēm
hiem-īs
hiem-ī
hiem-ē

Többes szám:

hiem-ēs
hiem-ēs
hiem-ūm
hiem-ī-būs
hiem-ī-būs.

Az egyes Nom.-ban az *l* tő nem kap ragot, az *m* tő kap *s*-et.

A nem meghatározása:

1. Az *l* tövű szók hímneműek.

Nőnemű csak *supellex*, házieszköz, butor; töve: *supellectil(i)*; de a többes száma semleges; alakjai a következők:

Egyes szám:	Többes szám:
N. <i>supellex</i>	<i>snpellectīlia</i> †
A. <i>supellectīlēm</i>	<i>supellectīlia</i>
G. <i>supellectīlis</i>	<i>supellectīlium</i>
D. <i>supellectīlī</i>	<i>supellectīlībus</i>
A. <i>supellectīlē(-i)</i> ,	<i>supellectīlībus</i> .

Semleges: *fel* (tő: *fell-*), *epe*.

2. *m* tövű szó csak egy van: *hiems*, és ez nőnemű.

(Az *l* csoporthoz tartozik *vigil*, éber, melléknév.)

20. §. *n* csoport.1. *sanguis*, vér;

tő: *sanguīn-*

2. *homo*, ember;

tő: *homīn-* (e. h. *homon*).

Egyes szám:	Egyes szám:
N. <i>sanguis</i>	<i>hōmo</i>
A. <i>sanguīn-e-m</i>	<i>homīn-ē-m</i>
G. <i>sanguīn-īs</i>	<i>homīn-īs</i>
D. <i>sanguīn-ī</i>	<i>homīn-ī</i>
A. <i>sanguīn-ē</i>	<i>homīn-ē</i>

Többes szám:	Többes szám:
N. <i>sanguīn-ēs</i>	<i>homīn-ēs</i>
A. <i>sanguīn-ēs</i>	<i>homīn-ēs</i>
G. <i>sanguīn-ūm</i>	<i>homīn-ūm</i>
D. <i>sanguīn-ī-bus</i>	<i>homīn-ī-bus</i>
A. <i>sanguīn-ī-bus</i>	<i>homīn-ī-bus</i> .

3. *regio*, tájék (tő: *regiōn-*).

Egyes szám:	Többes szám:
N. <i>regio</i>	<i>regiōn-ēs</i>
A. <i>regiōn-ē m</i>	<i>regiōn-ēs</i>
G. <i>regiōn-īs</i>	<i>regiōn-ūm</i>
D. <i>regiōn-ī</i>	<i>regiōn-ī-bus</i>
A. <i>regiōn-ē</i>	<i>regiōn-ī-bus</i> .

4. *nōmen*, név (tő: *nōmīn-*).

Egyes szám:	Többes szám:
N. <i>nōmēn</i>	<i>nōmīn-ā</i>
A. <i>nōmēn</i>	<i>nōmīn-ā</i>
G. <i>nōmīn-īs</i>	<i>nōmīn-ūm</i>
D. <i>nōmīn-ī</i>	<i>nōmīn-ī-bus</i>
A. <i>nōmīn-ē</i>	<i>nōmīn-ī-bus</i> .

Az egyes Nominativusra nézve megkülönböztethetők:

1. olyanok, melyek a tövégi *n*-et megtartják s az előtte levő *e* is a tőhöz tartozik; pl. *liēn*, lép; tő: *liēn*. — Nom. *en*, tő: *ēn*;

2. melyek az *n*-et megtartják, de előtte a többeli *i* a Nom.-ban *e*-vé lesz (4. példa). — Nom. *en*, tő: *īn*;

3. melyek a Nom. *o* (*io*) végződése után a többeli *n*-et elvesztik (3. példa). — Nom. *o*, *io*, tő: *ōn*, *iōn*,

4. melyek a Nom.-ban *o* (*do*, *go*)-ra végződnek, de úgy hogy a többeli *n*-et elvesztik és az előtte levő *i* a Nom.-ban *o*-vá lesz. (Ide tartozik még: *caro*, hus (tő: *carn*-.) — Nom. *o*, *do*, *go*, tő: *īn*, *dīn*, *gīn*-.
Az *n* csoportbeli nevek Nom.-a tehát *is*, *o*, *en* végű.

5. Megjegyzendő: *pollis*, por, lángliszt, és *sanguis*, vér, melyek a Nom.-ban *s*-et kaptak és előtte az *n* elveszett; tő: *pollīn*-, *sanguīn*-;

6. *iūvenis*, ifju, *canis*, kutya, *pānis*, kenyér, tövük: *iūven*-, *can*-, *pan*-.

(*Nemo*-t l. 35. §. B. 3.)

A nem meghatározása.

I. Hím nemű a legnagyobb rész, ugymint:

1. Nom. *ēn*, tő: *ēn*-.

2. Nom. *o*, tő: *ōn*- *īn*- (pl. *ligo*, kapa, tő: *ligōn*-), de *caro*, (tő: *carn*-) nőnemű.

3. Az összeges (cencretum) jelentésű Nom. *io*, tő: *iōn*- (pl. *pugio*, tör, *strūthio*, struccmadár, *scīpio*, bot stb.)

4. Nom. *is* (tő: *-n*-).

II. Nőneműek:

1. Nom. *io*, tő: *iōn*-, ha elvont (abstractum) fogalmat jelentenek.

2. Nom. *do*, *go* (tő: *dīn*, *gīn*). — De kivételképen hímneműek: *ordo*, rend; *cardo*, ajtósarok; *harpago*, csáklya; *margo*, valaminek a széle.

III. Semlegesek:

Nom. *ēn*, tő: *īn*-.
21. §. *s*, *r* csoport.

1. *mōs*, szokás;
tő: (*mo s*- helyett) *mōr*-.

Egyes szám:

N. *mōs*

A. *mōr-ē-m*

G. *mōr-īs*

D. *mōr-ī*

A. *mōr-ē*

2. *hōnōr* (honos), tisztelet;
tő: (*honos*- helyett) *honōr*-.

Egyes szám:

hōnōr (honos)

honōr-ē-m

honōr-īs

honōr-ī

honōr-ē

Többes szám :

N. *mōr-ēs*
 A. *mōr-ēs*
 G. *mōr-ŭm*
 D. *mōr-ĭ-bŭs*
 A. *mōr-ĭ-bŭs*

Többes szám :

honōr-ēs
honōr-ēs
honōr-ŭm
honōr-ĭ-bŭs
honōr-ĭ-bŭs

3. *pastōr*, pásztor; tő: *pastor-*.4. *pāter*, atya; tő: *pat(e)r-*.

Egyes szám :

N. *pastōr*
 A. *pastōr-ē-m*
 G. *pastōr-is*
 D. *pastōr-ī*
 A. *pastōr-ē*

Egyes szám :

pāter
pātr-ē-m
patr-is
patr-ī
patr-ē

Többes szám :

N. *pastōr-ēs*
 A. *pastōr-ēs*
 G. *pastōr-ŭm*
 D. *pastōr-ĭ-bŭs*
 A. *pastōr-ĭ-bŭs*

Többes szám :

patr-ēs
patr-ēs
patr-ŭm
patr-ĭ-bŭs
patr-ĭ-bŭs

5. *cinis*, hamu;tő: (*cīnīs*, *cines-ből*) *cinēr-*,

Egyes szám ;

N. *cīnīs*
 A. *cinēr-e-m*
 G. *cinēr-is*
 D. *cinēr-ī*
 A. *cinēr-ē*

Többes szám :

cinēr-ēs
cinēr-ēs
cinēr-ŭm
cenēr-ĭ-bŭs
cinēr-ĭ-bŭs

6. *iūs*, jog;
tő: (*iūs-ből*) *iur-*7. *corpūs*, test;
tő: (*corpos-ből*)
corpōr-,8. *gēnūs*, nem;
tő: (*genes-ből*) *ge-*
ner-.

Egyes szám :

N. *iūs*
 A. *iūs*
 G. *iūr-is*
 D. *iūr-ī*
 A. *iūr-ē*

Egyes szám :

corpūs
corpūs
corpōr-is
corpōr-ī
corpōr-ē

Egyes szám :

gēnūs
genūs
genēr-is
genēr-ī
genēr-ē

Többes szám :

N. *iūr-ā*
 A. *iūr-ā*
 G. *iūr-ĭ-ŭm*
 D. *iūr-ĭ-bŭs*
 A. *iūr-ĭ-bŭs*

Többes szám :

corpōr-ā
corpōr-ā
corpōr-ŭm
corpōr-ĭ-bŭs
corpōr-ĭ-bŭs

Többes szám

genēr-ā
genēr-ā
genēr-ŭm
genēr-ĭ-bŭs
genēr-ĭ-bŭs

9. *cādāvēr*, holttest; tő: *ca d a v e r* -.

Egyes szám:

Többes szám:

N. *cādāvēr**cādāvēr-ā*A. *cādāvēr**cādāvēr-ā*G. *cādāvēr-īs**cādāvēr-īm*D. *cādāvēr-ī**cādāvēr-ī-būs*A. *cādāvēr-ē**cādāvēr-ī-būs*.

1. Az *s* tövűek a tövégi *s*-et csak a Nom.-ban tartják meg, de némely szó már a Nom.-ban is *r*-ré változtatta (2. példa); két hangzó közt pedig az *s* mindig *r*-ré lesz. Nom. *os*, *or*; tő: (*os*-ból) *ör*-. (Csak: *vās* (edény) és *ōs*, tő: (*o s s*-) e jelentésben *csont* tartják meg mindenütt az *s*-et).

2. Az *us* végű szók némelyikénél az *u* a többeli *o*-ból vagy *e*-ből (7. és 8. példa) lett. Nom. *us*, tő: *ör*-, *ēr*-, *ūr*-.
3. Az *is* végűek *i*-je a többeli *ē*-ből lett. Nom. *īs*, tő: *ēr*-.
4. Az *r* tövűek Nominativusa egyenlő a tövél; csak a *ter* végűek vesztek el az *e*-t a többi esetben. Nom. *or*, *er*, *tor*, *ter*, tő: *ör*-, *ēr*-, *tör*-, *tr*-.
Az *s*, *r* tövű nevek Nom.-a tehát *os*, *or*; *us*, *ur*; *is*, *er*, *ar* végű.

Megjegyzendő: *īter*, *ut*, töve: *itnēr*-; *īecur*, *máj*, töve: *īēcōr*- és *īēcīnōr*-; *vīs*, *erő*, töve az egyesben: *vī*-, a többesben: *vīr*-(*i*-) (34. §. B. 3.), *mās*, (tő: *mār*-) *hím*, *férfi*; *glīs*, (tő: *glir*-) *patkány*; *far* (tő: *farr*-), *rozsa*.

A nem meghatározása:

Igen sok ide tartozó szó nemét már jelentéséből meg lehet ismerni.

1. Hímneműek az állatot és férfit jelentő nevek és még az *os*, *-is*, *-or*, *-ter* végűek.

Kivétetnek: a) nőnemű: *arbor*, élőfa

b) semleges: *aequor* tenger, *marmor* márvány, és *ōs*, *csont* (tő: *oss*-) és *ōs*, *száj* (tő: *ōr*-).

2. Semlegesek: e szó *vās*, (tő: *vās*-) *edény* és még az *us*, *ur*, *ar*, *er* végűek.

Kivétetnek: a) hímnemű: *furfur*, *korpa*; b) nőnemű: *tellus*, *föld*.

E csoporthoz tartozik több egy végű melléknév; — továbbá a melléknévek középfoka. (40. §.)

22. §. v csoport.

Ide két főnév tartozik:

1. *Iuppiter*, tő: *Io v* -

és 2. *bōs*, tő: *bo v* -, ökör:

Egyes szám:

Többes szám:

N. *Iuppiter**bōs**bōvēs*A. *Io v-ē-m**bō v-ē-m**bōvēs*G. *Iovīs**bō vīs***bōum**D. *Iovī**bō vī***bōbus v. būbus**A. *Iovē**bō vē***bōbus v. būbus.**

Bos szónak több Gen., Dat.- és Abl.-ában a *v* mint félhangzó beleolvad az előtte való magánhangzóba. Ide sorozható: *gru-s*, *su-s*.

23. §. A szólító eset. (*Vocātīvus*.)

A szólító (*Vocativus*) esetet — mint neve mutatja — a megszólításoknál, felkiáltásoknál használjuk, tehát függetlenül áll a mondat mellett.

A *Vocativus* alakja olyan, mint a *Nominativus*; — csak az **o** csoportbeli **us** végű hím és nőnemű szók tartják meg az egyes sz. *Voc.* alakjául a tőt, de itt is a vég **o** **ő**-vé gyönkül; pl. *Rōmulē!* *Superbē!*

Megjegyzendők:

1. *Deus*, Isten, *Voc. Deus*.
2. Az **ius** végű tulajdonnevek *Vocativus*ában a vég **ē** a megelőző **i**-vel **ī**-vé olvad össze, pl. *Amūlius*, *Voc. Amūī* (e. h. *Amulīē*) *Pompeius*, *Voc. Pompeī* (e. h. *Pompēīē*).
3. E szók: *filius*, fiu, *Voc. filiī*; *genius*, nemtő, *Voc. genī*, és még *meus*, enyém, *Voc. mī*.

24. §. A helyhatározó eset (*Locātīvus*).

A *locativus* régente általánosan használtatott a hely meghatározására, e kérdésre **hol?**

Ez esetnek a ragja: **i**.

Ma már csak:

1. a városok és kisebb szigetek **a** és **o** csoportbeli egyesszámu tulajdonnevénel használtatik; pl. *Romae* (Roma-i), Rómában; *Caeninae* (Caenina-i), Caeninában; *Crustumeriī* (Crustumerio-i), Crustumeriumban; *Rhodi* (Rhodo-i), Rhodus szigetén. (A többes számban használt vagy más csoportbeli tulajdonneveket e kérdésre; hol? Abl.-ba tesszük.)

2. Előfordul egy-két mássalhangzós tövű város nevénel is, mint *Carthaginī*, Charthagóban; *Tiburī*, Lacedaemonī, Anaxurī.

3. Ezeknél a főneveknél: *domī*, otthon; *domī bellique*, *domī militiaeque*, békében és háboruban; *rūrī*, a mezőn, falun; *hūmī*, a földön; *animī*, a szívben.

Jegyzet. A városok nevei e kérdésre **hová?** *Accusativus*ban, — e kérdésre **honnán?** *Ablativus*ban állanak.

25. §. Főnévi határozók (*Adverbia*).

Igen sokszor a főnévnek csak valamelyik esete (az *Accusativus* vagy legtöbbször a pusztá *Ablativus*) áll határozóként.

Ez esetek némelyike már elavult alakot mutat; így: *Accusativus*: *circum*, köröskörül (circus-ból); *partim*, részint (pars-ból); *forās*, ki; *Ablativus*: *grātis* (e. h. *grātiis*), szíveségből; *foris*, kinn; *magno pere*, nagyon; *rīte*, szokás szerint; *herī*, tegnap; *hodiē* (ebből: *hodie*), ma; *postrīdiē*, másnap; *quotīdiē*, mindennap; *quotannis*, évenként; *noctū*, éjjel; *vespere*, este stb.

Különben főnevekből még **-tus** és **tim** képzőkkel is vannak képezve.

határozók; pl. *catervātīm*, seregenkint; *furtīm*, lopva; *rādīcītus*, gyökerestül stb.

Azonban igen gyakran használ a latin a határozásnál *praepositió*kat, melyek már megfelelnek a magyar viszonzyszóknak és viszonyragoknak; de a *praepositió*k mindig a név előtt állanak és avval együtt határoznak, azért ezek mellett a főnév vagy Acc.-ban vagy Abl.-ban áll.

26. §. I. Helyhatározás *praepositió*kkal.

1. E kérdésre: **hol?** és merre?

a) Accusativussal állanak:

apud, -nál, -nél; pl. Neoptolemus *apud Lycomēdem* erat ēducātus. (Neoptolemust Lycomedesnél, azaz Lycom. házában nevelték.)

ad, mellett, -nál; pl. Haec est nōbilis *ad Trasimēnum* pugna. (Ez a nevezetes Trasimenum melletti csata.)

penes, -nál, -nél, mellette, hatalmában; pl. Remus captīvus est *penes Amūlium* (R. fogoly Amuliusnál),

iuxta, mellett; pl. Caesar *iuxta mūrū* castra posuit. (C. a fal mellett ütött tábor.)

prope, közel; pl. Plebs *prope rīpam* Aniēnis consēdit. (A nép az Anio folyamhoz közel telepedett le.)

propter, közel; pl. *Propter rīvum* prōcumbit. (A patakhoz közel összegyógyik.)

secundum, mentében, hosszában, mellett; pl. *Secundum flūmen* paucae statīōnēs sunt. (A folyam mentében kevés állomás van.)

praeter, kívül, mellett; pl. Ariovistus cōpiās suās *praeter castra* Caesaris transduxit. (A. seregét Caes. tábora mellett vezette el.)

extrā, kívül; pl. Sēnātus *extrā urbem* habētur. (A tanácsot a városon kívül tartják.)

intrā, belül; pl. Mīlītēs *intrā mūrōs* sunt. (A katonák a falakon belül vannak.)

infrā, alatt; pl. *Infrā lūnam* nihil est nisi mortāle et cadūcum. (A hold alatt [azaz az ég alatt], nincsen más, csak halandó és mulandó.)

suprā, *super*, fölött; pl. *Suprā lūnam* sunt aeterna omnia. (A hold felett van minden, ami örökkévaló.) *Super tabernāculum* Dārīi imāgo sōlis fulgēbat. (D. sátra fölött a nap képe ragyog vala.)

cis, *citrā*, innen; pl. Gallī legiōnēs Etruscōrum *cis Padum* fundunt. (A gallok az etruszkok legióit a Pón innen szétverik.)

ultrā, túl, fölül; pl. Cottae villula est *ultrā* Siliānam villam. (Cottanak mezei lakoskája a siliáni mezei lakon túl van.)

trans, túl; pl. Germānī *trans Rhēnum* incolunt. (A germánok a Rajnán túl laknak.)

ante, előtt; pl. *Ante mē* erat Megara. (Elöttem vala Megara.)

ob, előtt; pl. Rabīriō mors *ob oculōs* saepe versāta est. (Rabiriusnak gyakran szeme előtt forgott a halál.)

pōne, mögött, hátul; pl. *Pōne tergum* insurgit silva. (Hátuk mögött emelkedik az erdő.)

post, után, mögött; pl. *Post mē erat Aegina*. (Mögöttem vala Aegina.)
inter, között; pl. *Mons Iūra est inter Sequanōs et Helvētiōs*. (A Jura hegy a szajnaiak és helvetiabeliek közt van.)

circum, körül, körűl; pl. *Circā flūmina frequens nebula est*. (A folyamok körül gyakran van köd.)

per, -át, -n (-on, -en); pl. *Equitēs per ōram maritimam erant dispositi*. (A lovasok a tenger partján valának elhelyezve.) *Flūmen per urbem fluit*. (A folyam a városon folyik át.)

adversus, ellen, iránt, felé; pl. *Porta est adversus castra Rōmāna*. (A kapu a római tábor felé van.)

contrā, ellen, átellenében; pl. *Insula est contrā Brundisīnum portum*. (A sziget a brundisiumi kikötő átellenében van.)

b) Ablativussal:

*) *in*, -ban, -ben, -n (-on, -en); pl. *Rōmulus et Remus in iisdem locis, ubi expositi erant, urbem condiderunt*. (R. és R. ugyanazon a helyen, hol kiteve valának, várost alapítottak.)

*) *sub*, alatt; pl. *Ascanius nōvam urbem sub Albānō monte condidit*. (A. az Albanus hegy tövében új várost alapított.)

*) *subter*, alatt (csak költöknél); pl. *Subter densā testūdine pugnāt*. (Sűrű paizsfödél alatt harcolnak.)

super, fölött (költöknél); pl. *Daedalus astitit super arce Chalcidicā*. (D. megállapodott a chalcini magaslat felett.)

cōram, előtt (színe előtt); pl. *Epamīnondas cōram frequentissimō conventū tyrannum cōarguit*. (E. a legnépesebb gyülekezet előtt korholta meg a zsarnokot.)

prae, *prō*, előtt; pl. *Prō aede Castōris sedēbat*. (Castor temploma előtt ül vala.)

2) E kérdésre: **honnan?**

Ablativussal állanak:

ā, *ab*, *abs*, -tól, -től, -ról, -ről, -ból, -ből; pl. *Mettus Curtius ab arce dēcurrit*. (M. C. a várból lefut.)

dē, -ról, -ről; felől; *Descendit dē rostris*. (Leszáll a szószelekről.)

ē, *ex*, -ból, -ből; pl. *Evander ex Arcadiā vēnit*. (E. Arkadiából jött.)

3) E kérdésre: **hová?** és merre?

Accusativussal állanak:

ad, -hoz, -hez, -re, felé; pl. *Hercules vādit ad spēluncam*. (H. a barlanghoz megy.) — *Merīdiē umbrae cadunt ad septentrionem*. (Délben az árnyékok észak felé esnek.)

*) *in*, -ba, -be, -ra, -re; pl. *Numitor pūbem Albānam in arcem advocat*. (N. az albai ifjúságot a várba hívja.)

intrā, be, közé; pl. *Imperātor hostēs intrā moenia compulit*. (A fővezér az ellenséget a falak közé űzte.)

extrā, ki (túl); pl. *Extra finēs ēgredi non possum*. (A határon túl nem léphetek.)

*) A csillaggal jelölték e kérdésre hol? Ablativussal, e kérdésre hová? Accusativussal állanak.

sub, alá; pl. *Militēs Caesaris sub montem succēdunt.* (C. katonái a hegy alá jutnak.)

*) *subter*, alá; pl. *Consul subter mūrōs vēnit.* (A konzul a falak alá ment.)
super, -ra, -re; fölé; túl ki; pl. *Tiberis super rīpās effusus erat.* (A T. a partokon túl (föle) kiöntött volt.)

cis, *citrā*, az innenső felére; pl. *Lābiēnus Gallōs citrā flūmen ēlicit.* (L. a gallokat a folyam innenső felére csalja.)

trans, *ultrā*, a túlsó felére; pl. *Tuscī trans Apennīnum colōniās mittunt.* (A tuszkok az Apenninus túlsó felére gyarmatokat küldenek.)

per, át; pl. *Per mare pauperiem fugit.* (A tengeren át menekül a szegénység elől.)

*versus*¹⁾, felé; pl. *In Italiā versus nāvigat.* (Italia felé hajózik.)

adversus, *contrā*, ellen, iránt, felé; pl. *Hostēs adversus collēs prōcēdunt.* (Az ellenség a dombok felé halad.)

E kérdésre: **meddig?**

a) Accusativussal:

(*usque*) *ad*, -ig; pl. *Aquitānia ad (v. usque ad) Pyraenacōs montēs pertinet.* (A. a pyraenaeusi hegyekig terjed.)

b) Ablativussal (vagy többes sz. Genitivussal):

tenus,²⁾ -ig; pl. *Antiochus Taurō tenus regnāvit.* (A. egészen Taurus hegy-ségig uralkodott.)

27. §. II. Időhatározás praepositiókkal.

1) E kérdésre: **mikor?** és mennyi idő alatt?

a) Accusativussal állanak:

inter, *intrā*, *per*, alatt, közben; pl. *Inter coenam Rōmānī iacēbant.* (Évés közben a rómaiak fektésznek vala.) *Gracchus centum tria oppida intrā paucōs diēs in dēditionem accēpit.* (G. néhány nap alatt 103 várost kerített hatalmába.)

ante, előtt; pl. *Ante Urbem conditam.* (A város (Róma) építése előtt.)

post, után; pl. *Caesar post mediam noctem nāvēs solvit.* (C. éjfél után elszabadítja a hajókat = elhajóz.)

infrā, alatt, után; pl. *Homērus non infrā Lycurgum erat.* (H. nem élt L. után.)

secundum, alatt, mindjárt utána; pl. *Castra secundum proelium capta sunt.* (Mindjárt a csata után elfoglalták a táborn.)

ad, *circā*, körül, felé, tájban; pl. *Ad lūcem dormītāre coepi.* (Virradat felé szundikálni kezdtem.) *Posterō diē circā eandem hōram in eundem locum cōpiās admōvit.* (Másnap ugyanazon óra tájban ugyanazon helyre vitte seregét.)

sub, *prope*, felé, tájban; pl. *Sub occūsum sōlis.* (Nap nyugta felé.)

*) A csillaggal jelöltek e kérdésre hol? Ablativussal, e kérdésre hová? Accusativussal állanak.

¹⁾ *versus* a főnév után szokott állani; többnyire pedig még a főnév elé *ad* v. *in* járul; pl. *in Latium versus*, Latium felé.

²⁾ *tenus* mindig a főnév után áll és pedig mellette az egyes számú főnév Abl.-ban a többes számú főnév Genitivusban van; *genium tenus*, a térdekig.

b) Ablativussal:

in, -ben, alatt; pl. Crassus semel *in vitā* rīsīt. (C. életében egyszer nevetett.)

cum, *sub*, -kor, alatt, közben; pl. Cervī *sub ipsā diē* invia petunt. (A szarvasok (nap alatt) nappal járatlan helyeken járnak.)

ā, *dē*, *ex*, azonnal... után; már...-kor; pl. Non bonus est somnus *dē prandio*. (Nem jó az alvás mindjárt ebéd után.)

2) E kérdésre: **mióta?**

ā, *ab*, *abs*, -tól, -től, fogva; pl. Animus *vīvit ab omnī aeternitāte*. (A lélek mind öröktől fogva él.)

ē, *ex*, -tól, től, fogva, óta; pl. *Ex adolescentiā* tuā *in amicitia* meā es. (Ifjúságod óta barátságomban vagy.)

3. E kérdésre: **meddig?** mennyi ideig, mikorra?

Accusativussal:

ad ¹⁾, -ig, folytán; pl. Sophocles *ad summam senectutem* tragoediās scripsit. (S. végső vénségeig tragédiákat írt.)

intrā, lefolyása alatt, -ig; pl. Germānī *intrā annōs* quattuordecim tectum non subierant. (A germánok 14 évig nem voltak tető alatt.)

per, hosszat, -ig; pl. Lūdī decem *per diēs* factī sunt. (A játékok 10 napig tartattak.)

in, -ig, -ra, -re (Abl.-sal is ez értelemben: ig; ... lefolyása alatt); pl. Induciae *in centum annōs* factae sunt. (100 évre kötöttek fegyverszünetet.)

28. §. III. Mód- és állapothatározás praepositionokkal.

a) Accusativussal állanak:

ad, szerint, képest, -ra, -re, nézve; pl. *ad verbum* (szóról szóra). Levēs hominēs omnia *ad voluntātem* faciunt. (A könnyelmű emberek mindent akaratuk szerint tesznek.)

per, által; pl. *per vim* (erőszakosan). Oppianicus *per C. Fabricium* insidiās Avitō comparat. (O. C. Fabricius által vet eselt Avitusnak.)

in, módon, illetőleg, érdekében; pl. *In hunc hominem* non accipio excūsatiōnem. (Ez embert illetőleg nem fogadok el mentséget.)

secundum, szerint; pl. Fīnis bonōrum est *secundum nātūram* vīvere. (A jóknak célja a természet szerint élni.)

intrā, szerint, határai közt; pl. Epulābāmur *intrā lēgem*. (Az illemdőség határai közt lakomáztunk.)

extrā,
ultrā,
praeter,
suprā,
super,

} kívül, felett; pl. *Extrā iocum* (Tréfán kívül). *Ultrā modum* progredi non oportet. (Nem kell a mértéken túl haladni.) *Praeter consuetudinē* (Szokása ellenére).

b) Ablativussal:

dē, *ex*, szerint, -ból, -ből, -módon; pl. *Ex consuetudine* (Szokásból). *Dē sententiā* (Vélemény szerint.)

¹⁾ Gyakran *usque ad*, *usque in* vagy *ad... usque*; pl. A māne *ad noctem usque* *in forō* sum. (Reggeltől egész éjfélig.)

cum, -val, -vel; módon; pl. *Orātor rēs cum omni gravitate et iucunditate explicat.* (A szónok egész méltósággal és örömmel tárja fel a dolgokat.)

sine, nélkül; pl. *Īra sine viribus vāna est.* (Hiábavaló a harag erő nélkül.)
clam, tudtán kívül (tulajdonképen határozó szó, *adverbium*, de mint *praepositio Abl.*-sal is áll); pl. *Clam nobis fēcit.* (Tudtunkon kívül tette.)

prō, helyett; gyanánt; -ül, ül; képest; pl. *Prō nuntiō ĩre.* (Hírnökül menni.) *Scaevolam prō dignitate laudāre satis non possumus.* (Scaevolát érdeméhez képest eléggé dicsérni nem bírjuk.)

Ezekén kívül állapothatározásra használják a legtöbb hol? kérdésre felelő helyhatározó *praepositió*kat, mint pl. *In eā spē fēcit.* (Abban a reményben tette.) *Sub imperiō* (Hatalmában) stb.

29. §. IV. Ok- és eredethatározás *praepositió*kkal.

a) *Accusativ*:

propter, ob, -ért, miatt; pl. *Propter frīgora frūmenta in agrīs mātūra non erant.* (A hideg miatt a gabonák a mezőkön nem értek meg.)

Ob delictum dī poenās expetunt. (A bűnért az istenek büntetnek.)

per, által, folytán, miatt; pl. *Per lēgēs non licet, per mē licet.* (A törvények folytán nem szabad, én miattam szabad.)

b) *Ablativussal*:

prae, miatt, következtében, -től; pl. *Sōlem prae multitudīne iaculōrum non vident.* (A hajított dárdák sokaságától nem látják a napot.)

ā, dē, ex, -tól, -től; -ból, -ből; miatt, következtében; pl. *Flēbat pater dē filiī morte.* (Az atya sirt fia halála fölött.)

Átalában a honnan? kérdésre felelő *praepositió*k.

30. §. V. Cél- és véghatározás *praepositió*kkal.

a) *Accusativussal*:

ad, in, -ra, re, végett; pl. *Pecūnia Gabīniō in rem militārem data est.* (A pénzt Gabiniusnak hadügyre adták.)

ob, végett; pl. *Quam ob causam vēnisti?* (Mi végett jöttél?)

adversus (*adversum*), *contra*, ellen; pl. *Caesar adversum Pompeiū dīmīcāvit.* (C. Pompeius ellen harcolt.) *Contra expectatiōnem omnium Caesar vēnerat.* (Mindnyájuk várakozása ellenére C. megérkezett volt.)

erga, iránt; pl. *Iustitia erga deōs religio est.* (Az igazság az istenek iránt vallásosság.)

tenus, -ig; pl. *Vulneribus tenus dīmīcāvit.* (Megsebesülésig küzdött.)

b) *Ablativussal*:

prō, továbbá *ex, dē*, -ért, végett; pl. *Convenit dīmīcāre prō lēgibus, prō libertate, prō patriā.* (Illik küzdeni a törvényekért, a szabadságért és a hazáért.) *Hostēs ad Caesarem lēgātōs dē pāce mīsērunt.* (Az ellenség követeket küldött Caesarhoz a béke végett.)

Jegyzet. *Praepositió*ként használtatnak a név Genetivusa után: *causā, grātiā* és *ergo*, végett; pl. *Emolumentī grātiā multōs laborēs suscipimus.* (A haszon kedvéért sok dolgot elvállalunk.)

Tehát 1) mindig Ablativussal állnak: *abs, ab, ā, cum, — absque, procul, — tenus, palam, — cōram, clam, — ex, ē, sine, — prō, prae* és *dē*.

2) E kérdésre hol? Ablativussal, e kérdésre hová? Accusativussal állnak: *in, sub, super, subter*.

3) Az 1. és 2. pont alatt elő nem soroltak mindig Accusativussal állnak.

VI. Praepositiókkal egybeolvadt főnévi határozók.

obviam (ob-viam), szembe, szemközt (Dativussal).

invicem (in-vicem), kölcsönösen;

admodum (ad-modum), igen, nagyon;

quemadmodum, miként, hogyan;

propediem (prope-diem), legközelebbi időben;

prīdiē (prae-die), előtte való nap;

exemplō és *illicō* (in-loco), azonnal;

interdiū, nappal stb.

ELTÉRÉSEK.

31. §. I. A görögből átvett szók alakjai.

a (e) csoport.

1. Egyes sz.

2. Egyes sz.

3. Egyes sz.

Nom. *epitōmē*, (a) kivonat

Aenēā-s

Anchīsē-s, (a-s)

Acc. *epitōmē-n* (a-m)

Aenēā-m (n)

Anchīsē-n, (a-m)

Gen. *epitōmē-s*, (a-is, a-s, ae)

Aenēae

Anchīsae

Dat. *epitōmae*

Aenēae

Anchīsae

Abl. *epitōmē*, (ā)

Aenēā

Anchīsē, (ā)

Többes sz.

Egészen a latin **a** csoportbeli nevek alakjai szerint.

Sok főnév az egyes számban is egészen a latin **a** csoportbeli nevek szerint képezi eseteit.

A nem meghatározása:

1. Hímneműek: melyek az egyes Nom.-ban **s**-et kapnak.

2. Nőneműek: a hangzón (e) végződők.

32. §. o csoport.

1.

2.

3.

N. *Dēlō-s*, (u-s)

Athō-s

Orphēŭ-s

A. *Dēlō-n*, (u-m)

Athō-n

Orphēŭ-m (Orphea)

G. *Dēlī*

Athō

Orphēī

D. *Dēlō*

Athō

Orphēō

A. *Dēlō*

Athō

Orphēō (Orpheu)

a) Ha a tő véghangzója rövid, az *os*, *eus* végű szók egészen megfelelnek a latin **o** csoportbeli **us** végűeknek, az *on* végűek a latin **um** végűeknek. Eltérés csak annyiban van, hogy az Acc.-ban néha **n**-et vagy az *eus* végűek **a** végződést kapnak; a *Vocativus* ban pedig **u**-t (Orpheu).

b) A hosszú véghangzósak megtartják a görög alakokat, a mennyiben a hosszú véghangzóba beleolvad az esetrag.

A nem meghatározása:

1) Az **os** és **eus** végűek részben hímneműek, részben nőneműek. Különösen használják a latinban a következő nőnemű görög szókat:

<i>antidotus</i> , ellenszer;	<i>diameterus</i> , átmérő;
<i>arctus</i> , medve-csillag;	<i>methodus</i> , módszer;
<i>atomus</i> , parány;	<i>paragraphus</i> , szakasz;
<i>dialectus</i> , tájszólás;	<i>periodus</i> , körmondat.

2. Az **on** végűek semlegesek.

33. §. i, y, o, eu és mássalhangzós csoport.

1. Egyes szám:	2. Egyes szám:	3. Egyes szám:
N. <i>poēsī-s</i> , költészet	<i>hērō-s</i> , hős	<i>poēma</i> , költemény
A. <i>poēsī-n</i> , (-m)	<i>hērō-a</i> , (-em)	<i>poēma</i>
G. <i>poēse-os</i> (poesis)	<i>hērō-is</i>	<i>poēmāt-is</i>
D. <i>poēsī</i>	<i>hērō-i</i>	<i>poēmat-i</i>
A. <i>poēsī</i>	<i>hērō-e</i>	<i>poēmat-e</i>
Többes szám:	Többes szám:	Többes szám:
N. <i>poēsē-s</i>	<i>hērō-es</i>	<i>poēmat-a</i>
A. <i>poēsē-s</i>	<i>hērō-es</i>	<i>poēmat-a</i>
G. <i>poēse-on</i> , (i-um)	<i>hērō-um</i>	<i>poēmat-um</i>
D. <i>poēsī-bus</i>	<i>hērō-i-bus</i>	<i>poēmat-i-bus</i> , (-is)
A. <i>poēsī-bus</i>	<i>hērō-i-bus</i>	<i>poēmat-i-bus</i> , (-is)
4.	5.	6.
N. <i>Atlas</i>	<i>Xenophon</i>	<i>Dīdo</i>
A. <i>Atlant-em</i>	<i>Xenophont-em</i>	<i>Dīdo</i> , (on-em)
G. <i>Atlant-is</i>	<i>Xenophont-is</i>	<i>Dīdu-s</i> , (on-is)
D. <i>Atlant-i</i>	<i>Xenophont-i</i>	<i>Dīdo</i> , (-on-i)
A. <i>Atlant-e</i>	<i>Xenophont-e</i>	<i>Dīdo</i> , (-on-e)

Az ide tartozó görög származású szók sokszor eltérnek a latin szók alakjaitól:

A) Az egyes szám Accusativusában:

1. A latin **em** vagy a görög **a** ragot kapják:

a) az **er** végű nevek: *aēr*, levegő; Acc. *aērem* és *aēra*.

b) az **is** (tő: *-id*) végű nőnemű szók; pl. *īris*, szivárvány, Acc. *īridem* és *īrida*.

c) az **o** (tő: **on**) végű népnevek; pl. *Macedo*, macedoniai; Acc. *Macedonem* v. *Macedona*

d) az **YX** (tő: -yg) végű nevek; pl. *Phryx*, phrygiai, Acc. *Phrygem* v. *Phryga*.

e) az **ÖS** végűek (l. 2. péld.)

2. A latin **m** vagy a görög **η** ragot kapják:

a) az **is** és **ys** végű egyenlőtagu nevek (azaz, melyek az Acc. v. Gen.-ban szótaggal nem szaporodnak). 1. péld.

b) néha azon **is** végű hímnemű szók is, melyeknek töve *id*-del végződik; pl. *Paris*, tő: *Parid-*, Acc. *Parim* v. *Parin*.

c) az **es** végű tulajdonnevek; pl. *Xerxes*, Acc. *Xerxem* v. *Xerxen*.

3. **o**-val végződik Accusativusuk az **o** végű nőnemű neveknek. (6. péld.)

B) Az egyes sz. Genetivusában:

1. **i**-vel képezik a Gen.-t: némely **es** végű egyenlőtagu tulajdonnevek; pl. *Achilles*, Gen. *Achillis*.

2. **is** vagy **os**-szal: az **is** végű köz főnevek. (1. péld.)

3. **us**-szal: az **o** végű nőnemű nevek (6. péld.)

C) A többes sz. Nominativusában:

ē-vel végződnek az **os** végű semleges nevek; pl. *epos*, hősköltemény, több. Nom. *epē*.

D) A többes sz. Accusativusában:

as-szal végződnek (*es* helyett) a nem-egyenlő tagu idegen szók; pl. *Allobrox*, *Allobrogas*; *aspis*, paizs, *aspidas*.

E) A többes sz. Genitivusában:

Gyakran **on**-t kapnak, különösen a népek nevei és könyvek címei; pl. *Metarmophōsis*, *Metharmophōseōn*. (l. 1. péld.)

F) A többes sz. Dativusában és Ablativusában:

ibus helyett **is** ragot kapnak a *ma* végű (*āt* tövű) semleges nevek. (3. péld.)

III. Hiányos nevek.

34. §. A) Ragozhatatlanok. (*Indēclīnābilia*.)

Ragozhatatlan szónak azokat nevezzük, melyek esetragot nem vesznek fel, tehát minden esetben ugyanazon egy alakjuk van. Ilyen főnevek:

a) A betűk nevei: *alpha*=a, *gamma*=g stb.

b) Ez a szó: *pondo* Nom. Acc. Gen.: — *font*. (Mint egyes sz. Abl. = *sulyra* nézve.)

c) Az **i** és **u**, **y** végű görög szók; pl. *gummi*, s. mézga; *astu* (*y*) s. város.

d) *māne*, a reg; *fās*, jogosság; *nefās*, jogtalanság, véték; *nihil*, semmi.

Jegyzet. *Jesus* csak részben tartozik a ragozhatatlan szókhoz, a mennyiben Gen. Dat. és Voc.: *Jesu*, de az Acc.-ban: *Jesum*.

Melléknevek:

nēquam, semmirekellő;

frūgi, derék;

sēmīs, fél (csak számnevekkel és kötőszó nélkül);

quot, mennyi, a hány;

tot, annyi;

todidem, ugyanannyi.

35. §. B) Egyes esetekkel biró szók (*Dēfectīva cāsibus*).

1. Csak egy esetűek (Monoptōta):

A c c. (Egyes sz.) *vēnum dare* (= *vendere*), eladni; *vēnum īre* (= *venīre*), eladatni.

(Többes sz.) *infitiās īre*, tagadni; *suppetiās ferre*, segítséget hozni.

G e n. *dicis causa*, formaságból; *nauci esse*, egy fillért sem érni.

D a t. *despicātū esse*, megvetettnek lenni; *dērisū esse*, a gúny tárgyává lenni; *dīvisū esse*, kiosztatni; *lūdificātū esse*, bolonddá tartatni.

A b l. a) több, igéből származott főnév: *iussū*, parancsára; *iniussū*, meghagyás nélkül; *nātū*; pl. *magnus nātū*, idős; *māior nātū*, idősebb; *monitū*, intése; *rogātū*, kérésére; *permissū*, engedelmeivel stb.

b) a következők, melyek azonban a többes számban teljesen ragozhatók; *ambāge*, tévuton; *fauce*, torkossággal; *obice*, retesszel; *prēce*, könyörgéssel; *verbēre*, veréssel. (Több. sz. *ambāges*, *fauces* stb. *verbera*.)

2. Két esetűek (Diptōta):

N o m. és A b l.: *fors*, a véletlen; *forte*, véletlenségből;

A c c. és A b l.: *forās*, kifelé; *foris*, künn;

G e n. és A b l.: *spontis*, *sponte*: pl. *spontis suae esse*, saját ura lenni, *meū, tuū, suū sponte*, saját akaratomból (od-ból, á-ból), önkényt.

3. Három esetűek (Triptōta):

N o m. A c c. D a t.: *nēmo* (*-inē*m, *-inī*). (A Gen. és Abl. igen ritka; helyettük inkább *nullūs* és *nullō* áll.)

N o m. A c c. A b l.: *lues* (*-em*, *-e*) ragályos járvány; *vis*, *vīm*, *vī*, erő, erőszak. Többes sz.: Nom *vīrēs*, *vīrium*, Dat. és Abl. *vīribus*.

A c c. G e n. A b l.: *vicem* (*-is*, *-e*), változás, sor, foglalkozás. Többes sz. Nom. és Acc. *vices*, Gen. nincs. Dat. és Abl. *vicibus*.

Megjegyzendő különösen: *suamque quisque vicem*, mindenik a míg a sor reá kerül; *suam vicem*, részéről; *vicibus* v. *per vices*, váltva; *in vicem* v. *in vices*, kölcsönösen.

3. Négy esetűek (Tetraptōta):

Az egyes sz. Nom. hiányzik, de a többi eset, valamint a többes szám is teljes:

(ops) *opem*, *opis*, *opi*, *ope*, segítség, erő (Több.: *opes*, gazdagság); (frux) *frūgem*, *frūgis*, *frūgī*, *frūge*, gabona, gyümölcs stb.; (ditio) *ditionem*, *-is*, *-i*, *-e*, hatalom stb.

Melléknevek:

a) Az egyes sz. hímnemű Nom. hiányzik ezeknél: *cētera*, *cēterum*, a többi; *lūdicia*, *lūdicrum*, mulatságos, tréfás.

b) A többes sz. Gen. hiányzik ennél: *plērīque*, legtöbben. (A Gent.-t így pótoljuk: *plūrīmōrum*.)

c) Csak Nom.-ban használtatik: *exspes*, reményhagyott.

d) Csak Voc. *mactē*; többes sz. *mactī* (esse-vel), jó szerencsét! Üdv és béke!

e) N o m. és A c c. *necesse*, szükségés; *praesto* (esse-vel) jelen, kéznél —; *exlēx*, *exlēgem* (Gen. *exlēgis*), törvényen kívül való.

f) N o m. és A b l. *pernox*, *pernocte*, éjen át tartó.

36. §. C) **A számra nézve hiányosak** (*Dēfectīva numerō.*)

1) Csak többes számban fordulnak elő (Plūrālia tantum).

a csoport:

<i>angustiae</i> , szorosok ;	<i>manubiae</i> , zsákmány ;
<i>argutiae</i> , fortélyosság ;	<i>minae</i> , fenyegetés ;
<i>cūnae</i> , bölcső ;	<i>nūgae</i> , tréfa ;
<i>divitiae</i> , gazdagság ;	<i>nuptiae</i> , menyegző ;
<i>exsequiae</i> , gyászmenet, temetés ;	<i>nundinae</i> , vásár ;
<i>feriae</i> , ünnepnap ;	<i>reliquiae</i> , maradvány ;
<i>induciae</i> , fegyverszünet ;	<i>scōpae</i> , seprő ;
<i>inferiae</i> , halotti áldozat ;	<i>tenebrae</i> , sötétség.
<i>insidiae</i> , les, leselkedés ;	

Így még: *Calendae*, *Nōnae*,

Ide tartoznak még némely városok nevei ; pl.:

Athēnae, Athenae városa ;
Cannae, Cannae (helység) ;
Thēbae, Thebae városa stb.

o csoport:

<i>cancelli</i> (tő: <i>c a n c e l l o</i>), sorompók ;	<i>arma</i> (tő: <i>a r m o</i>), fegyver ;
<i>fasti</i> , naptár ;	<i>cibāria</i> , élelmiszerek ;
<i>geminī</i> , ikrek ;	<i>crepundia</i> , játékszerek ;
<i>inferī</i> , az alvilág lakói ;	<i>cūnābula</i> , bölcső ;
<i>liberī</i> , gyermekek ;	<i>exta</i> (tő: <i>e x t o</i>), belek ;
<i>posterī</i> , utódok ;	<i>hiberna</i> , téli szállás ;
<i>superī</i> , a magasság lakói ; istenek ;	<i>intestina</i> , belek ;
	<i>praecordia</i> , agyékheartya ;
	<i>serta</i> , koszorú ;
	<i>virgulta</i> , cserje.

Így némely városok nevei:

<i>Vēi</i> (tő: <i>V e i o</i>), Veji városa ;	<i>Leuctra</i> , Leuctra városa ;
<i>Delphī</i> , Delphi »	<i>Sūsa</i> , Susa »
<i>Gabiī</i> , Gabii »	<i>Bactra</i> , Bactra »

i csoport:

<i>fores</i> (tő: <i>f o r i -</i>), n. ajtó ;	<i>īlia</i> (tő: <i>i l i -</i>), s. ágyék ;
<i>fidēs</i> (tő: <i>f i d i -</i>), n. húr; lant ;	<i>moenia</i> (tő: <i>m o e n i -</i>), s. köfal ;
<i>sordēs</i> (tő: <i>s o r d i -</i>) n. piszok.	

Ide tartoznak még:

<i>Curēs</i> , Cures városa	<i>Cereālia</i> , Ceres ünnepe ;
<i>Sardēs</i> , Sardes »	<i>Sāturnālia</i> , Saturnus ünnepe.
<i>Alpēs</i> , n. Alpes hegyek.	stb.

Mássalhangzós csoport:

<i>lemūrēs</i> (tő: lemur-) h. kísértet, rém;	<i>procerēs</i> (tő: procer-), h. előkelők;
<i>māiōrēs</i> (tő: maior-), h. elődök;	<i>viscera</i> (tő: viscer-), s. belek.
<i>penūtēs</i> (tő: penat-), h. házi istenek.	

37. §. 2. A többes számban mást is jelentenek mint az egyesben:

a csoport:

Egyes szám:	Többes szám:
<i>aqua</i> , víz;	<i>aquae</i> , gyógyforrás.
<i>cēra</i> , viasz;	<i>cērae</i> , viasztábla, íróta, jegyzék.
<i>cōpia</i> , sokaság, bőség;	<i>cōpiae</i> , sereg.
<i>fortūna</i> , szerencse;	<i>fortūnae</i> , javak.
<i>grātia</i> , kegyelem;	<i>grātiae</i> , köszönet.
<i>lītera</i> , betű;	<i>līterae</i> , levél, tudomány.
<i>opera</i> , munka, segítség; közreműködés;	<i>operae</i> , munka, munkások.

o csoport:

<i>auxilium</i> , segítség;	<i>auxilia</i> , segéd hadak.
<i>castrum</i> , sánc, vár;	<i>castra</i> , tábor.
<i>comitium</i> , a gyűlés helye;	<i>comitia</i> , népgyűlés.
<i>impedimentum</i> , akadály;	<i>impedimenta</i> , podgyász.
<i>rostrum</i> , csőr;	<i>rostra</i> , szószer.

i csoport:

<i>aedes</i> (tő: a e d i-), n. templom;	<i>aedes</i> , ház.
<i>fīnis</i> (tő: f i n i-), h. vég, határ;	<i>fīnēs</i> , terület.
<i>nātūlis</i> (tő: n a t a l i-), h. születésnap;	<i>nātūlēs</i> , származás.
<i>pars</i> , (tő: p a r t i-) n. rész;	<i>partēs</i> , párt, szerep.

Mássalhangzós csoport:

<i>carcer</i> , h. börtön;	<i>carcēres</i> , korlát.
(<i>ops</i>), n. segítség;	<i>opes</i> , hatalom, birtok.
<i>sal</i> , h. só;	<i>salēs</i> , élcés kifejezés.
<i>tempus</i> , s. idő;	<i>tempora</i> , halánték.

38. §. IV. Bővelkedő nevek. (*Abundantia*.)

Így nevezzük azon szokat, melyek egyes vagy minden esetben alakját többféle módon vagy más-más tőtől képezik, mi mellett gyakran nem ők is változik.

1. A N o m.-ban kettős alakkal bírnak, ugyanazon tövel és nemmel:

<i>arboS</i> és <i>arbor</i> , n. fa.	<i>socoR</i> és <i>socerUS</i> , h. ipa.
<i>fēleS</i> és <i>fēlīs</i> , n. macska.	<i>scroBS</i> és <i>scrobīs</i> , n. gödör.
<i>gruS</i> és <i>gruīs</i> , k. daru.	<i>vulpeS</i> és <i>vulpīs</i> , k. róka.
<i>honoS</i> és <i>honor</i> , h. tisztelet.	<i>PerdiccaS</i> és <i>Perdicca</i> , <i>Perdiccas</i> .

2. Az egy. sz. Ablativusát más fő szerint képezik:

a) 1. 14. §. a főneveket és 15. §. a mellékeveket.

b) Noha mássalhangzós tövűek az Abl.-t **i**-vel képezik e mellékevek: *memor*, emlékező; *immemor*, megfelejtkező; *par*, egyenlő (de összetételei pl. *dispar*, különböző, akár **i** akár **e**-vel).

c) Az Abl.-t néha **i**-vel, de inkább csak **e**-vel képezik: *dīves* (tő: *divīt*-), gazdag; *cicur*, szelid; *pauper*, szegény; *uber*, bő, termékeny; *vetus* (tő: *vetēr*-), régi.

3. A többes Genetivust más fő szerint képezik:

a) Az **a** csoportból: a több. Gen.-ban *ārum* helyett **ūm**-mal végződnek: *amphora*, kanecsó, *drachma*, drakma (pénznem), — akkor, ha számnév jelzőjük van; pl. *trium amphorum* v. *drachmum*.

b) Az **o** csoportból: *ōrum* helyett **ūm** v. **ōm**-mal végződnek a pénznemeket, mértéket és súlyt jelentő szók (pl. *nūmus*, pénz, több. Gen. *nūmum*, *medimnus*, mérő; *modius*, véska); — valamint néha ezen szók is: *deus*, isten; *faber*, kézműves; *liberī*, gyermekek; *socius*, társ, és az összetételekben *vir*, férfi, pl. *duumvirum*.

c) Az **i** csoportból: 1. 14. §. a főneveket s 15. §. a mellékeveket.

d) A mássalhangzós csoportokból: A több. Gen. ragja elé **i**-t kapnak, tehát **ium**-mal képezik: (*faux*) *faucēs* (tő: *fauc*-), torkolat; *strix*, (tő: -g) fülesbagoly; *nix* (tő: [nigv] *niv*-), hó; *plebs* (tő: *pleb*-), nép; *trabs* (tő: *trab*-), gerenda; *fraus* (tő: *fraud*-), csalárdság; *compes* (tő: -d), békó; *dōs* (tő: *dot*-), nászajándék! *līs* (tő: *lit*-), pör; *sales* (tő: *sal*-), tréfa; *caro* (tő: *car*-), hús; *os* (tő: *oss*-), csont; *ās* (tő: *ass*-), pénz; *glīs* (tő: *glir*-), patkány; *crūs* (tő: *crur*-), comb; *mūs* (mur-), egér; *mās* (tő: *mar*-), him, és e középfoku mellékevek: *plūrēs* (plus, tő: *plur*-), sokan; *complūrēs*, igen sokan. — Továbbá néha rendesen *um*-mal, de inkább **ium**-mal: az **āt** végű tövek, különösen e szók; *penūtēs* (házi istenek), *optimūtes*, előkelők, valamint az **ās** (tő: **āt**) és **īs** (tő: **īt**) végű népnevek (pl. *Arpīnas*, arpinumbeli, *Quīris*, curesbeli és *nostras*, földink).

e) Akár **um**, akár **ium**-mal: ezek az **i** tövűek: *apis*, méh; *volucris*, madár, és e mássalhangzósok: *liēn*, lép; *rēn*, vese; *Lar*, házi isten; továbbá e melléknév *locuples* (tő: *locūplēt*-), gazdag.

f) A rendes **ium** helyett igen sokszor **iorum**-mal: az *alia* végződésű többes számu ünnepnevek; pl. *Sāturnālia*, *Sāturnālium* és *Sāturnāliorum*.

4. Tövík vagy nemők változik:

a) Ugyanazon tövík, de különböző neműk van:

<p>o tő: <i>callus</i>, h. és <i>callum</i>, s. vastag bőr (a testen), kemény bőr, héj. » <i>clipeus</i>, h. <i>clipeum</i>, s. paizs.</p>	<p>o tő: <i>scalper</i>, h. <i>scalprum</i>, s. kés. i » <i>praesēpe</i>, s. <i>praesēpes</i>, n. jászol.</p>
---	---

b) Az ugyanazon tövűt képezett többes számban más neműek:

<p><i>coelum</i>, s. ég; <i>iocus</i>, h. tréfa; <i>Tartarus</i>, h. alvilág;</p>	<p>több. szám: » »</p>	<p><i>coelī</i>, h. <i>iocī</i>, s. (ritkán: <i>iocī</i>) <i>Tartara</i>, s.</p>
---	--------------------------------	--

<i>frēnum</i> , s. zabola;	több. szám:	<i>frēnū</i> , h. (ritkán: <i>frena</i> .)
<i>locus</i> , h. hely;	»	<i>loca</i> , s. vidékek (<i>loci</i> , a könyvbeli helyek);
<i>rastrum</i> , s. kapa;	»	<i>rastrī</i> , h. (ritkán: <i>rastra</i> .)
<i>sibilus</i> , h. sziszegés;	»	<i>sibila</i> , s. és <i>sibili</i> .

c) Különféle tőtől képezhetik alakjaikat, de nemök ugyanaz:

<i>māteria</i> (a csoport); <i>māteries</i> (e csoport), anyag. (l. 11. §.)	<i>delphīnus</i> (o) és <i>delphin</i> , (n) delfin, cselle.
<i>luxuria</i> , (a) és <i>luxuries</i> (e), tobzódás. (11. §.)	<i>cancer</i> (o) és <i>cancer</i> (r), rák.
<i>mollitia</i> (a) és <i>mollities</i> (e), puhaság.	<i>plebs</i> (b) és <i>plēbes</i> (e), nép.
<i>gelum</i> (o) és <i>gelu</i> (u), fagy.	<i>trabs</i> (b) és <i>trabes</i> (i), gerenda.
<i>fīcus</i> (o) és <i>fīcus</i> (u), fügefá; így még több fának a neve is.	<i>iūventus</i> (ūt) és <i>iūventa</i> (a), fiatalkor.
<i>elephantus</i> (o) és <i>elephas</i> (nti), elefánt.	<i>senectus</i> (ūt) és <i>senecta</i> (a), aggkor, öregség.
	<i>domus</i> alakjai az u és o csoport szerint. (l. 12. §. 2. Jegy.)

Megjegyzendők még:

vespera (a), est; de az o csoport szerint alakulhat a Nom *vesper*, Acc. *vesperum*, i v. mássalh. csoport szerint az Abl. *vespere* (v. *vesperī*).
iūgerum, hold föld, egészen az o csoport szerint; de lehet A b l. *iūgere*; több. Gen. *iūgerum*, Dat. és Abl. *iūgeribus* az r csoport szerint.
fames (i csoport), éhség, de Abl. csak *famē* (e csoport);
requies (t »), nyugalom, de Acc. *requiem* és Abl. *requiē* (e csoport);

d) Különböző tőtől és különböző nemmel képezhetik alakjaikat:

menda (a csoport) és *mendum* (o csoport), hiba.
cōnātus (u ») és *cōnātum* (» »), törekvés.
ēventus (» ») és *ēventum* (» »), eredmény.

e) A többes számot más tövel képezik:

Egyes szám:	Többes szám:
<i>epulum</i> (o csoport), s. ünnepélyes vendégség,	<i>epulae</i> (a csoport), n. ebéd.
<i>dēlicium</i> (o »), s. gyönyör,	<i>dēliciae</i> (a »), n.
<i>vās</i> (s »), s. edény,	<i>vāsa</i> (o »), s.

f) Melléknévek, melyek *us*, *a*, *um* és *is*, e végződéssel is előfordulnak:

<i>exanimus</i> , a, um,	és <i>exanimis</i> , e	lélektelen,
<i>sēmianimus</i> , a, um,	» <i>sēmianimis</i> , e	félholt,
<i>ūnanimus</i> , a, um,	» <i>ūnanimis</i> , e,	egyetérő,
<i>biūgis</i> , a, um,	» <i>biūgis</i> , e,	kétfogatu,
<i>hīlārus</i> , a, um,	» <i>hīlāris</i> , e,	vidám,
<i>imbecillus</i> , a, um,	» <i>imbecillis</i> , e,	gyenge, gyámoltalan,
<i>inermus</i> , a, um,	» <i>inermis</i> , e,	fegyvertelen.

Ide sorolhatók még:

opulentus, a, um és *opulens*, gazdag,
violentus, a, um, és *violens*, erőszakos.

39. §. A főnevek nemének összeállítása.

Csoport	Hímneműek :	Nőneműek :	Semlegesek :
a	(Jelentésüknél fogva l. 6. §. és 8. §.) (Gör. Nom. <i>ās</i> , <i>es</i> .)	Nom. a (gör. <i>e</i>);	
o	Nom. us . (Néhány görög Nom. os , <i>eus</i> .) Nom. r .	<i>alvus, colus, humus, vannus, pelagus, vīrus, vulgus</i> (Néhány gör. os , <i>eus</i> ; <i>antidotus, arctus, atomus, dialectus, methodus, diametrus, paragraphus, periodus</i> . (31. §.)	Nom. um , (gör. on)
e	<i>dies, meridies</i> .	Nom. es	
u	Nom. us	<i>acus, ūdus, porticus, tribus, domus, manus</i> .	Nom. u
i	Nom. er Nom. nis, ollis ; <i>axis, callis, caulis, ensis, fascis, finis, fustis, mensis, orbis, piscis, postis, sentis, torris, unguis, vectis, verpres, vermis, dens, fons, mons, pons, elephas</i> (-nti), <i>oriens, occidens, rudens, torrens</i>	<i>linter</i> Nom. -s (- <i>is, es, rps, rbs, rx, lx, rs, ns</i>) (kiv. 14. §.)	Nom. al, ar, e
c g	<i>calix, phoenix, bombyx, fornix, trādux, thōrax</i> . Nom. ex	Nom. x (közös: <i>vārix, silex</i>) <i>prex, faex, forfex, lex, nex</i>	
p b	(közös: <i>adeps, forceps</i> .)	Nom. ps, bs	
t d	18. §. <i>paries, pes, lapis</i> Nom. es, tő: ít-	Tő: t-, d- (kiv. 6. §.) <i>merges</i>	<i>cor, lac, hēpar, mēl, caput</i> . (gör. Nom. ma , tő: āt-)
l m	Nom. l	Nom. ms és <i>supellex</i> (tő: <i>supellectil-</i>)	<i>fel</i> (19. §.)
n	Nom. ēn- , tő: ēn- Nom. o , tő: ōn-, ĩn- ; concret jelentésű Nom. io , tő: ion- <i>cardo, harpago, margo, ordo</i> , Nom. is , (tő: n)	Abstract jelentésű. Nom. io , tő: iōn- , és <i>caro</i> Nom. do, go , tő: din-, gin-	Nom. ēn , tő: īn-
s, r	Nom. os Nom. is Nom. or <i>furfur</i> Nom. ter	 <i>arbor</i> <i>tellus</i>	<i>os</i> (tő: or- és oss-) <i>vas</i> (tő: vas-) <i>aequor, marmor</i> Nom. us Nom. ur Nom. ar, er .

40. §. A melléknevek fokozása. (*Comparatio*.)

Ha két vagy több tárgyat, személyt stb. összehasonlítunk, a tulajdonságukat kifejező mellékneveknek három hasonlítási fokát (*gradus*) találjuk, ugymint:

1) *alapfok* (*gradus positivus*), midőn a melléknév maga kifejezi már a tulajdonságot;

2) *középfok* (*gr. comparativus*), midőn az egyiknek tulajdonsága nagyobb mértékben van meg, mint a másiké.

3) *felsőfok* (*gr. superlativus*), midőn több összehasonlított tárgy közül az egyiknek tulajdonsága túlnyomó; pl.

Hímnem:

amīcus cārus, kedves barát;

frāter cār-ior, kedvesebb fivér;

pater cār-is-simus, legkedvesebb atya.

Nőnem:

amīca cāra est, a barátnő kedves;

soror cār-ior est, a nővér kedvesebb;

māter cār-issima est, az anya legkedvesebb.

Semleges:

dōnum cārum, kedves ajándék;

templum cār-ius, kedvesebb templom;

nōmen cār-issimum, legkedvesebb név.

Alapfok:

Középfok:

Felsőfok:

Nom.	Tő:		
a) <i>cārus</i> , <i>a, um</i> , caro-		<i>cār-ior</i> , -ius	<i>cār-issimus</i> , <i>a, um</i> ,
<i>fertilis</i> , <i>e</i> , fertili-		<i>fertilior</i> , -ius	<i>fertil-issimus</i> , <i>a, um</i> ,
<i>clēmens</i> , clementi-		<i>clēm-ior</i> , -ius	<i>clēm-issimus</i> , <i>a, um</i> ,
<i>fēlix</i> , felici-		<i>fēlic-ior</i> , -ius	<i>fēlic-issimus</i> , <i>a, um</i> ,
—	—	—	—
b) <i>miser</i> , <i>a, um</i> , misero-		<i>miser-ior</i> , -ius	<i>miser-rimus</i> , <i>a, um</i> ,
<i>creber</i> , <i>bra, brum</i> , cre-		<i>crebr-ior</i> , -ius	<i>creber-rimus</i> , <i>a, um</i> ,
bro-			
<i>celer</i> , <i>is, e</i> , celeri-		<i>celer-ior</i> , -ius	<i>celer-rimus</i> , <i>a, um</i> ,
—	—	—	—
c) <i>facilis</i> , <i>e</i> , facili-		<i>facil-ior</i> , -ius	<i>facil-limus</i> , <i>a, um</i> ,
d) <i>maledicus</i> , <i>a, um</i> , maledico- (maledicent-)		<i>maledicent-ior</i> , -ius	<i>maledicent-issimus</i> , <i>a, um</i> ,
<i>beneficus</i> , <i>a, um</i> , benefico- (beneficent-)		<i>beneficent-ior</i> , ius	<i>beneficent-issimus</i> , <i>a, um</i> ,
<i>malevolus</i> , <i>a, um</i> , malevol- (malevolent-)		<i>malevolent-ior</i> , -ius	<i>malevolentissimus</i> , <i>a, um</i> .

f) Középfokuk rendes; de két szabálytalan felsőfokuk van a következő mellékeveknek:

Alapfok:	Középfok:	Felsőfok:
<i>exterus</i> , a, um, kívül levő; <i>exterior</i> , -ius, külső;		<i>extrēmus</i> és <i>extimus</i> , szélső, utolsó.
<i>inferus</i> , » » alant levő; <i>inferior</i> , » későbbi;	<i>infimus</i> , végső, és	<i>imius</i> , legalsó.
<i>superus</i> , » » felső; <i>superior</i> , » felsőbb;	<i>suprēmus</i> , legvégső, és <i>summus</i> , legfelső,	
<i>posterus</i> , » » következő; <i>posterior</i> , » alsóbb;	<i>postrēmus</i> , utolsó és <i>post-umus</i> , utószülött.	

Ide sorozhatók még:

dīves (tő: *divit*-), gazdag, (*divitior*) és *dītior*; (*dīvitissimus*) és *dītis*-
[di(vi)t-iór]. *simus*.
mātūrus, a, um, érett; *mātūrior*, *mātūrissimus* és *māturrimus*.

41. §. Hiányos fokozás. (*Defectiva grādibus*.)

1. a) Alapfokuk hiányzik a következőknek:

Alapfok:	Középfok:	Felsőfok:
—	<i>dēterior</i> , -ius, alábbvaló;	<i>dēterrīmus</i> , a, um,
—	<i>ōciōr</i> , -ius, gyorsabb;	<i>ōcissīmus</i> , a, um, legkorábbi,
—	<i>potior</i> , -ius, hatalmasb;	<i>potissīmus</i> , a, um.

b) Az alapfokot viszony szók (*praepositiones*) helyettesítik;

Alapfok:	Középfok:	Felsőfok:
(<i>citrā</i>)	<i>cīterior</i> , -ius, innensőbb;	<i>cītīmus</i> , a, um,
(<i>intrā</i>)	<i>īterior</i> , -ius, belsőbb;	<i>ītimus</i> , »
(<i>prae</i>)	<i>prior</i> , -ius, elsőbb;	<i>prīmīmus</i> , »
(<i>prope</i>)	<i>propior</i> , -ius, közelebbi;	<i>proxīmīmus</i> , »
(<i>ultrā</i>)	<i>ulterior</i> , -ius, utolsó;	<i>ultīmīmus</i> , »

2. Középfokuk hiányzik a következőknek:

Alapfok:	Középfok:	Felsőfok:
<i>bellus</i> , a, um, szép, kedves;	—	<i>bellissīmus</i> , a, um,
<i>diversus</i> , a, um, különböző;	—	<i>dīversissīmus</i> , »
<i>inclītus</i> , a, um, hires;	—	<i>īclītissīmus</i> , »
<i>nōvus</i> , a, um, új;	—	<i>nōvissīmus</i> , »
<i>pīus</i> , a, um, jámbor;	—	<i>pīussīmus</i> , »
<i>sacer</i> , -cra, -crum, szent;	—	<i>sacerīmīmus</i> , »
<i>vetus</i> , régi;	—	<i>veterīmīmus</i> , »

Ide tartozik még némely **us** végződésű igenév:

<i>īnvītus</i> , a, um, kénytelen; aka- rata ellenére;	—	<i>īnvītissīmus</i> , a, um, egészen akarata ellen;
<i>merītus</i> , a, um, méltó, érdemlett;	—	<i>merītissīmus</i> , a, um,
<i>reverendus</i> , a, um, tisztelendő;	—	<i>reverendissīmus</i> , a, um.

3. Felsőfokuk hiányzik:

a) a következő mellékevegeknek:

Alapfok:	Középfok:	Felsőfok:
<i>adolescens</i> , fiatal;	<i>adolescentior</i> ,	—
<i>iuvenis</i> , e, fiatal;	<i>iunior</i> , (iu(ve)nior)	—
<i>satur</i> , jóllakott;	<i>saturior</i> ,	—
<i>senex</i> , öreg;	<i>senior</i> ,	—

Ilyenek még továbbá:

<i>alacer</i> , <i>cris</i> , <i>cre</i> , élénk;	<i>optimus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , kövér;
<i>ater</i> , <i>tra</i> , <i>um</i> , fekete;	<i>pronus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , hajlandó;
<i>declivis</i> , <i>e</i> , lejtős;	<i>propinquus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , közel fekvő;
<i>diuturnus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , sokáig eltartó;	<i>salutaris</i> , <i>e</i> , üdvös, stb.
<i>longinquus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , hosszas;	

b) majdnem minden **hīlis** végű melléknévnek; pl. *amābilis*, *e*, szeretetre-méltó, *mōbilis*, *e*, állhatatlan, stb.42. §. Körülírt fokozás. (*Comparatio periphrastica*.)A középfokot a melléknév elé tett **magis**, vagy a kisebb tulajdonság jelölésére **minus** szóval,a felsőfokot a melléknév elé tett **maxime**, vagy a kisebb tulajdonság jelölésére **minime** szóval fejezzük ki.

Ezt a fokozást alkalmazzuk:

1. azoknál a mellékevegeknél, melyeknek **us** végét magánhangzó előzi meg;
 pl. *idōneus*, *a*, *um*, alkalmas: *dubius*, *a*, *um*, kétes; *arduus*, *a*, *um*, meredek; így:
magis idōneus, alkalmasabb; *maxime idōneus*, legalkalmasabb;
minus arduus, kevesebb meredek; *minime arduus*, legkevesebb meredek.

Jegyzet. A **quus** végződésűek rendesen képezik a közép- és felsőfokot, mert a **qu** együtt kettős mássalhangzó; pl. *antiquus*, régi; *antiquior*, **-ius**, *antiquissimus*, *a*, *um*.2. Azoknál a mellékevegeknél, melyek oly tulajdonságot jelölnek, melyet tulajdonképpen fokozni nem lehet és csak kivételesen akarjuk kiemelni; pl. *albus*, *a*, *um*, fehér; *rēgālis*, *e*, királyi; *noster*, *tra*, *trum*, a mienk, stb.3. Több **īcus**, **īmus**, **īnus**, **īvus**, **ōrus** végű melléknévnél; pl. *tragīcus*, *a*, *um*, szomorú; *magnanīmus*, nagylelkű; *peregrīnus*, idegen; *nocīvus*, ártalmas; *cānōrus*, stb.

4. Ezeknél a mellékevegeknél:

<i>almus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , jótékony;	<i>ferus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , vad;
<i>cadūcus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , mulandó;	<i>gnārus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , (valamihez) értő;
<i>cānus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , szürke, ősz;	<i>memor</i> , megemlékező;
<i>cicur</i> , szelid;	<i>mītrus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , csudálatos;
<i>claudus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , sánta;	<i>praeditus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , ellátott.
<i>compos</i> , uralkodni tudó;	

43. §. Nyomatékos fokozás.

Ha valamely tulajdonságot nem hasonlítunk össze mással, hanem annak bizonyos fokát csak általán ki akarjuk emelni, határozókat teszünk a melléknév elé:

1) Kiemelők:

valde, admodum, oppido, igen; *imprimis, apprime*, különösen; *bene*, jól; *mire*, csudálatosan, rendkívül; pl. *admodum cārus*;

vagy némely melléknévvel összeköthetjük ezeket a viszonzyszókat: *per, prae*; pl. *permagnus*, igen nagy; *praeacutus*, igen hegyes.

2) Kicsinyítők:

parum, kevésbé, nem eléggé; pl. *parum bonus*;

vagy a melléknévvel összekötött *sub*, pl. *subdūrus*, keményecske, *subdulcis*, édeses.

3) A középfok nyomatékosabb kiemelésére használtatnak: *multō*, sokkal; *etiam*, még; pl. *multō māior*, sokkal nagyobb; *māior etiam*, még nagyobb.

4) A felsőfok kiemelésére: *longē*, (*multō*), jóval, legesleg-; *vel*, sőt; *quam*, lehetőleg; pl. *longe doctissimus*, legeslegtudósabb; *vel doctissimus*, sőt legtudósabb; *quam doctissimus*, lehető legtudósabb.

44. §. Melléknévi határozók. (*Adverbia*.)

1) Az *us, a, um* és *r, a, um* végű mellékeveknek, valamint minden melléknév felsőfokának (tehát az *o* és *a* tövűeknek) az egyes Ablativusát szoktuk határozószóként (igehatározóként) használni; de azzal a megjegyzéssel, hogy:

a) legtöbbször az Abl. végződése *ē*-vé gyöngült; pl.
doctus, a, um, tudós; *doctē* (e. h. *doctō*), tudósan;
doctissimus, a, um, legtudósabb; *doctissimē* (e. h. *doctissimō*),
 legtudósabban;

longus, a, um; *longē*, hosszasan; *longissimē*, leghosszasabban;
miser, a, um; *miserē*, nyomorultan, *miserimē*, legnyomorultabban;
pulcher, ra, rum; *pulchrē*, szépen; *pulcherrimē*, legszebben;

b) Megtartották az *ō*-t a határozóban következők:

<i>arcānō</i> , titkon;	<i>falsō</i> , hamisan;
<i>consultō</i> , szándékosan;	<i>meritō</i> , méltán;
<i>continuō</i> , szüntelen;	<i>necessāriō</i> , szükségképen;
<i>crebrō</i> , gyakran;	<i>subitō</i> , rögtön.

c) Használtatnak *ō*-val és *ē*-vel is:

<i>certō</i> , bizonyosan, és	<i>certē</i> , legalább;
<i>rārō</i> , és	<i>rārē</i> , ritkán;
<i>tūtō</i> , és	<i>tūtē</i> , biztosan.

d) Megjegyzendők a következők: (*bonus*-ból) *benē*, jól; (*malus*) *malē*, rosszul, melyekben a véghangzó megrövidült. Továbbá: (*validus*) *validē* vagy inkább *valdē*, erősen, nagyon; *infernē*, alul; *supernē*, felül; *citō*, sebesen; *mōdō*, csak.

e) A nőnemnek *ā* Abl. végződésével lesznek határozókká:

<i>dextrā</i> , jobbra;	<i>rectā</i> , egyenesen;
<i>infrā</i> , lenn;	<i>sinistrā</i> , balra;
<i>intrā</i> , bennn;	<i>suprā</i> , fenn;

2) Az *er, is, e*, valamint a két (*is, e*) és egy végződésű (tehát az *i* és mássalhangzós tövű) mellékevekből a tiszta tőhöz füg-

gesztett **ter** képzővel képezünk határozókat; de az **-nti** (Nom. ns) végű töveknek vég **ti** tagja egészen elvész; pl.

celer, is, e, gyors;

gravis, e, nehéz;

clēmens, kegyes (tő: *clementi*)

celer-ter, gyorsan;

gravi-ter, nehezen;

clēmen-ter, [e. h. *clemen*(ti)-ter, *clemen*(t)-ter] kegyesen.

fēlix, boldog;

fēlici-ter, boldogul.

Kívételesen képezik a határozót:

a) ezek a szók: *audax*, lesz *audac*-ter [e. h. *audac*(i)ter], merészen; ebből pedig: *difficilis*, *difficulter*, nehezen.

b) Némely **o** tövekből **ter** képzővel is képezhető határozó; pl. *hūmānus*, a, um, *hūmānē* és *hūmāni*-ter; *fīrmus*, *fīrmē* és *fīrmi*-ter.

c) Némely melléknévekből a főneveknél használatos **tus** képzővel is lehet határozót képezni; pl. *divīnus*, *divīni*-tus; *hūmānus*, *hūmāni*-tus.

d) Következő határozószók pedig: *cēterum*, egyébiránt; *multum*, sokat; *pauullum*, egy kissé; *facile*, könnyen; *difficile*, nehezen; *postrēmum*, utoljára, nem egyebek mint az illető melléknévek semleges Accusativusa.

3. A határozószó középfokául mindig a melléknév középfokának (**ius** végű) semleges Acc.-a használtatik; pl. *gravis*-ből lesz *gravius*; *cārus*-ból *cārius*, kedvesebben; *multus*-ból *plus*, többet, stb.

bonus, a, um, *benē*,

melius, *optime*,

doctus, a, um, *docte*,

doctius, *doctissime*,

facilis, e, *facile*,

facilius, *facillime*

Jegyzet. Meg kell jegyezni, hogy *magnus*-ból lesz: *magis*, inkább [ebből *mag-ius* (e. h. *maius*)].

A főnebbiek szerint fokozhatók:

diu, sokáig,

diūtius, tovább,

diūtissime;

nūper, minapában,

—

nūperrime, legközelebb;

saepe, gyakran,

saepius;

saepissime;

tempore, idején,

temperius;

—

HARMADIK SZAKASZ.

45. §. A számnév. (*Adiectivum numerāle*.)

A számnév tulajdonképen mennyiséget jelölő melléknév és jelentése szerint lehet többféle:

a) a melyek egyszerűen a mennyiséget fejezik ki e kérdésre: hány? s egyszersmind a többi számnévek képzésénél alapul szolgálnak, — **alapszámok** (*cardinālia*).

b) a melyek az egymásutánt, a sorrendet jelölik e kérdésre: hányadik? — **rendszámok** (*ordinālia*);

c) melyek az egyenlő részre elosztott többség csoportjait jelölik e kérdésre: hány-hány? hányankint? — **osztó vagy csoportosító számok** (*distribūtiva*); vannak továbbá

d) e kérdésre: hányszor? — **sokszorosító számnévek** (*multiplicātiva*);

e) e kérdésre: hányszorta több? — **arányszámok** (*proportionālia*).

Azonkívül vannak számnévi határozók, melyek e kérdésre felelnek: hányszor?

	Római számok	Alapszámok (<i>cardinalia</i> .) Hány? mennyi? (<i>quot?</i>)	Rendszámok (<i>ordinalia</i> .) Hányadik? (<i>quotus?</i>)
1	I	<i>ūnus, a, um, egy</i>	<i>prīmus, a, um, első</i>
2	II	<i>duo, ae, o, kettő</i>	<i>secundus, a, um v. alter, a, um, második</i>
3	III	<i>trēs, tria, három</i>	<i>tertius, a, um, harmadik</i>
4	IV	<i>quattuor, négy</i>	<i>quartus, a, um, negyedik</i>
5	V	<i>quinque, öt</i>	<i>quintus, a, um, ötödik</i>
6	VI	<i>sex, hat</i>	<i>sextus, a, um, hatodik</i>
7	VII	<i>septem, hét</i>	<i>septimus, a, um, hetedik</i>
8	VIII	<i>octō, nyolc</i>	<i>octāvus, a, um, nyolcadik</i>
9	IX	<i>novem, kilenc</i>	<i>nōnus, a, um, kilencedik</i>
10	X	<i>decem, tíz</i>	<i>dēcimus, a, um, tizedik</i>
11	XI	<i>undēcim, tizenegy</i>	<i>undēcimus, a, um, tizenegyed.</i>
12	XII	<i>duodēcim</i>	<i>duodēcimus</i>
13	XIII	<i>trédēcim*</i> (v. <i>decem et trēs</i>)	<i>tertius dēcimus</i> (v. <i>dēcimus et tertius</i>)
14	XIV	<i>quattuordēcim</i> (<i>decem et quattuor</i>)	<i>quartus decimus</i>
15	XV	<i>quindēcim</i>	<i>quindecimus</i>
16	XVI	<i>sédēcim</i> (<i>decem et sex</i>)	<i>sextus decimus</i>
17	XVII	<i>septendēcim</i>	<i>septimus decimus</i>
18	XVIII	<i>duodēviginti**</i> (<i>decem et octo</i>)	<i>duodēvicēsīmus</i> (<i>octāvus decimus</i>)
19	XIX	<i>undēviginti</i> (<i>decem et novem</i>)	<i>undēvicēsīmus</i> (<i>nōnus decimus</i>)
20	XX	<i>viginti, husz</i>	<i>vicēsīmus, huszadik</i>
21	XXI	<i>ūnus et viginti</i> (<i>viginti unus***</i>)	<i>ūnus et vicēsīmus</i> (<i>vicēsīmus prīmus</i>)
28	XXVIII	<i>duodētrīginta</i> (<i>octo et viginti, viginti octo</i>)	<i>duodētricēsīmus</i> (<i>vicēsīmus octāvus</i>)
29	XXIX	<i>undētrīginta</i> (<i>viginti novem</i>)	<i>undētricēsīmus</i> (<i>vicēsīmus nōnus</i>)
30	XXX	<i>trīgintā, harminc</i>	<i>tricēsīmus</i> (<i>trigēsīmus</i>)
40	XL	<i>quadrāginta</i>	<i>quadrāgēsīmus</i>
50	L	<i>quīquāginta</i>	<i>quīquāgēsīmus</i>
60	LX	<i>sexāginta</i>	<i>sexāgēsīmus</i>
70	LXX	<i>septuāginta</i>	<i>septuāgēsīmus</i>
80	LXXX	<i>octōginta</i>	<i>octōgēsīmus</i>
90	XC	<i>nonāginta</i>	<i>nonāgēsīmus</i>
100	C	<i>centum, száz</i>	<i>centēsīmus, századik</i>
101	CI	<i>centum et ūnus</i> (<i>centum ūnus****</i>)	<i>centēsīmus et prīmus</i> (<i>centēsīmus - prīmus</i>)
200	CC	<i>ducentī, ae, a, kétszáz</i>	<i>ducentēsīmus, kétszázadik</i>
300	CCC	<i>trēcentī, ae, a</i>	<i>trecentēsīmus</i>
400	CD	<i>quadrīngentī, ae, a</i>	<i>quadrīngentēsīmus</i>
500	D (IO)	<i>quīngentī, ae, a</i>	<i>quīngentēsīmus</i>
600	DC	<i>sexcentī, ae, a</i>	<i>sexcentēsīmus</i>
700	DCC	<i>septīngentī, ae, a</i>	<i>septīngentēsīmus</i>
800	DCCC	<i>octīngentī, ae, a</i>	<i>octīngentēsīmus</i>
900	DCCCC	<i>nongentī, ae, a</i>	<i>nongentēsīmus</i>
1000	M (CIO)	<i>mille, ezer</i>	<i>millēsīmus, ezredik</i>
2000	MM (CIOCIO)	<i>duo mīlia</i> (v. <i>duo mīllia</i>)	<i>bis millēsīmus</i>
3000	MMM	<i>tria mīlia</i>	<i>ter millēsīmus</i>
10,000	CCCCO	<i>decem mīlia</i>	<i>decīēs millēsīmus</i>
100,000	CCCCCOC	<i>centum mīlia</i>	<i>centīēs millēsīmus</i>
1.000,000	CCCCCOCOC	<i>decīēs centum mīlia, milliom</i>	<i>decīēs centīēs millēsīmus</i>

Osztó v. csoportosító számok (<i>distributiva</i>) Hány-hány? Hányankint? (<i>quotēni?</i>)	Számnévi határozók (<i>Adverbia numeralia definita</i>). Hányszor? (<i>quotiēs?</i>)
<i>singulī, ae, a, egy-egy, egyenkint</i> <i>binī, ae, a, kettő-kettő, kettenkint</i>	<i>semel, egyszer</i> <i>bis, kétszer</i>
<i>ternī, ae, a, három-három, hármankint</i> <i>quāternī, ae, a, negyenkint</i> <i>quīnī, ae, a, ötönkint</i> <i>sēnī, ae, a, hatonkint</i> <i>septēnī, ae, a, hetenkint</i> <i>octōnī, ae, a, nyolcankint</i> <i>novēnī, ae, a, kilencenkint</i> <i>dēnī, ae, a, tizenkint</i> <i>undēnī, ae, a, tizenegyenkint</i> <i>duodēnī</i> <i>ternī dēnī</i>	<i>ter, háromszor</i> <i>quater, négyszer</i> <i>quīquīēs, ötször</i> <i>sexies, hatszor</i> <i>septies, hétszer</i> <i>octies, nyolcszor</i> <i>novies, kilencszer</i> <i>dēcies, tízszer</i> <i>undecies, tizenegyszer</i> <i>duodecies</i> <i>terdecies (tredecies)</i>
<i>quāternī dēnī</i>	<i>quaterdecies</i>
<i>quīnī dēnī</i> <i>sēnī dēnī</i> <i>septēnī dēnī</i> <i>duodēvicēnī</i> (<i>octōnī dēnī</i>)	<i>quīquies decies (quindecies)</i> <i>sexies decies (sedecies)</i> <i>septies decies</i> <i>duodēvicies (octies decies)</i>
<i>undēvicēnī</i> (<i>novēnī dēnī</i>)	<i>undēvicies (novies decies)</i>
<i>vicēnī</i> <i>vicēnī singulī</i>	<i>vicies, huszszor</i> <i>semel et vicies (vicies semel)</i>
<i>duodētricēnī</i> (<i>vicēnī octōnī</i>)	<i>undētricies (vicies octies)</i>
<i>undētricēnī</i> (<i>vicēnī novēnī</i>)	<i>duodētricies (vicies novies)</i>
<i>tricēnī</i> <i>quadrāgēnī</i> <i>quīquāgēnī</i> <i>sexāgēnī</i> <i>septuāgēnī</i> <i>octōgēnī</i> <i>nonāgēnī</i> <i>centēnī, száz-száz, százankint</i>	<i>tricies</i> <i>quadrāgies</i> <i>quīquāgies</i> <i>sexāgies</i> <i>septuāgies</i> <i>octōgies</i> <i>nonāgies</i> <i>centies, százszor</i>
<i>centēnī singulī</i> <i>ducēnī, kétszázankint</i> <i>trēcēnī</i> <i>quadrīngēnī</i> <i>quīngēnī</i> <i>sexcentēnī</i> <i>septīngēnī</i> <i>octīngēnī</i> <i>nongēnī</i> <i>singula mīlia, ezer-ezer, egy-egy ezer</i> <i>līna mīlia, kétezrenkint</i> <i>terna mīlia</i> <i>dēna mīlia</i> <i>centēna mīlia</i> <i>decies centena mīlia</i>	<i>centies semel</i> <i>ducenties, kétszázszor</i> <i>trecenties</i> <i>quadrīngenties</i> <i>quīngenties</i> <i>sexcenties</i> <i>septīngenties</i> <i>octīngenties</i> <i>nongenties</i> <i>mīlies</i> (v. <i>millies</i>), <i>ezerszer</i> <i>bis mīlies</i> <i>ter mīlies</i> <i>decies mīlies</i> <i>centies mīlies</i> <i>decies centies mīlies.</i>

Jegyzet a számok összetételéről:

*) 13—20-ig a kisebb számot vagy a nagyobb elé, vagy *et* kötőszócskával a nagyobb után tesszük.

**) 10-en felül a 8-as és 9-es számokat a latin kivonással fejezi ki, pl. 18 = *duo-dē-viginti*, azaz: kettőt kivonva a huszból; 99 = *un-dē-centum*, azaz: egyet kivonva a százból.

***) 20—100-ig a kisebb szám *et* kötőszócskával megelőzi a nagyobbát, vagy kötőszócska nélkül az után áll.

****) 100-on felül a kisebb szám akár *et*-tel, akár anélkül, mindig a nagyobb után áll.

46. §. I. Alapszámok. (*Cardinālia*.)

E kérdésre: hány? mennyi? (*quot?*)

Az alapszámok közül ragozhatók:

- 1) *ūnus*: N o m. *ūnus, ūna, ūnum*
 A c c. *ūnum, ūnam, ūnum*
 G e n. *ūnīus*
 D a t. *ūnī*
 A b l. *ūnō, unā, unō*

Unus-nak többes számbeli alakjait csak azon főnevek mellett használják, melyeknek csupán többes számuk van (36. §.); pl. *ūnae nundinae*, egy vásár.

2) <i>duo</i> :	Himn.	Nőn.	Seml.
	N o m. <i>duo</i>	<i>duae</i>	<i>duo</i>
	A c c. <i>duōs</i> (v. <i>duo</i>)	<i>duās</i>	<i>duo</i>
	G e n. <i>duōrum</i>	<i>duārum</i>	<i>duōrum</i>
	D. A. <i>duōbus</i>	<i>duābus</i>	<i>duōbus</i>

Ép így ragoztatik: *ambo, ae, o*, = mindakettő.

3) <i>trēs</i> :	Himn. és nőn.	Semleges:
	N o m. <i>trēs</i>	<i>tria</i>
	A c c. <i>trēs</i> (<i>trīs</i>)	<i>tria</i>
	G e n. <i>trīum</i>	<i>trīum</i>
	D a t. <i>trībus</i>	<i>trībus</i>
	A b l. <i>trībus</i>	<i>trībus</i>

4) A százások közül *ducenti*-től egész *nongenti*-ig mind egészen az *o* és a csoportbeli melléknevek többesszáma szerint ragozhatók.

5) *Mille*, ha egy ezerről van szó, ragozhatatlan számnév, mely változatlanul áll a neki megfelelő főnév előtt; csak néha áll főnévként; pl. *mille homines* (v. így is: *mille hominum*, ezer ember); — azonban, ha több ezerről van szó, a többes számban *milia* ragozható semleges főnév, mely mellett a számított tárgy vagy személy a többesszám Genitivusában áll; pl. *duo milia equitum*, két ezer lovag.

- N o m. *milia*
 A c c. *milia*
 G e n. *milium*
 D a t. *milibus*
 A b l. *milibus*.

47. §. II. A rendszámok. (*Ordinalia*.)

E kérdésre: hányadik? (*quotus?*)

A rendszámok legnagyobb része **tus** vagy **timus** (*simus, imus*) végződésű felső fokok: [*viginti*] *vice(nti)-timus, vīcē-simus*; így kapják a százasok az **-esimus** képzőt és az **o** és **a** csoportok szerint képezik eseteiket.

Az évszámokat és az órákat a latinban rendszámokkal fejezzük ki; pl. *Annō millēsimō octingentēsimō septuagēsimō quintō post Christum natum*. Krisztus születése után 1875-ben. — *Quota hōra est?* Hány óra van. *Hōra decima est*. Tíz óra van.

48. §. III. Az osztó vagy csoportosító számok. (*Distribūtiva*.)

E kérdésre: hány-hány? hányankint? (*quotēnī?*)

1) Ezek a számok az alapszámokból **no** tövű képzővel vannak képezve, melynek többes száma **nī, ae, a**.

Kivétetnek:

a) *singulī* [ebből: *sen-culī, sin = sam*, egy; *guli* = a kicsinyítő *culī*-vel (lásd semel)].

b) *bī-nī* (dvi-nī, duo-nī), *ter-nī, quater-nī*, melyek a számnévi határozók töveiből képezetnek.

2) Ezen számok szintén az **o** és **a** csoportok (többes száma) szerint képezik eseteiket; de a Genitivusban csak **um**-mal végződnek, (*orum, arum* helyett) kivéve: *singulī*-t és a kérdő *quotēnī*-t.

3. Az osztó vagy csoportosító számokat használjuk:

a) ha ugyanazon összeg több személyt vagy tárgyat külön-külön megillet; pl. *decem-virī duodēnīs fascibus praediti*, tizenkét-tizenkét fáscesszel (nyalábbal) ellátott tíz férfi. *Caesar et Pompeius dēnīs lēgātōs mittunt*. Caesar és Pompejus (külön-külön) tíz-tíz követet küldenek.

b) A sokszorozásnál, midőn a számnévi határozó (mint »sokszorozó«) után a csoportosító számot (mint »sokszorozandót«) teszszük és pedig a semlegesben; pl. *bis trīna sunt sex*, kétszer három az hat.

c) Azon nevek mellett, melyeknek csak többes száma van használatban (36. §.); pl. *bīna castra*, két tábor; — de az esetben *singuli* helyett *ūnī, ae, a* és *ternī* helyett *trīnī, ae, a* teendő.

49. §. IV. A sokszorosító számnevek. (*Multiplicātiva*.)

E kérdésre: hány-szoros? (*quotuplex?*)

A sokszorosítók a számnevekből **plex** (plīc-i-s, plic-o, rétezek igéből) alakkal képezett melléknevek és az **i** csoport szerint képezik eseteiket (15. §.)

1. *simplex* [e. h. sem (sam)-plex],

egyszeres, egyszerű, egyrétű

2. *duplex*, kétszeres, kétrétű

3. *triplex*, háromszoros

4. *quadruplex*, négyszeres

5. *quīcuplex*, ötszörös

6. *sextuplex*, hatszoros

7. *septemplex*, hétszeres

8. *octuplex*, nyolcszoros

9. *novemplex*, kilenceszeres

10. *decemplex (decuplex)*, tízszeres

100. *centplex*, százszoros

1000. *milleplex*, ezerszeres,

multiplex, sokszoros.

50. §. V. Az arányszámok. (*Proportionālia*.)

E kérdésre: hányszorta több? (*quotuplus?*)

Ezek (plo-, pla-tövü) **plus** szótaggal képezett melléknevek és az **o** és **a** csoportok szerint képezik eseteiket:

1. *simplus, a, um*, egyszeres;
2. *duplus, a, um*, mégegyszer annyi vagy akkora, kétszerese; *duplum*, kétannyi;
3. *triplus, a, um*, háromszorta annyi; *triplum*, háromszoros;
4. *quadruplus, a, um*, négy annyi;
5. *quincuplus, a, um*, öt annyi;
7. *septuplus, a, um*, hét annyi;
8. *octuplus, a, um*, nyolc annyi;
10. *decuplus, a, um*, tíz annyi;

E szónak leginkább csak semleges alakját — és pedig főnévi jelentéssel — használják.

51. §. VI. Számnevekből származott szók.

A) Főnevek:

- 1) A hónapok nevei *Quintilis* = *julius* (régi neve); *Sextilis* = *augusztus*; *September*, *November*, *December*.
- 2) Az *as* nevű római pénznek részei: pl. *quadrans*, az *as* negyedrésze.
- 3) *decuria*, tízed (tízből álló osztály); *centuria*, század.

B) Melléknevek:

1) **arius**, *a, um*, végződésűek; ezek az osztó számokból képezett melléknevek azon alkatrészek számát jelölik, melyek együtt egy egészet alkotnak; pl. *versus sēnārius*, hat lábu vers; *senex octogēnārius*, nyolevan éves aggastyán; *cohors sexcēnāria*, 600 emberből álló csapat; *numus dēnārius*, tíz *as* értékű pénz.

2) **anus**, *a, um* képzővel a sorszámokból képezett melléknevek, melyek azon osztályt vagy csapatot jelölik, a melyikhez valaki tartozik és mivel *classis*, *legio* vagy *cohors* nőnemű szók, az egység, mely ily osztályra vonatkozik, mindig nőnemű; pl. *tertia decimāni* (militēs), a tizenharmadik *legio* katonái; *tertia et vicesimāni*, a 23. *legio* katonái; *primānus*, első osztálybeli.

3) **imus**, *a, um*, végződésűek, melyek éveket jelölnek: *bimius*, kétéves; *trimius*, *quadrimus*.

52. §. VII. Számnevekkel összetett szók.

1) *bis, tres, sex*, — **mensis** szóval: *bimestris, e*, két havi; *trimestris, e*, három havi; *semestris, e*, hat havi.

2) *bis, tres* stb. **annus** szóval; *biennis, e*, két éves; *triennis, e*, három éves; *decennis, e*, tíz éves; és a főnevek: *biennium*, két évi időszak; *triennium*, *quadriennium*, *quinquennium*.

3) *bis, tres* stb. **dies** szóval: *biduum*, két napi idő, *triduum*, három napi idő. *quadriduum*

4. Továbbá még:

bicolor, kétszíni

tricolor, három színű

quadrupes, (éd-) négy lábú

trigeminus, *a, um*, hármas

biungus, *a, um*, két fogatú

quadriungus, *a, um*, négy fogatú

53. §. VIII. Számnévi határozók. (*Adverbia numerālia*.)

E kérdésre: hányszor? (*quoties* ? l. 49. lap.)

1. *semel* csonka semlegese *similis*-nek; — *bis* e. h. *dvi*-s; — *ter*, *quater* e. h. *ters*, *quaters*.

2. *quingies*-től kezdve az alapszámhoz függesztett *ies* (e. h. *iens*) képzővel alkothatók határozók.

Jegyzet. Épen ilyenek a határozatlan mennyiséget jelentő névmási határozók is: *tot-ies*, annyszor, mindannyiszor; *quot-ies*, hányszor stb.

54. §. IX. Határozatlan számnevek. (*Numerālia indéfinita*.)

Ezek egyrészt a határozatlan melléknevekhez is sorozhatók:

ceteri, *ae, a*, a többiek, a többi mind,

cuncti, *ae, a*, összesen mind,

dimidius, *a, um*, fél,

multi, *ae, a*, sokan,

nonnulli, *ae, a*, néhányan,

omnis, *e*, minden, egész, *omnēs*, mindnyájan,

pauci, *ae, a*, kevesen,

plērique, *-aeque, -aque*, legtöbben, igen sokan,

plūrēs (Gen. *plurium*) többen, — *complures*, igen sokan,

tot, annyi, *aliquot*, néhány (v. ö. 61. §.),

totēnā, annyi-annyi,

reliqui, *ae, a*, a többi (a mi megmaradt),

universi, *ae, a*, mindannyian.

Ide sorozhatók még a határozatlan névmások is. (61. §.)

NEGYEDIK SZAKASZ.

A névmás. (*Prōnōmen*.)

A) Főnévi személyes névmások:

55. §. 1. Személyes névmások. (*Prōnōmina persōnālia*.)

1-ső személy.

2-ik személy.

3-ik személy.

N. *ēgo*, én,

A. *mē*, engem,

G.*) *mēi*, irántam,
rólam való,

D. *mihī*, nekem,

A. *mē* (tőlem, stb.)

Egyes szám:

tu, te,

tē, téged,

tūi, irántad, rólad való,

tibi, neked,

tē, (tőled, stb.)

A 3-ik személyű névmás Nom. helyett *ille*, *a, ud*, v. *ipse*, *a, um*, a többi esetek helyett a meghatározó *is*, *ea*, *id* esetei használtak. (57. §. a.)

*) A személyes névmásnak tulajdonképeni birtokos esetét mint melléknévi jelzők a »birtokos névmások« (56. §.) helyettesítik. V. ö. 54. l. b) ponttal.

1-ső személy.		2-ik személy.	3-ik személy.
		Többszám:	
N.	nōs, mi,	vōs, ti,	A 3-ik személyű névmás Nom. helyett <i>ille, a, ud, v. ipse, a, um</i> , a többi esetek helyett a meghatározó <i>is, ea, id</i> esetei használatnak. (57. §. a.)
A.	nōs, minket,	vōs, titeket,	
G.*)	<i>nostrī</i> , irántunk,	<i>vestrī</i> (vostrī), irántatok,	
	rólunk való,	rólatok való,	
	<i>nostrum</i> , közülünk,	<i>vestrum</i> (vostrum), közületek,	
D.	nōbis, nekünk.	vōbis, nektek,	
A.	nōbis, (tőlünk stb.)	vōbis. (tőletek, stb.)	

a) A Nominativusokat csak akkor tesszük ki, midőn rajtuk különös nyomatékoság fekszik.

Ily esetben a 3-ik személyt *ille* vagy *ipse* által fejezzük ki; különben pedig valamely az alanytól különböző harmadik személyre vonatkozó eseteket (a Nom. kivételével) az *is, ea, id* meghatározó névmás eseteivel jelöljük.

b) A Genitivusok: *mei, tui*, valamint a többes: *nostrī, vestrī* tulajdonképen a birtokos névmásoknak (56. §.) egyes Genitivusai és tárgyi Genitivusokként (Gen. *obiectivus*) használatnak, midőn a főnévben rejlő cselekvés reájuk hat;

nostrum, vestrum, pedig a többes birtokos névmásoknak többes Genitivusai (a teljes *nostrorum, nostrarum; vestrorum, vestrarum* helyett) és részes Genitivusokként (Gen. *partitīvus*) használatnak.

A tulajdonképeni birtokos v. jelző Genitivusként a melléknévi birtokos névmásokat kell használni. (56. §.)

c) [A Dativusok: *mihī, tibi* ezen ősalakokból vannak: *mi-bhi, ti-bhi*, ezek: *nōbis, vōbis* ezekből: *no-bhis, vo-bhis*.]

d) A személyes névmásokhoz, *tu, nostrum*, és *vestrum* kivételével, minden esetben nagyobb nyomaték végett **met** szótag is függeszthető; pl. *egomet*, én magam; sőt néha még felül rá **ipse** is utána tétetik: *egomet ipse*.

A *tu*-hoz épen így **-tē** szótag függeszthető: *tutē*, tenmagad (vagy így is: *tute ipse*; sőt még: *tutemet*).

e) *cum* praepositio a személyes névmások után álls velök egy szóba olvad; pl. *mecum*, velem; *vobiscum*, veletek.

2. A harmadik**) személyű alanyra mutat vissza (Pr. *reflexivum*):

Egyes szám:		Többes szám:	
N.	—	N.	—
A.	sē, magát,	A.	sē, magokat,
G.	sui, maga iránt, magáról való,	G.	sui, magok iránt, magokról való,
D.	sibi, magának,	D.	sibi, magoknak,
A.	sē, (magától, stb.)	A.	sē, (magoktól, stb.)

*) A személyes névmásnak tulajdonképeni birtokos esetét mint melléknévi jelzők a »birtokos névmások« (56. §.) helyettesítik. V. ö. b) ponttal.

**) Az első és második személyre visszamutató (*reflexivum*) névmás nincs, hanem a rendes személyes névmásokat (55. §.) használjuk; pl. *Ego me* (Én magamat), *Tu tibi* (Te magadnak).

a) A Gen. tulajdonképen a birtokos névmás Genitivusa s szintén Gen. obiectivusként használtatik.

b) Az Acc. és Abl. nyomaték végett megkettőztethető: *sēsē*, önmagát v. önnön magokat.

c) A cum praepositio ennek is utána tétetik: így *secum*, vele v. velők.

B) Melléknévi személyes névmások.

56. §. Birtokos névmások. (*Prōnōmina possessīva.*)

Egyes szám: 1. *meus, mea, meum*, enyém, -m (-am, -em).

2. *tuus, tua, tuum*, tied, -d (-ad, -ed).

3.*) *suus, sua, suum*, a magáé, övé, -a (-ja, -je).

Többes szám: 1. *noster, nostra, nostrum*, mienk, -nk (-unk, -ünk),

2. *vester, vestra, vestrum*, tietek, -tok, -tek,

3.*) *suus, sua, suum*, amagoké, övék, -jok, -jök.

E névmásokat használják a személyes névmás birtokosai gyanánt, de teljes ragozásuk van az o és a csoportbeli nevek szerint.

*) *Suus, sua, suum*, csak akkor használható, ha a birtokos az alany; de ha a 3-ik személyű birtok nem az alanyra vonatkozik, mint birtokosra, akkor főnévi jelzőképen az egyesben *eius*, a többesben *eōrum, eārum, eōrum* (57. §. a.) Genitivusokat kell használni.

a) *vester* stb. eredeti alakja *voster*, mert a tő *vos*; — a többinél *me(mi)-, tu-, su-, nos-*.

b) *meus*-nak egyes Vocativusa: *mi*. (23. §.)

c) *suus* alakjaihoz, de különösen a nőnem egyes Abl. és a semleges többes számu *sua* alakjához nagyobb nyomaték végett **-met** rag is járul: *suamet*.

d) *suo, suā*, és néha *meo, tuo* alakokhoz is **-pte** függeszthető s ez által azt az értelmet kapják: saját; pl. *suāpte naturā*, saját természeténél fogva.

e) *noster, vester* alakokból keletkeznek ezen melléknevek: *nostras*, mienkéféle, földink; *vestras*, tietekféle, földitek (tő: *nostrat-, vestrat-*. Több. Gen. **-ium**).

57. §. Meghatározó névmások. (*Pr. dētermīnātīva.*)

Egyes szám:

N. *i-s, e-ā, i-d*, az (ő);

A. *e-ū-m, e-ā-m, i-d*, azt, őt;

G. *e-i-us*, azé, annak a, az övé;

D. *e-ī*, annak, neki.

A. *e-ō, e-ā, e-ō* (attól, tőle, stb.),

a)

Többes szám:

i-ī (e-i), *e-ae, e-ā*, azok, ők,

e-ō-s, e-ā-s, e-ā, azokat, őket,

e-ō--rum, e-ā-rum, e-ō--rum, azoké azoknak a, az övék,

e-īs (i-īs), azoknak, nekik,

e-īs (i-īs), (azoktól, tőlök stb.)

E névmás eseteit a harmadik személyű névmás esetei gyanánt is használjuk.

1. A tő *i*, mely azonban a magánhangzók előtt többnyire *e*-vé lesz; ehhez járulnak azután a nem megjelölésére szükséges *o (u)* és *a* hangzók, melyek az esetragok befolyása alatt ismét változnak.

2. Az egyes Gen. ragja az elavult **us** (*os, is*), mely a bővült *ei-tőhöz* függesztetik; a Dat. **ī** ragja pedig főtartja magát, míg a többi eset egészen az **o** és **a** csoportbeli neveké szerint van.

b)

īdem, ēādem, īdem (e. h. *is-dem, ea-dem, id-dem*); = ugyanaz (szintén ő, épúgy).

Előrése egészen úgy képezi eseteit, mint *is, ea, id*. Megjegyzendő azonban az egyes Acc. *eundem, eandem, idem*, hol az *m* a *d* előtt *n*-né lesz.

Egyes szám:

N. *ipsē, ipsā, ipsūm*, maga;
A. *ipsūm, ipsām, ipsum*, magát;
G. *ipsius*, a magáé;

D. *ipsī, magának*;
A. *ipsō, ipsā, ipsō* (magától, stb.);

c)

Többes szám:

ipsī, ipsae, ipsā, magok;
ipsōs, ipsās, ipsa, magokat;
ipsōrum, ipsārum, ipsōrum, a magoké;

ipsīs, magoknak;
ipsīs (magoktól, stb.);

E mutató névmás ez értelemben használtatik: »ő maga és nem más;« — vagy az alanyra visszamutató névmással együtt annak megerősítésére; pl. *sibi ipsī, önnön magának*; de első v. második személyre is vonatkozhatik: *én magam, te magad stb.*

Megjegyzendő, hogy a semlegesben **m**-et kap és nem *d*-t, mint a legtöbb névmás.

1. A Nom. e. h. van; *is-pte, is-pse*, vagy: *is-pe-se, is-pote-se*, és ezért;
2. régenté az Acc.-t így is használták: *eumpse, eampse*; és
3. az Abl. gyanánt ma is használatos: *reapse* (ebből: *re-cape*).

58. §. Mutató névmások. (Pr. demonstrativa.)

Főnévi és melléknévi:

a) Egyes szám:

N. *hīc, hae-c, hōc*, ez;
A. *hu-n-c, ha-n-c, ho-c*, ezt;
G. *hū-ius*, ezé, ennek a —;
D. *huī-c*, ennek;
A. *hō-c, hā-c, hō-c* (ezzel, stb.);

Többes szám:

N. *hī, hae, hae-c*, ezek;
A. *hōs, hās, hae-c*, ezeket;
G. *hō-rum, hā-rum, hō-rum*, ezeké, ezeknek a —;
D. *hīs*, ezeknek;
A. *hīs* (ezekkel, stb.);

b) Egyes szám:

ille, illa, illud, az, amaz;
illu-m, illa-m, illu-d, azt, amaszt;
illius, azé, amannak a —;
illī, annak, amannak;
illō, illā, illō (azzal, stb.);

Többes szám:

illī, illae, illā, azok, amazok;
illō-s, illā-s, illā, azokat, amazokat;
illō-rum, illā-rum, illō-rum, azoké, azoknak a —;
illīs, azoknak, amazoknak;
illīs (azokkal, stb.);

c) *iste, ista, istud*, ez, emez, ez itt.

Úgy képezi eseteit mint *ille, illa, illud*.

Melléknévi:

d) *tālis, tāle* (*tāmlis*-ből), olyan.

Ugy képezi eseteit mint az **i** csoportbeli mellé knevek.

e) *tantus, -a, -um*, olyan nagy, annyi.

Ugy képezi eseteit mint az **o** és **a** csoportbeli nevek.

f) *tot*, annyi. (Ragozhatatlan.)

Hic, haec, hoc, közelebbire; *ille, illa, illud* a távolabbira; *iste, ista, istud* pedig a jelenlevőre vagy jelenlevőnek képzelre (2-ik személyre) mutat; *tālis, e, m*, milyenségre, *tantus, a, um*, nagyságra vagy, mint *tot* is mennyiségre utal. Ez utóbbi három melléknévileg használatik.

[1. *hic, haec, hoc*-nak töve: **ho, ha**, mely a locativus **i** hozzájárultával változott át a Nom.-ban (*ho-i ha-i*-ből) *hū(c), hae(c)*-re.

ille stb. töve eredetileg *on(o)-lo*, s ebből lett *ol-lo*; azért a Dat.-ban még előfordul: *olli* (Vergiliusnál).

Az egyes Nom. Acc. Dat. és Abl.-ban és a semleges többes számában a szó végén létező **c** eredetileg **cē** (v. ö. *ce-teri; ci-s, ci-tra*) mutató tö volt ez értelemben »itt«, és lett: *hū-c(e), hae-c(e), ho(d)-c(e)*;] így

2. *hic, haec, hoc* névmáshoz s kiváltképen annak **s** végű alakjaihoz nyomósítás végett még egy **ce** függeszthető; pl. *huiusce*, emezé itt.

3. **c** alakban *iste* és *ille* névmásokhoz is járul és így keletkeznek a következő alakok:

α) Egyes szám:

Nom. <i>istūc</i> (iste hic) <i>istae, istūc</i> (<i>istōc</i>), ez itt;		Többes szám:
Acc. <i>istunc</i> , <i>istan, istūc</i> (<i>isto</i>);		A semleges
Abl. <i>istōc</i> , <i>istāc, istōc</i> ,		Nom. és { <i>istae</i> Acc. {

β) Egyes szám:

Nom. <i>illūc, illae, illūc</i> (<i>illōc</i>), az, amazott		Többes szám:
Acc. <i>illunc, illanc, illūc</i> (<i>illōc</i>),		A semleges
Abl. <i>illōc, illāc, illōc</i>		Nom. és { <i>illae</i> Acc. {

4. A *hic, haec, hoc*-nak **ce**-vel toldott alakjaihoz még **-ne** kérdő szócska is szokott függesztetni, mi által következő kérdő alakok keletkeznek:

Nom. *hicine* (*hic-ci-ne*)? *haecine*? *hocine*? ez itt?

Acc. *huncine*? *hancine*? *hocine*? stb.

59. §. Vonatkozó névmások. (*Prōnōmina relātiva.*)

Melléknéviék:

Egyes szám:	1. a)	Többes szám:
N. <i>quī, quae, quōd</i> , a ki (a mely), a mi;		<i>quī, quae, quae</i> , a kik (a melyek), a mik;
A. <i>quēm</i> (quam, cum), <i>quā, quōd</i> , a kit, a mit;		<i>quōs, quās, quae</i> , a kiket, miket;
G. <i>cūius</i> , a kié, kinek a —;		<i>quōrum, quārum, quōrum</i> , a kiké, a kiknek a —;
D. <i>cūi</i> , a kinek;		<i>quībus</i> , a kiknek;
A. <i>quō, quā, quō</i> (kivel stb.)		<i>quībus</i> (a kikkel, stb.)

1) Az egyes sz. hímnemű Acc. és a Többes Dat. és Abl.-ának töve: *qui*; (de az elavult alakoké, úgy mint) a többi eseteké: *quo*, *qua* (co, cu).

2) Sokszor előfordul a régibb íróknál

az egyes Gen. *quius*, Dat. *quoi*;

az egyes Abl. *quī* mind a három nemben, különösen *cum* praepositioval.

— Ugyanezen alaku *quī*? miképen? kérdő határozóként is használtatik;

a többes Dat. és Abl.: *quīs*, néha *queīs*.

3) A vonatkozó névmás megegyezik azon szóval, melyre vonatkozik nemben és számban.

b) *quīcunque*, *quaecunque*, *quodcunque*, akárki, mindaz a ki. Ennek előrésze a főnebbi szerint képezi alakjait, *cunque* pedig változatlanul marad. Jelentése általánosító úgy mint *quisquis*-é. (61. §.)

c) *uter*, *utra*, *utrum*, a melyik (a kettő közül). 60. §. c.

2. a) *quālis*, *e*, a milyen, a minő;

quantus, *a*, *um*, a mekkora, a mily nagy;

quot (ragozhatatlan), a mennyi.

b) Összetételeik:

*quālis**cunque*, *qualecunque*, akármilyen;

quantuscunque, *quantacunque*, *-umcunque*, bármekkora;

quotcunque } akárhány, akármennyi.
quotquot }

60. §. Kérdő névmások. (*Prōnōmina interrogātiva*.)

a) Önállóan (tehát főnévként) állnak:

Egyes szám:

Többes szám:

N. *quīs*? (him. és nőn.) ki? *quid*?
(seml.) mi?

quī? (*quae*?) kik? *quae*? mik?

A. *quēm*? (*quam*?) kit? *quid*? mit?

quōs? *quās*? kiket? *quae*? miket?

G. *cūius*? kié? kinek a? minek a?

quōrum? (*quārum*?) kiké? kiknek

a? *quōrum*? miké?

D. *cui*? kinek? minek?

quībus? kiknek? miknek?

A. *quō*? (*quā*?) kivel? *quō*? mivel?

quībus? kikkel? mikkel? stb.

Ennek összetételei:

1) *quisnam*? *quaenam*? ugyan ki? *quidnam*? v. *quodnam*? ugyan mi? E névmásnak csak az előrészét lehet ejtegetni a főnebbi szerint: Acc. *quemnam* stb., Gen. *cuiusnam*? stb.

2) *ecquis*? *ecqua*? valjon valaki? *ecquid*? v. mint mn. *ecquod*? valjon valami? Ennek csak utórésze ejtegethető.

Megjegyzendő, hogy ez utóbbi névmás a nőnem egyes Nom. és a semleges többes Nom. és Acc.-ban a-val végződik.

(*quis nam*? *nam* = mert, ugyan; — *ec-quis*? ebből *en-quis*?)

b) Melléknévi jelzőként állnak:

quī? *quae*? *quōd*? mely? miféle?

épen úgy képezi eset alakjait, mint a vonatkozó névmás. (59. §.)

Ennek összetétele: *quīnam*? *quae-nam*? *quod-nam*? ugyan mely? ugyan miféle?

A kérdő névmás Genitivusából képződött ezen melléknévi alak: *cuius*, *a* *um*? kié? — továbbá: *cūias*? (tő: *cuiat*-) hovavaló? kiféle?

c) Kettő közül kérdez, mint fn. vagy mn.:

Egyes szám:

N. *uter?* *utra?* *utrum?* melyik (a kettő közül)?

A. *utrum?* *utram?* *utram?* melyiket? —

G. *utrūs* (utro-i-us)? melyiké? melyiknek a?

D. *utrī* (utro-i-ei, utreiei)? melyiknek? —

A. *utrō?* *utrā?* *utrō?* melyikkel? stb. —

U-ter a »*qui*« tövéből és a fokozó ragból áll: *quo-ter-*, *cu-ter-*, *u-ter*, t. i. a kezdő mássalhangzó elveszett. (V. ö. *u-bi?* hol? *ali-cubi*, valahol.)

E névmást néha vonatkozó névmásként is használják.

d) Mennyiséget és nagyságot kérdez, mint mn.:

quantus, *a*, *um?* mekkora? mennyi?

quot? (ragozhatatlan) mennyi? *quotēni?* hány-hány?

quotus, *a*, *um?* hányadik? stb.

És ide sorolható még a milyenséget kérdező: *quālis*, *e?* milyen?

61. §. Határozatlan névmások. (*Prōnōmina indefīnīta*.)

a) *qui* összetételei (mint mn. néha fn.):

quīcunque, *quaecunque*, *quodcunque*, mind az a ki v. a mi; akárki, akármi;

quīdam, *quaedam*, *quoddam*, v. mint fn. *quiddam*, bizonyos; egy valaki;

quīlibet, *quaelibet*, *quodlibet*, v. mint fn. *quidlibet*, bármelyik;

quīvis, *quaevis*, *quodvis*, v. *quidvis*, mindenik, minden.

Ezeknek csak előrészök: *qui*, *quae*, *quod* (*quid*) képez esetalakokat úgy mint a vonatkozó névmás. (59. §.)

libet és vis igealakok így jelentéssel: »akarsz, tetszik.«

b) *quis* összetételei (mint fn. néha mn.):

quisquis, *quidquid*, akárki, akármi. Mind a két részét kell ragozni, pl. Abl. *quoquo*; jelentése általánosító (v. ö. *quicunque* 59. §.).

quispiam, *quaequam*, *quidpiam*, v. mint mn. *quodpiam*, valaki csak, valami csak (akárki, valaki);

quisquam, *quaequam*, *quidquam*, v. *quodquam*, valaki, valami. (Különösen tagadó értelemben használjuk.)

quisque, *quaeque*, *quidque* v. *quodque*, mindenki, minden. (Rendesen valamely nyomatékos szó után áll.)

A következőben a *quis* alakjai a szó végén állanak és a nőnem egyes Nom. valamint a semleges többb. Nom. és Acc. a-val végződik: *aliquis*, *aliqua*, *aliquid* v. *aliquod*, — vagy csak *quis* (*qui*), *qua*, *quid*, v. mint mn. *quod*, valaki, némely, valami.

Mindezekében csak a *quis*, *quae*, *quod* v. *quid* képezi az esetalakokat a kérdő névmás szerint. (60. §.)

A *quod*-os alakot melléknévként, a *quid*-félét főnévként kell használni.

1. *aliquis* első része: *ali(o)* (Nom. *alius*, más); v. ö. *ali-quando*, valamikor; *ali-cubi*, valahol; *ali-cunde*, valahonnan; *ali-unde*, máshonnan; *ali-ter*, másként.

2. Ezen kötőszók után; *si*, ha; *nisi*, hacsak nem; *ne*, nehogy; *num*, vajon; *quo* v. *quanto*, minél, — nem használható *aliquis*, hanem csak: *quis*, *qua*, *quid*.

c)

ūnus-quis-que, kiki (fn. és mn.). Ennek két első tagja ragoztatik:
 Nom. **ūnusquisque**, **ūnaquaeque**, **ūnumquodque** (*unumquidque*),
 Acc. **ūnumquemque**, **ūnamquamque**, **ūnumquodque**,
 Gen. **ūnīuscuiusque**,
 Dat. **ūnīcuique**,
 Abl. **ūnōquōque**, **ūnāquāque**, **ūnōquōque**.

d)

nēmo (tő: **nēmīn-**), senki (fn.) A Nominativuson kívül csak az Acc. **nēmīnem** és a Dat. **nēmīni** használatos.

nihil v. **nīl**, semmi (fn.). Csak a Nom. Acc. és Abl. (*nihīli* v. *nihīlo*) használatos.

A következőknek minden nemében a Gen. **īus**-szal, a Dat. **ī**-vel végződik:

alius, **a**, **ul**, egy-egy, más (mn. és fn.); **alius**, — **alius**, egyik—másik; többesben: némelyek—mások. (Gen. **alius**, Dat. **aliī**),

alter, **a**, **um**, az egyik, a másik (kettő közül); **alter**—**alter**, az egyik — a másik, **alteruter**, **-tra**, **-trum**, egyik, valamelyik (a kettő közül) (mn. és fn.). Vagy mindkét része ragoztatik, vagy csak az utolsó.

ullus, **a**, **um**, valaki, valami (melléknév és főnév); rendszeren tagadó mondatokban fordul elő.

nullus, **a**, **um**, senki (fő- és melléknév).

uter, **utra**, **utrum**, egyik (a kettő közül). (mn. és fn.)

utercunque, **utracunque**, **utrumcunque**, akármelyik (a kettő közül).

uterlibet, **utralibet**, **utrumlibet**, a melyik tetszik, akármelyik (a kettő közül).

uterque, **utraque**, **utrumque**, mind a kettő. (mn. és fn.)

utervis, **utravis**, **utrumvis**, a melyik tetszik, akármelyik (a kettő közül).

neuter, **neutra**, **neutrum**, egyik sem (a kettő közül). (mn. és fn.)

Ide sorolhatók még:

ūnus, **a**, **um**, egy (mn. és fn.), l. 46. §. 1.

sōlus, **a**, **um**, egyedül; Gen. **sōlius**, Dat. **sōli**. (mn. és fn.)

tōtus, **a**, **um**, egész; Gen. **tōtius**, Dat. **tōti**. (mn. és fn.)

Jegyzet: **alter** ebből: **alio-ter**, **ali-ter**, **al-ter**,

nēmo » **ne-homo**, **nē-hēmo**, **nē-ēmo**, **nēmo**,

nihil » **ne-hilum**, **hīlus** = hajszál,

nullus » **īnu-lus**, **un-lus**; tehát **ūnus**-nak kicsinyítője,

uter » **quo-ter**; **uter** (v. ő. 60. §. c.);

Az említett névmások közül egymásra vonatkoznak (*prōnōmina correlātiva*):

	Kérdő:	Mutató:	Vonatkozó:	Határozatlan:
Személy:	<i>quis?</i> ki?	<i>is</i> , az	<i>qui</i> , a ki,	<i>quis</i> , <i>aliquis</i> , valaki,
Tárgy:	<i>quid?</i> mi?	<i>id</i> ,	<i>quod</i> , a mi,	<i>quid</i> , <i>aliquid</i> , valami,
Milyenség:	<i>quālis?</i> milyen?	<i>tālis</i> ,	<i>quālis</i> , a milyen,	<i>quālislibet</i> stb., akár-milyen,
Nagyság:	<i>quantus?</i> mekkora?	<i>tantus</i> , akkora	<i>quantus</i> , a mekkora,	<i>aliquantus</i> , meglehetősen,
Szám:	<i>quot?</i> mennyi?	<i>tot</i> , annyi	<i>quot</i> , a mennyi,	<i>aliquot</i> , néhány, meg-a hány, lehetősen számú.

62. §. Névmási határozók. (*Adverbia prōnōminālia*.)

Kérdő: Mutató: Vonatkozó: Határozatlan:

Hely:			
<i>ubi?</i> hol?	<i>hic</i> , itt; <i>ibi</i> , ott,	<i>ubi</i> , a hol,	<i>alicubi</i> , valahol, stb.
	<i>istic</i> , imitt; <i>illuc</i> , amott,		
<i>unde?</i> honnan?	<i>hinc</i> , innen; <i>inde</i> , on-	<i>unde</i> , a honnan,	<i>alicunde</i> , valahonnan,
	nan,		stb.
	<i>istinc</i> , eminnen, <i>illinc</i> ,		
	amonnán,		
<i>quo?</i> hová?	<i>huc</i> , ide, <i>eo</i> , oda,	<i>quo</i> , a hová,	<i>aliquo</i> , valahová, stb.
	<i>istuc</i> , emide; <i>illuc</i> ,		
	amoda,		
<i>quā?</i> merre?	<i>hāc</i> , erre; <i>eā</i> , arra,	<i>quā</i> , a merre,	<i>aliquā</i> , valamerre, stb.
	<i>istāc</i> , emerre, <i>illāc</i> ,		
	amarra,		
<i>quātenus?</i> med-	<i>hactenus</i> , eddig, <i>eāte-</i>	<i>quātenus</i> , a meddig, <i>aliquātenus</i> , valamed-	
dig?	<i>nus</i> , addig,	dig,	
Idő:			
<i>quando?</i> mikor?	<i>nunc</i> , most; <i>tunc</i> , <i>tum</i> ,	<i>quando</i> , <i>cum</i> (<i>quam</i>), <i>aliquando</i> , valamikor,	
	akkor, stb.		
<i>quamdiu?</i> med-	<i>tamdiu</i> , addig,	<i>quamdiu</i> , a míg,	<i>aliquamdiu</i> , egy ideig
dig?			
Körülmény:			
<i>quī?</i> <i>quomodo?</i>	<i>sic</i> , <i>ita</i> , így, úgy,	<i>quī</i> , <i>quomodo</i> ,	
hogyan?			
	<i>item</i> , <i>itidem</i> , épen úgy, <i>uti</i> , <i>ut</i> , a hogyan,		
<i>quoties?</i> hányszor	<i>toties</i> , annyiszor,	<i>quoties</i> , a hányszor, <i>aliquoties</i> , néhány-	
<i>cur?</i> <i>quid?</i> <i>quare?</i>	<i>eo</i> , <i>ideo</i> , <i>idcirco</i> , prop-	<i>quod</i> , <i>quia</i> , <i>quare</i> ,	szor.
miért	<i>terea</i> , <i>proinde</i> , azért,	<i>quapropter</i> , mivel,	
		mert, stb.,	

ÖTÖDIK SZAKASZ.

63. §. Az ige. (*Verbum*.)

Az ige oly szó, mely cselekvést, érzést, állapotot jelent, de meghatározza azt is, hogy 1. egy vagy több-e az alany; 2. ki az alany; 3. a cselekvés még végzetlen-e, azaz folyamatban van-e, vagy be van-e fejezve, vagy még csak beálló állapotban van; 4. mikor történik a cselekvés; 5. hogy mily módon fejezzük ki a cselekvést; 6. hogy az alany cselekszik-e és annak cselekvése hat-e át másra — vagy másnak a cselekvése hat-e az alanyra.

E szerint van az igének:

1. Egyes száma (*numerus singulāris*) és többes száma (*numerus plurālis*).

2. Mindenik számban 3 személye. (*persōna*, v. ö. 55. §.)

3. Kétféle cselekvési állapota (*status actiōnis*), a szerint, a mint a kifejezett cselekvés még végzetlen, azaz folyamatban van, vagy pedig már be van fejezve: folyó és befejezett.

4. A cselekvés minden állapotában három-három ideje: jelen, múlt, jövő; tehát:

- a) Folyó jelen, *praesens imperfectum* (v. csak *praesens*);
 folyó mult, *praeteritum imperfectum* (v. csak *imperfectum*);
 folyó jövő, *futurum imperfectum* (v. csak *futurum primum*).
 b) Befejezett jelen, *praesens perfectum* (v. csak *perfectum*);
 befejezett mult, *praeteritum perfectum* (v. *plusquamperfectum*);
 befejezett jövő, *futurum perfectum* (v. *futurum exactum* v. *secundum*);

Vagyis: folyó jelen, a mi jelenleg történik vagy a mit olyannak tekintünk;

befejezett jelen, a mi a jelenre nézve már teljesen be van fejezve;
 folyó mult, a mi a) noha a multban történt, még a folyamatban vala, mikor a másik cselekvés történt; b) hosszan tartó vagy gyakori cselekvést és szokást fejez ki;

befejezett mult, a mi egy más mult cselekvés előtt már be volt fejezve s csak azután történt a másik;

folyó jövő, a mi csak majd ezután történik;

befejezett jövő, a minek egy majd csak ezután következő (jövő) cselekvés előtt a jövőben előbb be kell fejezve lenni, s ezután történik majd csak meg a másik jövő cselekvés.

1. Jegyzet. A magyar történeti vagy elbeszélő multat a latin szintén a befejezett jelen alakjával fejezi ki, és ekkor a neve: *Perfectum historicum*.

Van még beálló cselekvés (*actio instans*), melyet a latin a beálló igenévnek körülírt ragozásával fejez ki. (70. §.)

4. A szerint a mily módon a cselekvést kijelentjük, van:

a) jelentő mód, *modus indicativus*;

b) kötő vagy függő mód, *modus coniunctivus*;

c) parancsoló mód, *modus imperativus*.

5. A cselekvés hatására vagy az alany szerepére nézve az ige:

a) cselekvő alakú (*verbum activum*), ha az van kijelentve, hogy az alany működése áthat valamely tárgyra (átható, *transitivum*), vagy csak hogy valamit cselekszik, valamely állapotban van (benható, *intransitivum*).

b) szenvedő alakú (*verbum passivum*), ha másnak a cselekvése hat arra az alanyra, melyet az ige jelöl.

A magyar b e s z e n v e d ő igéket is a latinban legtöbbször az ige szenvedő alakjával kell kifejezni, vagy cselekvő alakkal és visszavonatkozó névmással. (55. §.)

Azon kívül vannak még a latinban:

c) á l s z e n v e d ő igék (*verbum dēpōnens*), midőn az ige csak alakjára nézve szenvedő, de jelentése cselekvő.

2. Jegyzet. A magyar mivel tető vagy tétető igéket a latinban *in-bere* ige alakjaival, — a lehetőség kifejező (h a t ó) igéket pedig *posse* alakjaival írjuk körül.

64. §. Azonban az ige név gyanánt is használható és ilyenkor csak a cselekvést és részben a cselekvés állapotát jelezi és a neve: igenév. Van pedig:

A) Főnévi igenév, mely ismét kétféle:

I. *Infinitivus*, vagyis az ige határozatlan alakja, mely mind

1. a cselekvő, mind 2. a szenvedő alakban lehet háromféle:

a) Folyó inf. *imperfecti* (v. *praesentis*).

b) Befejezett inf. *perfecti*.

c) Beálló inf. *futūri* (v. *instantis*).

Az *infinitivus*, mint alany és tárgy szokott használtatni*), a többi mondatrészek kifejezhetők a Gerundiummal:

II. *Gerundium*, melynek négy egyes számu esete van: a) (praepositional) *Accūsātivus*, b) *Genitivus*, c) *Dativus*, d) *Ab-lātivus*.

III. *Supīnum*, melynek van: a) *Accusativusa* és b) *Ab-lativusa*, és többnyire határozóként használtatik,

B) Melléknévi igenév (*Participium*):

a) Folyó (cselekvő), part. *imperfecti* (v. *praesentis*);

b) Befejezett (szenvető) part. *perfecti*;

c) Cselekvő beálló part. *futūri activi* (*instantis*);

d) Szenvető beálló part. *futūri passivi* (*instantis*).

65. §. Hogy az ige mindezen elősorolt körülményeket kifejezhesse, szükséges:

1. három főalak, vagyis háromféle tö, melyeket így nevezünk:

a) *imperfectum* tö (v. *praesens* tö);

b) *perfectum* tö;

c) *supīnum* tö: ezektől képeztetnek az egyes idők v. alakok (76. §.)

A tövekhez függesztetnek:

2. az idő- és módképzők,

3. a személyragok;

mind a képzőket mind a személyragokat gyakran

4. kötőhangzókkal kapcsoljuk az igéhez.

66. §. Az igék felosztása.

Az igéket az *imperfectum*-tő végbetűje szerint különböztetjük meg. E szerint van két csoport:

1. Hosszú magánhangzós csoport. Ide tartoznak:

a) az *ā* végű tövek pl. *amā*;

b) az *ē* » » pl. *docē*;

c) az *ī* » » pl. *audī*;

2. Rövid magánhangzós, illetőleg mássalhangzós csoport. Ide tartoznak:

a) az *ū* végű tövek pl. *tribū*;

b) az *ī* végű tövek pl. *capī*;

c) az (*ē*) végű tövek, vagy, minthogy ezen *ē* mint kötőhangzó szerepel, a mássalhangzós tövek; pl. *leg(ē)*.

Bármily tövűek is azonban az igék, ragozásuk majdnem egészen egyforma:

*) A magyarban, hogy az időt is ki lehessen fejezni, igen sokszor (alanyi v. tárgyi) mellékmondatokkal kell fordítani. (70. és 71. §. 1.)

67. §. A cselekvő I. Jelentő

	Imperfectumtő: amā; perfectumtő: amāv-i; supinumtő: amātu-m	Imperfectumtő: docē; perfectumtő: docu-i; supinumtő: doctu-m.	Imperfectumtő: audi; perfectumtő: audiv-i; supinumtő: doctu-m.
Folyó jelen (Praesens imperfectum):	E. 1 amō, szeretek, -m 2 amā-s, szeretsz, -ed 3 amā-t, szeret, -i T. 1 amā-mus, szeretünk, -jük 2 amā-tis, szerettek, -itek 3 ama-nt, szeretnek, -ik	doce-o, tanítok, -m docē-s, tanítasz, -od docē-t, tanít, -ja docē-mus, tanítunk, -juk docē-tis, tanítatok, -játok doce-nt, tanítanak, -ják	audi-o audi-s audi-t audi-mus audi-tis audi-u-nt
Folyó múlt (Praeteritum im- perfectum):	E. 1 amā-ba-m 2 amā-bā-s 3 amā-bā-t T. 1 amā-bā-mus 2 amā-bā-tis 3 amā-ba-nt	docē-ba-m docē-bā-s docē-bā-t docē-bā-mus docē-bā-tis docē-ba-nt	audi-ē-ba-m audi-ē-bā-s audi-ē-bā-t audi-ē-bā-mus audi-ē-bā-tis audi-ē-ba-nt
Folyó jövő (Futurum imper- fectum):	E. 1 amā-b-o 2 amā-b-i-s 3 amā-b-ī-t T. 1 amā-b-ī-mus 2 amā-b-ī-tis 3 amā-b-u-nt	docē-b-o docē-b-i-s docē-b-ī-t docē-b-ī-mus docē-b-ī-tis docē-b-u-nt	audi-a-m audi-ē-s audi-ē-t audi-ē-mus audi-ē-tis audi-e-nt
Befejezett jelen (Praesens perfec- tum):	E. 1 amāv-i 2 amā(v-i)-sti 3 amāv-ī-t T. 1 amāv-ī-mus 2 amā(v-i)-stis 3 amā(v-ē)-runt (v. amāv-ē-re)	docu-i doc-u-i-sti docu-ī-t docu-ī-mus docu-i-stis docu-ē-runt (v. docu-ē-re)	audiv-i audi(v-i)-sti audiv-ī-t audiv-ī-mus audi(v-i)-stis audi(v)-ē-runt (v. audi-ē-re)
Befejezett múlt (Praeteritum per- fectum):	E. 1 amā(v-ē)-ra-m 2 amā(v-ē)-rā-s 3 amā(v-ē)-rā-t T. 1 amā(v-ē)-rā-mus 2 amā(v-ē)-rā-tis 3 amā(v-ē)-ra-nt	docu-ē-ra-m docu-ē-rā-s docu-ē-rā-t docu-ē-rā-mus docu-ē-rā-tis docu-ē-ra-nt	audi(v)-ē-ra-m audi(v)-ē-rā-s audi(v)-ē-rā-t audi(v)-ē-rā-mus audi(v)-ē-rā-tis audi(v)-ē-ra-nt
Befejezett jövő (Futurum perfectum v. exactum):	E. 1 amā(v-ē)-r-o 2 amā(v-ē)-r-i-s 3 amā(v-ē)-r-ī-t T. 1 amā(v-ē)-r-ī-mus 2 amā(v-ē)-r-ī-tis 3 amā(v-ē)-r-i-nt	docu-ē-r-o docu-ē-r-i-s docu-ē-r-ī-t docu-ē-r-ī-mus docu-ē-r-ī-tis docu-ē-r-i-nt	audi(v)-ē-r-o audi(v)-ē-r-i-s audi(v)-ē-r-ī-t audi(v)-ē-r-ī-mus audi(v)-ē-r-ī-tis audi(v)-ē-r-i-nt

alakú ige. mód. (Indicativus.)

	Imperfectumtő: tribū; perfectumtő: tribu-i; supinumtő: tribū-tu-m;	Imperfectumtő: capi; perfectumtő: cēp-i; supinumtő: captu-m.	Imperfectumtő: leg(ē); perfectumtő: leg-i; supinumtő: lectu-m.
E. 1	tribu-o	capi-o	leg-o
2	tribu-ī-s	cap-ī-s	leg-ī-s
3	tribu-ī-t	cap-ī-t	leg-ī-t
T. 1	tribu-ī-mus	cap-ī-mus	leg-ī-mus
2	tribu-ī-tis	cap-ī-tis	leg-ī-tis
3	tribu-u-nt	capi-u-nt	leg-u-nt
E. 1	tribu-ē-ba-m	capi-ē-ba-m	leg-ē-ba-m
2	tribu-ē-bā-s	capi-ē-bā-s	leg-ē-bā-s
3	tribu-ē-bā-t	capi-ē-bā-t	leg-ē-bā-t
T. 1	tribu-ē-bā-mus	capi-ē-bā-mus	leg-ē-bā-mus
2	tribu-ē-bā-tis	capi-ē-bā-tis	leg-ē-bā-tis
3	tribu-ē-ba-nt	capi-ē-ba-nt	leg-ē-ba-nt
E. 1	tribu-a-m	capi-a-m	leg-a-m
2	tribu-ē-s	capi-ē-s	leg-ē-s
3	tribu-ē-t	capi-ē-t	leg-ē-t
T. 1	tribu-ē-mus	capi-ē-mus	leg-ē-mus
2	tribu-ē-tis	capi-ē-tis	leg-ē-tis
3	tribu-e-nt	capi-e-nt	leg-e-nt
E. 1	tribu-ī	cēp-ī	lēg-ī
2	tribu-ī-sti	cēp-ī-sti	lēg-ī-sti
3	tribu-ī-t	cēp-ī-t	lēg-ī-t
T. 1	tribu-ī-mus	cēp-ī-mus	lēg-ī-mus
2	tribu-ī-stis	cēp-ī-stis	lēg-ī-stis
3	tribu-ē-runt (v. tribu-ē-re)	cēp-ē-runt (v. cēp-ē-re)	lēg-ē-runt (v. lēg-ē-re)
E. 1	tribu-ē-ra-m	cēp-ē-ra-m	lēg-ē-ra-m
2	tribu-ē-rā-s	cēp-ē-rā-s	lēg-ē-rā-s
3	tribu-ē-rā-t	cēp-ē-rā-t	lēg-ē-rā-t
T. 1	tribu-ē-rā-mus	cēp-ē-rā-mus	lēg-ē-rā-mus
2	tribu-ē-rā-tis	cēp-ē-rā-tis	lēg-ē-rā-tis
3	tribu-ē-ra-nt	cēp-ē-ra-nt	lēg-ē-ra-nt
E. 1	tribu-ē-r-o	cēp-ē-r-o	lēg-ē-r-o
2	tribu-ē-r-i-s	cēp-ē-r-i-s	lēg-ē-r-i-s
3	tribu-ē-r-ī-t	cēp-ē-r-ī-t	lēg-ē-r-ī-t
T. 1	tribu-ē-r-ī-mus	cēp-ē-r-ī-mus	lēg-ē-r-ī-mus
2	tribu-ē-r-ī-tis	cēp-ē-r-ī-tis	lēg-ē-r-ī-tis
3	tribu-ē-r-i-nt	cēp-ē-r-i-nt	lēg-ē-r-i-nt

A cselekvő
II. Kötő v. függő

Szigoru parancsoló: Egyserü parancsoló: Jövő (Futurum): Befejezett mult (Praeteritum perfectum): Befejezett jelen (Praesens perfectum): Folyó mult (Praeteritum imperfectum): Folyó jelen (Praesens imperfectum):

	Imperfectumtő: <i>amā</i> ; perfectumtő: <i>amāv-i</i> ; supinumtő: <i>amātu-m</i> .	Imperfectumtő: <i>docē</i> ; perfectumtő: <i>docu-i</i> ; supinumtő: <i>doctu-m</i> .	Imperfectumtő: <i>audi</i> ; perfectumtő: <i>audiv-i</i> ; supinumtő: <i>auditu-m</i> .
E. 1	amē-m (ama-im)	doce-a-m	audi-a-m
2	amē-s	doce-ā-s	audi-ā-s
3	amē-t	doce-ā-t	audi-ā-t
T. 1	amē-mus	doce-ā-mus	audi-ā-mus
2	amē-tis	doce-ā-tis	audi-ā-tis
3	ame-nt	doce-a-nt	audi-a-nt
E. 1	amā-re-m	docē-re-m	audi-re-m
2	amā-rē-s	docē-rē-s	audi-rē-s
3	amā-rē-t	docē-rē-t	audi-rē-t
T. 1	amā-rē-mus	docē-rē-mus	audi-rē-mus
2	amā-rē-tis	docē-rē-tis	audi-rē-tis
3	amā-re-nt	docē-re-nt	audi-re-nt
E. 1	amā(v-ē)-ri-m	docu-ē-ri-m	audi(v)-ē-ri-m
2	amā(v-ē)-ri-s	docu-ē-ri-s	audi(v)-ē-ri-s
3	amā(v-ē)-ri-t	docu-ē-ri-t	audi(v)-ē-ri-t
T. 1	amā(v-ē)-ri-mus	docu-ē-ri-mus	audi(v)-ē-ri-mus
2	amā(v-ē)-ri-tis	docu-ē-ri-tis	audi(v)-ē-ri-tis
3	amā(v-ē)-ri-nt	docu-ē-ri-nt	audi(v)-ē-ri-nt
E. 1	amā(v-i)-sse-m	docu-i-sse-m	audi(v-i)-sse-m
2	amā(v-i)-ssē-s	docu-i-ssē-s	audi(v-i)-ssē-s
3	amā(v-i)-ssē-t	docu-i-ssē-t	audi(v-i)-ssē-t
T. 1	amā(v-i)-ssē-mus	docu-i-ssē-mus	audi(v-i)-ssē-mus
2	amā(v-i)-ssē-tis	docu-i-ssē-tis	audi(v-i)-ssē-tis
3	amā(v-i)-sse-nt	docu-i-sse-nt	audi(v-i)-sse-nt

A kö t ő m ó d j ö v ő j e csak egyféleképpen fejezhető ki, t. i. körülírva a cselekvő beálló melléknévi igenévvél és az *esse* segédige kötő mód folyó jelenével v. folyó multjával. (V. ö. 70. §. és 96. §.)

III. Parancsoló

E. 2	amā, szeress v. szeresd	docē, taníts v. tanítsd	audi, hallj v. halljad
T. 2	amā-te, szeressetek v. étek	docē-te, tanítsatok v.-átok	audi-te, halljatok v.-játok
E. 2	amā-to, szeretned	docē-to, tanítanod	audi-to, hallanod
3	amā-to, szeretnie	docē-to, tanítania	audi-to, hallania
T. 2	amā-tōte, szeretnetek	docē-tōte, tanítanotok	audi-tōte, hallanotok
3	ama-nto, szeretniök	doce-nto, tanítanionok	audi-u-nto, hallanionok

alaku ige.

mód. (Coniunctivus.)

	Imperfectumtő: <i>tribu</i> ; perf.-tő: <i>tribu-i</i> ; sup.-tő: <i>tributu-m</i> .	Imperfectumtő: <i>capi</i> ; perf.-tő: <i>cēp-i</i> ; sup.-tő: <i>captu-m</i> .	Imperfectumtő: <i>leg(ē)</i> ; perf.-tő: <i>lēg-i</i> ; sup.-tő: <i>lectu-m</i> .
E. 1	tribu-a-m	capi-a-m	leg-a-m
2	tribu-ā-s	capi-ā-s	leg-ā-s
3	tribu-ā-t	capi-ā-t	leg-ā-t
T. 1	tribu-ā-mus	capi-ā-mus	leg-ā-mus
2	tribu-ā-tis	capi-ā-tis	leg-ā-tis
3	tribu-a-nt	capi-a-nt	leg-a-nt
E. 1	tribu-ē-re-m	cap-ē-re-m	leg-ē-re-m
2	tribu-ē-rē-s	cap-ē-rē-s	leg-ē-rē-s
3	tribu-ē-rē-t	cap-ē-rē-t	leg-ē-rē-t
T. 1	tribu-ē-rē-mus	cap-ē-rē-mus	leg-ē-rē-mus
2	tribu-ē-rē-tis	cap-ē-rē-tis	leg-ē-rē-tis
3	tribu-ē-re-nt	cap-ē-re-nt	leg-ē-re-nt
E. 1	tribu-ē-ri-m	cēp-ē-ri-m	lēg-ē-ri-m
2	tribu-ē-rī-s	cēp-ē-rī-s	lēg-ē-rī-s
3	tribu-ē-rī-t	cēp-ē-rī-t	lēg-ē-rī-t
T. 1	tribu-ē-rī-mus	cēp-ē-rī-mus	lēg-ē-rī-mus
2	tribu-ē-rī-tis	cēp-ē-rī-tis	lēg-ē-rī-tis
3	tribu-ē-ri-nt	cēp-ē-ri-nt	lēg-ē-ri-nt
E. 1	tribu-i-sse-m	cēp-i-sse-m	lēg-i-sse-m
2	tribu-i-ssē-s	cēp-i-ssē-s	lēg-i-ssē-s
3	tribu-i-ssē-t	cēp-i-ssē-t	lēg-i-ssē-t
T. 1	tribu-i-ssē-mus	cēp-i-ssē-mus	lēg-i-ssē-mus
2	tribu-i-ssē-tis	cēp-i-ssē-tis	lēg-i-ssē-tis
3	tribu-i-sse-nt	cēp-i-sse-nt	lēg-i-sse-nt

A kö t ő m ó d j ö v ő j e csak egyféleképpen fejezhető ki, t. i. körülírva a cselekvő beálló melléknévi igenévvél és az *esse* segédige kötő mód folyó jelenével v. folyó multjával. (V. ö. 70. §. és 96. §.)

mód. (Imperativus.)

E. 2	tribu-ē, adj v. adjad	cap-ē, fogj v. fogjad	leg-ē, olvass v. olvasd
T. 2	tribu-i-te, adjatok v.-játok	cap-i-te, fogjatok v.-játok	leg-i-te, olvassatok v.-sátok
E. 2	tribu-i-to, adnod	cap-i-to	leg-i-to, olvasnod
3	tribu-i-to, adnia	cap-i-to	leg-i-to, olvasnia
T. 2	tribu-i-tōte, adnotok	cap-i-tōte	leg-i-tōte, olvasnotok
3	tribu-u-nto, adnionok	capi-u-nto	leg-u-nto, olvasnionok

Folyó jelen (Praesens im-
perfectum):Folyó múlt
(Praeteritum im-
perfectum):Folyó jövő
(Futurum imper-
fectum):Befejezett jelen
(Praesens perfectum):Befejezett múlt
(Praeteritum per-
fectum):Befejezett jövő
(Futurum perfectum):

	ā	ē	ī
E. 1	amō-r (ama-os)	doce-ō-r	audi-o-r
2	amā-ris (ama-s-i-s)	docē-ris	audi-ris
3	amā-tur (ama-t-u-s)	docē-tur	audi-tur
T. 1	amā-mur (ama-mus-s)	docē-mur	audi-mur
2	amā-mīni	docē-mīni	audi-mīni
3	ama-ntur (ama-nt-u-s)	doce-ntur	audi-u-ntur
E. 1	amā-bā-r	docē-bā-r	audi-ē-bā-r
2	amā-bā-ris	docē-bā-ris	audi-ē-bā-ris
3	amā-bā-tur	docē-bā-tur	audi-ē-bā-tur
T. 1	amā-bā-mur	docē-bā-mur	audi-ē-bā-mur
2	amā-bā-mīni	docē-bā-mīni	audi-ē-bā-mīni
3	amā-ba-ntur	docē-ba-ntur	audi-ē-ba-ntur
E. 1	amā-b-o-r	docē-b-o-r	audi-a-r
2	amā-b-ē-ris	docē-b-ē-ris	audi-ē-ris
3	amā-b-ī-tur	docē-b-ī-tur	audi-ē-tur
T. 1	amā-b-ī-mur	docē-b-ī-mur	audi-ē-mur
2	amā-b-ī-mīni	docē-b-ī-mīni	audi-ē-mīni
3	amā-b-u-ntur	docē-b-u-ntur	audi-e-ntur
A szenvedő alak befejezett idei csak körülírva képezhetők és pedig a befejezett melléknévi igenéssel és az <i>esse</i> segédige folyó jelenével, multjával, és jövőjével így:			
E. 1	amātus, a, um, sum	doctus, a, um, sum	auditus, a, um, sum
2	» » » es	» » » es	» » » es
3	» » » est	» » » est	» » » est
T. 1	amātī, ae, a, sūmus	doctī, ae, a, sūmus	audītī, ae, a, sūmus
2	» » » estis	» » » estis	» » » estis
3	» » » sunt	» » » sunt	» » » sunt
E. 1	amātus, a, um, eram	doctus, a, um, eram	auditus, a, um, eram
2	» » » erās	» » » erās	» » » erās
3	» » » erāt	» » » erāt	» » » erāt
T. 1	amātī, ae, a, erāmus	doctī, ae, a, erāmus	audītī, ae, a, erāmus
2	» » » erātis	» » » erātis	» » » erātis
3	» » » erant	» » » erant	» » » erant
E. 1	amātus, a, um, ero	doctus, a, um, ero	auditus, a, um, ero
2	» » » eris	» » » eris	» » » eris
3	» » » erit	» » » erit	» » » erit
T. 1	amātī, ae, a, erīmus	doctī, ae, a, erīmus	audītī, ae, a, erīmus
2	» » » eritis	» » » eritis	» » » eritis
3	» » » erunt	» » » erunt	» » » erunt

alaku ige.
mód. (Indicativus.)

	ū	ī	(ē) v. mássalhangzós
E. 1	tribu-o-r	capi-o-r	leg-o-r
2	tribu-ē-ris	cap-ē-ris	leg-ē-ris
3	tribu-ī-tur	cap-ī-tur	leg-ī-tur
T. 1	tribu-ī-mur	cap-ī-mur	leg-ī-mur
2	tribu-ī-mīni	cap-ī-mīni	leg-ī-mīni
3	tribu-u-ntur	capi-u-ntur	leg-u-ntur
E. 1	tribu-ē-bā-r	capi-ē-bā-r	leg-ē-bā-r
2	tribu-ē-bā-ris	capi-ē-bā-ris	leg-ē-bā-ris
3	tribu-ē-bā-tur	capi-ē-bā-tur	leg-ē-bā-tur
T. 1	tribu-ē-bā-mur	capi-ē-bā-mur	leg-ē-bā-mur
2	tribu-ē-bā-mīni	capi-ē-bā-mīni	leg-ē-bā-mīni
3	tribu-ē-ba-ntur	capi-ē-ba-ntur	leg-ē-ba-ntur
E. 1	tribu-a-r	capi-a-r	leg-a-r
2	tribu-ē-ris	capi-ē-ris	leg-ē-ris
3	tribu-ē-tur	capi-ē-tur	leg-ē-tur
T. 1	tribu-ē-mur	capi-ē-mur	leg-ē-mur
2	tribu-ē-mini	capi-ē-mini	leg-ē-mini
3	tribu-e-ntur	capi-e-ntur	leg-e-ntur
E. 1	tribūtus, a, um, sum	captus, a, um, sum	lectus, a, um, sum
2	» » » es	» » » es	» » » es
3	» » » est	» » » est	» » » est
T. 1	tribūtī, ae, a, sūmus	captī, ae, a, sūmus	lectī, ae, a, sūmus
2	» » » estis	» » » estis	» » » estis
3	» » » sunt	» » » sunt	» » » sunt
E. 1	tribūtus, a, um, eram	captus, a, um, eram	lectus, a, um, eram
2	» » » erās	» » » erās	» » » erās
3	» » » erāt	» » » erāt	» » » erāt
T. 1	tribūtī, ae, a, erāmus	captī, ae, a, erāmus	lectī, ae, a, erāmus
2	» » » erātis	» » » erātis	» » » erātis
3	» » » erant	» » » erant	» » » erant
E. 1	tribūtus, a, um, ero	captus, a, um, ero	lectus, a, um, ero
2	» » » eris	» » » eris	» » » eris
3	» » » erit	» » » erit	» » » erit
T. 1	tribūtī, ae, a, erīmus	captī, ae, a, erīmus	lectī, ae, a, erīmus
2	» » » eritis	» » » eritis	» » » eritis
3	» » » erunt	» » » erunt	» » » erunt

		ā		ē		ī	
E. 1	amē-r			doce-ā-r		audi-ā-r	
2	amē-ris			doce-ā-ris		audi-ā-ris	
3	amē-tur			doce-ā-tur		audi-ā-tur	
T. 1	amē-mur			doce-ā-mur		audi-ā-mur	
2	amē-mīni			doce-ā-mīni		audi-ā-mīni	
3	ame-ntur			doce-a-ntur		audi-a-ntur	
E. 1	amā-re-r			docē-re-r		audi-re-r	
2	amā-rē-ris			docē-rē-ris		audi-rē-ris	
3	amā-rē-tur			docē-rē-tur		audi-rē-tur	
T. 1	amā-rē-mur			docē-rē-mur		audi-rē-mur	
2	amā-rē-mīni			docē-rē-mīni		audi-rē-mīni	
3	amā-re-ntur			docē-re-ntur		audi-re-ntur	

A szenvedő alak függő módjának befejezett idei is csak körülírva képezhetők:

E. 1	amātus, a, um, sim		doctus, a, um, sim		auditus, a, um, sim	
2	» » sis		» » sis		» » sis	
3	» » sīt		» » sīt		» » sīt	
T. 1	amāti, ae, a, simus		docti, ae, a, simus		auditi, ae, a, simus	
2	» » sitis		» » sitis		» » sitis	
3	» » sint		» » sint		» » sint	
E. 1	amātus, a, um, essem		doctus, a, um, essem		auditus, a, um, essem	
2	» » essēs		» » essēs		» » essēs	
3	» » essēt		» » essēt		» » essēt	
T. 1	amāti, ae, a, essēmus		docti, ae, a, essēmus		auditi, ae, a, essēmus	
2	» » essētis		» » essētis		» » essētis	
3	» » essent		» » essent		» » essent	

III. Parancsoló

Egyszerű parancsoló:

E. 2	amā-re, szeretessél	docē-re, taníttassál	audi-re, hallassál
T. 2	amā-mīni, szerettesetek	docē-mīni, taníttassatok	audi-mīni, hallassatok

Szigorú parancsoló:

E. 2	amā-tor, szeretetned	docē-tor, taníttatnod	audi-tor, hallatnod
3	amā-tor, szeretetnie	docē-tor, taníttatnia	audi-tor, hallatnia
T. 2	amā-mīnor, szerettetnetek	docē-mīnor, taníttatnotok	audi-mīnor, hallatnotok
3	ama-ntor, szeretetnieiök	doce-ntor, taníttatniok	audi-u-ntor, hallatniok

		ū		ī		ē
E. 1	tribu-ā-r			capi-ā-r		leg-ā-r
2	tribu-ā-ris			capi-ā-ris		leg-ā-ris
3	tribu-ā-tur			cap-ā-tur		leg-ā-tur
T. 1	tribu-ā-mur			capi-ā-mur		leg-ā-mur
2	tribu-ā-mīni			capi-ā-mīni		leg-ā-mīni
3	tribu-a-ntur			capi-a-ntur		leg-a-ntur
E. 1	tribu-ē-re-r			cap-ē-re-r		leg-ē-re-r
2	tribu-ē-rē-ris			cap-ē-rē-ris		leg-ē-rē-ris
3	tribu-ē-rē-tur			cap-ē-rē-tur		leg-ē-rē-tur
T. 1	tribu-ē-rē-mur			cap-ē-rē-mur		leg-ē-rē-mur
2	tribu-ē-rē-mīni			cap-ē-rē-mīni		leg-ē-rē-mīni
3	tribu-ē-re-ntur			cap-ē-re-ntur		leg-ē-re-ntur

E. 1	tribūtus, a, um, sim		captus, a, um, sim		lectus, a, um, sim	
2	» » sis		» » sis		» » sis	
3	» » sīt		» » sīt		» » sīt	
T. 1	tribūti, ae, a, simus		capti, ae, a, simus		lecti, ae, a, simus	
2	» » sitis		» » sitis		» » sitis	
3	» » sint		» » sint		» » sint	
E. 1	tribūtus, a, um, essem		captus, a, um, essem		lectus, a, um, essem	
2	» » essēs		» » essēs		» » essēs	
3	» » essēt		» » essēt		» » essēt	
T. 1	tribūti, ae, a, essēmus		capti, ae, a, essēmus		lecti, ae, a, essēmus	
2	» » essētis		» » essētis		» » essētis	
3	» » essent		» » essent		» » essent	

mód. (Imperativus.)

Egyszerű parancsoló:

E. 2	tribu-ē-re, adassál	cap-ē-re, fogassál	leg-ē-re, olvassál
T. 2	tribu-ī-mīni, adassatok	cap-ī-mīni, fogassatok	leg-ī-mīni, olvassatok

Szigorú parancsoló:

E. 2	tribu-ī-tor, adatnod	cap-ī-tor, meg kell fogatnod	leg-ī-tor, olvastatnod
3	tribu-ī-tor, adatnia	cap-ī-tor, meg kell fogatnia	leg-ī-tor, olvastatnia
T. 2	tribu-ī-mīnor, adatnotok	cap-ī-mīnor, meg kell fogatnotok	leg-ī-mīnor, olvastatnotok
3	tribu-u-ntor, adatniok	cap-ī-u-ntor, meg kell fogatniok	leg-u-ntor, olvastatniok

	ā	ē	ī
A) Főnévi			
I. Infinitívus:			
1. Cselekvő:			
<i>Folyó</i> (Imperf.)	amā-re, szeretni,	docē-re, tanítani,	audī-re, hallani,
<i>Befejezett</i> (Perf.)	amā(v-i)-sse, (hogy szerettem, -tél, -ett, stb.)	docu-i-sse, (hogy tanítottam, -tál, -ott, stb.)	andī(v-i)-sse, (hogy hallottam, -tál, stb.)
<i>Beálló.</i> (Fut.)	amātū-rum, am, { um, -rös, ās, a { esse	doctū-rum, am, { um, -rös, ās, a { esse	auditū-rum, am, { um, -rös, ās, a { esse
	(hogy szeretni fogok, fogsz, stb. 64. §.)	(hogy tanítani fogok, fogsz, stb. 64. §.)	(hogy hallani fogok, fogsz, stb. 64. §.)
2. Szenvedő:			
<i>Folyó.</i> (Imperf.)	amā-ri, szeretetni,	docē-ri, taníttatni,	audī-ri, hallatni,
<i>Befejezett.</i> (Perf.)	amātum, am, um { -tös, ās, a { esse	doctum, am, um { -tös, ās, a { esse	auditum, am, um { -tös, ās, a { esse
	(hogy szerettettem, stb.)	hogy taníttattam, stb.)	(hogy hallattam, stb.)
<i>Beálló.</i> (Futur.)	amātum iri, (hogy szeretetni fogok, stb.)	doctum iri, (hogy taníttatni fogok, stb.)	auditum iri, (hogy hallatni fogok, stb.)
Gerundium:			
<i>Accus.</i>	(ad) ama-ndum, szeretésre v. végett,	(ad) doce-ndum, tanításra, v. végett,	(ad) audi-e-ndum, hallásra, v. végett,
<i>Genit.</i>	ama-ndī, szeretésé,	doce-ndī, tanításé,	audi-e-ndī, hallásé,
<i>Dativ.</i>	ama-ndō, szeretésnek,	doce-ndō, tanításnak,	audi-e-ndō, hallásnak,
<i>Ablat.</i>	ama-ndō, (szeretés-sel, stb.)	doce-ndō, (tanítás-sal, stb.)	audi-e-ndō, (hallás-sal, stb.)
Supinum:			
(<i>Accus.</i>)	amātum, szeretni,	doctum, tanítani,	auditum, hallani,
(<i>Ablat.</i>)	amātu, »	doctu, »	auditu, »

B) Melléknévi			
Participium:			
<i>Folyó</i> (Imperf.)	ama-ns (tő: -nt(i), a szerető (v. szeretve),	doce-ns (tő: -nt(i), a tanító (v. tanítva),	audi-e-ns (tő: -nt(i), a halló (v. hallva),
<i>Befejezett</i> (Perf.)	amātus, a, um, a szeretett,	doctus, a, um, a tanított,	auditus, a, um, a hallott,
<i>Beálló cselekvő.</i> (Futur. activi)	amātū-rus, a, um, a szeretni akaró v. készülő,	doctū-rus, a, um, a tanítani akaró v. készülő,	auditū-rus, a, um, a hallani akaró v. készülő,
<i>Beálló szenvedő.</i> (Fut. pass. v. Gerundium.)	ama-ndus, a, um, a szeretendő (v. a kit szeretni kell,) szeretni való,	doce-ndus, a, um, a tanítandó (v. a kit tanítani kell,) tanítani való.	audi-e-ndus, a, um, a hallandó (v. kit hallani kell,) hallani való.

A melléknévi ige-nevek (*Participia*), de különösen a beálló cselekvő és szenvedő alak az *esse* segédigével egészen külön ragozást képeznek, melyet körülírt igeragozásnak (*coniugatio periphrastica*) nevezünk.

A *sum, es, est (esse)* ige jelentése tulajdonképen a létezés: *vagyok, vagy, van* stb.; — *folyó mult: valék*, stb.; — *folyó jövő: leszek* stb.; bef.

	ū	ī	ē v. mássalhangzós
igenevek:			
1. Infinitívus:			
1. Cselekvő:			
<i>Folyó.</i> (Imperf.)	tribu-ē-re, adni,	cap-ē-re, megfogni,	leg-ē-re, olvasni,
<i>Befejezett.</i> (Perf.)	tribu-i-sse, (hogy adtam, -tál, stb.)	cēp-i-sse, (hogy megfogtam, -tál, stb.)	lēg-i-sse, (hogy olvastam, -tál, stb.)
<i>Beálló.</i> (Fut.)	tribūtū-rum, am, { um, -rös, ās, a { esse	captū-rum, am, { um, -rös, ās, a { esse	lectū-rum, am, { um, -rös, ās, a { esse
	(hogy adni fogok, fogsz, stb.)	(hogy megfogni fogok, fogsz, stb.)	(hogy olvasni fogok, fogsz, stb.)
2. Szenvedő:			
<i>Folyó.</i> (Imperf.)	tribu-i, adatni,	cap-i, megfogatni,	leg-i, olvastatni,
<i>Befejezett.</i> (Perf.)	tribūtum, am, { um, -tös, ās, a { esse	captum, am, um, { -tös, ās, a { esse	lectum, am, um, { -tös, ās, a { esse
	(hogy adattam, stb.)	(hogy megfogattam, stb.)	hogy olvastattam, stb.)
	tribūtum iri, (hogy adatni fogok, stb.)	captum iri, (h. megfogatni fogok, stb.)	lectum iri, (hogy olvastatni fogok, stb.)
Gerundium:			
<i>Accus.</i>	(ad) tribu-e-ndum, adásra, v. végett,	(ad) capi-e-ndum, megfogásra, v. végett,	(ad) leg-e-ndum, olvasásra, v. végett,
<i>Genit.</i>	tribu-e-ndī, adásé	capi-e-ndī, megfogásé	leg-e-ndī, olvasásé,
<i>Dativ.</i>	tribu-e-ndō, adásnak,	capi-e-ndō, megfogásnak,	leg-e-ndō, olvasásnak,
<i>Ablat.</i>	tribu-e-ndō, (adással, stb.)	capi-e-ndō, (megfogással, stb.)	leg-e-ndō, (olvasással, stb.)
Supinum:			
(<i>Accus.</i>)	tribūtum, adni,	captum, megfogni,	lectum, olvasni,
(<i>Ablat.</i>)	tribūtu, »	captu, »	lectu, »

igenevek:

Participium:			
<i>Folyó.</i>	tribu-e-ns (tő: -nt(i), az adó (v. adva),	capi-e-ns (tő: -nt(i), a megfogó (v. megfogva),	leg-e-ns (tő: -nt(i), az olvasó (v. olvasva),
<i>Befejezett.</i>	tribūtus, a, um, az adott,	captus, a, um, a megfogott,	lectus, a, um, az olvasott,
<i>Beálló cselekvő.</i>	tribūtū-rus, a, um, az adni akaró v. készülő,	captū-rus, a, um, a megfogni akaró v. készülő,	lectū-rus, a, um, az olvasni akaró v. készülő,
<i>Beálló szenvedő.</i>	tribu-e-ndus, a, um, az adandó (v. a mit adni kell), adni való.	capi-e-ndus, a, um, (v. capiendus) megfogandó (v. a kit meg kell fogni), megfogni való.	leg-e-ndus, a, um, az olvasandó (v. a mit olvasni kell), olvasni való.

jelen: *voltam*, stb. stb. (l. 96. §.), de mint segédige az igenévvel összekapcsolva azzal együtt fejezi ki a gondolatot úgy, hogy a segédige inkább csak az időt és személyt jelöli a tulajdonképeni jelentésében magyarra nem is fordítjuk; az igenév fejezi ki azon állapotot, melyben az alany akár cselekvőleg, akár szenvedőleg van. Ezen körülírt igeragozás következő:

70. §. A körülírt ige-

I.

II.

A melléknévi igenév (<i>Participium</i>) beálló cselekvő alakja, pl. <i>amātūrus, a, um.</i>		A melléknévi igenév (<i>Participium</i>) beálló szenvedő*) alakja, pl. <i>amandus, a, um.</i>	
Jelentő mód. (<i>Indicativus</i>)			
Folyó jelen. (<i>Praes. imperf.</i>)			
E. 1	amātūrus, a, um <i>sum</i>	amandus, a, um, <i>sum</i>	szeretendő v. szeretni való vagyok, vagy, stb. (v. engem téged stb. sze- retni kell).
2	» » <i>ēs</i>	» » <i>ēs</i>	
3	» » <i>est</i>	» » <i>est</i>	
T. 1	amātūri, ae, a <i>sumus</i>	amandi, ae, a, <i>sumus</i>	
2	» » <i>estis</i>	» » <i>estis</i>	
3	» » <i>sunt</i>	» » <i>sunt</i>	
Folyó mult. (<i>Praet. imperf.</i>)			
E. 1	amātūrus, a, um, <i>eram</i>	amandus, a, um, <i>eram</i>	szeretni fogok vagy akarok vala, akarsz vala, stb.
2	» » <i>ērās</i>	» » <i>ērās</i>	
3	» » <i>ērāt</i>	» » <i>ērāt</i>	
T. 1	amātūri, ae, a, <i>ērāmus</i>	amandi, ae, a, <i>ērāmus</i>	szeretni való valék, (v. en- gem szeretni kell vala) stb.
2	» » <i>ērātis</i>	» » <i>ērātis</i>	
3	» » <i>ērāt</i>	» » <i>ērāt</i>	
Folyó jövő. (<i>Futurum imperf.</i>)			
E. 1	amātūrus, a, um, <i>ero</i>	amandus, a, um, <i>ero</i>	szeretni majd szeretni fogok, akarok stb.
2	» » <i>ēris</i>	» » <i>ēris</i>	
3	» » <i>ērūt</i>	» » <i>ērūt</i>	
T. 1	amātūri, ae, a, <i>ērīmus</i>	amandi, ae, a, <i>ērīmus</i>	szeretni való leszek (v. en- gem majd sze- retni kell).
2	» » <i>ērītis</i>	» » <i>ērītis</i>	
3	» » <i>ērunt</i>	» » <i>ērunt</i>	
Befejezett jelen. (<i>Praes. perf.</i>)			
E. 1	amātūrus, a, um, <i>fui</i>	amandus, a, um, <i>fui</i>	szeretni akar- tam v. akarék, stb.
2	» » <i>fuisti</i>	» » <i>fuisti</i>	
3	» » <i>fuit</i>	» » <i>fuit</i>	
T. 1	amātūri, ae, a, <i>fuiimus</i>	amandi, ae, a, <i>fuiimus</i>	szeretni való voltam (v. en- gem szeretni kellett) stb.
2	» » <i>fuistis</i>	» » <i>fuistis</i>	
3	» » <i>fuērunt</i>	» » <i>fuērunt</i>	
Befejezett mult. (<i>Praet. perf.</i>)			
E. 1	amātūrus, a, um, <i>fuēram</i>	amandus, a, um, <i>fuēram</i>	szeretni akar- tam vala, stb.
2	» » <i>fuēras</i>	» » <i>fuēras</i>	
3	» » <i>fuērat</i>	» » <i>fuērat</i>	
T. 1	amātūri, ae, a, <i>fuērāmus</i>	amandi, ae, a, <i>fuērāmus</i>	szeretni való voltam vala (v. engem sze- retni kellett vala), stb.
2	» » <i>fuērātis</i>	» » <i>fuērātis</i>	
3	» » <i>fuērāt</i>	» » <i>fuērāt</i>	
Befejezett jövő. (<i>Futurum perf.</i>)			
E. 1	amātūrus, a, um, <i>fuēro</i>	amandus, a, um, <i>fuēro</i>	szeretni majd szeretni fogtam vagy akartam stb.
2	» » <i>fuēris</i>	» » <i>fuēris</i>	
3	» » <i>fuērit</i>	» » <i>fuērit</i>	
T. 1	amātūri, ae, a, <i>fuērīmus</i>	amandi, ae, a, <i>fuērīmus</i>	szeretni való leendek (v. en- gem szeretni kellend) stb.
2	» » <i>fuērītis</i>	» » <i>fuērītis</i>	
3	» » <i>fuērīt</i>	» » <i>fuērīt</i>	

*) Cselekvő értelme van, ha a semleges alakját a személynek Dativusával költjük össze, pl. Folyó jelen: *mihi amandum est*, nekem szeretnem kell; *tibi amandum est*, neked szeretned kell; *ei laudandum est*, neki dicsérni kell, s így tovább az *esse* ige többi ideivel is.

ragozás. (*Coniugatio periphrastica*.)II. Kötőmód. (*Coniunctivus*.)Folyó jelen. (*Praes. imperf.*)

E. 1	amātūrus, a, um, <i>sim</i>	amandus, a, um, <i>sim</i>	szeretni akar- jak, stb.	szeretni való legyek (v. kelljen sz.), stb.)
2	» » <i>sīs</i>	» » <i>sīs</i>		
3	» » <i>sīt</i>	» » <i>sīt</i>		
T. 1	amātūri, ae, a, <i>simus</i>	amandi, ae, a, <i>simus</i>		
2	» » <i>sītis</i>	» » <i>sītis</i>		
3	» » <i>sint</i>	» » <i>sint</i>		

Folyó mult. (*Praet. imperf.*)

E. 1	amātūrus, a, um, <i>essem</i>	amandus, a, um, <i>essem</i>	szeretni akar- nék, stb.	szeretni való volnék (v. kel- lene sz.), stb.
2	» » <i>essēs</i>	» » <i>essēs</i>		
3	» » <i>essēt</i>	» » <i>essēt</i>		
T. 1	amātūri, ae, a, <i>essēmus</i>	amandi, ae, a, <i>essēmus</i>		
2	» » <i>essētis</i>	» » <i>essētis</i>		
3	» » <i>essent</i>	» » <i>essent</i>		

Befejezett jelen. (*Praes. imperf.*)

E. 1	amātūrus, a, um, <i>fuērim</i>	amandus, a, um, <i>fuērim</i>	szeretni akar- tam volna, stb.	szeretni való voltam (szeretni voltam)
2	» » <i>fuēris</i>	» » <i>fuēris</i>		
3	» » <i>fuērit</i>	» » <i>fuērit</i>		
T. 1	amātūri, ae, a, <i>fuērīmus</i>	amandi, ae, a, <i>fuērīmus</i>		
2	» » <i>fuērītis</i>	» » <i>fuērītis</i>		
3	» » <i>fuērīt</i>	» » <i>fuērīt</i>		

Befejezett mult. (*Praet. imperf.*)

E. 1	amātūrus, a, um, <i>fuissem</i>	amandus, a, um, <i>fuissem</i>	szeretni akar- tam volna, stb.	szeretni való voltam volna (v. kellett volna sz.), stb.
2	» » <i>fuiesses</i>	» » <i>fuiesses</i>		
3	» » <i>fuisset</i>	» » <i>fuisset</i>		
T. 1	amātūri, ae, a, <i>fuiissemus</i>	amandi, ae, a, <i>fuiissemus</i>		
2	» » <i>fuiissetis</i>	» » <i>fuiissetis</i>		
3	» » <i>fuiissent</i>	» » <i>fuiissent</i>		

III. Parancsoló mód. (*Imperativus*.)

Egyszerű parancsoló:

E. 2	amātūrus, a, um, <i>ēs</i>	szeretni amandus, a, um, <i>ēs</i>	szeretni való
T. 2	amātūri, ae, a, <i>estē</i>	akarj, stb. amandi, ae, a, <i>estē</i>	légy stb.

Szigorú parancsoló:

E. 2	amātūrus, a, um, <i>esto</i>	hogy szeretni amandus, a, um, <i>esto</i>	szeretni
3	» » <i>esto</i>	akarj stb. » » <i>esto</i>	valónak
T. 2	amātūri, ae, a, <i>estote</i>	hogy szeretni amandi, ae, a, <i>estote</i>	valónak
3	» » <i>sunto</i>	akarj stb. » » <i>sunto</i>	kell len- ned, stb.

IV. Főnévi alakok. (*Infinitivus*.)

Folyó:	amātūrum, am, um { -ös, ās, a {	<i>esse</i> , szeretni akarni	amandum, am, um, { -ös, ās, a, {	<i>esse</i> , szeretni valónak len- ni, (hogy sze- retni kell)
Befeje-	amātūrum, am, um, { -ös, ās, a {	<i>fuisse</i> , hogy akartam szeretni,	amandum, am, um, { -ös, ās, a {	<i>fuisse</i> , hogy szeretni való voltam (sze- retni kellett)
Beálló:	amātūrum, am, um, { -ös, ās, a {	<i>fore</i> , hogy akarni fog szeretni.	amandum, am, um, { -ös, ās, a {	<i>fore</i> , hogy szeretni való leszek (szeret- ni kelleni fog.)

Ezek egészen úgy ragoztatnak, mint a szenvedő alak (68. §), csak hogy cselekvő

	ā	ē	ī
I. A jelentő mód. (Indicativus.)			
Folyó jelen. (Praes. imperf.)			
Egy. 1	hortor, buzditok,	vereor, félek,	partior, osztok,
2	hortāris, buzditasz,	verēris, félsz,	partīris, osztasz,
3	hortātur, buzdit, stb.	verētur, fél, stb.	partītur, oszt, stb.
Folyó mult. (Praet. imperfectum.)			
Egy. 1	hortābar, buzditok vala,	verēbar, félek vala,	partiēbar, osztok vala,
2	hortābāris, buzditasz va- la, stb.	verēbāris, félsz vala, stb.	partiēbāris, osztasz vala, stb.
Folyó jövő. (Futūrum imperf.)			
Egy. 1	hortābor, majd buzditok,	verēbor, majd félek stb.	partiābor, majd osztok, stb.
2	hortābēris, majd buzdi- tasz, stb.	verēbēris, stb.	partiēris, stb.
Befejezett jelen. (Praes. perf.)			
Egy. 1	hortātus, (a, um) sum, buzditottam,	verītus, (a, um) sum, féltem,	partītus, (a, um) sum, osztottam,
2	» es, buzditottál, stb.	» es, féltél, stb.	» es, osztottál, stb.
Befejezett mult. (Praes. perf.)			
Egy. 1	hortātus, (a, um) eram, buzditottam	verītus, (a, um) eram, féltem	partītus, (a, um) eram, osztottam
2	» eras, buzdi- tottál, stb.	» eras, féltél, stb.	» eras, osztot- tál, stb.
Befejezett jövő. (Futūrum perfectum.)			
Egy. 1	hortātus, (a, um) ero, majd buzditottam,	verītus, (a, um) ero, majd féltem,	partītus, (a, um) ero, majd osztottam,
2	» eris, stb.	» eris, stb.	» eris, stb.
II. Kötő v. függő mód. (Coniunctivus.)			
Folyó jelen. (Praes. imperf.)			
Egy. 1	horter, { buzditsak,	verear, { féljek,	partiar, { osszszak,
2	hortēris, { buzdits, stb. v.	verēāris, { félj, stb. vagy	partīāris, { osszszál, stb. v.
Folyó mult. (Praet. imperf.)			
Egy. 1	hortārer, { buzditnék,	verērer, { félnék,	partīrer, { osztanék,
2	hortāreāris, { buzditnál,	verēreāris, { félnél,	partīreāris, { osztanál,
stb.		stb.	stb.
Befejezett jelen. (Praes. perf.)			
Egy. 2	hortātus, (a, um) sim,	verītus, (a, um) sim,	partītus, (a, um) sim.
1	» sis, stb.	» sis, stb.	» sis, stb.
Befejezett mult. (Praet. imperf.)			
Egy. 1	hortātus, (a, um) es- sem, buzditottam,	verītus, (a, um) es- sem, féltem,	partītus, (a, um) es- sem, osztottam
2	hortātus, (a, um) es- ses, buzditottál, stb.	verītus, (a, um) es- sés, féltél, stb.	partītus, (a, um) es- ses, osztottál, stb.
Jövő. (Futūrum.)			
Egy. 1	hortāndus, (a, um) sim v. essem	verēndus, (a, um) sim v. essem	partiēndus, (a, um) sim v. essem
2	» sis v. esses stb.	» sis v. esses stb.	» sis v. esses.

alaku melléknévi igenevük is van (69. §.), jelentésük pedig mindig cselekvő.

	ū	ī	ē (v. mássálhangzós)
I. Jelentő mód. (Indicativus.)			
Folyó jelen. (Praes. imperf.)			
Egy. 1	fruor, élvezek,	moriōr, meghalok,	fungor, teljesítek,
2	fruēris, élvezel,	moriēris, meghalsz,	fungēris, teljesítesz,
3	fruītur, élvez, stb.	moriītur, meghal, stb.	fangītur, teljesít, stb.
Folyó mult. (Praet. imperfectum.)			
Egy. 1	fruēbar, élvezek	moriēbar, meghalok	fungēbar, teljesítek,
2	fruēbāris, élvezel stb.	moriēbāris, meg- halsz, stb.	fungēbāris, teljesí- tesz, stb.
Folyó jövő. (Futūrum imperf.)			
Egy. 1	fruar, majd élvezek,	moriar, majd meghalok,	fungar, majd teljesítek,
2	fruēris, élvezni fogsz, stb.	moriēris, halni fogsz, stb.	fungēris, stb.
Befejezett jelen. (Praes. perf.)			
Egy. 1	fruītus, (a, um) sum, él- veztem	mortuus, (a, um) sum, el- meghaltam,	functus, (a, um) sum, teljesítettem,
2	» (a, um) es, élvez- tél, stb.	» (a, um) es, meg- haltál, stb.	» (a, um) es, telje- sítettél.
Befejezett mult. (Praet. perf.)			
Egy. 1	fruītus, (a, um) eram, élveztem	mortuus, (a, um) eram, meghaltam	functus, (a, um) eram, teljesítettem
2	» (a, um) eras élveztél, stb.	mortuus, (a, um) eras meghaltál, stb.	functus, (a, um) eras teljesítettél, stb.
Befejezett jövő. (Futūrum perfectum.)			
Egy. 1	fruītus, (a, um) ero, majd élveztem	mortuus, (a, um) ero, majd meghaltam,	functus, (a, um) ero, majd teljesítettem,
3	» (a, um) eris, stb.	» (a, um) eris, stb.	» (a, um) eris, teljesítettél, stb.
II. Kötő v. függő mód. (Coniunctivus.)			
Folyó jelen. (Praes. imperf.)			
Egy. 1	fruar, { élvezzek,	moriar, { meghaljak,	fungar, { teljesítsek,
2	fruāris, { élvezz, stb. vagy	moriāris, { meghalj, stb. vagy	fungāris, { teljesíts, stb. vagy
Folyó mult. (Praet. imperf.)			
Egy. 1	fruērer, { élveznék,	moriērer, { meghalnék,	fungērer, { teljesítnék,
2	fruēreāris, { élveznél, stb.	moriēreāris, { meghalnál,	fungēreāris, { teljesítnél, stb.
Befejezett jelen. (Praes. perfect.)			
Egy. 1	fruītus, (a, um) sim,	mortuus, (a, um) sim,	functus, (a, um) sim,
2	» sis, stb.	» sis, stb.	» sis, stb.
Befejezett mult. (Praet. perf.)			
Egy. 1	fruītus, (a, um) es- sem, élveztem	mortuus, (a, um) es- sem, meghaltam	functus, (a, um) es- sem, teljesítettem
2	fruītus, (a, um) es- ses, élveztél	mortuus, (a, um) es- ses, meghaltál	functus, (a, um) es- ses, teljesítettél
Jövő. (Futūrum.)			
Egy. 1	fruendus, (a, um) sim v. essem	moriendus, (a, um) sim v. essem	fungendus, (a, um) sim v. essem
2	» sis v. esses stb.	» sis v. esses stb.	» sis v. esses.

Parancsoló mód. (Imperātīvus.)

Egyszerű parancsoló:

E. 2	hortāre, buzdíts	verēre, félj	partire, oszszál
T. 2	hortāmini, buzdítsatok	verēmini, féljetek	partīmini, oszszatok

Szigoru parancsoló:

E. 2	hortātor, buzdítanod	verētor, félned	partitor, osztanod
3	hortātor, buzdítania	verētor, félni	partitor, osztania
T. 2	hortāminor, buzdítnok	verēminor, félnetek	partīminor, osztanotok
3	hortantor, buzdítaniok	verentor, félniök	partiumtor, osztaniök

Az álszenvedő igék

A) Főnévi

Folyó	hortāri, buzdítani,	verēri, félni	partiri, osztani
Befej.	hortātum, am, { esse	veritum, am, um, { esse	partitum, am, { esse
	um, -tös, ās, a	-tös, ās, a	um, -tos, as, a
	(hogy buzdítottam, stb.)	(hogy félttem stb.)	(hogy osztottam, stb.)
Be- álló*)	hortātūrum, am, { esse	veritūrum, am, { esse	partitūrum, am, { esse
	um, -rös, ās, a	um, -rös, ās a	um, -rös, as, a
	(h. buzdítani fogok, stb.)	(hogy félni fogok, stb.)	(h. osztani fogok, stb.)

Acc.	(ad)hortandum, buzdításra v. végett,	(ad)verendum, félés végett	(ad)partiendum, osztásra, v. végett,
Gen.	hortandī, buzdításé,	verendī, félésé	partiendī, osztásé,
Dat.	hortandō, buzdításnak	verendō, félésnek	partiendō, osztásnak,
Abl.	hortandō, (buzdítás-sal)	verendō (féléssel).	partiendō, (osztás-sal).

(Acc.)	hortātum, buzdítani,	veritum, félni,	partitum, osztani,
(Abl.)	hortātu, »	veritu, »	partitu, »

B) Melléknévi

Folyó*	hortans, buzdító,	verens, félő,	partiens, osztó,
Befej.	hortatus, a, um, a buzdított,	veritus, a, um, a félt,	partitus, a, um, az osztott,
Beálló cselekvő*	hortātūrus, a, um, a buzdítani akaró v. készülő,	veritūrus, a, um, a félni akaró vagy készülő,	partitūrus, a, um, az osztani akaró v. készülő,
Beálló szenv.	hortandus, a, um, az intendő (kit inteni kell), inteni való.	verendus, a, um, a félendő (kitől félni kell), a félni való.	partiendus, a, um, az osztandó (a mit osztani kell), osztani való

*) A csillaggal jelöltek cselekvő értelműek.

II. Parancsoló mód. (Imperātīvus.)

Egyszerű parancsoló:

E. 2	fruēre, élvezz,	morēre, halj meg,	fungēre, teljesíts,
T. 2	fruīmini, élvezzetek,	morīmini, haljatok meg,	fungīmini, teljesítetek.

Szigoru parancsoló:

E. 2	fruitor, élvezned	moritor,	fungitor, teljesítened
3	fruitor, élveznie	moritor,	fungitor, teljesítenie
T. 2	fruīminor, élveznetek,	morīminor,	fungīminor, teljesítetek
3	fruuntor, élvezniök	morīuntor,	funguntor, teljesíteniök

név alakjai:

igenevek:

Folyó	frui, élvezni,	mori, meghalni,	fungi, teljesíteni,
Befej.	fruitum, am, um, { esse	mortuum, am, { esse	functum, am, { esse
	-ös, ās, a	um, -os, as, a	um, -os, as, a
	(hogy élveztem, stb.)	(hogy meghaltam, stb.)	(hogy teljesítettem, stb.)
Be- álló	fruitūrum, am, { esse	moritūrum, am, { esse	functūrum, am, { esse
	um, -rös, ās, a	um, -rös, ās, a	um, -rös, ās, a
	(hogy élvezni fogok, stb.)	(hogy meg fogok halni, stb.)	(hogy teljesíteni fogok, stb.)

Acc.	(ad)fruendum, élvezésre, v. végett,	(ad)moriendum, meghalásra v. végett,	(ad)fungendum, teljesítésre v. végett,
Gen.	fruendī, élvezésé,	moriendī, meghalásé,	fungendī, teljesítésé,
Dat.	fruendō, élvezésnek,	moriendō, meghalásnak,	fungendō, teljesítésnek,
Abl.	fruendō (élvezéssel),	moriendō, (meghalással)	fungendō, (teljesítéssel)

(Acc.)	fruitum, élvezni,	moritum, meghalni,	functum, teljesíteni,
(Abl.)	fruitu, »	moritu, »	functu, »

igenevek:

Folyó*	fruens, élvező,	moriens, meghaló,	fungens, teljesítő,
Befej.	fruitus, a, um, az élvezett,	mortuus, a, um, a meghalt,	functus, a, um, a teljesített,
Beálló cselekvő*)	fruitūrus, a, um, az élvezni akaró v. készülő,	moritūrus, a, um, a meghalni akaró v. készülő,	functūrus, a, um, a teljesíteni akaró v. készülő,
Beálló szenv.	fruendus, a, um, az élvezendő (mit élvezni kell), élvezni való.	—	fungendus, a, um, a teljesítendő (mit teljesíteni kell), a teljesíteni való.

*) A csillaggal jelöltek cselekvő értelműek.

72. §. A személyragok.

Az elősorolt példákbl látjuk, hogy a személyragok következők:

1. A jelentő és kötő v. függő módban:

Cselekvő alak:				Szenvedő alak:	
Egyes 1.	(o) m [*]); a befejezett jelenben — **)	-r	(ebből: m-se, mr)		
2.	-s	» » -sti	-ris	(» s-i-se)
3.	-t	» » -t	-tur	(» t-u-se)
Több. 1.	-mus	» » -mus	-mur	(» mus-se, musr)
2.	-tis	» » -stis	-mīni		
3.	-nt	» » -runt	-ntur	(» nt-u-se)

*) A folyó jelenben és jövőben, valamint a befejezett jövőben az **m** elvesztével csak az **o** kötőhangzó maradt meg, mely még a szenvedő alakok első személyében is megmaradt az **r** előtt.

) A befejezett jelenben az első személyt csak az **i kötőhangzó jelöli.

2. A parancsoló módban:

Cselekvő alak:			Szenvedő alak:		
	Egyszerű par.	Szigoru par.	Egyszerű par.	Szigoru par.	
Egyes 2.	maga a tő***)	-te	-re (-se)	-tor (-to-se)	
3.	—	-to	—	-tor »	
Több. 2.	-te	-tote	-mĩni	-minor (<i>mini</i>	
				-o-se)	
3.	—	-nto (<i>nt-to</i>)	—	-ntor (<i>-n-to</i>	
				-se)	

***) A rövid hangzós vagy mássalhangzós tövek a parancsoló egy. 2. személyben **ē** kötőhangzót tartottak meg; kivéve e négy igét: *fac-i-o, duc-o, dic-o, fer-o*, ezeknek parancsolója: *fac, duc, dic, fer*.

73. §. A kötőhangzók.

Valahányszor a **tő** maga, vagy az időképzővel együtt, mássalhangzón végződik, valamint általában a rövid hangzós tövekhez ¹⁾ és néha a hosszú **ī** végű tövekhez is a ragok és képzők kötőhangzó segítségével kapcsoltatnak, és pedig:

1) Minden igénél a folyó jelenben és a befejezett jövőben, valamint az **ā** és **ē** tövek folyó jövőjében is az **m** személyrag kivesztével a véghangzó az 1. személyben

a befejezett jelen 1. személyében

o (Kelljen)
i

2) A rövid hangzós töveknél (ide értve mindig a mássalhangzósakat is) és a perfectum tónél

-s, -t, -m betűn kezdődő rag vagy képző előtt

i

3) A rövid hangzós és a hosszú **ī** töveknél

-nt előtt

u

¹⁾ A rövid **ī** végű tövek véghangzója néha megmarad (különösen az **u** s néha e kötőhangzók előtt), máskor azonban egészen a kötőhangzónak adja át helyét.

Csak a befejezett jövőben és a kötő mód befej. jelenében van *nt* előtt. i

A Gerundium és Participium-ban pedig *nt* (*ns*) és *nd* előtt e
mely azonban eredetileg szintén *u* volt.

4) A rövid hangzós és a perfectum tőnél e
-r előtt

5) A rövid hangzós és a hosszú *i* töveknél ē
-b előtt (valamint *ns* és *nd* előtt)

74. §. Az idő- és módképzők.

A) Folyó cselekvések:

1) A jelentő mód f. multjának képzője ba-
mely a hosszú *i* végű és a rövidhangzós tövekhez *ē* kötőhangzóval kapcsoltatik.

2) A jelentő mód f. jövőjének képzője az *ā* és *ē* b-}
tövéknél a-}
a hosszú *i* végű és a rövid hangzós töveknél az 1. személyben e-}
mely a többi személyekben meggyöngül és lesz

3) A kötő mód f. jelenének képzője (az *ā* tövéket kivéve) a-}
Az *ā* tövékhez eredetileg *i* járulván, ez a *tő* véghangzójával össze- e-}
olvadt s lett

4) A kötő mód f. multjának képzője re
mely előtt a rövid hangzós töveknél *ē* kötőhangzó van.

5) A kötő mód jövője csak körülírva fejezhető ki. (67. §.)

Jegyzet. A szenvedő alakban a képzők ugyanezek, csak a személyragok különböznek a cselekvőtől.

B) Befejezett cselekvések:

1) A jelentő mód bef. jelene, mely tulajdonképen minden bevezgett cselekvésű időnek tövéül szolgál, háromféleképen képezhető:
α) *i*-vel és pedig kettőzéssel vagy anélkül, β) *si*-vel, γ) *ui* és *vi*-vel; de erről l. 78.—82. §§.

A perfectum többi ideit mind az *esse* segédige alakjaival mintegy szoros összetétel által képezzük, így:

2) A jelentő m. bef. multjához járul -ra-m (eram)
mely előtt a perfectum *tő* *i* kötőhangzója *ē*-vé lesz.

3) A jelentő m. bef. jövőjéhez (*ē* kötőhangzóval) r-o (-ero)

4) A kötő m. bef. jelenjéhez (*ē* kötőhangzóval) ri-m (sim)

5) A kötő m. bef. multjához -ssem (essem)

mely előtt a kötőhangzó *i*.

6) A kötő m. jövője csak körülírva fejezhető ki. (67. §.)

Jegyzet. A szenvedő alak befejezett idei csak körülírva fejezhetők ki a befejezett melléknévi igenévvel (*Participium perf.*) és az *esse* segédige megfelelő folyó ideivel. (68. §.)

C) Főnévi igenevek:

a) *Infinitivus*:

1) A cselekvő folyó idejében a képző (*se-ből*) . . . re
a rövidhangzós töveknél *e* kötőhangzóval.

A szenvedő folyóban (*ier-ből*) . . . ri
azon megjegyzéssel, hogy a rövid hangzós tövű igéknél az *r* el-
veszett s maradt csak (*ier-ből*) . . . i

2) A cselekvő befejezettben (*se, esse-ből*) . . . sse
mely t. i. a perfectum-tőhöz járul.

A szenvedő befejezett, valamint mind a cselekvő mind a szenvedő be-
álló idejű infinitivus körülírva képeztetik így:

A szenvedő befejezettben a bef. participium

Accusativusa . . . -tum; -tam, -tum } és esse
(v. -sum, -sam, -sum)

3) A cselekvő beállóban a beálló participium

Accusativusa . . . -turum, -am, -um } és esse
(v. -surum, -am, -um)

A szenvedő beállóban a bef. participium

Accusativusa . . . -tum, -tam, -tum } és iri
(v. -sum, -sam, -sum)

b) *Gerundium*:

A Gerundium képzőjének töve . . . nd(o)
és ettől képezi négy esetét (l. 69. §.); ez a képző a hosszú *i* és a rövid-
hangzós tövekhez *e* (eredetileg *u*) kötőhangzóval kapcsoltatik.

c) *Supinum* (v. ö. 83. §.):

A Supinum képzőjének töve, melytől két esetét képezi *tu(m)*,
[*su(m)* l. 69. §.], melytől a többeli *u*-nak változtával más igenevek is
képződnek. (Kötőhangzóval néha, *i*-vel) . . . v. ö. -tu, -ta, -tum.

D) Melléknévi igenevek (*Participia*):

1) A folyó participium képzője . . . ns (tő: *nti*-)
mely előtt a hosszú *i* és rövidhangzós igéknél *e* (eredetileg *u*) kötő-
hangzó van.

2) A befejezetté . . . tus, a, um (tő: *to-, ta-*)
mely előtt a kötőhangzó néha *i*. (v. *sus, a, um, tő: so-, sa-*)

3) A beálló cselekvőé . . . turus, a, um (tő: *turo, tura*)
(v. *surus, a, um, tő: suro, sura*)

4) A beálló szenvedőé . . . ndus, a, um (tő: *ndo, nda*)
mely előtt a hosszú *i* tövű és rövidhangzós igéknél a kötőhangzó *e*
(eredetileg *u*).

75. §. Az igealakok némely rövidítései.

1) A cselekvő befejezett jelen idő többes számu 3. sze-
mélyének *e-runt* végződése helyett gyakran csak *ēre* használatos; pl.
amāvēre, docuēre, scripsēre.

2) A szenvedő alak egy. 2. személyének *ris* ragja helyett néha
csak *re*; pl. *amāvēre (amāvēris)*.

3. a) A *vi* végű perfectumokban és az azokból származott befejezett alakokban, ha a *v* előtt *ā*, *ē* van, a *v* az utána következő magánhangzóval együtt kiesik; pl.:

<i>amā(vi)sti</i>	— <i>amasti</i>	<i>dēlē(vi)sti</i>	— <i>dēlesti</i>
<i>amā(vi)sse</i>	— <i>amasse</i>	<i>dēlē(vi)sse</i>	— <i>dēlesse</i>
<i>amā(ve)ram</i>	— <i>amāram</i>	<i>dēlē(ve)ram</i>	— <i>dēlēram</i>
<i>amā(ve)runt</i>	— <i>amārunst</i> stb.	<i>dēlē(ve)runt</i>	— <i>dēlērunt</i>

b) Ha a *v* előtt *i* van, csak a *v* esik ki, azonban néha az összekerülő két *i* is egybeolvad, pl.:

<i>audī(v)eram</i>	— <i>audiēram</i>
<i>audī(v)erunt</i>	— <i>audiērunt</i>
<i>audī(v)isti</i>	— <i>audiīsti</i> v. <i>audisti</i>
<i>audī(v)isse</i>	— <i>audiīsse</i> v. <i>audisse</i>

c) Megjegyzendő ezen *ōvi* végű perfectum: *nōvi* (noscere, ismerni), melytől:

<i>no(vi)sti</i>	— <i>nosti</i> ;	<i>nō(ve)rim</i>	— <i>nōrim</i> stb.
<i>nō(ve)runt</i>	— <i>nōrunt</i> ;	—	—
<i>nō(ve)ram</i>	— <i>nōram</i>	—	—
<i>nō(vi)sse</i>	— <i>nosse</i> ;	<i>nō(vi)ssem</i>	— <i>nossem</i> stb.

Ellenben: *movi* v. *movi* stb.
[mindent más *ōvi*-t]

76. §. A három főalak vagy tő.

Az igének azon eredeti egyszerű alakját, mintegy gyökerét, melyből az igének mindenféle alakulása kimagyarázható, igetőnek nevezzük. Az igetőből képződött azután a három fő tő, u. m. imperfectum-tő, perfectum-tő és supinum-tő, melyekből a többi alakokat képezhetjük.

1. Az imperfectum-tőtől képeztetnek:

- a) a folyó cselekvés minden ideje és alakja, tehát
- b) a folyó infinitívus cselekvő és szenvedő alakja, a Gerundium és a folyó participium is;
- c) a beálló szenvedő participium, — mely az *esse* segédige kötőmód folyó jelenével és multjával körülírva használtatik a szenvedő alak kötőmód jövő ideinek kifejezésére is.

2. A perfectum-tőtől:

- a) a befejezett cselekvés egész cselekvő alakja, tehát
- b) a befejezett infinitívus is.

3. A supinum-tőtől:

- a) A befejezett participium, — mely azután az *esse* segédige folyó ideivel körülírva használtatik a szenvedő alak minden befejezett ideinek kifejezésére;

- b) a beálló cselekvő participium, — mely az *esse* segédige kötőmód folyó jelenével és multjával körülírva használtatik a cselekvő alak kötőmódja jövő ideinek kifejezésére is;

- c) a cselekvő beálló infinitívus;

- d) a szenvedő infinitívus befejezett és beálló idei.

77. §. Az imperfectum-tő.

Az imperfectum-tő az, melytől az ige folyó idei képezetnek és ezen imperfectum-tő sokszor már bizonyos hozzáadásokkal van képezve az ige tőből (76. §.), s akkor ettől különbözik is. *)

A) A hosszú hangzós csoportbeli igeik legnagyobb részénél az imperfectumtő egyenlő az ige tővel; pl. ige tő: *amā-*, imperfectum-tő: *amā-*; ige tővek: *docē-*, *audī-*, imperfectumtővek: *docē-*, *audī-*. Van azonban olyanok is, melyeknél az imperfectum-tőnek végső jellemzője nem tartozik az ige tőhöz; pl. imperfectum-tővek: *augē-*, *venī-*, *iuvā-*, de ige tővek: *aug-*, *ven-*, *iuv-*.

B) A rövid hangzós (és mássalhangzós) csoportbeli igeik imperfectumtővei 7 osztályba sorozhatók:

1. Az i-s osztály:

Ide tartoznak azok az igeik, melyeknek ige tőve az imperfectum-tőben *i*-vel erősült; tehát az *ī* végű tővek. (66. §. 2. a.)

Ez az *i* megmarad az *a*, *ē*, *o*, *u*-val kezdődő ragok, képzők és kötőhangzók előtt, de kiesik az *ī* és *ē* kötőhangzók előtt (az *iēt* alakot kivéve).

Ilyen pl.:

Ige tő:	<i>cap-</i>	praes. Imperf.**)	<i>capi-o</i> , megfogok
»	<i>fac-</i>	»	<i>faci-o</i> , csinállok
»	<i>fod-</i>	»	<i>fodi-o</i> , ások
»	<i>fug-</i>	»	<i>fugi-o</i> , szaladok.

Az imperfectum-tő tehát: *capi-*, *faci-*, *fodi-*, *fugi-*.

2. A nem erősült tővek osztálya:

Ide tartozik sok mássalhangzós (vagy *ē*) tő, melyeknek imperfectumtőve vagy egyenlő az ige tővel, pl. ige tővek: *ed*, *leg-*, *em-*, *teg-*; imperfectumtővek: *ed(o)*, *leg(o)*, *em(o)*, *teg(o)*;

vagy a melyeknek tőve bővült ugyan, de a bővült tő a többi főalakok tövében is előfordul; ide sorolhatók az *ū* végű tővek is (66. §.

2. b.), pl.:

Ige tő:	Praes. Imperf.	Perfectumtő:	Supīnumtő:
<i>dic-</i>	<i>dic-o</i> , mondok,	<i>dix-i</i> (dic-si),	<i>dic-tum</i> .
<i>iug-</i>	<i>iung-o</i> , összekötök,	<i>iunx-i</i> (iung-si),	<i>iunc-tum</i> .
<i>min-</i>	<i>minu-o</i> , kibővítek,	<i>minu-i</i> ,	<i>minū-tum</i> .
<i>trib-</i>	<i>tribū-o</i> , tulajdonítok,	<i>tribū-i</i> ,	<i>tribū-tum</i> .

3. A kettőztetett tővek osztálya:

Ide tartoznak azok az igeik, melyeknél az ige tőnek kezdő mássalhangzója az imperfectum-tőben még egyszer előfordul, egy, a többelivel rokon, magánhangzó kíséretében. Ilyen a következő négy ige:

*) Az imperfectum-tő többnyire megismerhető a folyó Infinitivus-ból (csak a rövid *i* csoportbeli imperfectum-tőveknél változik át a vég *i* az infinitivus ragja előtt *ē*-vé) vagy a participiumból; azonban az ige tőt csak legfőlegb mind a három tő összevetéséből ismerhetjük meg.

**) Az imperfectum-tő jelölésére itt mindig a praesens imperfectum egyes sz. 1-ső személyét tesszük ki.

Igető:	gen-	Praes. Imperf.:	gi-gn-o (gi-gen-o),	nemzek
»	pi-	»	bi-b-o	iszom
»	sat-	»	se-r-o (se-s-o),	vetek
»	sta-	»	si-st-o,	állítok.

Ez utolsó ige minden idejében s alakjában megtartja kettőztetett alakját.

4. A t-es osztály:

Az ide tartozó igék imperfectum-tövében a **c** (k) végű ige-tőhöz **t** van csatolva; pl. *V. v. gör. τειτ-ai praes. τειτ-ε-αι.*

Igető:	flec-	Praes. Imperf.:	flec-t-o,	meghajtok
»	nec-	»	nec-t-o,	összekapcsolok
»	pec-	»	pec-t-o,	fésülök
»	plec-	»	plec-t-o,	fonok.

5. Az n-es osztály:

Az ide tartozók az imperfectum-tőben úgy erősbülnek, hogy

a) az **n** az ige-tő véghangjához kapcsoltatik, legyen az magánhangzó vagy mássalhangzó; pl.

Igető:	li-	Praes. Imperf.:	li-n-o,	megkenek
»	si-	»	si-n-o,	hagyok.
»	cre (cer-)	»	cer-n-o,	tekintek
»	spre(sper-)	»	sper-n-o,	megvetek
»	stra-(ster-)	»	ster-n-o,	kiteríték.

b) az **n** az ige-tő belsejébe a vég **c** (k), **p** vagy **t** hangu betű elé szuratik be (ilyenkor a **p**, **b** előtt az **n**-ből **m** lesz; pl.

Igető:	cub-	Praes. Imperf.:	cu-m-b-o,	fekszem
»	frag-	»	fra-n-g-o,	török
»	fud-	»	fu-n-d-o,	öntök
»	pig-	»	pi-n-g-o,	festek
»	rup-	»	ru-m-p-o,	török
»	tag-	»	ta-n-g-o,	érintek
»	vic-	»	vi-n-c-o,	győzők.

6. Az se, vagy kezdő igék osztálya:

Ezek **se**-vel erősbülnek és ha az ige-tő mássalhangzóval végződik, az **se** elé még **i** kötőhangzó is tétetik; pl.

Igető:	cre-	Praes. Imperf.:	cre-se-o,	növök
»	no-	»	no-se-o,	ismerek
»	pac-	»	pac-i-se-or,	fogadok
»	ulc-	»	ulc-i-se-or,	boszulok.

7. A végmássalhangzót kettőztetők osztálya:

Ilyenek pl.

Igető:	cur-	Praes. Imperf.:	cur-r-o,	szaladok
»	mit-	»	mit-t-o,	küldök
»	pel-	»	pel-l-o,	hajtok.

A perfectum-tő.

I. i végű perfectumok. *)

78. §. α) Kettőztetéssel.

Az ősrégi nyelvben a befejezett cselekvés megjelölésére a gyökér (igető) kétszer tétetett egymás mellé s ehhez azután járultak a személyragok. Később, midőn a szókat mindinkább összehúzták, az egymástól elváltan álló gyökereket is a raggal együtt egy szóba vonták össze, és ekkor az első helyen álló gyökér a végén megcsönkült: ezen eljárás alapján alapszik 27 igének a perfectumtőben való kettőztetése. A kettőztetés szabályai pedig a következők:

a) Az igető elején levő mássalhangzó megmarad a kettőztetett szótagban; pl.

Igető (v. gyökér): **mord-**, perfectumtő: **mo-mord-i**;

b) **st**, **sp** összetett mássalhangzók az előre tett kettőzetben szintén megmaradnak, de az eredeti gyökérnek elejéből az **s** kiesik; pl.

Igető: **sta-** (állani), perfectumtő: **ste-t-i** (nem: **ste-sti**)

» **spond-** (igérni), **spo-pond-i**.

c) A kettőztetett szótag megtartja az igető magánhangzóját, ha az **o**, **i**, **u**; pl.

Igető: **cur-** (futni), perfectumtő: **cu-curr-i**

» **dic-** (tanulni), » **di-dic-i**

» **pi-** (inni), » **bi-b-i**

» **posc-** (követelni), » **po-posc-i**

» **pug-** (szűrni), » **pu-pug-i**.

d) Az igetőbeli **a** magánhangzó meggyöngül és pedig

a-ból rendszeren **ī**

» *r* előtt **ě**

ae-ből rendszeren **ī** lesz,

s előttük a kettőzetben mindig **e** hangzó van; pl.

Igető: **caed-** (ölni), perfectumtő: **ce-cīd-i**,

» **can-** (énekelni), » **ce-cīn-i**,

» **par-** (szülni), » **pe-pēr-i**.

79. §. β) Kettőztetés nélkül:

Ide tartoznak:

1) azon igék, melyekből a kettőzött igető egy mássalhangzója kiesett; és a megmaradt magánhangzó a kettőzet magánhangzójával egy hosszuvá olvadt össze; pl.

Igető:

ag- (tenni)

cap-(ī-) (fogni)

fac-(ī-) (tenni)

fod-(ī-) (ásni)

frag- (törni)

Perfectumtő:

(eg-igi, e-igi) **ēg-i**

(eg-igi, e-igi) **cēp-i**

(fe-fici, fe-ici) **fēc-i**

(fod-(ī-), fōd-i)

(fre-frigi, fre-igi) **frēg-i**

*) A vég **i** tulajdonképen kötőhangzó. (72. és 73. §.)

Igető:	Perfectumtő:
iac -(i-) (dobni)	<i>iēc-i</i>
leg - (olvasni)	<i>lēg-i</i>
mov -(ē-) (mozdítani)	<i>mōv-i</i>
ven -(i-) (jönni)	<i>vēn-i</i>

2) Azok a perfectumtövek, melyek az imperfectum-tőtől nem különböznek, vagy mivel az imperfectum-tő végszótagjában is már hosszú hangzó van — vagy mivel két mássalhangzóval végződik, s azok előtt a hangzó helyzeténél fogva (3. §.) hosszú; pl.

Imperfectumtő:	Perfectumtő:
cūd -(o) kalapálok	(cu-cudi, cu-udi) <i>cūd-i</i>
defend -(o) védek	<i>defend-i</i>
pand -(o) kitárok	<i>pand-i</i>
vert -(o) megfordítok	(ve-verti, ve-erti) <i>vert-i</i>

3) Az u-ra végződő tövek:

Igető: ru- (összedűlni)	perfectumtő: ru-i
» plu -(esni)	» <i>plu-i</i>
» solv -(solu-) (feloldani)	» <i>solv-i</i>
» cav -(cau-) (ovakodni)	» <i>cāv-i</i>

4) Azok az igék, melyekben a kettőztetés későbbi időkben egészen elenyészett anélkül, hogy az ige hangzója meghosszabbult volna; pl.

Igető: fid- (hasítani)	perfectumtő fid-i
» scīd -(vágni)	» <i>scīd-i</i>
» tōl -(hozni)	» <i>tūl-i</i>

Rendesen elesik a kettőztetés a praepositiókkal összetett igékben; pl.

Igető:	Perfectumtő:
in-cur -(rárohanni)	(in-cu-curri, 78. §. c.) <i>in-curr-i</i>
con-tag -(megérinteni)	(con-te-tigi) <i>con-tig-i</i>

80. §. II. si*) végű perfectumok:

Ezen **si** végződés azokhoz az igékhez járul, melyeknek ige töve **c** (k), **p**, **t** hangú mássalhangzókkal végződik (különösen ha a többeli magánhangzó hosszú); a folyékony mássalhangzók után ritkább; — és pedig:

1. a) A vég **c** (**qu**), **g** (**gu**) mássalhangzóhoz s járulván **x** hanggal lesznek.

Megjegyzendő, hogy a **t**-es osztálybeli (77. §. 4.) igék az imperfectumtő **t**-jét a perfectumban nem veszik fel és így szintén **x**-et mutatnak:

Igető:	Perfectumtő:
dīc -(mondani)	(dic-si) <i>dīx-i</i>
flec -(hajtani) imperf. <i>flec-t-o</i>	(flec-si) <i>flec-i</i>
nec -(kötni) » <i>nec-t-o</i>	(nec-si) <i>nec-i</i>
rēg -(igazgatni)	(reg-si) <i>rex-i</i>

*) *S-i* (= *es-i*) nem egyéb, mint a *sum* (vagyok) segédige és gyökerének elavult perfectuma.

Igető:		Perfectumtő:	
coqu-	(főzni) imperf. <i>coqu-o</i>	(coqu-si)	<i>cox-i</i>
flugu-	(folyni) » <i>flu-o</i>	(flugu-si)	<i>flux-i</i>
strugu-	(rakni) » <i>stru-o</i>	(strugu-si)	<i>strux-i</i>
vigu-	(élni) » <i>viv-o</i>	(vigu-si)	<i>vix-i</i>

b) Az **l** és **r** után következő **c** vagy **g** a perfectum **si** végződése előtt kiesik; pl.

Igető:		Perfectumtő:	
alg-	(fázni) praes. <i>alge-o</i>	<i>al-s-i</i>	[al(g)si]
merg-	(bemeríteni) <i>merg-o</i>	<i>mer-s-i</i>	[mer(g)si]
urg-	(sürgetni) <i>urge-o</i>	<i>ur-s-i</i>	

1. Az igeőbéli **p** nem változik, de **b**-ből **p** lesz a **si** előtt; pl.

Igető: clep-	(lopni)	perfectumtő:	<i>clep-s-i</i>
» nub-	(befátyolozni)	»	(nub-si) <i>nup-s-i</i>
» rep-	(csúszni)	»	<i>rep-s-i</i>
» scrib-	(írni)	»	(scrib-si) <i>scrip-s-i</i>

Csak a vegyes ragozása*) *iubēre* (meghagyni, parancsolni) igeővének **b**-je hasonul át az **s**-hez. Igető: **iub-**; perfectum: (iubsi helyett) *ius-s-i*.

2. **t** és **d** hangok **a** vagy kiesnek a **si** előtt és ekkor az igeőnek rövid magánhangzója pótlásul hosszuvá lesz; pl.

Igető: claud-	(bezárni)	perfectumtő: <i>clau-s-i</i>	(e. h. <i>clau[d]si</i>)
» divid-	(elosztani)	» <i>divī-s-i</i>	
» mit-	(küldeni)	» <i>mī-s-i</i>	

β) vagy a **t**, **d** hangok is **s**-szé hasonulnak át; pl.

Igető: ced-	(engedni)	perfectumtő: <i>ces-s-i</i>	(e. h. <i>ced-si</i>)
» concut-	(megráz)	» <i>concus-s-i</i>	(e. h. <i>concut-si</i>)

3. A folyékony hangok közül a **si** rag előtt

α) **l** ez igében: *vello* (szakítok), és **n** e vegyesragozásu igében *maneo* (maradok) változatlanul marad:

Igető: vel-	perfectumtő: <i>vil-s-i</i>	(gyakoribb: <i>velli</i>)
» man-	» <i>man-s-i</i>	

β) **m** után a **si** elé még néha **p** szuratik be; pl.

Igető: sum-	(venni)	perfectumtő: <i>sump-s-i</i>	(v. <i>sum-s-i</i>)
» com-	(ékesíteni)	» <i>comp-s-i</i>	(v. <i>com-s-i</i>)

Csak *premo* (nyomok) **m** hangja hasonul át **s**-szé, tehát perfectum: *pres-s-i* (*prem-si* helyett).

γ) az **r**, mivel az két magánhangzó közt álló **s**-ből lett, **si** előtt eredeti (**s**) hangját visszanyeri; pl.

Praes. Imperf.		Perfectumtő:	
<i>ger-o</i>	(ges-o helyett), viselek	<i>ges-s-i</i>	
<i>ur-o</i>	(us-o »), égetek	<i>us-s-i</i>	

Ugyan így képezték perfectumjokat a következő vegyes ragozásu igeik is, azonban a többeli **s** későbbben kiesett:

Praes. Imperf.:		Perfectum:	
<i>haer-e-o</i> ,	megakadok	<i>hae-si</i>	(e. h. <i>haes-si</i>)
<i>haur-i-o</i> ,	meríték	<i>hausi</i>	(e. h. <i>haus-si</i>)

*) Vegyes ragozásuaknak azokat az igeiket nevezzük, melyek némely alakot v. tót a hosszú hangzós tövek szerint, mást a rövid hangzós tövek szerint képeznek.

81. §. III. *ui* és *vi* végű perfectumok. *)

Az *ui* és *vi* ugyanazon rag, csakhogy az utóbbiban magánhangzók közt az *u* a megfelelő *v* mássalhangzóvá lett.

a) **-ui** járul:

1. Az *ē* végű imperfectum-tövekhez, de úgy, hogy a vég *ē* elmarad s így az *ui* tulajdonképen a csonka igetőhöz járul:

Igető:	Praes. Imperf.	Perfectum:
carē-	<i>care-o</i> , nélkülözök	<i>car-u-i</i>
habē-	<i>habe-o</i> , van nekem	<i>hab-u-i</i>
monē-	<i>mone-o</i> , intek	<i>mon-u-i</i>

Ettől eltérőleg *vi* ragot kap az a hat *ē* tövű ige, s azok összetételei, melyeknek többeli vég *ē*-je nem marad el. (82. §. 2.)

2. Némely hosszuhangzós tövű igék gyakran meggyöngítik ez alakjukat az által, hogy a végmagánhangzó a *vi* előtt kiesik s ennek következtében *vi*-ből *ui* lesz; pl.

Igető és imperfectumtő:	Perfectum:
necā- (megölni)	<i>nec-u-i</i> (v. <i>necā-v-i</i>)
plicā- (összeráncolni)	<i>plic-u-i</i> (v. <i>plicā-v-i</i>)
sonā- (hangoztatni)	<i>son-u-i</i> (v. <i>sonā-v-i</i>)
domā- (szelidíteni)	<i>dom-u-i</i>
aperī- (kinyitni)	<i>aper-u-i</i>

3. Az *ui*-rag járul még mássalhangzókkal, különösen folyékonyakkal és *s*-szel végződő tövekhez; pl.

Igető:		perfectum:
al- (táplálni)		<i>al-u-i</i>
» col- (tisztelni)	»	<i>col-u-i</i>
» deps- (dagasztani)	»	<i>deps-u-i</i>
» frem- (zúgni)	»	<i>frem-u-i</i>
» gen- (imperf. <i>gign-o</i> , nemzek)	»	<i>gen-u-i</i>
» ser- (vetni)	»	<i>ser-u-i</i>

82. §. b) *vi* járul:

1. Az *ā* és *ī* tövű igékhez, pl.

Igető és imperfectumtő:	amā-	perfectumtő:	<i>amā-v-i</i>
»	»	audī-	» <i>audī-v-i</i>

3. Következő hat *ē* tövű igéhez, és azok összetételeihez, melyeknek többeli vég *ē*-je nem marad el:

Igető:	Praes. Imperf.	Perfectum:
delē-	<i>dele-o</i> , eltörülök	<i>delē-v-i</i>
flē-	<i>fle-o</i> , sirok	<i>flē-v-i</i>
nē-	<i>ne-o</i> , fonok	<i>nē-v-i</i>
olē-	<i>abole-o</i> , kiirtok	<i>abolē-v-i</i>
(ple) csak összetételben	<i>comple-o</i> , megtöltök	<i>complē-v-i</i>
suē-	(<i>sue-o</i> helyett inkább áll:) <i>sue-sc-o</i> , szokom	<i>suē-v-i</i>

*) E ragok *sum* segédige perfectumából, *fui*-ből lettek.

3. Azon magánhangzós igetőkhez, melyek az imperfectumtőben erősültek ugyan mássalhangzóval, de a perfectumtőben az erősülést elvesztik a *vi* a magánhangzós igetőhöz járul; pl.

Igető:	Praes. Imperf.	Perfectumtő:
cre-	cre-sc-o, nővők	cre-v-i
li-	li-n-o, kenek	li-v-i
no-	no-sc-o, ismeretek	no-v-i
pa-	pa-sc-o, legelek	pa-v-i.

4. Némely oly igetőhöz, mely hangcsere következtében lesz magánhangzón végződő; pl.

(sper) spre-	sper-n-o, megvetek	spre-vi
--------------	--------------------	---------

5. Némely mássalhangzós igető a *vi* rag előtt hosszú *ī*-t vesz föl; pl.

pet-	pet-o, megyek	pet-ī-vi.
------	---------------	-----------

83. §. A supinum-tő.

A supinum képzője **-tum** (=to + m), mely a hosszúhangzós csoportbeli igék véghangzójához közvetlenül, a rövidhangzós és mássalhangzós tövek némelyikéhez szintén közvetlenül, másokhoz azonban kötőhangzóval járul; pl.

Igető:	<i>amā-</i> (szeretni)	Supinum:	<i>amā-tum</i>
»	<i>audī-</i> (hallani)	»	<i>audī-tum</i>
»	<i>delē-</i> (eltörölni)	»	<i>delē-tum</i>
»	<i>dic-</i> (mondani)	»	<i>dic-tum</i>
»	<i>mol-</i> (örlni)	»	<i>mol-i-tum.</i>

A) **tum** közvetlenül járul a tőhöz:

Itt a következő hangváltozások fordulnak elő:

a) a tőnek végső hangjában:

1. **qu**, **g**, **gu**, ha magánhangzó vagy m előzi meg, a megfelelő kemény **c**-vé, — **b** pedig **p**-vé lesz; pl.

Igető:	Praes. Imperf.	Supinum:
coqu-	coqu-o, főzök	coq-tum
reg-	reg-o, igazgatók	reg-tum
scrib-	scrib-o, írok	scrip-tum
vic-	vinc-o, győzök	vic-tum
vigu-	viv-o, élek.	vic-tum.

Ha pedig **r**, **l** előzi meg **c**, **qu**, **g** kiesik

torqu	torque-o, csavarok	tor-tum (tor[qu-]tum)
fulc	fulci-o, támaszkodom	ful-tum (ful[c]tum)

Ugyanez történik a **h** végű imperfectumtövekkel is, ha igetővükben eredetileg **g** volt; pl.

Igető:	Praes. Imperf.	Supinum:
tragh	trah-o, húzok	trac-tum
vehg	veh-o, hordok	vec-tum.

2. A tőnek s véghangja, mely két magánhangzó közt az imperfectumtőben r-ré vált, *tum* előtt ismét visszakerül; pl.

Igető:	Praes. Imperf.	Supinum:
<i>ges-</i>	<i>ger-o</i> , viselek	<i>ges-tum</i>
<i>us-</i>	<i>ur-o</i> , égetek	<i>us-tum</i> .

Ugyan így:

<i>haus-</i>	<i>haur-i-o</i> , merítek	<i>haus-tum</i>
--------------	---------------------------	-----------------

t kiesésével is:

<i>haes-</i>	<i>haer-e-o</i> , megakadok	<i>haes-um</i> .
--------------	-----------------------------	------------------

3. v (eredetileg u) a megelőző magánhangzókkal és pedig a-val au-vá, o-val ō-vá, u-val ū-vá olvad össze a *tum* előtt; pl.

Praes. Imperf.:	<i>fav-e-o</i> , kedvezek	Supinum:	<i>fau-tum</i>
»	<i>mov-e-o</i> , mozdítok	»	<i>mō-tum</i>

4. A legtöbb ū végű imperfectumtő ezt az utolsó magánhangzót *tum* előtt megnyújtja; pl.

Praes. Imperf.:	<i>su-o</i> , varrok	Supinum:	<i>sū-tum</i>
»	<i>trib-u-o</i> , adok	»	<i>tribū-tum</i> .

β) A *tum* képző első hangjában, tehát *tum* helyett *sum*.

1. A tőnek t, d véghangjai s-szé válván a *tum* képző t-je is s-szé lesz; pl.

Igető:	Supinum:
<i>ced-</i> (engedni)	(<i>ced-tum</i> , <i>ces-tum</i>) <i>ces-sum</i>
<i>met-</i> (aratni)	(<i>met-tum</i> , <i>mes-tum</i>) <i>mes-sum</i>

vagy a tőnek t, d hangja egészen kiesik, minek következtében a többi magánhangzó meghosszabbúl, de a képző mégis s-szel tétetik utána; pl.

Igető:	Supinum:
<i>scand-</i> (mászni)	(<i>scand-sum</i>) <i>scan-sum</i>
<i>vid-</i> (látni)	(<i>vid-sum</i>) <i>vī-sum</i> .

2. Folyékony hangú igeiövekhez szintén járul *sum* járul; pl.

Igető:	Praes. Imperf.	Supinum:
<i>cur-</i>	<i>curr-o</i> , futok	<i>cur-sum</i>
<i>fal-</i>	<i>fall-o</i> , csalog	<i>fal-sum</i>
<i>man-</i>	<i>mane-o</i> , maradok,	<i>man-sum</i>
<i>pul-</i>	<i>pell-o</i> , hajtok	<i>pul-sum</i> .

Prem-o, nyomok, supinuma: *pres-sum*, tehát a tő m-je s-szé hasonult át.

3. Több c, g tövű igehez szintén járul *sum* s a tő véghangjával az s összeolvadva x-et ad; pl.

Igető:	Praes. Imperf.	Supinum:
<i>fig-</i>	<i>fig-o</i> , szegezek	(<i>fig-tum</i> , <i>fig-sum</i>) <i>fixum</i>
<i>flu-</i>	<i>flu-o</i> , folyik <i>fluxum</i>
<i>nec-</i>	<i>nec-o</i> , kötök	(<i>nec-tum</i> , <i>nec-sum</i>) <i>nexum</i> .

De ha a c előtt folyékony mássalhangzó van c a *sum* előtt egészen kiesik; pl.

Igető:	Praes. Imperf.	Supinum:
<i>muc-</i>	<i>muc-e-o</i> , simogatok	<i>mul-sum</i>
<i>par-</i>	<i>parc-o</i> , kimélek	<i>par-sum</i> .

B) **tum** képző **i** kötőhangzóval.

Ez leginkább azoknál az igéknél fordul elő, melyek a perfectumot **ui** véggel képezik; pl.

Praes. Imperf.:	Perfectum:	Supinum:
<i>frem-o</i> , zúgok	<i>frem-ui</i>	<i>frem-i-tum</i>
<i>mone-o</i> , intek	<i>mon-ui</i>	<i>mon-i-tum</i> *)
<i>strep-o</i> , lármázok	<i>strep-ui</i>	<i>strep-i-tum</i> .

De néha előfordul, hogy oly igék is, melyek **i**-vel képezik a perfectumot, a supinum ragját **i** kötőhangzóval kapják:

Praes. Imperf.:	Perfectum:	Supinum:
<i>bib-o</i> , iszom	<i>bibi</i>	<i>bib-i-tum</i>
<i>fug-i-o</i> , futok	<i>fugi</i>	<i>fug-i-tum</i> .

Némely mássalhangzós tövű ige a supinum rag előtt hosszú **i**-t vesz föl mint: *petere*, menni, *pet-*, *pet-i-tum*.

Röviden azt mondhatjuk, hogy a supinum képzője:

1) A magánhangzón végződő igetöveknél	tum
2) a p , b végű igetöveknél	tum
(de <i>lap-sum</i>)	
3) c , qu , g végűeknél többnyire	tum
Azonban a) melyek az imperfectum töben t -vel erősültek, azoknál	
b) ha a c , qu , g előtt folyékony hang van	sum v. tum
4) a folyékony hangon végződő igetöveknél	sum v. tum
5) a t , d végű igetöveknél	sum

Az igék perfectuma és supinuma csoportosítva az imperfectumtő végződése szerint.

A) *Magánhangzós csoport:*84. §. 1. **Ā** csoportbeli imperf. tövek.

Igető: Infinitivus: Perfectum: Supinum:

a) Perf. kettőztetéssel, sup.: **-tum**

(*dā*) | *dāre*, adni | *dē-d-i* (-de-d[a]i) | *dātum*

Épen így ragoztatnak a kéttagu szókkal összetettek, pl.

<i>circumdā-re</i> , körülvenni	<i>circumdē-d-i</i>	<i>circumdā-tum</i>
<i>venumdā-re</i> , árulni	<i>venumdē-d-i</i>	<i>venumdā-tum</i>

Azonban az egytagu szókkal összetettek imperfectumtöve **ē**, azaz mássalhangzós csoportbelivé lesz és a perfectum kettőztetésében **i** hangzó van; ilyenek: *abdēre*, elrejtteni, *addēre*, hozzáadni, *dēdēre*, átadni, *ēdēre*, kiadni; továbbá még:

<i>condē-re</i> , alapítani	<i>condī-d-i</i>	<i>cond-i-tum</i>
<i>crēdē-re</i> , hinni	<i>crē-dī-d-i</i>	<i>crē-d-i-tum</i>

Valamint *crēdēre* összetételei; pl. *concrēdēre*, rábizni.

(*stā*) | *stāre*, állani | *stē-ti* | *stā-tum*

*) Az **ā** és **ē** végű igetöveknél a -tum előtt való **i** tulajdonképen a töbeli **a** vagy **e**-nek meggyöngyüléséből eredt, sőt sok iginél a -tum előtt ki is esik.

Épen így ragoztatnak a kéttagu szókkal összetettek, de supinumjuk hiányzik, ilyenek:

Igető:	Infinitivus:	Perfectum:	Supinum:
	<i>antestāre</i> , felülmulni	<i>antestē-ti</i>	—
	<i>circumstāre</i> , körülállani	<i>circumstē-ti</i>	—

De az egytagu szókkal összetetteknek a perfectum kettőzetében *i*-jök van, tehát: *-stīti*; a supinumtő (*-stātum*) pedig igen ritkán használatos; ilyenek:

<i>constā-re</i> , állani valamiből	<i>consti-t-i</i>	—
-------------------------------------	-------------------	---

továbbá: *instāre*, nyomban követni, *obstāre*, útjában állani valaminek, *praestāre*, felülmulni; *institi*, *obstiti*, *praestiti*.

Megjegyzendő még a praesensstőben már kettőzött

<i>sistē-re</i> , állítani	<i>stī-t-i</i>	<i>stātum</i>
----------------------------	----------------	---------------

ez az összetett alakjainál a perfectumban *-stī-t-i*, a supinumban *-stī-tum* alakot mutat; így: *ab-*, *circum-*, *de-*, *ex-*, *in-*, *per-*, *sub-sistēre*.

b) Perfectum: **-i**, supinum: **-tum**:

(iūr)	<i>iūrāre</i> , segíteni	<i>iūr-i</i>	<i>iūr-tum</i>
(lāv)	<i>lāvāre</i> , mosni	<i>lāv-i</i>	<i>lau-tum</i> v. <i>lō-tum</i> v. <i>lavā-tum</i>

c) Perfectum: **-ui**, supinum: **-tum**

és pedig α) a többeli *ā*-nak *ī*-be való gyengítésével *-tum* előtt:

(crepā)	<i>crepā-re</i> , zörögni	<i>crep-ui</i>	<i>crep-ī-tum</i>
(cūbā)	<i>cūbā-re</i> , fekünni	<i>cūb-ūi</i>	<i>cūb-ī-tum</i> .

Összetételei közül *secubare*-nak félrefekünni, nincs supinuma; *accubare*, asztalnál fekünni és *recubare*-nak, hanyatt fekünni, sem perf. sem supin.

(dōmā)	<i>domā-re</i> , szelidíteni	<i>dom-ui</i>	<i>dom-ī-tum</i>
(plicā)	<i>plicā-re</i> , ráncolni, rételni	<i>plic-ui</i> v. <i>plicā-vi</i>	<i>plic-ī-tum</i> v. <i>plic-ā-tum</i>

Plicāre szerint ragoztatnak annak összetételei *circum-*, *com-*, *im-*, *per-* és *ex-plicāre*, kifejtetni; de *supplicāre*, esedezni, *duplicāre*, kettőztetni, *multiplicāre*, sokszorosítani, igéknél csak *plicā-vi*, *plicā-tum* alakok használatosak.

(sōnā)	<i>sōnāre</i> , zengeni, kongani	<i>son-ui</i>	<i>son-ī-tum</i>
(vētā)	<i>vetā-re</i> , tiltani	<i>vet-ui</i>	<i>vet-ī-tum</i> .

β) A többeli *ā*-nak kiesésével v. megtartásával *tum* előtt:

(fricā)	<i>fricāre</i> , dörzsölni	<i>fric-ui</i>	<i>fric-tum</i> v. <i>fricā-tum</i>
---------	----------------------------	----------------	--

γ) a többeli *ā*-nak kiesésével *tum* előtt:

(ēnecā)	<i>ēnecā-re</i> , ölni	<i>ēnec-ui</i>	<i>ēnec-tum</i>
(sēcā)	<i>secā-re</i> , vágni	<i>sec-ui</i>	<i>sec-tum</i> .

δ) Supinum nélkül:

(micā)	<i>micāre</i> , csillámlani	<i>mic-ui</i>	—
(tōnā)	<i>tōnāre</i> , dörögni	<i>ton-ui</i>	—

d) Perfectum: **-vi**, supinum: **tum**.

Az elősorolt igéket kivéve minden többi a csoportbeli ige a perfectumot **-vi**, a supinumot pedig *tum*-mal és pedig mindkét helyütt a többeli a megtartásával képezi; tehát:

(amā)	<i>amā-re</i> , szeretni	<i>amā-vi</i>	<i>amā-tum</i> .
-------	--------------------------	---------------	------------------

85. §. \bar{E} csoportbeli imperf. tövek:

a) Perfectum kettőztetéssel, Supinum: sum-mal.

Igető:	Infinitivus:	Perfectum:	Supinum:
(mord)	mordē-re, harapni	mo-mord-i	mor-sum
(pend)	pendē-re, függeni	pe-pend-i	—
(spond)	spondē-re, igérni	spo-pond-i	spon-sum
Összetétele:	respondē-re, felelni	respond-i	respon-sum
(tond)	tondē-re, nyírni	to-tond-i	ton-sum
Összetétele:	detondē-re, lenyírni	detond-i	deton-sum.

b) Perfectum: i.

 α) supinum: tum.

(cāv)	cāvē-re, ovakodni	cāv-i	cau-tum
(fāv)	fāvē-re, kedvezni	fāv-i	fau-tum
(fōv)	fōvē-re, melegíteni, ápolni	fōv-i	fō-tum
(mōv)	mōvē-re, mozdítani	mō-vi	mō-tum
(vōv)	vōvē-re, fogadni	vōv-i	vō-tum

 β) a többeli \bar{d} -nek a supinum sum ragja előtt vagy kiesésével vagy áthasonulásával:

(prand)	prandē-re, ebédelni	prand-i	pran-sum
(vīdē)	vīdē-re, látni	vīd-i	vī-sum
(sēd)	sēdē-re, ülni	sēd-i	ses-sum

Összetételei: supersedē-re, elhagyni: de a többiben \bar{e} -ből \bar{i} -be gyengül; circum-, ob-, pos-, praesidē-re, elől ülni, praesēdi, praessessum. γ) supinum nélkül:

(conniv)	connivē-re, szemet hunyni	conniv-i v. connixi	—
(ferv)	fervē-re, buzogni	ferv-i (v. ferv-ai, ferb-ai)	—
(langu)	languē-re lankadtnak lenni	langu-i	—
(pav)	pavē-re, szepegni	pāv-i	—

c) Perfectum: si, supinum sum:

(mān)	mānē-re, maradni	man-si	man-sum
-------	------------------	--------	---------

a többeli torokhang kiesésével:

(mulc)	mulcē-re, cirógatni	mul-si	mul-sum
(mulg)	mulgē-re, fejni	mul-si	mul-sum
(terg)	tergē-re, törülni	ter-si	ter-sum

a többeli foghang kiesésével:

(ard)	ardē-re, égni	ar-si	ar-sum
(rīd)	rīdē-re, nevetni	rī-si	rī-sum
(svād)	svādē-re, javasolni	svā-si	svā-sum

és összetétele: persvādē-re, rábeszélteni.

Ide tartoznak a következő supinum nélküliek:

(alg)	algē-re, fázni	al-si	—
(fulg)	fulgē-re, fényleni	ful-si	—
(turg)	turgē-re, megdagadni	tur-si	—
(urg)	urgē-re, szorítani	ur-si	—

Igető: Infinitivus: Perfectum: Supinum:

a többeli mássalhangzónak s-szé való áthasonulásával:

(iűb)	iübē-re, parancsolni	ius-si	ius-sum
-------	----------------------	--------	---------

a többeli s (r) kiesésével:

(haes)	haerē-re, függeni	hae-si	hae-sum
--------	-------------------	--------	---------

d) Perfectum: **si**, supinum: **tum**.

α) a többeli torokhang megtartásával, mely alkalommal ez s-szel x-szé lesz, a g pedig t előtt megkeményül:

(aug)	augē-re, nagyobbítani	auXi	auc-tum
-------	-----------------------	------	---------

(frig)	frigē-re, fagyni, fázni	friXi	—
--------	-------------------------	-------	---

(lūc)	lūcē-re, világítani	luXi	—
-------	---------------------	------	---

(lūg)	lūgē-re, gyászolni	luXi	—
-------	--------------------	------	---

β) a többeli torokhang kiesésével:

(indulg)	indulgē-re, engedékeny-	indul-si	indul-tum
----------	-------------------------	----------	-----------

nek lenni, kegyelmezni

(torqu)	torquē-re, csavarni	tor-si	tor-tum
---------	---------------------	--------	---------

e) Perfectum **ui**, supinum: **tum** és pedig:

α) A többeli ē-nek tum előtt i-be való gyengítésével:

(habē)	habē-re, van nekem	hab-ui	hab-ī-tum
--------	--------------------	--------	-----------

(monē)	monē-re, inteni	mon-ui	mon-ī-tum
--------	-----------------	--------	-----------

(tacē)	tacē-re, hallgatni	tac-ui	tac-ī-tum
--------	--------------------	--------	-----------

β) A többeli ē-nek kiesésével:

(docē)	docē-re, tanítani	doc-ui	doc-tum
--------	-------------------	--------	---------

(miscē)	miscē-re, keverni	misc-ui	mis-tum v. mix-tum
---------	-------------------	---------	--------------------

(sorbē)	sorbē-re, szörpölni	sorb-ui v. sorp-si	sorp-tum
---------	---------------------	--------------------	----------

(tenē)	tenē-re, tartani	ten-ui	ten-tum
--------	------------------	--------	---------

Összetételeiben az e—i-vé gyengült: abs-, con-, ob-, re- és

	sustinē-re, feltartani	sustin-ui	susten-tum
--	------------------------	-----------	------------

(torrē)	torrē-re, szárítani	torr-ui	tos-tum (tor-tum h.)
---------	---------------------	---------	----------------------

Ide tartoznak a következő supinum nélküli ben ható igék:

calē-re, melegnek	latē-re, rejtve lenni	pātē-re, nyitva lenni
-------------------	-----------------------	-----------------------

lenni	liquē-re, folyani	rubē-re, vörösödni
-------	-------------------	--------------------

candē-re, fényleni	madē-re, nedvesnek lenni	silē-re, hallgatni
--------------------	--------------------------	--------------------

cānē-re, őszülni	olē-re, szagának lenni	studē-re, törekedni
------------------	------------------------	---------------------

ēgē-re, szűkölködni	pallē-re, sápadtnak lenni	virē-re, zöldelleni
---------------------	---------------------------	---------------------

florē-re, virágozni	parē-re, engedelmeskedni	
---------------------	--------------------------	--

és még ezen áthatók:

arcē-re, visszatartani (azonban coŕcē-re, megzabolázni pft. coŕc-ui, sup. coŕc-ī-tum, exercē-re, gyakorolni, pft. exerc-ui, sup. exerc-ī-tum); carē-re, nélkülözni; dolē-re, fájlalni; poenitē-re, megbánni; timē-re, félni.

f) Perfectum: **ui**, supinum: **sum**.

(censē)	censē-re, megbecsülni	cens-ui	cen-sum.
---------	-----------------------	---------	----------

g) Perfectum: **vi**, supinum: **tum**.

(abolē)	abolē-re, eltörölni	abolē-vi	abol-ī-tum
---------	---------------------	----------	------------

(cie*)	ciē-re, indítani	cīvi (cie-vi h.)	cī-tum v. cī-tum
--------	------------------	------------------	------------------

*) Összetételei ex-ciē-re, kiszólitani, ex-cīvi v. ex-cīi, excī-tum v. excī-tum

Igető:	Infinitivus:	Perfectum:	Supinum:
(<i>dēlē</i>)	<i>dēlē-re</i> , elpusztítani	<i>dēlē-vi</i>	<i>dēlē-tum</i>
(<i>flē</i>)	<i>flē-re</i> , sírni	<i>flē-vi</i>	<i>flē-tum</i>
(<i>nē</i>)	<i>nē-re</i> , fonni	<i>nē-vi</i>	<i>nē-tum</i>
(<i>plē</i>)	összetételei <i>com-</i> , <i>im-</i> <i>re-plē-re</i> , betölteni	<i>replē-vi</i>	<i>replētum</i> .

86. §. 3. Ī csoportbeli imperf. tövek:

a) Perfectum: **i**, supinum: **tum**.

(<i>compēr</i>)	<i>compērī-re</i> , megtudni	<i>compēr-i</i>	<i>comper-tum</i>
(<i>repēr</i>)	<i>repērī-re</i> , találni	<i>reper-i</i>	<i>reper-tum</i>
(<i>vēn</i>)	<i>vēnī-re</i> , jönni	<i>vēn-i</i>	<i>ven-tum</i> .

b) Perfectum: **si**, supinum: **tum** és pedig

(<i>sep</i>)	<i>sepī-re</i> , bekeríteni	<i>sep-si</i>	<i>sep-tum</i>
(<i>amic</i>)	<i>amicī-re</i> , felölteni	<i>amiXi v.</i> <i>amic-ui</i>	<i>amic-tum</i>
(<i>sanc</i>)	<i>sancī-re</i> , szentesíteni	<i>sanXi</i>	<i>sanc-tum</i>
(<i>vinc</i>)	<i>vincī-re</i> , kötni	<i>vinXi</i>	<i>vinc-tum</i>

a többeli torokhang kiesésével az **s** és **t** előtt:

(<i>farc</i>)	<i>farcī-re</i> , teletömni	<i>far-si</i>	<i>far-tum</i>
(<i>fulc</i>)	<i>fulcī-re</i> , támasztani	<i>ful-si</i>	<i>ful-tum</i>
(<i>sarc</i>)	<i>sarcī-re</i> , foltozni, pótolni	<i>sar-si</i>	<i>sar-tum</i>

raucī-re, rekedtnék lenni, csak supinuma van, és ez: *rau-sum*;

a többeli **s**-nek a perfectumban való kiesésével:

(<i>haur</i>)	<i>haurī-re</i> , meríteni	<i>hau-si</i>	<i>haustum</i>
-----------------	----------------------------	---------------	----------------

c) Perfectum: **si**, supinum: **sum**, és pedig a többeli **t** kiesésével:

(<i>sent</i>)	<i>sentī-re</i> , érezni	<i>sen-si</i>	<i>sen-sum</i> .
-----------------	--------------------------	---------------	------------------

d) Perfectum: **ui**, supinum: **tum**, a többeli **i** kiesésével:

(<i>apērī</i>)	<i>aperī-re</i> , kinyitni	<i>aper-ui</i>	<i>aper-tum</i>
(<i>opērī</i>)	<i>operī-re</i> , bezárni, fedni	<i>operui</i>	<i>oper-tum</i>
(<i>salī</i>)	<i>salī-re</i> , ugrani	<i>salui v. sal-ii</i>	<i>sal-tum</i>

e) Perfectum: **vi**, supinum: **tum**.

Az elősorolt igéket kivéve minden többi Ī csoportbeli ige a perfectumot **-vi**-vel, a supinumot pedig **tum**-mal képezi és pedig a többeli Ī megtartásával; tehát:

(<i>audī</i>)	<i>audī-re</i> , hallani	<i>audī-vi</i>	<i>audī-tum</i>
-----------------	--------------------------	----------------	-----------------

Csak *sepelī-re*, temetni, veti ki az **i-t** **t** előtt és változtatja a többeli **e-t** **u**-vá tehát: *sepelī-vi*, *sepul-tum*.

87. §. 5. Ū csoportbeli imperf. tövek:

Az ū csoportbeli igék a perfectumot **i**-vel, a supinumot, megnyújtva a többeli **u-t**, **tum**-mal képezik, tehát pl.

(<i>acū</i>)	<i>acu-ē-re</i> , élesíteni	<i>acū-i</i>	<i>acū-tum</i>
(<i>lū</i>)	<i>lū-ē-re</i> , mosni, lakolni	<i>lū-i</i>	<i>lū-tum</i>
(<i>rū</i>)	<i>rū-ē-re</i> , rohanni	<i>rū-i</i>	<i>rū-tum</i>

Jegyz. Ruĉre az egyedüli ige, melynek töve a supīnumban meg-
rövidül. Beálló cselekvő participiuma: *rū-ī-turus*. Összetételei közül: *corru-ĕre*,
összedülni, *irru-ĕ-re*, betörni, nem képeznek supīnumot.

Igető: Infinitivus: Perfectum: Supīnum:

(stātū) | stātū-ĕre, állítani | stat-*ui* | statū-tum

Összetételeiben a többeli **a** **i**-vé gyengül: *constitu-ĕre*, alkotni, *de-stitu-ĕre*
eserben hagyni, *in-stitu-ĕre*, oda-, felállítani

Ide tartoznak még a következő igék, melyekben a többeli **ū** **v**-vé
keményült:

(solu) | solv-ĕre, feloldani | solv-*i* | solū-tum

(volu) | volv-ĕre, hengeríteni | volv-*i* | volū-tum

Továbbá a supīnum nélküli:

(lū) | lū-ĕre, lakolni | lu-*i* | —

(metū) | metū-ĕre, félni | metū-*i* | —

(plū) | plū-ĕre, esni (esőről) | plu-*ī-t* | —

(spū) | spu-ĕre, köpni | spu-*i* | —

(sternū) | sternu-ĕre, trüsszenteni | sternu-*i* | —

és ezek az összetettek:

(nu) | adnu-*ere*, rábólintani | adnu-*i* | —

(gru) | congru-*ere*, összeilleni | congru-*i* | —

fluere és *struere* l. 89. §.

88. §. 6. Ī csoportbeli imperf. tövek:

a) Perfectum: kettőztetéssel, supīnum: **tum**.

(pār) | pār-ĕre, szülni | pĕ-pĕr-*i* | par-tum

b) Perfectum: **i**, supīnum: **tum**, mely alkalommal a per-
fectumban a **tő** magánhangzója meghosszabbul és pedig **ā**-ból lesz **ē**:

(cāp) | cāp-ĕre, megfogni | cĕp-*i* | cap-tum

Összetételeiben a többeli **a** **i**-vé gyengül az imperfectumban; a perfectum-
és supīnumban pedig **ē**-be megyen át; tehát *con-*, *de-*, *ex-*; *inter-*,
per-, *prae* és

suscip-ĕre, felfogni | *suscĕpi* | *suscep-tum*

(fāc) | fac-ĕre, tenni | fĕc-*i* | fac-tum

Épen ilyen alakuk az igékkel való összetételek is, mint: *assuē-facĕre*,
szoktatni, *cale-facĕre*, melegíteni, *lique-facĕre*, olvasztani, *ol-facĕre*, szagolni, *pate-*
facĕre, nyilvánossá tenni.

De a praepositíókkal összetettek az **a**-t **ī**-vé gyengítik az imperf.-ban;
a perfectum- és supīnumban pedig **ē**-t mutatnak **a** helyett; tehát *con-*, *de-*, *ex-*,
ef-, *in-*, *inter-*, *per-*, *prae*, *pro-*, *re-*, *sub* = *suf*:

(iac) | suffĕ-ĕre, eleget tenni, elég | suffĕc-*i* | suffec-tum

(iāc) | iācĕre, dobni | iēc-*i* | iac-tum.

Összetételeinek imperfectumában az **a** **i**-vé gyengül, a supīnumban **e**-vé,
mint: *ab-*, *de-*, *e-iēcĕre* (vagy *e-iēcĕre*), *eiēcĕi*, *eiectum*.

(fōd) | fōdĕre, ásni | fōd-*i* | fos-sum

(fūg) | fūg-ĕre, futni | fūg-*i* | fūg-i-tum.

Igető: Infinitīvus: Perfectum: Supīnum:

c) Perfectum: **si**, supīnum: **tum**.

α) a c-nek s előtt x-szé való vegyülésével, mi mellett a többeli i e-vé változik.

(allic)	allic-ěre, édesgetni	alle xi	allectum
(aspic)	aspic-ěre, rátekinteni	aspe xi	aspec-tum

Így még: circum-, con-, de-, in-, per-, pro-, re-, (sub) = suspic-ěre, feltekinteni, suspe**xi**, suspēc-tum.

β) a többeli t-nek s-szé való áthasonulásával.

(quāt)	quāt-ěre, rázni	(quas-si)	quas-sum (quat-tum h.)
	Összetételeiben qua átmegy cu-vá; pl. con-, dis-, ex-, in-, per-cutěre, megütni	percus-si	percus-sum

d) Perfectum: **ui**, supīnum: **tum**.

(rāp)	rāp-ěre, elragadni	rāp-ui	rap-tum.
-------	--------------------	--------	----------

Összetételeiben a többeli a i-vé gyengül, tum előtt pedig e-vé változik.

Így: ar (ad) rāpio-, cor (con) rāpi-, e-,

	sur (sub)-rāp-ěre, alóla el- ragadni	surrip-ui	sur-rep-tum
(sal)	sal-ěre, ugrani	sal-ui	sal-tum

Összetételeiben az a i-vé, a supīnumban pedig u-vá lesz, mint: de-, in-sil-ěre, insilui, insultum.

(ēlic)	ēlic-ěre, kicsalni	ēlic-ui	ēlic-ī-tum.
--------	--------------------	---------	-------------

e) Perfectum: **vi**, supīnum: **tum** és pedig ezen képzők előtt a többeli i megnyújtásával:

(cūpi)	cūp-ěre, kívánni	cup-ī-vi	cup-ī-tum
(sāpi)	sap-ěre, izleni, bölcsnek lenni	sap-ī-(v)i	—

89. §. B) Mássalhangzós csoport.

I. Torokhangyak.

C, qu, g, gu végű imperf. tövek:

a) Perfectum: kettőztetéssel, supīnum: **sum**.

(disc)	disc-ěre, tanulni	di-dic-i	—
(parc)	parc-ěre, megkimélni	pě-perc-i	par-sum.

Összetételeiben a perfectumot kettőztetés nélkül **si**-vel képezi:

comparc-ěre	compar-si	compar-sum
comperc-ěre	comper-si	comper-sum

Így: imperc-ěre, reperc-ěre.

(posc)	posc-ěre, követelni	po-posc-i	—
--------	---------------------	-----------	---

Összetételeiben is megmarad a kettőztetés, tehát: de-, ex-, reposc-ěre, visszakövetelni: re-pō-posci.

b) Perfectum: kétőztetéssel, supīnum: **tum**.

(pang)	pang-ěre, erősíteni	pě-pīg-i	pac-tum
--------	---------------------	----------	---------

Összetételeinek praesensében a i-vé gyengül ezekben:

Igető: Infinitivus: Perfectum: Supinum:

com-, impingere, impēgi, impactum; az **a** megmarad ezekben: *de-, repangere perfectum nélkül; obpangere, perfectuma: obpēgi.*

(*pu*g) | *pung-ēre, szurni* | *pū-pūg-i* | *punc-tum*
Összetételeinek perfectuma: *punci*, supinum: *punctum*.

Igy: *com-, en-, inter-pungere.*

(*tag*) | *tangere, érinteni* | *tē-tīg-i* | *tac-tum*
Összetételeinek perfectuma csak *-tigi*. Így: *at-, con-, ob-tingere.*

c) Perfectum: **i**, supinum: **tum**.

(<i>ic</i>)	<i>ic-ēre, ütni (kötni)</i>	<i>ic-i</i>	<i>ic-tum</i>
(<i>liqu</i>)	<i>linqu-ēre, elhagyni</i>	<i>liqu-i</i>	(<i>lic-tum</i>)
(<i>liqu</i>)	<i>relinqu-ēre, elhagyni</i>	<i>reliqu-i</i>	(<i>relic-tum</i>)
(<i>vic</i>)	<i>vinc-ēre, győzni</i>	<i>vic-i</i>	<i>vic-tum.</i>

a többeli magánhangzónak, különösen az **ā**-nek **ē**-vé való megnyújtásával a perfectumban:

(*āg*) | *āg-ēre, cselekedni* | *ēgi* | *ac-tum*
Összetételeiben 1) megmarad az **a**; *circum-, per-, satagere*; 2) **i**-vé gyengül: *ab-, amb-, ad-, prod-, sub-, trans-igere, -ēgi, -actum*; 3) összevonva fordul elő: *dēgere* (= *deigere*), élni, perf. *dēgi* supin. nincs és

	<i>coq-ēre (coigere h.), kény- szeríteni</i>	<i>coē-gi</i>	<i>coac-tum</i>
(<i>frag</i>)	<i>frang-ēre, törni</i>	<i>frēg-i</i>	<i>frac-tum</i>

Összetételeinek imperfectumában a többeli **a** i-vé gyengül: *con-, ef* (ex h.) és

	<i>infring-ēre, betörni</i>	<i>infrēg-i</i>	<i>infrac-tum</i>
(<i>lęg</i>)	<i>lęg-ere, olvasni</i>	<i>lęg-i</i>	<i>lec-tum</i>

Összetételeiben 1) **e** változatlan: *per-, prae, re-, sub-lęgere*; 2) **i**-vé gyöngítve *col-, de-, eligere*-ben.

A következő három összetett ige perfectumját **si**-vel képezi, mely esetben a többeli eredeti **e**-t feltünteti:

(<i>dī-leg</i>)	<i>dīlig-ēre, szeretni</i>	<i>dīlexi</i>	<i>dīlec-tum</i>
(<i>nec-lęg</i>)	<i>neglig-ēre, elhanyagolni</i>	<i>neglexi</i>	<i>neglec-tum</i>
(<i>inter-lęg</i>)	<i>intellig-ēre, megérteni</i>	<i>intellexi</i>	<i>intellectum.</i>

d) Perfectum: **si**, supinum **tum**.

(<i>dic</i>)	<i>dīc-ēre, mondani</i>	<i>dixi</i>	<i>dic-tum</i>
(<i>duc</i>)	<i>dūc-ēre, vezetni</i>	<i>duxī</i>	<i>duc-tum</i>
(<i>coqu</i>)	<i>coqu-ēre, főzni</i>	<i>coxi</i>	<i>coc-tum.</i>

a többeli **g**-nek **t** előtt **c**-vé való megkeményülésével:

(<i>fig</i>)	<i>fig-ēre, kapcsolni</i>	<i>fixi</i>	<i>fictum</i>
(<i>flig</i>)	<i>flig-ēre, ütni</i>	<i>flixī</i>	<i>flictum</i>

Inkább csak összetételei használatnak: *af-* (ad h.), *con-, in-fligere*; **e** eltérő *profligāre*, megszalasztani, perf. *profligā-vi*, sup. *profligātum*.

(<i>frig</i>)	<i>frīg-ēre, sütni</i>	<i>frīxi</i>	<i>fric-tum</i>
(<i>reg</i>)	<i>rēg-ēre, kormányozni</i>	<i>rexi</i>	<i>rec-tum</i>

Összetételeinek imperfectumában az **e** i-vé gyöngült: *ar-* (= *ad*), *dī-, porrigere, nyújtani* (-*rexi, -rectum*).

Igető: Infinitivus: Perfectum: Supinum:

Összevontan fordul elő ezekben:

	<i>pergère</i> (=per- <i>řgère</i>), tovább haladni	<i>perrexi</i>	<i>perrec-tum</i>
	<i>surgère</i> (=surr- <i>řgère</i>), fölkelni	<i>surrexi</i>	<i>surrec-tum</i>
(<i>sug</i>)	<i>sūg-ère</i> , szopni	<i>suxi</i>	<i>suc-tum</i>
(<i>teg</i>)	<i>tēg-ère</i> , fedni	<i>texi</i>	<i>tec-tum</i>

Ide tartoznak a következő igék, melyek az imperfectumtót bővítő *n-et* minden alakban megtartják:

(<i>cing</i>)	<i>cing-ère</i> , körülvezetni	<i>cinxī</i>	<i>cinc-tum</i>
(<i>iug</i>)	<i>iung-ère</i> , kötni	<i>iunxi</i>	<i>iunc-tum</i>
(<i>lig</i>)	<i>ling-ère</i> , nyalogatni	<i>linxi</i>	<i>linc-tum</i>
(<i>plag</i>)	<i>plang-ère</i> , verni, jajgatni	<i>planxi</i>	<i>planc-tum</i>
(<i>stiqu</i>)	<i>stingu-ère</i> , oltani	<i>stinxi</i>	<i>stinc-tum</i>
(<i>tig</i>)	<i>ting-ère</i> (tinguere), bemártani	<i>tinxi</i>	<i>tinc-tum</i>
(<i>ung</i>)	<i>ung-ère</i> , megkenni	<i>unxi</i>	<i>unc-tum</i>

A tiszta igeit a supinumban feltüntetik:

(<i>fig</i>)	<i>fig-ère</i> , képezni	<i>finxi</i>	<i>fic-tum</i>
(<i>pig</i>)	<i>ping-ère</i> , festeni	<i>pinxi</i>	<i>pic-tum</i>
(<i>strig</i>)	<i>string-ère</i> , összeszorítani	<i>strinxi</i>	<i>stric-tum</i>

Továbbá a supinum nélkül való:

(<i>ag</i>)	<i>ang-ère</i> , aggasztani	<i>anxi</i>	—
(<i>nigv</i>)	<i>ning-ère</i> , havazni	<i>ninxi</i>	—

Nem különben a következő igék, melyek a többeli *g-t* az imperfectumban elvetették.

(<i>flu</i> <i>gu</i>)	<i>flu-ère</i> , folyni	<i>fluxi</i>	<i>fluc-tum</i> <i>fluxum</i>
(<i>stru</i> <i>gu</i>)	<i>stru-ère</i> , építeni	<i>struxi</i>	<i>struc-tum</i>
(<i>trah</i> <i>g</i>)	<i>trah-ère</i> , húzni	<i>traxi</i>	<i>trac-tum</i>
(<i>veh</i> <i>g</i>)	<i>veh-ère</i> , szállítani	<i>vexi</i>	<i>vec-tum</i>
(<i>vig</i> <i>u</i>)	<i>viv-ère</i> , élni	<i>vixi</i>	<i>vic-tum</i>

d) Perfectum: *si*, supinum: *sum* és pedig a többeli *g-nek*, melyet *r* előz meg, *s* előtt való kiesésével:

(<i>merg</i>)	<i>merg-ère</i> , meríteni	<i>mer-si</i>	<i>mer-sum</i>
(<i>sparg</i>)	<i>sparg-ère</i> , hinteni	<i>spar-si</i>	<i>spar-sum</i>

Összetételeiben az *a* *e*-vé gyöngült minden töben: *as-* (= *ad*), *con*, *dis*, *in*-

(<i>terg</i>)	<i>in-sperg-ère</i> , behinteni	<i>insper-si</i>	<i>insper-sum</i>
	<i>terg-ère</i> , letörlni	<i>ter-si</i>	<i>ter-sum</i>

90. §. Az *sc*-vel erősbültek.

Azon igék, melyek a praesensben *sc*-vel erősbültek, a perfectumot és supinumot az *sc* elhagyásával az egyszerű tőtől képezik:

a) Perfectum: *si*, supinum: *tum* és *sum*.

(<i>ard</i>)	<i>exarde-sc-ère</i> , meggyulladni	<i>exar-si</i>	<i>exar-sum</i>
(<i>vigu</i>)	<i>revivisc-ère</i> , föléledni	<i>revixi</i>	<i>revic-tum</i>

Igető:	Infinitivus:	Perfectum:	Supinum:
	b) Perfectum: vi , supinum: <i>tum</i> .		
<i>gelā</i>	<i>congelasc-ēre</i> , megfagyni	<i>congelā-vi</i>	<i>congelā-tum</i>
<i>(veterā)</i>	<i>inveterasc-ēre</i> , elavulni	<i>inveterā-vi</i>	<i>inveterā-tum</i>
<i>(vesperā)</i>	<i>vesperasc-ēre</i> , esteledni	<i>vesperā-vi</i>	—
<i>(pā)</i>	<i>pasc-ēre</i> , legeltetni	<i>pā-vi</i>	<i>pas-tum</i>
<i>(olē)</i>	<i>abolesc-ēre</i> , elenyészni	<i>abolē-vi</i>	<i>abol-ī-tum</i>
	<i>adolesc-ēre</i> , felnőni	<i>adolē-vi</i>	<i>adul-tum</i>
	<i>exolesc-ēre</i> , elavulni	<i>exolē-vi</i>	<i>exolē-tum</i>
<i>(crē)</i>	<i>cresc-ēre</i> , nőni	<i>crē-vi</i>	<i>crē-tum</i>
<i>(quiē)</i>	<i>quiesc-ēre</i> , nyugodni	<i>quiē-vi</i>	<i>quiē-tum</i>
<i>(suē)</i>	<i>suesc-ēre</i> , szokni	<i>suē-vi</i>	<i>suē-tum</i>
<i>(dormī)</i>	<i>obdormisc-ēre</i> , elaludni	<i>obdormī-vi</i>	<i>obdormī-tum</i>
<i>(scī)</i>	<i>scisc-ēre</i> , elhatározni	<i>scī-vi</i>	<i>scī-tum</i>

(cūpi) | *concupisc-ēre*, megkívánni | *concupī-vi* | *concupī-tum*
 Különösen megjegyzendő ezen egy, melyben az *sc* előtt *ō* áll:
([g]nō) | *nosc-ēre*, ismerni | *nō-vi* | *nō-tum*
 és összetételei

<i>agnosc-ēre</i> , elismerni	<i>agnō-vi</i>	<i>agn-ī-tum</i>
<i>cognosc-ēre</i> , megismerni	<i>cognō-vi</i>	<i>cogn-ī-tum</i>
<i>ignosc-ēre</i> , el nem ismerni	<i>ignō-vi</i>	<i>ignō-tum</i>

c) Perfectum: **ui**, supinum: *tum*.

(al) | *coalesc-ēre*, összenőni | *coal-ui* | *coal-ī-tum*

d) **ui** végű perf.-mal de supinum nélkül a következő behatározó igék:

<i>(albē)</i>	<i>albesc-ēre</i> , fehéredni	<i>alb-ui</i>	—
<i>(arē)</i>	<i>aresc-ēre</i> , megszáradni	<i>ar-ui</i>	—

és még *calescēre*, megmelegedni; *evanescēre*, elenyészni; *canescēre*, őszülni; *consenescēre*, megöregedni; *constupescēre*, elbámulni; *conticescere*, elhallgatni; *convalescere*, megerősödni; *excandescēre*, izzóvá lenni; *evanescēre*, elenyészni; *extimescēre*, félni; *horrescēre*, megijedni; *innotescēre*, ismeretessé lenni; *mātūrescēre*, érni; *obdūrescēre*, megkeményedni; *obmutescēre*, elnémulni; *percrebrescēre*, szaporodni; *pūtescēre*, porhanyulni; *tābescēre*, sorvadni; — *contremiscēre*, megrettenni; *ingemiscēre*, felsóhajtani.

91. §. II. F o g h a n g u a k.

T, d végű imperf. tövek:

a) Perfectum: kettőztetéssel, supinum: **sum**.

<i>(cad)</i>	<i>cad-ēre</i> , esni	<i>cē-cīd-i</i>	<i>cā-sum</i>
--------------	-----------------------	-----------------	---------------

Összetételeinek imperfectumában az **a** *i*-vé gyengül; perf. *cīdī*, sup. *-ca-sum*; így: *in-*, *re-*, *oc-cīdēre*, leszállani; ellenben nincs supinumjok a következőknek: *accīdīt*, történik, *con-*, *de*, *ex-cīdēre*.

<i>(caed)</i>	<i>caed-ēre</i> , vágni	<i>ce-cīd-i</i>	<i>cae-sum</i> .
---------------	-------------------------	-----------------	------------------

Igető : Infinitivus : Perfectum : Supinum :

Összetételeiben az **ae ī**-vé gyengül, perf. -*cidi*, sup. -*cisum*; igy: *abs-*, *ac-* (=ad), *con-*, *de-*, *ex-*, *in-*, *prae*, *re-*, *suc*(=sub)-*cidēre*.

(<i>tend</i>)	<i>tend-ēre</i> , feszíteni	<i>te-tend-i</i>	<i>ten-tum</i> v. <i>ten-sum</i>
-----------------	-----------------------------	------------------	-------------------------------------

Összetételeinek perf. csak -*tendi*, sup. *ten-tum*; igy; *at-*, *dis-*, *ex-*, *in-*, *os*(-obs)-*tendēre*, mutatni.

(<i>tud</i>)	<i>tund-ēre</i> , verni	<i>tū-tūd-i</i>	<i>tun-sum</i> <i>tū-sum</i>
----------------	-------------------------	-----------------	---------------------------------

Összetételei: *contundēre*, összezuzok. *contūdi*, *contūsum*; igy: *ob-*, *retundēre*.

b) Perfectum: **i**, supinum: **sum**, és pedig α) a többeli **t**, **d** kiesésével **sum** előtt:

(<i>vert</i>)	<i>vert-ēre</i> , fordítani	<i>vert-i</i>	<i>ver-sum</i>
(<i>cand</i>)	<i>accend-ēre</i> , meggyújtani	<i>accendi</i>	<i>accen-sum</i>
(<i>incend</i>)	<i>incendēre</i> , »	<i>incendi</i>	<i>incen-sum</i>
(<i>cud</i>)	<i>cūd-ēre</i> , verni, kovácsolni	<i>cūd-i</i>	<i>cū-sum</i>
(<i>fend</i>)	<i>de-fend-ēre</i> , védeni	<i>defend-i</i>	<i>defen-sum</i>
(<i>ed</i>)	<i>ēd-ēre</i> , enni	<i>ēd-i</i>	<i>ē-sum</i>
(<i>mad</i>)	<i>mandēre</i> , rágni	<i>mand-i</i>	<i>man-sum</i>
(<i>s</i>) <i>pa-n-d</i>)	<i>pand-ēre</i> , kitárni	<i>pand-i</i>	<i>pan-sum</i> v. <i>pas-sum</i>
(<i>prehend</i>)	<i>prehend-ēre</i> , megfogni	<i>prehend-i</i>	<i>prehen-sum</i>
(<i>sca-n-d</i>)	<i>sca-n-d-ēre</i> , felhágni	<i>scand-i</i>	<i>scan-sum</i>
(<i>sid</i>)	<i>sīd-ēre</i> , leülni	<i>sīd-i</i>	—

Összetételei szintén így: *assidēre*, *considēre*, *residēre*, perf. -*sīdi*; de *obsidēre*, ostromolni, perf. *obsēdi*, sup. *obsessum*.

(<i>strid</i>)	<i>strīd-ēre</i> , csikorogni	<i>strīd-i</i>	—
------------------	-------------------------------	----------------	---

β) az imperf. többeli **n** kiesésével és a többeli **d**-nek **s** előtt **-s**-szé való áthasonulásával:

(<i>fid</i>)	<i>fi-n-d-ēre</i> , hasítani	<i>fidi</i>	<i>fis-sum</i>
—	<i>frend-ēre</i> , csikorogni	—	<i>frē-sum</i> v. <i>fres-sum</i>
(<i>fud</i>)	<i>fu-n-d-ēre</i> , önteni, szétverni	<i>fūd-i</i>	<i>fū-sum</i>
(<i>scīd</i>)	<i>sci-n-d-ēre</i> , elszakasztani	<i>scīd-i</i>	<i>scis-sum</i>

c) Perfectum; **si**, supinum: **sum** és pedig

α) a többeli **t**, **d** kiesésével:

(<i>mit</i>)	<i>mitt-ēre</i> , küldeni	<i>mī-si</i>	<i>mis-sum</i>
(<i>s</i>) <i>clu(d)</i>)	<i>claud-ēre</i> , bezárni	<i>clau-si</i>	<i>clau-sum</i>

Összetételeiben az **au** mindenütt **u**-vá gyengül: *con-*, *ex-*, *in-*, *inter-* és

	<i>reclūd-ēre</i> , fölnyitni	<i>interclūsi</i>	<i>interclū-sum</i>
(<i>divīd</i>)	<i>dīvīd-ēre</i> , elosztani	<i>dīvī-si</i>	<i>dīvī-sum</i>
(<i>s</i>) <i>laed</i>)	<i>laed-ēre</i> , sérteni	<i>lae-si</i>	<i>lae-sum</i>

Összetételeiben az **ae ī**-vé gyengült: *col* (= *con*), *e-*, és

	<i>il</i> (= <i>in</i>)- <i>līdēre</i> , valamibe ütödni	<i>illī-si</i>	<i>illī-sum</i>
(<i>c</i>) <i>lud</i>)	<i>lūd-ēre</i> , játszani	<i>lū-si</i>	<i>lū-sum</i>
(<i>plaud</i>)	<i>plaud-ēre</i> , tapsolni	<i>plau-si</i>	<i>plau-sum</i>

Igető: Infinitivus: Perfectum: Supinum:

Összetételeiben az **au** **ō**-vá gyengült:

	<i>explōd-ēre</i> , kitapsolni, kiűzni	<i>explō-si</i>	<i>explō-sum</i>
(<i>rad</i>)	<i>rād-ēre</i> , vakarni	<i>rā-si</i>	<i>rā-sum</i>
(<i>rod</i>)	<i>rōd-ēre</i> , rágni	<i>rō-si</i>	<i>rō-sum</i>
(<i>rud</i>)	<i>trūd-ēre</i> , taszítani	<i>trū-si</i>	<i>trū-sum</i>
(<i>vad</i>)	<i>vād-ēre</i> , menni	<i>vā-si</i>	<i>vā-sum</i>

β) A többeli *d*-nek *s*-szé való áthasonulásával:

(<i>ced</i>)	<i>cēd-ere</i> , engedni	<i>ces-si</i>	<i>ces-sum</i>
----------------	--------------------------	---------------	----------------

Ezen tőhöz tartoznak a miveltető *ss* képzővel

(<i>ad</i>)	<i>arcess-ēre</i> , elészólitani	<i>arcess-ī-vi</i>	<i>arcess-ī-tum</i>
	<i>incess-ēre</i> , megtámadni	<i>incess-ī-vi</i>	<i>incess-ī-tum</i>

b) Perfectum: **ī-vi**, supinum: **ī-tum**:

(<i>rud</i>)	<i>rūd-ēre</i> , bögni	<i>rud-ī-vi</i>	<i>rud-ī-tum</i>
(<i>pet</i>)	<i>pet-ēre</i> , kérni, menni	<i>pet-ī-vi</i>	<i>pet-ī-tum</i>

c) Perfectum: **ui**, supinum: **sum**:

(<i>met</i>)	<i>mēt-ēre</i> , aratni	<i>meSS-ui</i>	<i>mes-sum</i>
(<i>stert</i>)	<i>stert-ēre</i> , horkolni	<i>stert-ui</i>	—

d) Oly igék, melyek csak úgy tartoznak ide, hogy az imperfectum töben bővültek *t*-vel:

(<i>flec</i>)	<i>flect-ēre</i> , meghajlítani	<i>flexi</i>	<i>flexum</i>
(<i>nec</i>)	<i>nect-ēre</i> , összekötni	<i>neXi</i> (<i>neXui</i>)	<i>neXum</i>
(<i>pec</i>)	<i>pect-ēre</i> , fésülni	<i>peXi</i> (<i>peXui</i>)	<i>peXum</i>
(<i>plec</i>)	<i>plect-ēre</i> , fonni	<i>plexi</i> (<i>pleXui</i>)	<i>pleXum</i>

92. §. III. A j a k h a n g u a k.

P, b végű imperf. tövek:

a) Perfectum: **i**, supinum: **tum**, az imperf. többeli *m* kiesésével:

(<i>rup</i>)	<i>ru-m-p-ēre</i> , eltörni	<i>rūp-i</i>	<i>rup-tum</i>
(<i>scāb</i>)	<i>scāb-ēre</i> , vakarni	<i>scāb-i</i>	—

b) Perfectum: **si**, supinum: **tum**.

(<i>s</i>)(<i>carp</i>)	<i>carp-ēre</i> , leszakasztani	<i>carp-si</i>	<i>carp-tum</i>
-----------------------------	---------------------------------	----------------	-----------------

Összetételeinek minden fő alakjaiban az **a** *e*-vé gyöngült: *con-*, *de-*, *dis* és

	<i>ex-cerp-ēre</i> , kiszedni	<i>excerp-si</i>	<i>excerp-tum</i>
(<i>rep</i>)	<i>rēp-ēre</i> , mászni	<i>rep-si</i>	<i>rep-tum</i>
(<i>scalp</i>)	<i>scalp-ēre</i> , vakarni	<i>scalp-si</i>	<i>scalp-tum</i>
(<i>sculp</i>)	<i>sculp-ēre</i> , vésni	<i>sculp-si</i>	<i>sculp-tum</i>
(<i>serp</i>)	<i>serp-ēre</i> , mászni	<i>serp-si</i>	<i>serp-tum</i>
(<i>glub</i>)	<i>glub-ēre</i> , lehántani	—	<i>glup-tum</i>
(<i>nub</i>)	<i>nūb-ēre</i> , befátyolozni, férjhez menni	<i>nup-si</i>	<i>nup-tum</i>
(<i>scrib</i>)	<i>scrib-ēre</i> , írni	<i>scrip-si</i>	<i>scrip-tum</i> .

c) Perfectum: **ui**, supinum: **ī-tum**:

(<i>strep</i>)	<i>strep-ēre</i> , zúgni	<i>strep-ui</i>	<i>strep-ī-tum</i>
(<i>cub</i>)	<i>accumb-ēre</i> , asztalnál feküdni	<i>ac-cub-ui</i>	<i>accub-ī-tum</i> .

Igető: Infinitivus: Perfectum: Supinum:

93. §. IV. Folyékonyak:

1. L végű imperf. tövek:

a) Perfectum: kettőztetéssel, supinum: **sum**-mal.

(fal(l))	fall- <i>ě</i> re, elámítani	fe-fell- <i>i</i>	fal-sum
Összetételei: <i>refellěre</i> , megcáfolni, perf. <i>refelli</i> , sup. hiányzik.			
(pel(l))	pell- <i>ě</i> re, üzni	pě-pül- <i>i</i>	pul-sum
Összetételei: ap(-ad)-, com-, de-, dis-, ex-, im-, pro-,			
	<i>repellěre</i> , visszaüzni	repul- <i>i</i>	repul-sum

b) Perfectum: **i**, supinum: **sum**.

(cel(l))	percell- <i>ě</i> re, ledönteni	percul- <i>i</i>	percul-sum
(psal(l))	psall- <i>ě</i> re, hangszeren játszani	psall- <i>i</i>	—
(sal(l))	sall- <i>ě</i> re, sózni	sall- <i>i</i>	sal-sum
(vel(l))	vell- <i>ě</i> re, tépni	vell- <i>i</i> v. <i>vulsi</i>	vul-sum.

Ide tartozik még a supinumot **tum**-mal képező

(tol(l))	toll- <i>ě</i> re, fölemelni	sus-tul- <i>i</i>	sub-lā-tum (subtla-tum h.)
----------	------------------------------	-------------------	-------------------------------

c) Perfectum: **ui**, supinum: **tum**.

(al)	al- <i>ě</i> re, táplálni	al- <i>ui</i>	al-tum
(col)	cōl- <i>ě</i> re, mívelni	col- <i>ui</i>	cul-tum
(consul)	consul- <i>ě</i> re, tanácsot kérni	consul- <i>ui</i>	consul-tum
(mol)	mōl- <i>ě</i> re, őrleni	mol- <i>ui</i>	mol-ī-tum
(occul)	occul- <i>ě</i> re, elrejtteni	occul- <i>ui</i>	occultum.

2. M végű imperf. tövek:

a) Perfectum: **i**, supinum: **tum**.

(em)	em- <i>ě</i> re, venni, vásárolni	ěm- <i>i</i>	em-tum
------	-----------------------------------	--------------	--------

Összetételeiben a többeli *e* **i**-vé gyöngül; pl.

<i>ad-ěm-ě</i> re, elvenni	ad-ěm- <i>i</i>	adem-tum
<i>dir-ěm-ě</i> re (-dis-emere), elválasztok	dir-ěm- <i>i</i>	ěrem-tum

Így még: *exěměre*, kivenni, *interěměre*, *perěměre*, megölni, *reděměre*, visszaváltani; ellenben

<i>co-ěm-ě</i> re, összevásárolni	co-ěm- <i>i</i>	co-ěm-tum
-----------------------------------	-----------------	-----------

A következő összetételek a perfectumot **si**-vel, supinumot **tum**-mal képezik, mely ragok előtt a *tő* *p*-vel is erősülhet; pl.

<i>dēm-ě</i> re (de-emere), elvenni	dem(p)- <i>si</i>	dem(p)-tum
<i>prēm-ě</i> re (-pro-emere), előveszek	prom(p)- <i>si</i>	prom(p)-tum
<i>sēm-ě</i> re (sub-emere), elvenni	sum(p)- <i>si</i>	sum(p)-tum.

b) Perfectum: **si**, supinum: **tum** az *s* és *m* közt közvetítő *p*-vel:

(com)	cōm- <i>ě</i> re, ékesíteni	com(p)- <i>si</i>	com(p)-tum
(contem)	contem- <i>n-ě</i> re, megvetni	con-tem(p)- <i>si</i>	contem(p)-tum

c) Perfectum: **si**, supinum: **sum**, a többeli *m*-nek *s*-szé való áthasonulásával:

(prem)	přēm- <i>ě</i> re, nyomni	pres- <i>si</i>	pres-sum.
--------	---------------------------	-----------------	-----------

Igető: Infinitivus: Perfectum: Supīnum:

Összetételeinek imperfectumában az *e* *i*-vé gyengült: *com-*, *de-*, *ex-*, *im-*, *op-(ob-)*, *re-*, *sup-(sub)* *primēre*, *elnyomni*, *suppressi*, *suppressum*.

d) Perfectum: **ui**, supīnum **ī-tum**:

(frem)	frēm-ēre, zúgni	frēm-ui	frēm-ī-tum
(gem)	gēm-ēre, sóhajtani	gēm-ui	gem-ī-tum
(trem)	trēm-ēre, reszketni	trēm-ui	—
(vom)	vōm-ēre, okádni	vōm-ui	vōm-ī-tum

3. N végű imperf. tövek:

a) Perfectum: kettőztetéssel, supīnum: **tum**.

(can)	can-ēre, énekelni	cē-cīn-i	can-tum
-------	-------------------	----------	---------

Összetételeinek imperfectumában az *a* *i*-vé gyengült és perfectumok **ui**-val van; pl. *con-cīn-ēre*, együtt énekelni, *con-cīn-ui*, *con-centum*, így *suc-cīnēre* is; ellenben *ac-(ad)*, *inter-*, és *re-cīnēre*-nek nincs sem perfectuma, sem supīnuma.

b) Perfectum: **ui**, supīnum: **ī-tum**:

(gen)	gi-gn-ēre, szülni	gen-ui	gen-ī-tum
-------	-------------------	--------	-----------

c) Perfectum: **vi**, supīnum: **tum**:

Ide csoportosíthatók azon igék, melyeknek töve az imperfectumban *n*-nel bővült, mely a perfectum- és supīnumban kiesik, mi mellett a többeli hangzó a perfectum ragja előtt megnyujtatik; ezek:

(stra)	ster-n-ēre, leteríteni	strā-vi	strā-tum
(cre)	cer-n-ēre, elvásztani	crē-vi	crē-tum
(spre)	sper-n-ēre, megvetni	sprē-vi	sprē-tum
(li)	lī-n-ēre, kenni	lī-vi	lī-tum
(si)	sī-n-ēre, hagyni	sī-vi	sī-tum

contemn-ēre, l. 2. — *ponēre*, l. 4.

4. R és S végű imperf. tövek:

a) Perfectum: kettőztetéssel, supīnum: **sum**:

(cur)	curr-ēre, futni	cu-curr-i	cur-sum
-------	-----------------	-----------	---------

Összetételei kettőztetéssel vagy anélkül is képezik a perfectumot. Így: *accurrēre*, odafutni, *accucurri* v. *accurri*, *accursum*, stb.

b) Perfectum: **i**, supīnum: **sum**:

(verr)	verr-ēre, hurcolni	verr-i	ver-sum
(vīs)	vīs-ēre, látogatni	vīs-i	vī-sum

c) Perfectum: **si**, supīnum: **tum**:

(ges*)	gēr-ēre, viselni	ges-si	ges-tum
(us)	ūr-ēre, égetni	us-si	us-tum

d) Perfectum: **ui**, supīnum: **tum**:

(deps)	deps-ēre, dagasztani	deps-ui	deps-tum
(sēr)	sēr-ēre, kapcsolni	sēr-ui	ser-tum
(tex)	tex-ēre, szőni	tex-ui	tex-tum

*) Az eredeti s két hangzó közt *r*-ré lett.

Igető: Infinitivus: Perfectum: Supinum:

Megjegyzendő:

(pos)		pōn-ere (posn-v. pons-ěre h.), helyezni		pōs-ui		pōs-ī-tum
-------	--	--	--	--------	--	-----------

e) Perfectum: vi, supinum: tum:

(sā)		sēr-ěre*), vetni		sēvi		sā-tum
------	--	------------------	--	------	--	--------

Összetételei: con-,

(tri, ter**)		in-ser-ěre, bevetni		insē-vi		insī-tum
		tēr-ěre, dörzsölni		trī-vi		trī-tum

f) Perfectum: ī-vi, supinum: ī-tum:

(quaes)		quaer-ěre, keresni		quaes-īvi		quaesītum
---------	--	--------------------	--	-----------	--	-----------

Összetételeiben az **ae** mindenütt **ī**-vé gyengült: *ac(-ad)-, an(-amb)-, con-, dis-, ex-, in-quirere és pēquir-ěre, átkutatni, perquis-īvi, perquis-ītum.*

Ide sorolandók még:

<i>arcess-ěre, elészólítani</i>	<i>arcess-īvi</i>	<i>arcess-ītum</i>
<i>capess-ěre, megragadni</i>	<i>capess-īvi</i>	<i>capess-ītum</i>
<i>facess-ěre, végrehajtani, okozni</i>	<i>facess-īvi</i>	<i>facess-ītum</i>
<i>incess-ěre, megtámadni</i>	<i>incess-īvi</i>	—
<i>laccess-ěre, ingerelni</i>	<i>laccess-īvi</i>	<i>laccess-ītum.</i>

94. §. Álszenvedő igék. (Dēpōnentia.)

Praes. Imperf.: Infinitivus: Partic. perf.***)

ā	<i>adūlor</i>		<i>adulā-ri, hizelegni</i>		<i>adulā-tus</i>
	<i>cōnor</i>		<i>cōnā-ri, törekedni</i>		<i>cōnā-tus</i>
	<i>imitor</i>		<i>imitā-ri, utánozni</i>		<i>imitā-tus</i>

stb. Így rendszeren az **ā** csoportbeliek.

ē	<i>misereor</i>		<i>miserē-ri, könyörölni</i>		<i>misertus, misērī-tus</i>
	<i>reor</i>		<i>rē-ri, vélni</i>		<i>rā-tus</i>
ī	<i>blandior</i>		<i>blandī-ri, kedvezni</i>		<i>blandī-tus</i>
	<i>mentior</i>		<i>mentī-ri, hazudni</i>		<i>mentītus</i>

stb. Így rendszeren az **ī** csoportbeliek, de:

	<i>opperior</i>		<i>opperī-ri, várni</i>		<i>opper¹)-tus</i>
	<i>orior</i>		<i>orī-ri, keletkezni</i>		<i>or-tus</i>
	<i>experior</i>		<i>experī-ri, tapasztalni</i>		<i>exper-tus</i>
ī	<i>mōrior</i>		<i>mōr-i, meghalni</i>		<i>mor-tuus (mor-ī-tu-rus)</i>
ū	<i>lōquor</i>		<i>lōqu-i, beszélni</i>		<i>locū-tus</i>
	<i>sēquor</i>		<i>sēqu-i, követni</i>		<i>secū-tus</i>
(ē)	<i>fungor</i>		<i>fung-i, kezelni</i>		<i>functus</i>
	<i>queror</i>		<i>quēr-i, panaszkodni</i>		<i>ques-tus</i>
	<i>adipiscor</i>		<i>adipisc-i, megnyerni</i>		<i>adep-tus</i>
	<i>expergiscor</i>		<i>expergisc-i, fölébredni</i>		<i>experrec-tus</i>

*) Sero tulajdonképen kettőztetett alakja *sa* gyökérnek = se-so.

**) Itt *tri* fő tulajdonképen *ter*-ből betűcsere (methathesis) által ketetkezett.

***) Minthogy az álszenvedő igék befejezett ideiket a participium perfectummal és a sum segéd igével körülírva fejezik ki, és az a supinum főnek származéka: azért itt csak a participium perfectumot hozzuk fel, melynek a három nem jelölésére három (-us, -a, -um) végződése van.

¹) Az imperfectum-tőbeli vég-**i** kiesik.

<i>oblīviscor</i>	<i>oblī-visc-i</i> , elfelejteni	<i>oblī-tus</i>
<i>ulciscor</i>	<i>ulcisc-i</i> , megboszulni	<i>ul-tus</i>
<i>īrascor</i>	<i>īra-sc-i</i> , haragudni	<i>īrā-tus</i>
<i>comminiscor</i>	<i>commin-isc-i</i> , kigondolni	<i>commen-tus</i>
<i>pāciscor</i>	<i>pac-isc-i</i> , szerződni	<i>pac-tus</i>
<i>pascor</i>	<i>pa-sc-i</i> , legelni	<i>pas-tus</i>
<i>proficiscor</i>	<i>profic-isc-i</i> , elutazni	<i>profec-tus</i>
<i>nanciscor</i>	<i>nanc-isc-i</i> , nyerni	<i>nac-tus</i>
<i>nascor</i>	<i>na-sc-i</i> , születni	<i>nā-tus</i>

-ī-tus (a, um)

ē	<i>liceor</i>	<i>licē-ri</i> , árverezni	<i>lic-ī-tus</i>
	<i>mēreor</i>	<i>merē-ri</i> , megérdemelni	<i>mer-ī-tus</i>
	<i>tueor</i>	<i>tuē-ri</i> , védelmezni	<i>tu-ī-tus</i>
	<i>vēreor</i>	<i>verē-ri</i> , félni	<i>ver-ī-tus</i>
ū	<i>fruor</i>	<i>fru-i</i> , élvezni	<i>fru-ī-tus</i> v. <i>fruc-tus</i>

-sus (a, um)

ē	<i>fateor</i>	<i>fatē-ri</i> , megvallani	<i>fas-sus</i>
ī	<i>assentior</i>	<i>assenti-ri</i> , beleegyezni	<i>assen-sus</i>
	<i>ordior</i>	<i>ordī-ri</i> , kezdeni	<i>or-sus</i>
	<i>mētor</i>	<i>mēti-ri</i> , mérni	<i>meil-sus</i>
ī	<i>grādior</i>	<i>grād-i</i> , lépni	<i>gres-sus</i>

Összetételeinek már imperfectumában is e-vé gyöngül az *a*; pl. *adgrēdi*, *adgres-sus* (megtámadni). Így: *con-*, *di-*, *e-*, *in-*, *pro-*, *re-*, *trans-grēdi*.

<i>pātior</i>	<i>pāt-i</i> , szenvedni	<i>pas-sus</i>
---------------	--------------------------	----------------

Összetételeiben az *a* mindenütt e-vé gyöngül: *per-peti*, *per-pes-sus*.

ē	<i>lābor</i>	<i>lāb-i</i> , elesni	<i>lap-sus</i>
	<i>ūtor</i>	<i>ūt-i</i> , használni	<i>ū-sus</i>
	<i>praevertor</i>	<i>praevert-i</i> , megelőzni	<i>prae-ver-sus</i>
	<i>divertor</i>	<i>divert-i</i> , elfordulni	<i>diver-sus</i>
	<i>nītor</i>	<i>nīt-i</i> , támaszkodni, tö-rekedni	<i>nī-sus</i> (v. <i>nīXus</i>)
	<i>amplector</i>	<i>amplect-i</i> , körülfogni	<i>ampleXus</i>
	<i>complector</i>	<i>complect-i</i> , átölelni	<i>compleXus</i>
	<i>dēfeticor</i>	<i>dēfēt-isc-i</i> , elfáradni	<i>dēfes-sus</i> .

95. §. Részben alszenvedő igék. (*Semideponentia* v. *neutro-passiva*.)

Ezek a folyó időket cselekvő alakkal, a befejezett időket pedig az alszenvedő igék szerint szenvedő alakkal fejezik ki; ilyenek:

Praesens:

Infinitivus:

Perfectum:

ē	<i>audeo</i>	<i>audēre</i> , merészlni	<i>au-sus</i> (a, um), <i>sum</i>
	<i>gaudeo</i>	<i>gaudēre</i> , örülni	<i>gāvī-sus</i> (a, um), <i>sum</i>
	<i>sōleo</i>	<i>sōlere</i> , szokni	<i>sōlī-tus</i> (a, um), <i>sum</i>
(ē)	<i>fido</i>	<i>fidēre</i> , bizni	<i>fī-sus</i> (a, um), <i>sum</i> .

Megjegyzendő még a következő, mely épen megfordítva a folyó időket szenvedő alakkal, a befejezetteket pedig gyakran cselekvő alak-
kal fejezi ki:

<i>revertor</i>	<i>reverti</i> , visszatérni	<i>reverti</i> (v. reversus, sum).
-----------------	------------------------------	---------------------------------------

96. §. Tőváltoztató és hiányos igék. (*Verba anomala et defectiva.*)

Ezen igék ragozásánál az eltérés részint abban van, hogy tövüket váltóztatják, és sok alakjukban a ragok előtt kötőhangzót nem használnak, részint, hogy némely időben vagy módban épen nem fordulnak elő. Ilyenek:

1. *esse*, lenni, Perf. *fui*, —

Jelentő mód :		Kötő mód :	
Folyó jelen :	Befejezett jelen :	Folyó jelen :	Befejezett jelen :
<i>sum</i> , vagyok	<i>fui</i> ,	<i>sím</i>	<i>fuërim</i>
<i>ës</i> , vagy	<i>fuisti</i>	<i>sïs</i>	<i>fuëris</i>
<i>est</i> , van	<i>fuit</i>	<i>sît</i>	<i>fuërit</i>
<i>sûmus</i> , vagyunk	<i>fuîmus</i>	<i>sîmus</i>	<i>fuërimus</i>
<i>estis</i> , vagytok	<i>fuistis</i>	<i>sîtis</i>	<i>fuëritis</i>
<i>sunt</i> , vannak	<i>fuërunt</i>	<i>sint</i>	<i>fuërint</i>
	voltam, voltál, stb.	legyek, légy v. volnék, volnál, stb.	Magyarban csak Jelentő móddal voltam, voltál stb.
Folyó mult :	Befejezett mult :	Folyó mult :	Befejezett mult :
<i>ëram</i> , valék	<i>fuëram</i>	<i>essem</i>	<i>fuîssem</i>
<i>ëräs</i> , valál	<i>fuëras</i>	<i>essës</i>	<i>fuîssës</i>
<i>ërät</i> , vala	<i>fuërat</i>	<i>essët</i>	<i>fuîsset</i>
<i>ërâmus</i> , valánk	<i>fuëramus</i>	<i>essëmus</i>	<i>fuîssëmus</i>
<i>ërätis</i> , valátok	<i>fuëratîs</i>	<i>essëtis</i>	<i>fuîssëtis</i>
<i>ërant</i> , valának	<i>fuërant</i>	<i>essent</i>	<i>fuîssent</i>
	voltam vala, voltál vala, stb.	volnék, volnál v. legyek, légy, stb.	voltam volna, voltótál volna, volt volna, stb.
Folyó jövő :	Befejezett mult :	Jövő :	
<i>ëro</i> , leszek	<i>fuëro</i>	<i>futûrus</i> (a, um), <i>sím</i> v. <i>essem</i>	
<i>ërîs</i> , leszél	<i>fuëris</i>	» » <i>sïs</i> » <i>essës</i>	
<i>ërît</i> , lesz	<i>fuërit</i>	» » <i>sît</i> » <i>essët</i>	
<i>erîmus</i> , leszünk	<i>fuërimus</i>	<i>futûri</i> (ae, a), <i>sîmus</i> v. <i>essëmus</i>	
<i>erîtis</i> , lesztek	<i>fuëritis</i>	» » <i>sîtis</i> » <i>essëtis</i>	
<i>ërint</i> , lesznek	<i>fuërint</i>	» » <i>sint</i> » <i>essent</i>	
	majd ha voltam stb. v. majd lesznek stb.		

Parancsoló mód :

Egyszerű parancsoló :

Egy. 2. *ës*, légy

3. —

Több. 2. *este*, legyetek

3. —

Szigoru parancsoló :

esto, lenned kell

esto, lennie kell

estôte, lennetek kell

sunto, lenniök kell

Igenevek:

Főnévi igenevek

(Infinitivus):

Folyó: *esse, lenni*
 Bef.: *fuisse, hogy voltam, -l, stb.*
 Beálló: *futurum (a, um)* }
 futuros (ās, ā) } *esse*
 vagy: **fore***), hogy majd lesz, lesz, stb.

Melléknévi igenevek

(Participium):

Folyó: **) —
 Bef.: —
 Jövő: *futurus, a, um, a ki lenni fog.*

1. A folyó idők töve *es*, melynek *s* betűje a folyó multban és jövőben a két hangzó közt *r*-re lett; a befejezett idők töve *fui*.

2. Összetételei közül különösen említést érdemel *pro-sum* (eredetileg: *prod-sum*), használok, mely a *sum* segédigének magánhangzóval kezdődő alakjai előtt a **d** betűt mindig visszanyeri; pl. *pro-sum, prod-es, prod-eras* stb.

97. §. 2. posse, -hatni, -hetni, potui.

Jelentő m.	Kötő m.	Jelentő m.	Kötő m.
Folyó jelen:		Befejezett jelen:	
E. <i>pos-sum</i>	<i>pos-sim</i>	E. <i>potui</i>	<i>potuērī</i>
<i>pōt-es</i>	<i>pos-sīs</i>	<i>potuisti</i>	<i>potuērīs</i>
<i>pōt-est</i>	<i>pos-sit</i>	<i>potuit</i>	<i>potuērīt</i>
T. <i>pos-sumus</i>	<i>pos-simus</i>	T. <i>potui-</i>	<i>potuērīmus</i>
		<i>mus</i>	
<i>pōt-estis</i>	<i>pos-sītis</i>	<i>potuistis</i>	<i>potuērītis</i>
<i>pos-sunt</i>	<i>pos-sint</i>	<i>potuērunt</i>	<i>potuērīnt</i>
Folyó mult:		Befejezett mult:	
E. <i>pōt-eram</i>	<i>pos-se-m</i>	E. <i>potuēram</i>	<i>potuissēm</i>
<i>pōt-ērās</i>	<i>pos-sēs</i>	<i>potuērās</i>	<i>potuissēs</i>
<i>pōt-erat</i>	<i>pos-sēt</i>	<i>potuērāt</i>	<i>potuissēt</i>
T. <i>pōt-ērā-</i>	<i>pos-sēmūs</i>	T. <i>potuērā-</i>	<i>potuissēmūs</i>
<i>mus</i>		<i>mus</i>	
<i>pot-ērātis</i>	<i>pos-sētis</i>	<i>potuērātis</i>	<i>potuissētis</i>
<i>pōt-erant</i>	<i>pos-sent</i>	<i>potuērant</i>	<i>potuissent</i>
Folyó jövő:		Befejezett jövő:	
E. <i>pōt-ēro</i>		E. <i>potuēro</i>	
<i>pōt-ēris</i>		<i>potuērīs</i>	
<i>pōt-ērīt</i>		<i>potuērīt</i>	
T. <i>pōt-ērī-</i>		T. <i>potuērī-</i>	
<i>mus</i>		<i>mus</i>	
<i>pot-ērītis</i>		<i>potuērītis</i>	
<i>pot-ērunt</i>		<i>potuērīnt</i>	

*) Ezen *fore* infinitivustól előfordul a kötőmód foly. multja: *forem, fores, foret* stb. (= *essem*, stb.)

**) Csak e két összetételnek: *abesse* távol lenni és *praesse* valaminek az élén állani, elül lenni, van folyó participiuma: *absens, praesens*.

Igenevek:

Folyó infinitivus:
pos-se, tehetni.

Folyó participium:
(*pōtens*) csak melléknévként
használjuk.

Befejezett infinitivus:
potuisse, hogy tehettem, stb.

1. *Possum* első részének töve: (potius, potis-ből) **pote**, mely *sum* segédigével összetéve képezi a folyó időket.

2. A befejezett időket **pote** töltől képezi az **ē** csoportbeli igék szerint **ni**-val (v. ö. pl. *monēre*, **mone-** *monui*).

3. A vastag betűkkel nyomtatott alakokban az időképzés a rendes igék szerint történt ugyan, de kötőhangzó nélkül, t. i. a képző eredetileg (*re* helyett) **se**, innen: *pot-se*, *pos-se* (régbben *pot-esse* is).

98. §. 3. **ēdēre**, **enni**, **ēdi**, **ēsūm**.

Jelentő mód :		Kötő mód :	
Folyó jelen:			
Egy. <i>ědo</i> , eszem <i>ědis</i> v. ěs , eszel <i>ědit</i> v. est , eszik		Egy. <i>ědam</i> , egyem v. enném <i>ědās</i> stb. is rendesen.	
Több. <i>ěđimus</i> <i>ěđitis</i> v. estis <i>ědunt</i>			
Folyó múlt:			
Egy. <i>ědēbam</i> , eszem vala stb. is rendesen.		Egy. <i>ěděrem</i> v. essem , enném <i>ědērēs</i> v. esses <i>ědēret</i> v. esset	
		Több. <i>ědērēmus</i> v. essēmus <i>ědērētis</i> v. essētis <i>ědērent</i> v. essent	
Parancsoló mód :		Igenevek :	
Egyszerű par. E. <i>ěde</i> v. ěs	Szigoru par. <i>ědito</i> v. esto <i>ědito</i> v. esto	Infinit. <i>ědēre</i> v. esse enni	<i>ědens</i> , evő, a ki eszik.
T. <i>ěđite</i> v. este	<i>ěđitote</i> v. estote <i>ěđunto</i>		

A többi cselekvő és szenvedő alakok rendesek.

1. Ezen ige kötőhangzókkal és anélkül is használtatik; a vastag betűkkel nyomtatott alakokban nincsen kötőhangzó.

2. A kötőhangzó elmaradván **d** (*s* és *t* előtt) **s**-szé lágyul *s* lesz pl. *ed-se* = *esse*, *ed-t* = *est*; ebben pedig: *es* (= *ed-s*) a **d** egészen kiesik.

99. §. 4. ĩre, menni, ĩvi, ĩtum.

Jelentő mód :	Kötő mód :	Parancsoló mód :	Igenevek :		
Folyó jelen :		Egysz. Szig.	Infinit.	Partic.	
E. <i>ě-o</i> , megyek	<i>e-a-m</i>	—	ĭ-re	<i>i-ens</i> (töve : eunti-, Acc. : euntem stb.)	
ĭ-s. megy	<i>e-ā-s</i>	ĭ			
ĭ-t , megy	<i>e-a-t</i>	—			
T. ĭ-mus	<i>e-ā-mus</i>	—			
ĭ-tis	<i>e-ā-tis</i>	ĭ-te			
<i>e-unt</i>	<i>e-a-nt</i>	<i>e-u-nto</i>			

Folyó mult:				
ĭ-ba-m	ĭ-re-m			
ĭ-ba-s stb.	ĭ-rē-s stb.			

Folyó jövő:				
ĭ-b-o	(<i>itūrus, a, um, sim</i>)		ĭ-tū-rum	ĭ-tū-rus
ĭ-b-i-s stb.			esse	

Befejezett jelen:				
ĭ-v-i stb.	ĭ-v-e-ri-m stb.		ĭ-(v)-i-sse	
			Ger. e-u-ndi	
			Sup. ĭ-tum	

A többi alakok ezek nyomán tovább képezhetők.

100. §. 5. quĭre, képes vagyok, tehetek, quĭvi, quĭtum
nequĭre, nem vagyok képes, nem tehetek, nequĭvi, nequĭtum.

Jelentő mód :	Kötő mód :	Parancsoló m.
Folyó jelen:		hiányzik
E. <i>queo</i>	<i>nequeo</i>	
<i>quīs</i>	<i>nequīs</i>	
<i>quīt</i>	<i>nequīt</i>	
T. <i>quīmus</i>	<i>nequīmus</i>	
<i>quītis</i>	<i>nequītis</i>	
<i>queunt</i>	<i>nequeunt</i>	
Folyó mult:		
E. <i>quībam</i>	<i>nequībam</i>	
<i>quības</i>	<i>nequības</i> , s. i. t.	
Folyó jövő:		
E. <i>quībo</i>	<i>nequībo</i>	
<i>quībis</i>	<i>nequībis</i>	
Befejezett jelen:		
E. <i>quīvi</i>	<i>nequīvi</i>	
<i>quīvisti</i>	<i>nequī(vi)sti</i>	
s. i. t.		

Igenevek:	
Participium:	
quĭre, nequĭre	
quiens nequiens	
(tő: queunti-, nequeunti-)	

A többi alak rendes.

(99. §.) **īre.** A szenvedő alakból csak a 3. személyű *itur* és *eat* van használatban, és az infinitívus praes. *īri*, melyet a szenvedő jövő infinitívus körülírására használunk. (l. 74. §. C. 3.)

1. Ezen igének töve **ī**, mely az *a*, *o*, *u* magánhangzók előtt *e*-vé lesz.
2. Majdnem mindig kötőhangzó nélkül járulnak a tőhöz a ragok és képzők.
3. Összetételei épen így ragoztatnak, csak hogy a perfectumban a **v-t** elvetik; pl. *abii* (= *abiri*). — De *ambio* (körüljárok) egészen rendesen képezi alakjait az **ī** csoportbeli igék szerint.

(100. §.) **quīre, nequīre.** 1. Ezen igéknek töve **qui** és **nequi**, de épen úgy ragoztatnak, mint az *īre* ige.

2. *nequeo* és alakjai helyett gyakran fordul elő *non queo* stb.
3. A parancsoló mód és a Gerundium egészen hiányzik.
4. A szenvedő alakban előfordul: *nequītur*.

101. §. 6. (fīo) fīēri, lenni, történni, factus sum.

Jelentő m.	Kötő m.	Parancsoló m.	I genevek	
			Infinit.	Partic.
Folyó jelen:				
E. <i>fi-o</i> , leszek	<i>fiam</i>	—	<i>fieri</i>	
<i>fi-s</i> , leszesz	<i>fias</i>	<i>fi</i> <i>fito</i>		
<i>fi-t</i> , lesz	<i>fiat</i>	<i>fito</i>		
T. (<i>fi-mus</i>)	<i>fiamus</i>	—		
<i>fi-tis</i>	<i>fiatis</i>	<i>fi</i> <i>fitote</i>		
<i>fi-u-nt</i>	<i>fiant</i>	<i>fiunto</i>		
Folyó mult:				
<i>fiēbam</i>	<i>fiērem</i>			
<i>fiēbās</i> s i. t.	<i>fiērēs</i> t. i.			
Folyó jövő:				
<i>fiam</i>			<i>fōre</i>	
<i>fiēs</i>			<i>futūrum esse</i>	
			<i>factum īri</i>	<i>futūrus</i>
Befejezett jelen:				
<i>factus sum</i> , let-tem, s így tov.	<i>factus sim</i> s így t.		<i>factum esse</i>	<i>factus, a, um</i>

A többi alak rendes.

1. *Fīo* származott: *fu-i-o*-ból az *u* fejlesztvén maga után *i-t*, minek megtörténtével a többeli *u* kiesett.
2. infinit. *fīēri* nem szenvedő alak, hanem eltérő összevonása a cselekvő infinitívus régi alakjának (*fīerei*-ből *fīerī*).
3. A supinum tő (*factum*) más tőből (*fac*-ból) keletkezett.

4. Az eltérés a ragozásnál csak abban van, hogy a többeli *ī* a magánhangzók előtt is hosszú és csak ezen alakokban rövid: *fieri, fierem* stb.

5. Ezen igét használják a *facere* (tenni, csinálni) ige szenvedő alakja gyanánt is (de a praepositíós összetételekben nem, pl. *interficior*).

6. A Gerundium és a folyó participium hiányzik.

102. §. 7. fer-re, vinni, tūli, lātum.

Cselekvő alak		Szenvedő alak	
Jelentő m.	Kötő m.	Jelentő m.	Kötő m.
Folyó jelen:		Folyó jelen:	
Egy. <i>fero</i> , viszek	<i>feram</i>	Egy. <i>fer-o-r</i>	<i>ferar</i>
fer-s	<i>ferās</i>	fer-ris	<i>ferāris</i>
fer-t	s így t.	fer-tur	s így t.
Több. <i>fer-ī-mus</i>		Több. <i>fer-ī-mur</i>	
fer-tis		<i>fer-ī-mīnī</i>	
<i>fer-u-nt</i>		<i>fer-u-ntur</i>	
F. mult:		F. mult:	
Egy. <i>ferēbam</i>	fer-rem	Egy. <i>ferēbar</i>	fer-rer
<i>ferēbas</i>	fer-res	<i>ferēbāris</i>	fer-rēris
s így tovább.		s így tovább.	
F. jövő:		F. jövő:	
Egy. <i>feram</i>	<i>lāturus</i> } <i>sim</i>	Egy. <i>ferar</i>	
<i>ferēs</i>	a, um }	<i>ferēris</i>	
s így tovább.		s így tovább.	
Befejezett jelen:		Befejezett jelen:	
Egy. <i>tūli</i> , vittem	<i>tulerim</i>	<i>lātus</i> } <i>sum</i>	<i>sim</i>
<i>tulisti</i> (s í. t.)	<i>tuleris</i>	a, um } <i>es</i> (s í. t.)	<i>sis</i>

Parancsoló mód:

Egyszerű p.:	Szigoru p.:	Egyszerű p.:	Szigoru p.:
Egy. fer , vigyél	fer-to	Egy. fer-re	fer tor
—	fer-to	—	fer-tor
Több. fer-te	fer-tote	Több. <i>ferīmini</i>	<i>fer-ī-minor</i>
—	<i>fer-un-to</i>	—	<i>fer-u-ntor</i>

Igenevek:

Folyó inf.
fer-re

Folyó inf.
fer-ri

Gerundium: *ferendī*

Supinum: *lātum*

A többi rendes.

1. A vastag betűkkel nyomtatott alakokban a ragok minden kötőhangzó nélkül vannak a tőhöz kapcsolva.

2. A perfectum *tuli* **tol-** többől lett (*tetuli* helyett), úgy szintén a supinum *lātum* (tol-, tal-, tla, la változásokkal). Ezen tő megtalálható a *tollere*, *sustuli*, *sublatum*, fölemelni, igében.

3. Így ragozzuk összetételeit is: (*ab-fero* helyett) *au-ferre*, elvinni, *abs-tuli*, *ab-latum*; — *differre*, széthordani, *distuli*, *dilātum*; *efferre*, kihozni, *extuli*, *elātum*. — Megjegyzendő még *sufferre*, melynek perf. és sup. helyett *sustinui* és *sustentum* használtatik.

103. §. 8. (vőlo)	velle, akarni,	volui, —
(nőlo)	nolle, nem akarni,	nōlui, —
(mālo)	malle, inkább, akarni,	mālui, —

Jelentő mód :			Kötő mód :			
Folyó jelen :						
E.	<i>vőlo</i>	<i>nőlo</i>	<i>mālo</i>	<i>vél-i-m</i>	<i>nōl-i-m</i>	<i>māl-i-m</i>
	vīs	<i>non vīs</i>	māvīs	<i>vél-ī-s</i>	<i>nōl-ī-s</i>	<i>māl-ī-s</i>
	vul-t	<i>non vul-t</i>	māvul-t	<i>vél-ī-t</i>	<i>nōl-ī-t</i>	<i>māl-ī-t</i>
T.	<i>vőlūmus</i>	<i>nolūmus</i>	<i>mālūmus</i>	<i>vél-ī-mus</i>	<i>nōl-ī-mus</i>	<i>māl-ī-mus</i>
	vul-tis	<i>non vul-tis</i>	māvul-tis	<i>vél-ī-tis</i>	<i>nōl-ī-tis</i>	<i>māl-ī-tis</i>
	<i>vőlunt</i>	<i>nōlunt</i>	<i>mālunt</i>	<i>vél-i-nt</i>	<i>nōl-i-nt</i>	<i>māl-i-nt</i>

Folyó mult:					
vőlēbam	nōlēbam	mālēbam	vel-le-m	nol-le-m	mal-le-m
vőlēbās	nōlēbās	mālēbās	vel-lē-s	nol-lē-s	mal-lē-s
és így tovább.			és így tovább.		

Folyó jövő:		
vőlām	nőlām	mālām
vőlēs	nőlēs	mālēs
és így tovább.		

Befejezett jelen:					
volui	nōlui	mālui	voluerim	nōluerim	māluerim
és így tovább egészen rendszeren.					

Parancsoló mód:			Igenevek:		
(—) nōlī,	nōl-ī-to	(—)	vel-le	nol-le	mal-le
	nōl-ī-to		Befejezett infinit.		
nōlīte,	nōl-ī-tote		voluisse	nōluisse	māluisse
	nōlunto		Folyó particip.		
			volens	nōlens	(—)

A többi alak egészen hiányzik. Csak ritkán fordul elő a Gerundium: *volendī*, *nōlendī*.

1. *Volo* töve: **völ-**; — *nolo*, lett: *ne-volo ne-olo-ból*; — *malo* lett: *magis volo, mage völo, ma-völo, ma-olo-ból*.

2. Az eltérés a ragozásnál abban van: a) hogy valahányszor **vol** tö után **i** vagy **l** következik, a többeli **o(u)** magánhangzó **e**-re változik; *nöl-o* és *mäl-o* összevonás által nyert hosszú magánhangzója azonban változatlan marad:

b) az egyes szám 2. személyében *vol-is* v. *vel-is*-ből a tö mássalhangzó-jának kiesésével: *ve-is, vis*; a 3. személyben *vult*=*volt*; több. 2. személy: *vultis*=*voltis*;

c) a kötőmódban a régi alakú **i** képző van meg;

d) *velle, vellem* stb. így alakultak: *vel-se* (vel-re), *vel-sem* (vel-rem), az **s**-nek áthasonulásával a tö **l**-jéhez;

e) a parancsoló módban a tőhöz egy hosszú **i** járul.

104. §.

Perfectumjok és supīnumjok hiányzik.

Gyakrabban előfordulnak a következők:

ē *calveo*, kopasz vagyok

cāneo, ősz vagyok

claudeo, sántitok

flāveo, sárga vagyok

foeteo, bűdös vagyok

immineo, ráhajlom, fenyegetek

maereo, szomorkodom

polleo, tehetős vagyok

renādeo, fénylem

salveo, egészséges vagyok

scateo, kibugyogok

vigeo, élénk vagyok

ī T. *-tūrio* és *-sūrio* végű ige; és még:

fērio, ütök, vágok

hinnio, nyeritek

superbio, kevélykedem

ē *ambigo*, kételkedem

clango, hangzom

vergo, hajlom valamerre

furo, dühöngök

T. **sc**-vel erősödött imperf.-tő, mint:

gravesco, nehezedem

glisco, elharapódzom

hisco, tátongok, stb. (90. §.)

105. §. Csak néhány alakjuk van a következőknek:

1. *aiō*, állítok, mondok.*)

Jelentő m.	Kötő m.	Parancsoló	I g e n e v e k :	
			Infinit.	Particip.
Folyó jelen :				
Egy.	<i>aiō</i> <i>aiās</i> <i>aiāt</i>	(<i>ai</i>) elavult	hiányzik	<i>aiēns</i> ritkán
Több.	— — <i>aiunt</i>			

Folyó mult:

Egy. <i>aiēbām</i>	A többi mind hiányzik.
<i>aiēbās</i>	
stb.	

*) Ezen ige a körülbelül felhozott, de nem pontosan idézett szavak közé lesz beszöve.

106. §. 2. *inquam*, mondok.*)

Jelentő mód:			
Folyó jelen:	Folyó mult:	Folyó jövő:	Befejezett jelen:
Egy. <i>inquam</i>	—	—	<i>inquit</i>
<i>inquis</i>	—	<i>inquiēs</i>	<i>inquit</i>
<i>inquit</i>	<i>inquiēbat</i>	<i>inquiet</i>	—
Több. <i>inquimus</i>	—	—	—
(<i>inquitis</i>)	—	—	—
<i>inquitunt</i>	<i>inquiēbant</i>	—	—

Kötő mód:

Egy. —
—
(*inquit* ?)

Parancsoló mód:

inque inquitō

A többi alak mind hiányzik.

Jegyzet. *Sum* segédigén kívül *inquam* egyedül veszi fel a folyó jelen 1. személyében az **m** személyragot.

107. §. 3. *fāri*, mondani.

Jelentő mód:			
Folyó jelen:	Folyó jövő:	Befejezett jelen:	Befejezett mult:
Egy. —	<i>fābor</i>	—	<i>fātus eram</i>
—	—	—	—
<i>fātur</i>	<i>fābitur</i>	<i>fātus est</i>	<i>fātus erat</i>

Parancsoló mód:

fāre

Igenevek:

Infinitivus:	Gerundium:	Supinum:	Participium:
Folyó cselekvő: (<i>fāre</i>)	<i>fāndi</i>		Folyó: <i>fāns</i> (tő: <i>fānti</i> -)
F. szenvedő: <i>fāri</i>	<i>fāndo</i>	<i>fātū</i>	Befej.: <i>fātus</i> .

A többi alak hiányzik.

1. Ezt az igét csak a költők használják.

2. Épen így ragoztatnak az összetételek is, mint: *affāri*, *effāri*, *praefāri*, *profāri*.

*) Az idézett szavak közé közvetőleg kell beszöni.

108. §. 4. Ezen perfectumok :

coepisse, kezdeni; memīnisse, emlékezni; ōdisse, gyűlölni.

Jelentő mód :			Kötő mód :		
<i>coepi</i>	<i>mēmīni</i>	<i>ōdi</i>	<i>coepērim</i>	<i>memīnērim</i>	<i>ōdērim</i>
<i>coepisti</i>	<i>mēmīnisti</i>	<i>ōdisti</i>	<i>coepēris</i>	<i>memīnēris</i>	<i>ōdēris</i>
és így tovább.			és így tovább.		

Befejezett mult:

<i>coepēram</i>	<i>memīnēram</i>	<i>ōderam</i>	<i>coepissem</i>	<i>memīnissem</i>	<i>ōdissem</i>
<i>coeperas</i>	<i>memīnēras</i>	<i>ōderas</i>	<i>coepisses</i>	<i>memīnissem</i>	<i>ōdissem</i>
és így tovább.			és így tovább.		

Befejezett jövő:

<i>coepero</i>	<i>memīnero</i>	<i>ōdero</i>
<i>coeperis</i>	<i>memīneris</i>	<i>ōderis</i>
és így tovább.		

Igenevek:

Infinitivus:			Participium:	
Befejezett:			Befejezett:	
<i>coepisse</i>	<i>memīnisse</i>	<i>ōdisse</i>	<i>coeptus</i>	<i>ōsus</i>
			Beálló csel.	
			<i>coeptūrus</i>	<i>ōsūrus</i>

1. Ezek az igék tehát csak a befejezett időkbén vannak használatban, — de magyarrá mégis a folyó időkbén fordítjuk őket.

2. A participiumot körülírva a szenvedő alakok kifejezésére is használják.

Jegyzet. Ilyformán más igék befejezett ideinek is van folyó cselekvésű értelme így különösen: *nōvisse* v. *nosse* (ebből: *noscere*), tudni; *consuēvisse* (ebből: *consuescere*), szokni.

109. §. 5. quaeso, kérek.

Ez az ige egyenlő *quaero*-val s csak e két alakban fordul elő:

Egyes 1. *quaeso*Több. 1. *quaesumus*

és mindig a mondat közé szöve használjuk.

Jegyzet. Csak e három igében: *quaesumus*, *sumus* és *volumus* van a többes szám 1. személyének *-mus* ragja előtt u kötőhangzó.

110. §. 6. ōvāre, örömében ujjongani; ovatiót csinálni.

Csak ezekben az alakokban fordul elő:

Jelentő m. Folyó jel. *ovas*, *ovat*Kötő m. Folyó jelen *ovet*» Folyó mult *ovāret*

Infinit.
Gerund.

ōvāre
ovandi

Folyó partic.
Bef.

ovans
» *ovātus*
Beálló » *ovātūrus*

111. §. 7. Ezen köszöntő szók:

salve!	äve! v. have!	väle!
üdvöz légy!	Isten hozott!	éj boldogul!
	Isten veled!	

Csak a következő alakokban fordulnak elő:

Jelentő mód f. jövő:

salvēbis	—	valēbis
—	—	valeās
—	—	valeat
—	—	valeatis
—	—	valeant

Parancsoló mód:

(azaz köszöntésül)

salve	ave	vale
salvēte	avēte	valēte
salvēto	avēto	valēto

Infinitivus:

salvēre	avēre	valēre.
---------	-------	---------

112. §. 8. Ezen buzdítók:

äge! és agite! rajta!
cedo! adsza! és cete! adjátok ide! ide vele!

cedo össze van vonva ebből: ced (i t) o; és cete, ebből: ced (i t o) te.

113. §. Személytelen igék (*verba impersonalia*).

Személytelen igék azok, a melyeknek alanya nincs meghatározva, hanem általánosságban szólnak; ezek bármely időnek csak az egyes szám harmadik személyü alakjában és az infinitivusban fordulnak elő.

Ilyenek: 1) A természet tűneményeit jelentők:

fulgurat, villámlik	ningit, havazik
gelat, fagy	pluit, esik
grandinat, jég esik	rörat, harmatozik
lucescit, virrad	tonat, mennydörög.

2) Az érzést, indulatot kifejezők:

Praesens:	Infinitivus:	Perfectum:
miseret	miserere, könyörölni	miserum v. miseritum est
piget	pigere, restelleni	piguit v. pigitum est
poenitet	poenitere, megbánni	poenituit
pudet	pudere, szégyenelni	puduit v. puditum est
taedet	taedere, undorodni	(taedit) partaesum est.

Jegyzet. Az indulatnak alanya a latinban Accusativusban áll, a tárgy pedig, a mit restellünk, bánunk stb. Genitivusban; pl. *Mē poenitet erroris*, én bánom hibámat.

3) A cselekvés szabadságát vagy kényszerűségét kifejezők:

<i>dēcet</i>	<i>dēcēre</i> (illik)	<i>decuit</i>
<i>dēdē-cet</i>	<i>dēdecēre</i> (nem illik)	<i>dēdecuit</i>
<i>lībēt</i> (<i>lu'et</i>)	<i>libēre</i> (tetszik)	<i>libuit</i> v. <i>libitum est</i>
<i>līcet</i>	<i>licēre</i> (szabad)	<i>licuit</i>
<i>ōportet</i>	<i>oportēre</i> (kell)	<i>oportuit.</i>

4) Vannak olyan igék, melyek személyesen is használatnak, azonban

114. §. bizonyos jelentésben személytelenek:

<i>accēdit</i> , hozzájárul	<i>fit</i> , történik
<i>accīdit</i> , megtörténik, megesisik	<i>fugit</i> (pl. <i>me</i>), ismeretlen előttem
<i>apparet</i> , világos, tisztán látható	<i>interest</i> , érdekel, fontos
<i>attīnet</i> , valakit megillet	<i>īuvat</i> , tetszik, kedves
<i>condūcit</i> , használ, segít	<i>liquet</i> , nyilvános, nyilván való
<i>constat</i> , bizonyos, tudva van	<i>patet</i> , nyilvános, nyilván való
<i>contīgit</i> , megtörténik, megesisik	<i>praestat</i> , jobb
<i>convēnit</i> , illik	<i>praeterit</i> (pl. <i>me</i>), kikerüli figyel-
<i>ēvēnit</i> , megtörténik, megesisik	memet
<i>expēdit</i> , hasznos, üdvös	<i>pertīnet</i> , valakit megillet
<i>fallit</i> (pl. <i>me</i>), kikerüli figyelmemet	<i>restat</i> , hátra van.

HATODIK SZAKASZ.

115. §. Kötőszók. (*Coniunctiōnes*.)

A kötőszók három csoportra oszthatók, t. i. mellérendelők (*coordinātae*), kérdők (*interrogātivae*), és alárendelők (*subordinātae*).

I. Mellérendelő kötőszók:

1. Kapcsolók (*cōpulātivae*), ezek ismét lehetnek olyanok, melyek:

a) pusztá kapcsolást fejeznek ki, mint: *et*, *-que*, *atque* v. *ac*, és; *etiam*, *quoque*, is; *neque—neque* (v. *nec*), sem—sem; *modo—modo*, *tum—tum*, majd—majd; *partim—partim*, részint—részint.

Jegyzet. 1. *-que* a szó végéhez köttetik; 2. *ac* sohasem állhat magánhangzón vagy *h*-n kezdődő szó előtt; 3. *etiam* a kiemelt szó elé, *quoque* pedig utána szokott állani.

b) folytatást fejeznek ki: *primum*, először; *deinde*, továbbá; *tum*, azután; *dēnique*, végre.

2. Ellentétesek ezek lehetnek:

a) megkülönböztetők v. szétválasztók (*disiunctivae*); pl. *aut*, *vel*, vagy, és kettőzve: *vel—vel*, akár—akár; *aut—aut*, vagy—vagy; *sive* (*seu*), vagy akár, vagy ha; *immo*, sőt, vagy inkább.

b) ellentétesen korlátozók (*adversativae*); pl. *at*, azonban; *sed*, de, hanem; *tamen*, mégis; *attamen*, *verum*, *verumtamen*, *atqui*, mindazáltal, de mégis; *quidem* v. *equidem*, ugyan; *autem*, azonban; *non solum — sed etiam*, nem csak — hanem is.

Jegyzet. *autem* mindig a mondat első vagy második szava után áll.

3. Okviszonyt jelentők; ezek lehetnek:

a) magyarázó okjelölők (*causales*); pl. *nām*, *namque*, *enīm*, *etenīm*, ugyanis, mert.

Jegyzet. *enim* mindig a mondat első szava után áll.

b) következtetők (*conclūsivae*); pl. *ergo*, *itaque*, *igitur*, tehát.

Jegyzet. *igitur* mindig a mondat első szava után áll.

c) cél vagy vég okjelölők (*finālēs*); pl. *ideō*, *idcirco*, azért; *propterea*, a miatt; *hanc ob rēm*, *hanc ob causām*, *ob eam rēm*, *eā dē causā*, *eā dē rē*, azon okból; *quārē* (*quām ob causām*), mire nézve, azért.

II. Kérdő kötőszók:

1. Egyszerű kérdésekben: *-ne?* *-e?* — *nonnē?* nemde? — *num?* valjon?

Jegyzet. *-nē?* mindig a kérdező szó végéhez van kapcsolva, és majd igenlő, majd tagadó választ tételez föl; — *nonnē?* mindig igenlő feleletre, *num?* pedig többnyire tagadó feleletre vár.

2. Kettős kérdésekben:

<i>utrum</i>	— <i>an?</i>	} valjon — vagy?
<i>-ne?</i>	— <i>an?</i>	
(valamely más	— <i>an?</i>	
kérdő szó és)	— <i>ne?</i>	

<i>utrum</i>	— <i>annon?</i>	} valjon — vagy nem?
<i>-nē</i>	— <i>annon?</i>	
<i>an</i>	— <i>annon?</i>	
<i>nē</i>	— <i>necnē?</i>	

-e — vagy nem?

Jegyzet. Feleletet a latinban következőképen adunk: 1. Igenlő feleletet a) ezen igenlő szócskákkal: *itā*, *ita est*, *sāne*, igen, úgy van; *certē*, *omnino*, minden esetre, bizonyára, stb. b) vagy ismétljük azon szót, melyre a kérdés leginkább céloz.

2. Tagadó feleletet a) ezen tagadó szócskákkal: *non*, nem; *minimē*, legkevésbé; *nēquāquām*, semmiesetre; b) vagy ismétljük a kérdésben álló szót vagy mondatot, és ahhoz tagadó szócskát csatolunk.

3. Ide sorolhatók még az óhajtók (*optativae*): *utinām*, vajha; *nē*, ne, nehogy.

III. Alárendelő kötőszók:

1. Helyjelölők (*locālēs*) l. 62. §. a vonatkozó névmási határozókat.

2. Időjelölők (*temporāles*); pl. *quum* (*quom*), *cum*, *quando*, *mikor*; *dum*, *mialatt*; *dōnec*, *mig*; *ubi*, *mihelyt*; *antequam*, *priusquam*, *mielőtt*; *postquam*, *miután*; *quum primum*, *ubi primum*, *mihelyt*; *simulatque*, *simulac*, *mihelyt*. (V. ö. 62. §.)

3. Összehasonlító (comparatīvae); pl. *ut*, *uti*, *sicut*, *velut*, *ceu*, *mint*; *prout*, *a szerint a mint*; *ita* — *ut*, *úgy* — *mint*; *ac*, *atque*, *mint*; *tam* — *quam*, *annyira* — *a mennyire*; *tamquam*, *quasi*, *acsí*, *mintha*.

4. Föltételesek (*conditionālēs* v. *hypotheticae*); pl. *sī*, *ha*; *sin*, *ha pedig*; *nisi* v. *nē*, *hacsak nem*; *dummodo*, *ha csak stb*.

5. Megengedők (*concessivae*); pl. *etsi*, *tametsi*, *quamquam*, *quamvis*, *licet*, *noha*, *ámbrár*, *jólehet*; *etiamsi*, *ha mindjárt*.

6. Okadó (causalēs); pl. *quod*, *quia*, *quoniam*, *quum* (*quom*), *mivel*, *minthogy*.

7. Célzatosak (*finālēs*); pl. *uti*, *ut*, (azért —) *hogy*; *quō*, *hogy így*, *hogy annál inkább*; *quōminus*, *hogy annál kevesbbé*; *nē*, *hogy ne*, *stb*.

8. Következményesek (*consecutivae*); pl. *ut*, (úgy —) *hogy*; *quin*, (úgy) *hogy nem*.

116. §. Indulatszók. (*Interiectionēs*.)

Ezen szócskák a Vocativusnak megfelelőleg függetlenül állanak a mondatban és lehetnek:

1. Felkiáltók: *ō!* *ōhē!* *hajh!* *haj!* *hó!* *eho!* *ehodum!* *hej!* *hallod-e!*

2. Figyelmet ébresztők: *ēn!* *ecce!* *ime!* *lám!*

3. Csudálkozók: *ō!* *oh!* *hui!* *hem!* *ehem!* *ejnye!* *ni!* *lám!* *atat!* *ejnye!* *ej!* *ha!* *papae!* *ejnye!* *mi a láncos!* *bombax!* *mi a patvar!* *lám!* *lám!*

4. Utálatot kifejezők: *phui!* *piha!* *apage!* *hordd el magad!* *indignum!* *nefas!* *gyalázat!*

5. Nevetés és gúnyt kifejezők: *aha!* *ohjaj!* *haha!* *hae!* *haha!* *oh!*

6. Örömet kifejezők: *io!* *eia!* *heia!* *ihhaj!* *eu!* *szép!* *helyes!* *euge!* *dicső!* *babae!* *papae!* *ejnye!* *juj!* *mi a manó!* *ēvoe!* *ēvax!* *ejhuj!*

7. Buzdítók: *eia!* *age!* *agedum!* *nosza!* *rajta!* *tehát!*

8. Fájdalmat kifejezők: *hei!* *jaj!* *hah!* *heu!* *ēheū!* *pro!* *proh!* *proh!* *vae!* *ah!* *jaj!* *fájdalom!*

9. Csendre intők: *st!* *pax!* *csitt!* *csend!*

HETEDIK SZAKASZ.

117. §. Szóképzés.

A szók eredetökre nézve vagy: a) *tőszók* (*primitiva*), melyek közvetlenül a gyökérből származtak, vagy b) *származott szók* (*dērivāta*), melyek már a tőszóból vagy egy másik származott szóból vannak képezve, vagy c) *összetett szók* (*composita*).

A) Tő szók.

Mint hogy a szók gyökere többnyire csak egy szótagu, a legtöbb tőszó is csak egy szótagu maradt és pedig határozott értelmet úgy nyert, hogy

1. a gyökérhez hozzájárult a főneveknél az eset ragja, pl. **duc-** gyökérhez: Nom. (*duc-s* =) *dux*, **reg-** (*reg-s* =), *rex*, — az igéknél pedig a személy ragja stb., pl. *dūc-o*, *reg-o*; vagy

2. a gyökérhez előbb egy tövet alkotó magánhangzó (néha mássalhangzó) járult és csak azután — ha kell — az eset vagy személy stb. ragok, pl. *fug-ból*: *fug-a*, és igei imperf. tő: *fugi*, *fugi-o*; *ac-* gyökérből tő: *ac-u*; Nom. *acu-s*, ige *acu-o*; *mal* gyökérből tő *mal-o*; Nom. (*malo-s*) *mālu-s*; *arc-* gyökérből: Nom. *arc-a*; (*arc-s* =) *arx*, igető *arc-e*, *arce-o* stb.

Ezen alakulások mellett a gyökér hangzója is gyakran változik, pl. **men-** gyökérből Nom. *men-s*; igető: *mōn-e*, *mone-o*.

3. Maga a gyökér csak igen ritkán használtatik szóként; pl. *sol*, nap; *rus*, mező.

118. §. B) Képezett v. származott szók.

Egyik szóból úgy alakul másik, hogy hozzá képzők járulnak. Származtak pedig szók:

- legtöbbnyire *igetővekből* (*verbālia*);
- névtővekből* (*dēnōminātīva*);
- néha *határozókból* is (*adverbīalia*).

Képző igen sok van s részben már a neveknek tárgyaltuk, miként lesz a többől a név Nominativusa; de a névtő már legtöbbször képzős gyökér. Itt csak a legtisztábban feltünő képzőkről lesz szó.

I. Főnév képzés.

a) *Igéből* a következő képzők alkotnak leggyakrabban főneveket:

1. **-or** képez főneveket a) vagy supinumból (ekkor a végződés **-tor** v. *sor*) és jelenti a cselekvő személyt, ki az ige által kifejezett cselekvést viszi véghez; pl.

amā-re, szeretni

audī-re, hallani

censē-re, becsülni, bírálni

amā-tum, *amā-t-or*, szerető

audī-tum, *audī-t-or*, hallgató

censum, *cen-s-or*, becselő, bíráló

cond-ère, alapítani
fav-ère, kedvezni
hortā-ri, buzdítani
vinc-ère, győzni

conditum, *condi-t-o-r*, alapító
fautum, *fau-t-or*, pártfogó
hortātum, *hortā-t-or*, buzdító
victum, *vic-t-or*, győző.

J e g y z e t. Ezen *t-or* képzővel alkotott főnevek közül némelyek kifejezhetik a nőnemet is **t-rix** (tő: *t-ri e*) képzővel; pl. *victor*, győző; *victrix*, győzőnő; *fautor*, *fautrix*; *auditor*, *auditrix*.

β) Vagy az ige gyökeréből a cselekvést jelentő elvont főneveket; pl.

<i>amāre</i> , szeretni	<i>am-or</i> , szeretet	<i>fur-ère</i> , dühöngeni	<i>fur-or</i> , düh
<i>cal-ère</i> , meleg	<i>cal-or</i> , melegség	<i>horr-ère</i> , borzadni	<i>horr-or</i> , borzadás
<i>clāmāre</i> , lármázni	<i>clām-or</i> , láрма	<i>pav-ère</i> , rettegni	<i>pav-or</i> , rettegés
<i>dol-ère</i> , fájlalni	<i>dol-or</i> , fájdalom	<i>tīm-ère</i> , félni	<i>tīm-or</i> , félelem.

2. **-ū-ra**, mely szintén a supinumból (akkor *-tura* v. *-sura*) képez többnyire cselekvést jelentő abstract főneveket; pl.

<i>col-ère</i> , mívelni	<i>cultum</i> , <i>cul-t-ū-ra</i> , mívelés
<i>sepel-ère</i> , temetni	<i>sepultum</i> , <i>sepul-t-ū-ra</i> , temetkezés
<i>cens-ère</i> , bírálni	<i>censum</i> , <i>cen-s-ū-ra</i> , bírálat
<i>tond-ère</i> , nyírni	<i>tonsum</i> , <i>ton-s-ū-ra</i> , nyírás.

Concret jelentésű: (pin-g-ère, pictum) *pie-t-ū-ra*, festmény.

3. **-io** és **us** (tő: *io n-* és *u-*) képez a supinumból (akkor *-tio* v. *sio* és *-tus* v. *sus*) oly elvont főneveket, melyek az ige által kifejezett cselekvést vagy állapotot jelentik (— a magyarban *-ás* *-és*); pl.

<i>ag-ère</i> , intézkedni	<i>actum</i>	— <i>ac-t-io</i>	és <i>ac-t-us</i> , elintézés
<i>mov-ère</i> , mozditani	<i>mōtum</i>	— <i>mō-t-io</i>	<i>mō-t-us</i> , mozgás
<i>progre-di</i> , haladni	<i>progressum</i>	— <i>progres-s-io</i>	<i>progres-s-us</i> , haladás
<i>quaer-ère</i> , keresni	<i>quaestum</i>	— <i>quaes-t-io</i>	<i>quaes-t-us</i> , kereset
<i>vid-ère</i> , látni	<i>vīsum</i>	— <i>vī-s-io</i>	<i>vī-s-us</i> , látás.

4. **-men** v. **mentum** képez az igtőből oly főnevet, mely azt a tárgyat jelenti, mi azt teszi vagy arra való, mit az ige kifejez; pl.

<i>argu-ère</i> , bizonyítani	— <i>argū-mentum</i> , bizonyító ok
<i>doc-ē-re</i> , tanítani	— <i>doc-u-mentum</i> , tanuság
<i>exper-i-ri</i> , megkísérteni	— <i>exper-i-mentum</i> , kísérlet
<i>flu-ère</i> , folyani	— <i>flū-men</i> , folyam
<i>levā-re</i> , könnyíteni	— <i>levā-men</i> és <i>levā-mentum</i> , enyhítő szer
<i>no-sc-ère</i> , ismerni	— <i>nō-men</i> , név
<i>vēlā-re</i> , betakarítani	— <i>vēlā-men</i> és <i>vēlā-mentum</i> , takaró.

5. **-ūlum** **-būlum**, **-cūlum**, oly főneveket képez az ige gyökeréből, melyek vagy az eszközt jelentik, a melylyel — vagy a helyet, a hol — az ige által kifejezett cselekvés történik; pl.

<i>cing-ère</i> , övezni	<i>cing-ūlum</i> , öv
<i>iac-ère</i> , hajítani	<i>iac-ūlum</i> , hajító dárda, kelevész
<i>vinc-i-re</i> , kötözni	<i>vinc-ulum</i> , békó
<i>pa-sc-ère</i> , legeltetni	<i>pā-bulum</i> , takarmány
<i>stā-re</i> , állani	<i>sta-bulum</i> , ól, akol

vocā-re, szólítani
operi-re, befödni
veh-ēre, hordani

vocā-bulum, szó
oper-culum, födő
veh-i-culum, szekér.

Jegyzet. Ha az ige tövében *l* van, akkor *culum*-ból rendszeren (*cum* helyett) *crum* lesz; pl. *fulcīre*, *fulcrum*; *sepelīre*, *sepulcrum*.

6. **-ium** képez az ige tövéből főneveket, melyek az ige által kifejezett cselekvés hatását jelentik; pl.

aedific-ā-re, építeni
gaud-ē-re, örülni
incend-ē-re, felgyújtani
ōd-i-sse, gyűlölni
stud-ēre, buzgólkodni

aedific-ium, épület
gaud-ium, öröm
incend-ium, tüzvész
ōd-ium, gyűlölet
stud-ium, buzgalom.

Jegyzet. **-ium** képzővel személynevekből is származnak főnevek, melyek a személynek állapotát, viszonyát fejezik ki; pl. *sacerdos*, pap: *sacerdot-ium*, pap-ság; *consors*, társ: *consortium*, egyesület; *exsul*, száműzött: *exsilium*, száműzetés.

7. Ezeken kívül még fölemlíthetők a következő képzők: **-trum**, pl. *arā-re*, *arā-trum*; *claudēre* (*claus*), *claus-trum* (v. ö. 5. Jegyz.); **-num**, pl. *reg-ēre*, *reg-num*; **-i-monia**, pl. *quer-i-mōnia*; — **-go**, pl. *ori-ri*, *ori-go*; **-ēla** (*quer-i*, *quer-ēla* (*corrump-ēre*, *corruptum*), *corrupt-ēla* stb.

b) Nevekből:

1. Főnevekből helyet jelentő neveket képeznek:

a) **-arium** jelenti a helyet, hol valamit tartani szoktak; pl.

aes, érc(pénz) *aer-ārium*, kincstár | *grānum*, mag *grān-ārium*, hombár
arma, fegyver *arm-ārium*, szekrény | *sēmen*, bujtóág *sēmin-ārium*, faiskola.

b) **-tūm** jelenti a helyet, hol valami terem; pl.

quercus, tölgy *quercētum*, tölgyerdő; *vinum*, bor *vinētum*, szőlőkert.

c) **-īle** jelenti a helyet, hol állatokat tartanak; pl.

bōs, *buīle* (*bovine*); *ovis*, *ovīle*; *equus*, *equīle*.

2. Valamivel foglalkozó személyt jelentenek azon főnevek, melyeket **-ārius** képez; pl. *argentum*, *argentārius*, pénzváltó; *liber*, *librārius*, könyvkereskedő.

3. Származást jelentő neveket képeznek:

α) **-ādes** vagy **-iādes** az *a* tövű nevekből; pl. *Aeneas*, *Aeneādes*, Aeneas utóda; *Laërtes*, *Laëriādes*, Laërtes fia.

β) **-īdes** vagy **-iades**, *o* és mássalhangzós tövű nevekből; pl.

Priamus, *Priamīdes*, Priamus fia,
 Priamus nemzetségéből való

Telamōn, *Telamōniādes*

Agēnor, *Agēnorīdes*

Thestius, *Thestīades*.

γ) **-īdes**, az *eus* végű tövekből; *Atreus*, *Atreīdes*; *Peleus*, *Peleīdes*.

A nőnemű származási nevek a himneműekből képezhetők, úgy, hogy **-īdes** képző **is**-re, **īdes** **ēis**-re, **iādes** **ias**- vagy **is**-re változik és jelenti valakinek a leányát vagy nő utódát; pl.

Atlas, h. n. *Atlantiādes* n. n. *Atlantiis* (tő: *Atlantid*-)

Nēreus, » *Nērīdes* » *Nērēis* (» *Nereid*-)

Tantalus, » *Tantalīdes* » *Tantalīs* (» *Tantalid*-)

Thestius, » *Thestīades* » *Thestias* (» *Thestiad*-)

Aenēādes, nőnemben *Aenēis*.

4. Kicsinyített szókat, melyeket vagy kedveskedésből vagy gúnyból használnak, a következő képzők képeznek:

α) **-ulus, űla, űlum**, az *a* és *o* tövű, ritkán a mássalhangzós tövű nevekből; t. i. olyan végű képző járul hozzá, mely a tőszó nemét is jelöli, pl.

hortus, hortulus, kertecske	rīvus, rīvulus	villa, villula
oppidum, oppidulum	scūtum, scūtulum	virga, virgula
rex, rēgulus		

E képző 1. **olus (a, um)** alakuvá lesz, ha a tő véghangzója előtt még egy hangzó áll, pl.

atrium, atriolum	filius, filiolum	ingenium, ingeniolum
bestia, bestiola	filia, filiola	malleus, malleolus.

2. **-ellus vagy -illus (a, um)** alakuvá lesz a végződés, ha a tő véghangzója előtt folyékony mássalhangzó van; pl.

capra, capella	labrum, labellum	oculus, ocellus
catena, catella	liber, libellus	signum, sigillum.

β) **-culus, -cula, -culum**, az *e, u, i* és mássalhangzós tövű nevekből; pl.

artus, articulus	frāter, frāterculus	nāvis, nāvicula
dies, diēcula	mūnus, mūnusculum	rēte, rēticulum.

γ) **-unculus, -a** (culus, a, helyett) az *on* és *in* végű tövekből, pl. carbo, carbunculus; homo, homunculus; ratio, ratiuncula.

Jegyzet. Némely szók ezen szabályoktól eltérnek; pl. acus, aculeus; homo, homuncio, — vagy kétszeres képzőt is kaphatnak; pl. cista-ból, cistula, cistella v. cistellula; — más szók meg a törzsszóétól egészen eltérő jelentést kapnak; pl. avus, nagyapa, avunculus, nagybátya; os, száj, osculum, csók; scopus, cél, scopulus, kőszirt.

5. Melléknevekből elvont főneveket képeznek:

α) **-tas vagy -tudo, i**, néha *e* kötőhangzóval; pl.

ancius, aggódó	anxiētas, aggódás
celer, gyors	celeritas, gyorsaság
varius, különféle	varietas, különféleség
pius, jámbor	pietas, jámborság
fortis, bátor	fortitūdo, bátorság
pulcher, szép	pulchritūdo, szépség
magnus, nagy	magnitūdo, nagyság.

β) **-ia; pl.**

audax, audācia, bátorság	ferox, ferōcia, vadság
concors, concordia, egyetértés	prūdens, prudentia, okosság
ēlegans, elegantia, finomság	vigil, vigilia, ébrenlét.

iniur-ia

γ) **-itia (ia helyett), pl.**

laetus, laetitia, vigság	malus, malitia, rosza-ság	avārus, avāritia, fős-vénység
iustus, iustitia, igaz-ságosság	maestus, maestitia, szomorúság	piger, pigritia, restség.

119. §. II. Melléknév képzés.

a) I g é k b ől következő képzőkkel származnak mellé knevek:

1. **-bundus***) a folyó participium erősített jelentésével; pl.
 haesitāre, haesitā *bundus*, fontolkodó | mori, mori *bundus*, haldokló
 mīrāri, mīrā *bundus*, csudálatteljes | venerāri, venerā *bundus*, tisztelet-
 teljes.

2. **-īdus**, pl.

avēre, a vīdus, vágyakodó | callēre, callīdus, elmés | timēre, timīdus, félénk
 calēre, calīdus, meleg | rapēre, rapīdus, sebes | valēre, valīdus, erős

3. **-ax** és **-ulus**, valamire hajlandóságot jelent; pl.

audēre, audax, vakmerő | loqui, loquax, beszédes | queri, querulus, panaszos
 edēre, edax, falánk | mordēre, mordax, maró | bibēre, bibulus, iszákos
 fallēre, fallax, csalfa | crēdēre, crēdulus, hiszék-
 keny.

4. **-ilis** vagy **-bilis**, a lehetőséget fejezi ki vagy szenvedőleg,
 vagy néha cselekvőleg is, pl.

amāre, amābilis, szere- | facēre, facilis, könnyű | movēre, mōbilis, moz-
 tetreméltó | ferre, fertilis, termékeny | gatható
 crēdēre, crēdibilis, hi- | frangēre, fragilis, töré- | terrēre, terribilis, ijesztő
 hető | keny | ūti, ūtilis, hasznos

b) Nevekből:

1. **-eus** jelenti az anyagot, miből valami van, pl.

aurum, aureus, aranyból | lignum, ligneus, fából | pix, picus, szurkos
 való | való
 ferrum, ferrus, vasból | nix (niv-) nivus, havas | rosa, roseus, rózsás.

2. **-ius**, **-īcus** (icius), **-ilis**, **-ālis**, **-āris**, **-īnus**, **-īnus**, valamennyi a
 tőszó sajátosságát fejezi ki; pl.

īcus (icius)

bellum, bellīcus, harcias | pater, patrīus, atyai
 tribūnus, tribūnicus, | rex, rēgius, királyi
 tribunusi

īus**ilis**

servus, servīlis, szolgai
 cīvis, cīvīlis, polgári

ālis

nāvis, nāvālis, hajóhoz
 tartozó
 vīta, vītālis, élethez tartozó

āris

salus, salūtāris, üdvös
 populus, populāris, né-
 pies

īnus

capra, caprīnus, kecs-
 kéhez való
 mare, marīnus, tengeri

īnus

cedrus, cedrīnus, cedrusos; adamas, adamantīnus, gyémántos.

3. **-ōsus** és **-ōlentus** jelöli a bőséget; pl.

aqua, aquōsus, vízzel bővelkedő | fraus, fraudulēsus, ármányos
 lapis, lapidōsus, köves | sanguis, sanguinolēsus, véres
 vīnum, vinolēsus, boros.

*) Néha *cundus* alakban; pl. *verēcundus*, szégyenletes; *īrācundus*, haragos.

4. **-ātus**, néha **-ītus**, **-ūtus** jelenti, hogy valamije van, el van látva vele; pl.

āla, ālātus, szárnyas	aurum, aurātus, aranyo-	cornu, cornūtus, szarvas
astus, astūtus, fortélyos	zott	pellis, pellītus, bundás
	barba, barbātus, szakállas	

5. **-estis**, **-ester**, **-tīmus** (tumus), **-ensis**, **-īvus** többnyire a valahová tartozást jelentik; pl.

ager, agrestis, falusi	castra, castrensis, tábori	mare, marītus, tengeri
aestus, aestīvus, nyári	coelum, coelestis, égi	tempestas, tempestīvus,
campus, campester, mezei	fīnis, fīnītus, határos	korszerű.

6. **-ārius** jelenti a vele foglalkozást, pl.

aes, aer ārius,	grex, greg ārius
classis, classi ārius,	statua, statu ārius

7. Személyt jelentő latin tulajdonnevekből **-iānus**, **-īnus** képzőkkel, a görögből **-eus**, **-īeus** képzőkkel képezzünk mellékneveket, melyek a személyhez tartozó tulajdonságot fejezik ki; pl.

Caesar, Caesari ānus	Plautus, Plautīnus
Cicero, Ciceroni ānus	Verres, Verrīnus
Epicūrus, Epicūreus	Pythagoras, Pythagoreus
Philippus, Philippīcus	Socrates, Socraticus
Plāto, Plātonīcus	Sophocles, Sophocleus

8. Népek nevéből **-īeus**, néha **-ius** által; pl.

Arabs, Arabīcus	Germānus, Germānīcus	Syrus, Syrius
Gallus, Gallīcus	Persa, Persīcus	Thrax, Thracīus

9. Helyek nevéből leggyakrabban **-ensis** képzővel, oly melléknevek, melyek azt fejezik ki, hogy valaki oda való; pl.

Athēnae, Athēnīensis, athenaebeli	Caenīna, Caenīnīensis	Cōmum, Cōmīensis
Cannae, Cannīensis, can-naei	Carthāgo, Carthāgīnīensis	

vagy **-ānus** képzővel (különösen *a*, *ae* végű nevekből), pl.

Cūmae, Cūmānus	Neāpolis, Neāpolītānus	Sparta, Spartānus
Gādes, Gādītānus	Rōma, Rōmānus	Tusculum, Tusculānus

vagy **-īnus** képzővel (különösen *ia*, *ium*, *um* végű nevekből); pl. *Latīnus*

Caudium, Caudīnus	Flōrentia, Flōrentīnus	Tarentum, Tarentīnus.
-------------------	------------------------	-----------------------

Továbbá **-as** képzővel (tő: *at(i)*, Több. Gen. *ium*) különösen itáliai helyek nevéből; pl.

Arpīnum, Arpīnas; Fidēnae, Fidēnas; Prīvernum, Prīvernas.

-ius képzővel görög helyek nevéből; pl.

Corinthus, Corinthīus	Marathon, Marathonīus	Salamis, Salamīnus
-----------------------	-----------------------	--------------------

Szintűgy **-aeus** képzővel *a* végű helyek nevéből; pl. Eurōpa, Eurōpaeus; Tegea, Tegeaeus.

A tartományok nevéből szintén **-ensis**, **-ānus** és **-ius** képzővel képezünk melléknéveket; pl.

Aegyptus, A e g y p t i u s Africa, A f r i c ā n u s Hispānia, H i s p ā n i e n s i s

A 118. §. 4. alatt felhozott kicsinyítő képzőket néha a melléknévekhez is függesztjük; pl. parvus, parvulus.

c) A h a t á r o z ó k közül többnyire csak az időt jelelőkből származnak melléknévek, mint:

cras, c r a s t i n u s, holnap	hēri, h e s t e r n u s, tegnapi	quotīdie, q u o t i d i a n u s,
diu, d i ū t i n u s, huzamos	hodie, h o d i e r n u s, mai	mindennapi
	semper, s e m p i t e r n u s	
	örökkévaló	

Továbbá:

ante, a n t i c u s, első	intus, i n t e s t i n u s, belső
post, p o s t i c u s, hátulsó	clam, c l a n d e s t i n u s, rejtett.

120. §. III. Igeképzés.

a) I g é k b ű l képezhetünk:

1. G y a k o r í t ó (*frequentātiva*) igéket a supinum töből úgy, hogy annak *ātum* végződése helyére **ītā-re** képzőt, a *tum* vagy *sum* végződés helyére pedig, ha előtte nem *ā* hangzó van, **tā-re** vagy **sā-re** képzőt tesszünk*); pl.

capēre, captum, c a p t ā r e, kapkodni	imperāre, imperātum, i m p e r ī t ā r e, uralkodni
cēdēre, cessum, cessāre, abbahagyni	pellēre, pulsum, p u l s ā r e, verni
clāmāre, clāmātum, clāmītāre, kiabálni	rogāre, rogātum, r o g ī t ā r e, kérni
dicēre, dictum, d i c t ā r e, mondogatni	volāre, volātum, v o l ī t ā r e, röpködni.

J e g y z e t. Néha a már gyakorító ige erősítésül még egyszer kap gyakorító képzőt; pl.

currere, cursum, cursāre, (cursātum) c u r s ī t ā r e.
dicere, dictum, dictāre (dictātum) d i c t ī t ā r e.

2. K e z d ő (*inchoātiva*) igéket az imperf.-töből **sc-ěre** (1. személy *scō*) képzővel, mely elé néha *i* kötőhangzó is járul, képezzük (ezek többnyire összetett igék). V. ö. 90. §.; pl.

calēre, meleg, c a l e s c ě r e, melegedni
dormīre, alunni, o b d o r m i s c ě r e, elalunni
gelāre, fagyasztani, g e l a s c ě r e, fagyni
gemēre, sóhajtani, i n g e m i s c ě r e, sóhajtozni
timēre, félni, t i m e s c ě r e, félni kezdeni
tremēre, reszketni, c o n t r e m i s c ě r e, reszketni kezdeni
vivēre, élni, r e v ī v i s c ě r e, újraéledzeni.

(no -scere)

*) Ezen igéknek ugyan a magyarban is felel meg egy gyakorító cselekvést kifejező ige, de sokszor csak az egyszerű jelentéssel kell fordítani.

3. Kivánságot vagy óhajtást jelentő (*dēsiderātīva*) igéket a supinum töből úgy képeztünk, hogy a *tum* v. *sum* végződés helyére **turī-re** vagy **suri-re** képzőt teszünk; pl.

coenāre, coenātum, coenā <i>turī-re</i> , evés után vágyakodni	emĕre, emptum, em p <i>turī-re</i> , vásárolni szeretni
edĕre, esum, ēsurīre, éhezni	parĕre, partum, p a r <i>turī-re</i> , vajudni.

4. Kicsinyítő (*dēminūtīva*) igéket az igetöből **illa-re** képzővel képeztünk; pl.

cantāre, c a n t *illā-re*, énekelgetni; sorbĕre, elnyelni, s o r b *illā-re*, szöresölgetni, conscribĕre, c o n s c r i b *illā-re*, összeirogatni.

b) Nevekből rendszeren csak az imperfectumtő jellegbetűjével képeztünk igéket.

1. A nevekből képezett **ā** tövű igék majdnem mind átható jelentésűek; pl.

aqua, a q u <i>āri</i> , vizet hordani	index, i n d i c <i>ā-re</i> , megmutatni	pābulum, p ā b u l <i>āri</i> , etetni
dominus, d o m i n <i>āri</i> , uralkodni	interpres, i n t e r p r <i>ē-tāri</i> , értelmezni	sānus, s ā n <i>ā-re</i> , meggyógyítani
fuga, f u g <i>ā-re</i> , megszalasztani	iūdex, i ū d i c <i>ā-re</i> , itélni	vastus, v a s t <i>ā-re</i> , elpusztítani
fulmen, f u l m i n <i>ā-re</i> , mennykövezni	levis, l e v <i>ā-re</i> , könnyíteni	vulnus, v u l n e r <i>ā-re</i> , megsebesíteni.
fūr, f ū r <i>āri</i> , lőpni	liber, l i b e r <i>ā-re</i> , megszabadítani	<i>domus domā-re</i> <i>szelídíteni</i>

2. Az **ē** tövűek átnemhatók, hanem állapotot jelentenek; pl.

albus, a l b *ē-re*, fehéredni; calvus, c a l v *ē-re*, kopaszodni; flos, flō *rē-re*, virágzani.

3. Az **ī** tövűek részint áthatók, részint átnemhatók; pl.

eustos, c u s t <i>ō d ī-re</i> , őrizni	fīnis, f ī n <i>ī-re</i> , elvégezni	saevus, s a e v <i>ī-re</i> , dühöngeni.
--	--------------------------------------	--

121. §. C) Összetett szók.

Összetétel által két szó úgy összefüződik, hogy teljesen egy fogalmat fejeznek ki és pedig az összetétel utolsó szavának fogalmát, míg az első szót csak meghatározza. Azért az első szót értelmező szónak, az utolsót pedig alapszónak nevezzük.

I. Összetett főnevek.

a) Valódi összetételek, midőn két egymástól független szót kapcsolunk egybe, melyek közül az alapszó többnyire igéből származott főnév. Ily összetételeknél

1. az értelmező szó tövének véghangzója **ī-vé** gyöngül, vagy néha ki is esik; pl.

(ager és colĕre) agri-cola, földmivelő	(manus és capĕre) man-ceps, vevő
(arma és gerĕre) armĭ-ger, fegyverhordó	(tibia » canĕre) tibi-cen, (e. h. tibi-cen) sípos
(causa és dicĕre) causi-dicus, ügyvéd	(tuba » canĕre) tubi-cen, trombitás.

1. A mássalhangzón végződő tő a mássalhangzót vagy egészen elveti, vagy utána kötőhangzót vesz föl; pl.

(homo és caedere) *homī-cīda*, embergyilkoló *hominis bis armis*
(lapis és caedere) *lapī-cīda*, kőfaragó.

3. Ide tartozik még több praepositíóval összetett főnév, melyek nagyobbára praepositíóval összetett igéből származtak; pl.

(ad-venīre) <i>advēna</i> h. n., jövevény	<i>condiscipulus</i> , tanulótárs	(pro-gredi) <i>pro-gressus</i> , haladás
<i>cognōmen</i> , melléknév	(inter-regēre) <i>interrex</i> ,	(trans-fugēre) <i>transfuga</i> , szökevény
	időközi király	

b) Összevonások, midőn két oly szó van egybevonva, melyeknek egyike a másiktól függvén, bizonyos esetalakban áll; pl.

<i>iūrisperitus</i> (= iuris peritus), jogtudós	<i>paterfamilias</i> (= pater familias v. familiae), családatya
<i>lēgislātor</i> (= legis lator), törvényhozó	<i>senātusconsultum</i> (= senatus consultum) senatus határozata

Ha az így összetett szók mindegyike Nominativus, mindeniket külön kell ragozni; pl.

<i>iūsiūrandum</i> , eskü	Gen. <i>iūrisiūrandi</i>
<i>tresviri</i> , Acc. <i>tresviros</i>	Gen. <i>triumvirum</i>
<i>respublica</i> , Acc. <i>republicam</i>	Gen. <i>republicae</i> .

122. §. II. Összetett melléknevek.

Az összetétel szabályai itt is olyanok, mint a főneveknél. (121. §.)

Az összetett melléknevek lehetnek olyanok, hogy

1. az alapszó igéből származott, közönségesen úgy, hogy az ige-tőhöz **us** (*a, um*) képző járul; pl.

<i>fātiloquus</i> , <i>a, um</i> , (fātum és loqui) vég-zethirdető, jós	<i>montivagus</i> , <i>a, um</i> , (mons és vagāri) hegyeken kóborló
<i>lūcifugus</i> , — — (lux és fugēre) napvilágot kerülő	<i>mūnificus</i> , — — (mūnus és faciēre) adakozó
<i>ignivomus</i> , — — (ignis és vomēre), tűzhányó	<i>sacrilegus</i> , — — (sacrum és legēre) szentségsértő

azonban: *ferre*, gerēre és *capēre* az összetételekben *fer*, *ger*, és *ceps* alakokra változnak; pl.

<i>lētifer</i> , <i>a, um</i> (lētum és <i>ferre</i>), halálhozó	<i>mōriger</i> , <i>a, um</i> , (de így is: <i>morigerus</i> , <i>a, um</i> , = <i>mos</i> és gerēre) engedékeny.
<i>particeps</i> [tő: particip (i); = pars és capēre], résztvevő	

frangēre és *dīcēre* az összetételekben megrövidítik tövüket és lesz pl. *naufragus* (navis és *frangēre*), hajótörést szenvedő; *vērīdīcus* (vērum és *dīcēre*), igazmondó.

2. Az alapszó melléknévvé lett főnév, és pedig vagy úgy, hogy az alapszó alakja változatlan marad; pl.

<i>affinis</i> , <i>e</i> (fínis), határos	<i>discolor</i> (color), különböző színű
<i>anguipes</i> (p e s), kígyólábú	<i>inops</i> (ops), gyámoltalan
<i>demens</i> (mens), esztelen	<i>magnanimus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> (animus), nagylelkű

ha pedig a főnév **a** tövű vagy semleges nemű, akkor **us** (*a*, *um*) vagy **is** (*e*) vagy csak **s** képzőt kap, *caput* szó pedig **ceps** alaku lesz; pl.

<i>biugus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> (iugum) két-fogatu	<i>dēformis</i> , <i>e</i> (forma), formátlan	<i>concors</i> (cor), egyetértő
<i>bimaris</i> , <i>e</i> (mare), két tengerre fekvő	<i>obvius</i> , <i>a</i> , <i>um</i> (via), szembejövő	<i>anceps</i> (caput), kettős.

Megjegyzendő még *mensis*-ből *mestris*; pl. *sēmestris* (= sex és mensis) félévi; továbbá *urbs*-ből *urbānus*; pl. *suburbānus*, város melletti.

3. Az alapszó melléknév. Ezeknél az értelmező szó praepositio és pedig: *in* tagadja, *per* és *prae* fokozza vagy megerősíti, *sub* pedig gyengíti az alapszó értelmét; pl.

<i>indignus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , méltatlan	<i>pergravis</i> , <i>e</i> , igen fontos	<i>subagrestis</i> , <i>e</i> , kissé parasztos
<i>infelix</i> , boldogtalan	<i>praeclārus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , igen hires	<i>subamārus</i> , <i>a</i> , <i>um</i> , kissé keserű.

123. §. III. Összetett igék.

Az összetett igék első része azaz értelmező szója lehet:

1. **Ē** végű i g e t ő, mely azonban véghangzóját megrövidíti, ehhez alapszóként járul *facere* ige, mely által az értelmező belszenvető igéből átható ige lesz; pl. *arēfacēre*, szárítani (*arēre*); *calēfacēre*, melegíteni (*calēre*); *patēfacēre*, kinyitni (*patēre*).

2. **Főnév**, melynek véghangja többnyire **ī**-vé lesz vagy kiesik, de az **ū** megmarad; pl.

<i>anim-advertere</i> , észrevenni (<i>animus</i>)	<i>manū-mittēre</i> , elbocsátani (<i>manu</i> . Abl.)
<i>bellī-gērāre</i> , küzdeni (<i>bellum</i>)	<i>tergī-versārī</i> , hátat fordítani (<i>tergum</i>).

J e g y z e t. Az ily összetételekben ha *facere* az alapszó, az mindig *ficare* v. *ficari* alakuvá lesz; pl. *aedificāre*, *significāre*, *gratificārī*.

3. **Határozó**; pl. *satis-facēre*, eleget tenni; *male-dīcere*, roszatmondani; *ne-scīre*, nem tudni. Ide tartozik *malle* és *nolle* is. (103. §.)

4. **Praepositio**, melynek véghangja többnyire az alapszó előhangjához hasonul; pl.

ad: *ac-cēdēre*, hozzá járulni; *ag-gerēre*, odahordani; *an-nuēre*, ráhagyni; *ap-pō-nēre*, odatenni; *ar-rūdēre*, megnevetni; *af-ferre* (*ad-tūli*, *al-lātum*), odavinni.
cum (eredetileg *com*): *col-ligēre*, összeszedni; *con-nectēre*, összekötni; *cor-ruēre*, összedőlni.

ex: *ef-fugēre*, kikerülni; *ef-ficēre*, kieszközölni.

in: *il-lūdēre*, játszani; *im-mittēre*, bebocsátani; *irruēre*, berontani.

ob: *oc-cumbēre*, lesülyedni; *of-ferre*, *op-pōnēre*, szembeállítani.

per: *pel-licēre*, elcsábítani.

sub: *suf-ferre*, eltűnni; *sug-gerēre*, *sup-pōnēre*, alátenni; *surripēre*, elragadni.

Néha másként is változnak; pl. **in**: *im-bibēre*, *im-pōnēre*; **cum**: (com) *con-ferre*, *con-gerēre*; **a v. ab v. abs**: *au-ferre*, *au-fugēre*; **sub**: *su-spicere*, *sus-tinēre*, *sus-cipere* (s u b s- helyett).

Megjegyzendő, hogy a valódi propositiókon kívül még más, csakis összetételekben előforduló, elválaszthatatlan praepositíók is vannak, mint:

amb; pl. *ambire*, körüljárni; *a m b igere*, ide s tova hajtani, kétségeskedni. — Ha *a m b* után *p* következik, akkor a végső mássalhangzó kiesik; pl. *amplecti*, *amputāre*; ilyenkor néha az *m* **n**-né lesz; pl. *anhēlāre*, *anquīrēre*.

dis vagy **di**; *dis sipāre*, elszórni; *dis iungēre*, elválasztani; *d ī mittēre*, elküldeni; *d ī ruēre*, széttrontani; *d i f f idēre*, nem bízni.

por; pl. *p o r tendēre*, jósolni.

re vagy magánhangzó és *h* előtt **red**; pl. *re darguēre*, megcáfolni; *re d īre*, visszamenni; *re d hībēre*, visszaadni; *re mittēre*, visszaküldeni; *re p e tēre*, ismételni; *re s i s tēre*, ellenállani; *re v ert i*, visszatérni.

se; pl. *s ē cēdēre*, félremenni; *s ē iungēre*, szétválasztani.

Az igék összetételénél az igető hangzója is, kivált ha rövid, gyakran elváltozik; így:

1. az **a** *i*-re, néha *e*-re; pl.

cadēre, *incīdēre*, beleesni

capēre, *accīpēre*, kapni

carpere, *dēcērpēre*, leszakítani

facēre, *perflcere*, megtenni

fātēri, *confītēri*, megvallani

gradi, *aggredi*, hozzámenni

iacēre, *adiċēre*, hozzávetni

scandēre, *descendēre*, lelépni.

2. **ae**, többnyire *i*-re, pl.

caedere, *incīdēre*, belevágni

De: *haerēre*, *adhaerēre*, összefüggni.

quaerēre, *inquīrēre*, vizsgálni.

3. **au** vagy *ū*-ra vagy *ō*-ra, pl.

claudēre, *inclūdēre*, bezárni.

De: *applaudēre*, megtapsolni.

plaudēre, *explōdēre*, kitapsolni.

4. **e** gyakran *i*-re, de meg is marad *e*; pl.

legēre, *colligere*, összeszedni

premere, *reprimēre*, visszanyomni

tenēre, *retinēre*, visszatartani

gerēre, *congērēre*, összehordani

legēre, *perlōgēre*, átolvasni

petēre, *appētēre*, odamenni.

124. §. Hangváltozások.

A tövek, képzők, ragok eredeti hangjai (magánhangzók és mássalhangzók) a *declinatio* s szóképzés folytán idomult szóalakokban sokszor változásokon mennek keresztül. Legtöbbször okozza a változást, hogy az egymás mellé kerülő hangok egyike a másikra vagy a hangsúlyos szótag a hangsúlytalanra befolyást gyakorol, sokszor annyira, hogy némely hang egészen el is tűnik.

A legközönségesebb hangváltozások — a mennyire az eddig tárgyaltakban előfordultak — a következők:

I. A magánhangzók változásai.

Az eredeti magánhangzó sokszor gyengül, azaz változik más hangvá s pedig többnyire oly sorban, a milyenben a magánhangzókat az 1. §-ban előszámláltuk. Tehát: *exsuperare*

a-ból lesz (o) u, e, i; *occupāre* (capere-ből); e különösen a zárt szótagban, pl. *coērcēre* (arcēre 85. §.), *ineptus* (aptus); *diripere* (rapere); *perficere*, *perfectum* (facere) 88. §. *Iūpiter* (pater).

o-ból u, e, i: *dolus* (dolos 9. §.), *sum* (s-o-m 72. és 96. §.), *tempus* (tempor 21. §.), *cārius* (carios 40. §.), *Voc. amīce* (amico 23. §.), *docte* (docto- 44. §.), *vester* (voster 56. §.), *illico* (=inloco 30. §.), *homin-tō* (homon- helyett 20. §.), *olli=illi* 58. §.; — a kötőhangzók *reg-o*, *regunt*, *regēre*, *regit* 73. §. Így gyengültek a tőhangzók is a rag előtt, pl. *dolo-is*-ből *doleis* (s abból *doīs*).

u-ból e, i, *dēiurāre* (iurare), *pessimus*=*pessumus* 40. §., *sensibus* (sensu-bus 12. §.), *libet*=*libet*.

e-ből i s néha u: *dirigēre* (regēre 89. §.), *retinēre* (tenēre), *monitum* (monēre 85. §.), *pulsum* (pellere 93. §.).

i-ből e: *mare* (tő: mari), *avem* (tő: avi-), *sēdēs* (sedi 13. §.) *amāvēram* (amāvi).

ae-ből ī: *occīdēre* (caedēre 91. §.), *inīquus* (aequus), *pri-or* (prae- 41. §.), *prīdie* (prae-die 30. §.)

au-ból ō, ū (e): *inclūdēre* (claudēre), *explōdēre* (plaudēre 123. §.), *accūsāre* (causa), *obēdīre* (audīre).

oe-ből ū: *pūnīre* (— poenire, poena), *Pūnicus* = *Poenus*.

Megjegyzendő, hogy a magánhangzók hangváltozása ezen rendben történik, bármikozza is a váltózást; tehát a következőkben is.

2. A magánhangzó némelykor erősödik, azaz hosszú hangvá lesz s a mellett néha változik is, különösen az időképzésnél (l. 79. §.): *lēgi* (lēgere), *vēni* (vēnīre), *ēgi* (āgere); *tribūtum* (tribūere 83. §.) és a szóképzésnél: *sēdes* (sēdere), *fīdus* (fīdere), *dōnum* (dāre).

3. A magánhangzó az utána következő mássalhangzó kieséseért pótlónyújtást kap: *māior* (ma[gn]ior 40. §.), *iūnior* (iū[ve]nior 41. §.), *vīsum* (vi[d]sum, vīdere 83. §.), *mīsi* (mi[t]si, mittere 80. §.), *exāmen* (exa[g]men, āgere), *lūmen* (lu[c]men, lūcescere).

4. A magánhangzó alkalmazkodik (*accomodatio*):

a) a rákövetkező magánhangzóhoz: Így lesz *ire* ige és *is* névmás *i-* töve magánhangzók előtt e, pl. *eo*, *eunt*, 99. §. és *ea*, *eum* 57. §.

b) a rákövetkező mássalhangzóhoz: Innen más-más rag előtt különböző kötőhangzó; pl. *regēre*, *regis*, *regunt*, *regēbam* 73. §. Leginkább lesz *i-*ből e az r előtt vagy ha utána ugyanazon szótagban még bármily mássalhangzó következik, tehát zárt szótagban; és o, e pedig u-vá lesz l vagy m előtt vagy zárt szótagban. Innen van, hogy a rövid *i* tövű igék *i-*je r előtt *ē*-re változik; pl. *capēre* (e. h. *capī-re*), szintűgy a perfectumok vég *i-*je, pl. *amāverit* (amāvi-); innen a névtövek változása ragok előtt; pl. *dolu-s*, *dolu-m* (*dolo*-ból 9. §.),

iūdex (iudic- 16. §.), *princeps* (princip- 17. §.), *equēs* (eque[t]s, equit- 18. §.), *nōmen* (nomīn- 20. §.), *vetus*, *tempus* (veter-, tempor- 21. §.), *cinis* (ciner 21. §.). A szó belsejében; pl. *adultum* (adolescere 90. §.), *cultum* (colere 93. §.)

5. Ha két hasonló magánhangzó kerül egymás mellé, sokszor az egyik a másiktól eltérő hanguvá lesz (*dissimilatio*): *Quirites* (Quurites, Cures-ből); innen van a *tas* és *tudo* főnévképzők előtt a szokott *i* helyett néha *e*, pl. *pietas*, *varietas* (máskor *i*, pl. *cupiditas*), 118. §.

6. A magánhangzó néha hasonlóvá lesz az utána következőhöz (*assimilatio*): *dei* (ei 57. §.), *mihi* (me[b]hi 55. §.), *nihil* (ne-hil 61. §.), *similis* (semilis, semulis), *exsilium* (exsul-ium).

7. Sokszor két egyenlő vagy rokon magánhangzó egy hosszú egyszerű vagy kétjegyű magánhangzová olvad össze (*contractio*), mert a latin egyáltalán nem igen szereti két magánhangzó összekerülését (*hiatus*) és sok módon törekszik azt megváltoztatni (v. ö. 8. pontot és 125. §. 7. p.), mint itt összevonás által. Így lesz:

ee-ből *ē*: *dēmere* (de-emere 93. §.) *nēmō* (ne[h]emo, ne-homo 61. §.).

ii-ből *ī*: *nīl* (ni[h]il 61. §.), *avī* (avi-i 13. §.); azért fordul elő néha *mihi* helyett *mī*, *iis* h. *īs*, *diis* h. *dīs*, *grātiis* h. *grātīs* (25. §.)

ai-ből *ae*, *ē*: *alae* (ala-i); *amem* (conī. ama-i-m 74. §.)

ao-ból *ō*: *amō* (ama-o 67. §.); kivételesen lett (*ma[v]olo*-ból *mālo*, 103. §.)

e-i-ből *ēi* kettőshangzó (vagy *ē*, *i*) *plebēi* (plebe-i), de így is *plēbē*, *plēbī*; — *dēinde* (de-inde).

e-u-ból *eu*: neuter (ne-uter); neu (ne-u[e], ne-ve).

ie-ből *ī*, *ē*: *Amulī* Voc. (Amuli-e helyett), *filīi* (fili-e) 23. §. *avēs* Acc. de így is *avīs* (avi-e[n]s).

ou-ból *ū*: *plūs* (plo-[i]us).

ue, *ui*-ből *ū*: *sensūs* (sensu-es, sensu-is 12. §.), *u* némelykor ugyanazon szótagbeli magánhangzó előtt *v* félhangzová, *i* pedig *j* félhangzová lesz (2. §.); *svāvis*=*suāvis*, *jacere*=*iacere* (qu=kv).

8. A magánhangzó a hangsúlytalan szótagból néha egészen elmarad.

a) Másik magánhangzó elől (*elīsis*): *ovīle* (ov[i]ile 118. §.), *avīs* Gen. (av[i]is 13. §.), *aquōsus* (aqu[a]ōsus 119. §.), *nullus* (n[e]ullus), *magnopere* (magn[o]opere 25. §.), *animadvertere* (anim[um]advertere, 123. §.) Így lett *minus* (e. h. min-[i]us), és a felsőfok képzője *is-simus* (e. h. ios-simus, 40. §.).

b) Két mássalhangzó közül (*syncope*): *victrix* (vict[o]rix, victor, 118. §.), *vinculum* (=vinculum, 118. §.), *patrem* (pat[e]r, 21. §.); *valde* (val[i]de, 44. §.); — néha az előtte levő mássalhangzóval együtt; pl. *ama[vi]sti*, *amā[ve]ram*, 75. §. *clēmenter* (clēmen[ti]ter, 44. §.) — Az összetételekben: *posse* (pot[e]sse, 97. §.), *praetor* (prae-[i]tor), *cōgere* (co-[a]gere), *auspicium* (av[i]-spicium), *prendere* = *prehendere*.

c) A szó végéről (hangkopás, *apocope*). Így sokszor *r*, *l* után az *e* pl. az *i* tövű semleges nevek: *exemplar*, *animal* (e. h. exemplar[e],

animal[e], 13. §.); a szenvedő alak személyragjaiban $r = (re)$, se pl. *amātur* (e. h. amat-u-se, 72. §.); — ezen parancsolóban: *dic, duc, fac, fer* (72. §.); továbbá *neu, seu* (e. h. ne-v[e], se-v[e]), *nec* (=nequ[e]), 115. §. *hic* (hic[e], 58. §.), *quin, sin* (qui-n[e], si-n[e]); — *o (us)* az *r* után némely *o* tövű neveknél: *puer* (puer[o], puer[u-s], 9. §.), szintűgy némely *i* tövű neveknél Nom., pl. *urb-s* (urb[i]-s), *imber, celer, acer* (imber[i], celer[i], ac-e-r[i]), 13. §. vagy az előtte való foghanggal együtt *ar-s* (ar[t]-s 13. §.) — A szó elején is: *sum* (es- többől, e. h. [e]sum, 96. §.)

125. §. II. A mássalhangzók változásai.

1. A mássalhangzó is gyengül némelykor, azaz lesz *r*-vé a szó végén és különösen két magánhangzó közt; pl. *honor* = *honos*, *arbor* = *arbos*, *ius* (iur-) 21. és 38. §§. *cār-ior* (e. h. *cār-ios* 40. §.), *haurīre, gerere* (v. ö. haus-tum, ges-tum, 83. §.) *quae-ro* = *quae-so*, *dīrimere* (dis-imere); így lett *es-* többől *ero*, *eram*, 96. §.

du (du)-ból lesz *b*: *bis, binī* (dvis, dui, — dvini, duo-ni, 48, 53. §§.), *bellum* (duellum, dvellum). *Keller feldv. I. 40, 41 [dv: vīginti]*

d, t-ből *s*: *carissimus* (caris-timus, 40. §.); innen van, hogy a *supinum* képzője *-tum* helyett néha *sum*, 83. §. — *ces-sum* (ced-tum, *cedere* 83. §.)

f és *v-ből* *b*: *rufus* és *ruber*, *ferbui* (fervēre 85. §.); így lett a *futurum* és *imperfectum* képzője *b-o, ba-m* (74. §.).

r-ből *l*: így váltakozik *-aris* és *-alis* képző, pl. *salūtāris* és *nāvalis*.

Különösen megjegyzendő, hogy a kemény mássalhangzó gyakran lesz ugyanazon osztálybeli lágy mássalhangzová (és fordítva, l. 2.): *quingenti* (=quin-centi), *quadrāginta* (quattuor-ból), *publicus* (populus-ból).

2. A mássalhangzó alkalmazkodása (*accomodatō*), úgy hogy vagy ugyanazon osztálybelivé legyen, a minő a rákövetkező, vagy ahhoz minél közelebbi osztálybelivé. Így lesz:

t vagy *s* előtt *b-ből* *p*: *nupsi, nuptum* (nūbēre), *scripsi, scriptor* (scribere) 80., 83. §§. — *g, qu, h-ből* *c*: *rectum* (regēre), *coxi, coctum* (coquēre), *traxi, tractum* (trahere = traghēre), 83. §.

ajakhang előtt *n-ből* *m*: *imbibere, impōnere* (in- 123. §.).

c, g vagy *d* előtt *m-ből* *n*: *eundem* (eum-dem, 57. §.), *hunc, istunc* (e. h. hum-c, istum-c, 58. §.), *singuli* (sem-culi 48. §.), *congerere, concēdere* (com- = cum-, 123. §.).

3. *Dissimilātio*, azaz hasonló mássalhangzók eltérő hangvá lesznek; pl. *culum* (*clum*) képző helyett lesz *crum*, ha a szó töben már van *l*; pl. *fulcrum, sepulcrum* (de: *vinculum, vinclum*) 118. §. *meridies* (medi-dies); — *t* előtt *d, t-ből* *s* lesz: *claustrum* (claudere), *est*, *eszik* (ed[i]t, 98. §.), *missum* (mis-tum, mit-tum, mittere, 83. §.). De sokkal gyakoribb

4. az *assimilātio*, azaz hogy a mássalhangzó az utána következőnek hangjához hasonló hangvá lesz; különösen:

c (*qu*), *m*, *l*, *r* előtt: *im-mittere* (in-), *il-lūdere*, *ir-ruere* (in-), *col-ligere*, *cor-ruere* (com-), *ac-cipere*, *al-laborāre*, *arripere* (ad-), *oc-cidere* (ob-), *suc-cumbere* (sub-) 123. §. — *puella* (puer-la); *summus* (sup-mus, super, 40. §.), *quicquam* = *quidquam*. Azon kívül a prae-positiók:

f, *p* előtt: *af-ferre*, *ap-pōnere* (ad-), *ef-fugere* (ex-), *offerre*, *oppōnere* (ob-), *sufficere*, *suppōnere* (sub-).

s előtt vagy után álló *d*, *t*: *cessi* (ced-si, cēdere 80. §.), *missum* (mis-tum, mittere 83. §.), *cārissimus* (car-istimus, 40. §.).

l, *r* után következő *s*, (t): *miserrimus* (miser-simus, miser-timus), *hū-millimus* (hūmil-simus), 40. §.

5. A mássalhangzó néha egészen elmarad:

a) a szó elejéről; a folyékony elől a néma vagy sziszegő: *lūdere* (clud-), *laedere* (slaed-) 91. §.; *noscere* (gno- 90. §.), *nasci* (gna-, gen-); — magánhangzó elől a hehezet (*h*), pl. *Amilcar* = *Hamilcar*, *ūmerus* = *hūmerus*, *ave* = *have*, 111. §.

b) a szó közepéről; folyékony (*r*, *l*) és sziszegő (*s*) közül kiesik *g*, *c*, *qu*, *spar-si*, *spar-sum* (spargere); *mul-si*, *mul-sum* (mulecere) 80., 83. §. — szintűgy néha *r*, *l* és *t* közül *tor-tum* (torquēre), *indul-tum* (indulgere), *ful-tum* (fulcire) 83. §., *quintus* (quinque).

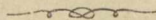
s elől *d*, *t*: *ars* (arti-), *lapis*, *pes* (lapid-, ped- 18. §.), *clau-si* (claudere), *mī-si* (mittere), 80. §.

d vagy *n* elől kiesik néha *c*, *g*, *s* és a magánhangzó pótló nyujtást kap (l. 124. §. 3.). *lūmen* (luc-men, lūcere), *exāmen* (exag-men, āgere) *īdem* (is-dem, 57. §.), *pōnere* (pos-n-, pōs-ui 93. §.).

gn elől *n*, *d*: *i-gnoscere* (in-), *a-gnoscere* (ad-). Két magánhangzó közül a hehezet (*h*) és a *v* félhangzó *nīl* = *nihil* 61. §. *aēnus* = *ahēnus*, *perit* (perivit), *audierat* = *audīverat* 75. §. *boum* (bōv-um, 22. §.).

c) a szó végéről; az Abl. régi *d* ragja: *āla* (ala-d 8. §.); néha a Nom. *s* ragja: *ille*, *iste* (ille-s, iste-s helyett, 58. §.); így lett a perfectum *-erunt* ragjából *-ēre*; a *-is* ragból *-re*, 75. §.

6. Hangcsere (*metathesis*), azaz néha a folyékony mássalhangzó a szótag magánhangzójával helyet cserél: *sper-nere*, *sprē-vi*; — *ter-ere*, *trī-vi*; — *tol-* többől (tal-, [t]la-) *lā-tum*, 102. §.

TÁRGYMUTATÓ.

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
1. §. A betűk	5	29. §. Ok- és eredethatározás	
2. » A betűk kiejtése	6	praepositiókkal	32
3. » A szótagok mennyisége	6	30. » Cél- és véghatározás prae-	
4. » A hangsúly	6	positiókkal	32
5. » A szótagok elválasztása	7	Praepositiókkal egybeol-	
6. » A főnév és mellék-		vadt határozók	33
név: A név neme	7	31. » A görögből átvett szók	
7. » A nevek alakjai	9	alakjai: <i>a (e)</i> csoport	33
8. » I. Magánhangzós tövek:		32. » <i>o</i> csoport	33
<i>a</i> csoport	9	33. » <i>i, y, o, eu</i> és mássalhangzós	
9. » <i>o</i> csoport	10	csoport	34
10. » » » (melléknevek)	12	34. » Hiányos nevek: A)	
11. » <i>e</i> csoport	12	Ragozhatatlanok	35
12. » <i>u</i> csoport	13	35. » B) Egyes esetekkel bíró	
13. » <i>i</i> csoport	14	szók	36
14. » » » Acc. Abl. és Gen.	17	36. » C) A számra nézve hiá-	
15. » » » melléknevei	19	nyosak	37
16. » II. Mássalhangzós tövek:		37. » A többes számban mást	
<i>c, g</i> csoport	20	jelenenek	38
17. » <i>p, b</i> csoport	21	38. » Bővelkedő nevek ,	38
18. » <i>t, d</i> csoport	21	39. » A főnevek nemének	
19. » <i>l, m</i> csoport	22	összeállítása	41
20. » <i>n</i> csoport	23	40. » A melléknevek fokozása	42
21. » <i>s, r</i> csoport	24	41. » Hiányos fokozás	44
22. » <i>v</i> csoport	26	42. » Körülírt fokozás	45
23. » A szólító eset (Vocativus)	27	43. » Nyomatékos fokozás	45
24. » A helyhatározó eset (Loc.)	27	44. » Melléknévi határozók	46
25. » Főnévi határozók	27	45. » A számnév	47
26. » Helyhatározás prae-po-		46. » Alapszámok	50
sitiókkal	28	47. » A rendszámok	51
27. » Időhatározás praepositiók-		48. » Az osztó v. csoportosító	
kal	30	számok	51
28. » Mód- és állapothatározás		49. » A sokszorosító számnevek	51
praepositiókkal	31	50. » Az arányszámok	52

	Lap		Lap
51. §. Számnevekből származott szók	52	89. §. Mássalhangzós csoport:	
52. » Számnevekkel összetett szók	52	1. Torokhangyak	98
53. » Számnévi határozók	53	90. » A <i>sc</i> -vel erősbültek	100
54. » Határozatlan számnevek	53	91. » 2. Foghangyak	101
55. » N é v m á s : Személyes névmások	53	92. » 3. Ajakhangyak	103
56. » Birtokos névmások	55	93. » 4. Folyékonyak	104
57. » Meghatározó névmások	55	94. » Álszenvedő igék	106
58. » Mutató névmások	56	95. » Részben álszenvedő igék	107
59. » Vonatkozó névmások	57	96. » T ö v á l t o z t a t ó és hiányos igék: <i>esse</i>	108
60. » Kérdő névmások	58	97. » <i>posse</i>	109
61. » Határozatlan névmások	59	98. » <i>edere</i>	110
62. » Névmási határozók	61	99. » <i>ire</i>	111
63. » A z i g e	61	100. » <i>quire, nequire</i>	111
64. » (Igenév)	62	101. » <i>fieri</i>	112
65. » Tő, képző, rag, stb.	63	102. » <i>ferre</i>	113
66. » Az igék felosztása	63	103. » <i>velle, nolle, malle</i>	114
67. » A cselekvő alaku ige	64	104. » Perf. és Sup. hiányzik	115
68. » A szenvedő alaku ige	68	105. » Csak néhány alakjuk van: <i>aio</i>	115
69. » Az ige név-alakjai	72	106. » <i>inquam</i>	116
70. » A körülírt igeragozás	74	107. » <i>fari</i>	116
71. » Az álszenvedő igék	77	108. » <i>coepisse, meminisse, odisse</i>	117
72. » A személyragok	80	109. » <i>quæso</i>	117
73. » A kötőhangzók	80	110. » <i>ovare</i>	117
74. » Az idő- és módképzők	81	111. » <i>salve, ave, vale</i>	118
75. » Az igealakok rövidítései	82	112. » <i>age, cedo</i>	118
76. » A három főalak v. tö	83	113. » Személytelen igék	118
77. » Az imperfectum tö	84	114. » Bizonyos jelentésben személytelenek	119
78. » Perfectum tö: 1. <i>i</i> végű: a) kettőztetéssel	86	115. » Kötőszók	119
79. » b) kettőztetés nélkül	86	116. » Indulatszók	121
80. » 2. <i>si</i> végű perfectumok	87	117. » Szóképzés. Tőszók	122
81. » 3. <i>ui</i> végű perf.	89	118. » Képezett szók. Főnévképzés	122
82. » <i>vi</i> » »	89	119. » Melléknévképzés	126
83. » Supinum tö	90	120. » Igeképzés	128
Az igék perf. és sup.: A) magánhangzós csoportbeliek:		121. » Összetett szók: főnevek	129
84. §. <i>a</i> csoportbeli imperf. tövek	92	122. » Összetett melléknevek	130
85. » <i>ē</i> » » »	94	123. » Összetett igék	131
86. » <i>ī</i> » » »	96	124. » Hangváltozások: Magánhangzók változásai	132
87. » <i>ū</i> » » »	96	125. » A mássalhangzók változásai	135
88. » <i>ĩ</i> » » »	97		